શ્રીભ્રાતૃચન્દ્રસૂરિ ગ્રંથમાળા પુ. ૪૧ મું

પરમગુરુ શ્રીપાર્શ્વચન્દ્રસૂરીશ્વર

વિરચિત-

શ્રીસ્વાધ્યાય પ્રકરણરત્નો

(અર્થસહિત પ્રથમ ભાગ)

અર્થકર્તા —

મુનિરાજ શ્રી સાગરચંદ્રજી મહારાજ

પ્રકાશક —

શા ગોકળદાસ મગનલાલ

લુહારની પોળ-અમદાવાદ

વિ. સં. ૧૯૯૩ સને ૧૯૩૭

(અમૂલ્ય)

પોસ્ટ ખર્ચ ચાર આના

મુદ્રક મગનલાલ મનસુખરામ પુરોહિત

પુરોહિત પ્રિ. પ્રેસ, ઘીકાંટા રોડ-અમદાવાદ

શ્રી સરસ્વતી-શ્રુતદેવી સ્મરણ

(અનુષ્ટુપ શ્લોક-અષ્ટપદી)

"श्वेतपद्मासनादेवी, श्वेतपद्मोपशोभिता ।
श्वेताम्बरधरादेवी, श्वेतगन्धानुलेपना ॥
अर्चितामुनिभि सर्व,-ऋषिभि स्तूयते सदा
एवं ध्यात्वा सदा देवीं, वाञ्छितं लभते नर"
॥१॥

અક્ષરાર્થ —શ્વેત પદ્મરૂપ આસનવાળી શ્વેત પદ્મવડે શોભતી, શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કરનારી શ્વેત ચંદનના લેપનવાળી અને સર્વ મુનિઓએ પૂજેલી દેવી હમેશા ઋષિઓથી સ્તવાય છે એ પ્રકારે સરસ્વતીનું સ્મરણ કરીને મનુષ્ય વાંછિત ફલ પામે છે. ૧

॥ श्री परमगुरुदेव स्तुतिः ॥

(स्रग्धरा-वृत्तम्)

श्रीमत्पार्श्वेन्दुसूरिस्सकलमुनिजनै-
र्नम्यपादारविन्दो, भक्तेभ्यस्सत्प्रबोधं
सपदि भवगदच्छेदशक्तिं ददानः ।
सोऽयं गच्छाधिनाथो जयति जिनमते
भव्यसौभाग्यकीर्त्ति,-स्तं भक्त्या भो पुमांसो
नमत नतिगुणश्रेणिपं तत्त्ववागीशम् ॥१॥

અર્થ -સમસ્ત મુનિજનોથી સેવવા યોગ્ય ચરણકમળવાળા, ભક્તોને ઉત્તમ ઉપદેશ આપનારા તત્કાળ સંસારરૂપ રોગને છેદવાની શક્તિ ઉત્પન્ન કરનારા, વિશાળ સૌભાગ્ય તથા કીર્તિને ધરાવનારા, તે આ ગચ્છના અધિપતિ શ્રીમાન્ પાર્શ્વચન્દ્રસૂરિ જૈન શાસનમાં જય પામે છે હે પુરુષો! નમસ્કાર કરવા યોગ્ય ગુણોની પંક્તિને ધારણ કરનારા, તત્ત્વજ્ઞાનમાં બૃહસ્પતિ જેવા તેમને ભક્તિથી નમો.

શ્રી આચાર્યદેવની સ્તુતિ

(સગ્ધરા-વૃત્તમ)

"श्रीमद्विद्यावतंसा गणसदनकरा
बाल्यभावाद्विरक्ता, ज्ञानाभ्यासे प्रवृत्ता
निखिलजनमनोदर्पणा स्वैर्गुणौघैः ।
मध्यस्था मान्यवाक्या दलितमदभरा
आनन्दचन्द्राभिधाना,-स्तारुण्ये तीर्णमोहा
निरुपमचरिता सूरिराजा जयन्तु"॥१॥

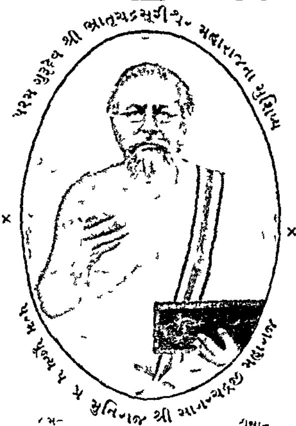
અક્ષરાર્થ -શ્રીમાન્ વિદ્યાભૂષણવાન્, શમ ભગવાન્, બાલ્યવયથીજ વિરક્તિ પામેલા જ્ઞાનાભ્યાસમાં પ્રવૃત્તિમાન્ પોતાના ગુણના સમૂહથી સમસ્ત મનુષ્યોના મનો હર્ષ અર્પનાર મધ્યસ્થ સર્વમાન્ય વાક્યો બોલનારા નિરભિમાન યુવાન વયમાં મોહને જીતનાર અને નિરૂપમ ચારિત્રવાન્ શ્રી આનંદચંદ્ર સૂરિરાજ જયવંતા વર્તો !!! ૧

સમર્પણ પત્રિકા.

જગત્ત્રયીગુરુ પૂજ્યપાદ શ્રીહર્ષચંદ્ર સૂરીશ્વર ચરણાનુચર પંડિતપ્રવર શ્રીમુક્તિચંદ્ર ગણી શિષ્ય શ્રીમન્નાગપુરીય-બૃહત્તપગચ્છાધિરાજ-યુગપ્રવરાચાર્ય જંગમતીર્થરાજતુલ્ય-સદ્બ્રાહ્મશ્રીયુત-પરમપૂજ્ય સદ્ગુરુ-ભટ્ટારક શ્રીભ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરમહારાજ ! આપ શ્રીમાન્ સેવક જન મન વાંછિતપૂરક કલ્પવૃક્ષસદૃશ હતા, સત્યપ્રવચનોપદેષ્ટા હોવાથી ભવિજીવોદ્ધારક-ભવિજનતારક પ્રવહણરૂપ હતા ઇત્યાદિ પ્રાતઃસ્મરણીય સદ્ગુણોથી લોભાઇ, આપ પરમોપકારી ગુરુરાજના સદ્ગુણોનું સદૈવ સ્મરણ રહે એ હેતુથી આ " શ્રીવાચ્યાચયપ્રકરણરત્નો " નામક પરમ લાભદાયિ પુસ્તક સમર્પણ કરી આહ્લાદ પામું છું

અનુક્રમણિકા

– આ ગ્રંથોના અક્ષય ગુજરાતી અર્થ કર્તા –

જન્મ–
વિ. સં. ૧૯૪૩

દીક્ષા–
વિ. સં. ૧૯૫૮

અર્થાત્—મુનિરાજોના દર્શન પુણ્યની વૃધ્ધિ કરનાર અને પાપથી બચાવનાર છે, તેથી મુનિરાજોને જંગમ તીર્થરૂપ કહેલા છે અને સ્થાવરતીર્થતો જે ત્યાં જાય તેને કોઇ કાળે પોતાની શુભભાવનાને લીધે ફળે છે અને સાધુ-મુનિરાજનો પરિચય-સમાગમ કે દર્શન જે થાય છે તે તો ભવિજીવોને પરમપૂજ્ય શ્રીકેશીકુમાર ગણધરદેવે જેમ પાપી પરદેશી રાજાને તારેલ છે તેમ જલ્દી પાપથી બચાવી સન્માર્ગમાં સ્થાપન કરે છે, તેથીજ જંગમતીર્થરૂપ મુનિરાજો અને તેમની પવિત્રવાણી પણ પરમ ઉપકારીછે આવા પ્રકારના ઉપકારના કારણને લઇને પૂર્વાચાર્યોએ બનાવેલા અનેક પ્રકરણરત્નો વિદ્યમાન છે તેમાંથી જે જે વર્તમાન કાળમાં ભવ્યાત્માઓને વિશેષ લાભકારી થાય તેવા

તેવા પ્રકરણરત્નો તપાગી આ ગ્રન્થમા એકઠા કરવામા આવેલા છે આ ગ્રન્થમા ૧૪ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્નોનો સગ્રહ કર્યો છે, અને તેના કર્તા સમર્થ આચાર્યદેવ પરમ-ગુરુ શ્રીજિનાગમ બાલાવબોધ-કારક યુગપ્રધાન શ્રીમન્નાગપુરીય બૃહત્તપાગચ્છ નાયક શ્રીપા ર્શ્વચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ છે તેઓશ્રીએ આગમ સિધ્ધાન્તમાથી ઉદ્ધરી સારરૂપે સરલ ગુજરાતી ભાષામા રચેલા છે, જેથી સર્વભવ્યા-ત્માઓને ઉપયોગી થાય અને પ્રાકૃત-સસ્કૃત ભાષાના અજાણ તેમજ સામાન્યજ્ઞાનવાળાઓ પણ સુખેથી ટુકામા શ્રીસૂત્રનો પરમાર્થ સમજી શકે અને પોતાનુ આત્મહિત કરી શકે આવા હેતુથી રચાએલા છે તેથી આ સ્વાધ્યાય પ્રકરણરત્નો સ્વાધ્યાય કરવા લાયક છે આ ગ્રથમા પ્રથમ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન (સવેગ

ગનીશી) છે, તે એવાજ કોઇ કારણ નિમિત્તને લઇને શાહ શીવ જ મોહન નામના શ્રાવકને ઉદ્દેશીને તેને પ્રતિબોધ કરવા માટે તેમજ વિવેક જ્ઞાનની જાગૃતિથાય અને તેનો આત્મા મોહનીયકર્મની વિટંબનાઓથી બચે, તે માટે રચવામા આવેલ છે તે બીના રચયિત શ્રી સૂરિજી પોતે આજ સ્વાધ્યાયની ગાથ ૩૦મીમા આ પ્રમાણે જણાવે છે–

"ઈમ માબલ શ્રાવક શિવરાજ,
મોહન લહિએ શિવનો રાજ,
કેહનો ધન કેહનો પરિવાર,
એ સવિ લયા અનંતિવાર ૩૦"

આ સ્વાધ્યાયમા પ્રતિપાદન કરવા યોગ્ય વસ્તુ સ્વરૂપનુ વર્ણન ઘણુંજ સુંદરતા પૂર્વક પ્રકરણરત્નકર્તા મહાપુરુષે કરેલ છે ભાષાની પ્રૌઢતા છતા સરલતા તેમજ દ્દષ્ટાંત આપી

વસ્તુ સ્વરૂપની પ્રતિપાદકતા અને ટુકમા આગલા પુરુષને આહ્લાદકતા પેદા કરવામા ગ્રથકર્તાએ પોતાનુ પાડિત્ય તથા પ્રામાદિક વર્ણન કરવાની કવિત્વ શકિત ખુલ્લિ રીતે બતાવી આપેલ છે

૨ જુ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન 'શ્રી શ્રાદ્ધ-મનોરથમાળા' છે, તેમા શ્રાવકોએ કેવા કેવા મનોરથો-વિચારો કરવા જોઇએ અને કેવા કેવા ન કરવા જોઇએ અથવા શુ આદરવું જોઈએ ? અને શુ છોડવુ જોઇએ ? તે બીના આચાર્યદેવે આગમાનુસારે બહુ સુદર બતાવેલ છે

૩ જુ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન 'શ્રીસક્ષેપ આરાધના' છે, તેમા પોતાના જીવને સુખી કરવા માટે પોતાને દોષ લાગ્યા હોય તેની માફી શ્રીઅરિહ તદેવ વગેરેની સાખે માગવી, સર્વજીવોની સાથે ખમત ખામણા કરવા,

૧૮ પાપસ્થાનોને આલોવવા, ચાર શરણા ગ્રહણ કરવા, સુકૃતની અનુમોદના કરવી અને દુષ્કૃતની ગરહણા કરવી વગેરે બીના ટુંકમા સૂરિવર બહુ સુંદર વર્ણવેલ છે

૪ થુ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન 'શ્રીયોગ ધુનીશી ભાવના' છે, તેમા ઉત્તમ પ્રમાગની અનેક ભાવનાઓ તથા હિતશિક્ષાઓ આચાર્યશ્રીએ જણાવેલ છે, જે વાચવાથી વાચનારને સુખે સમજાય તેવી છે

૫ મુ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન 'આત્મશિક્ષા સ્વાધ્યાય' છે, તેમા અતરના શત્રુઓને દૂર કરવા અનેક દૃષ્ટાન્તો આપી અત્યન્ત મનોહર પદ્ધતિપૂર્વક શ્રીસૂરિજીએ સરલ ભાષામા આત્મહિતની શિખામણો આપેલી છે

૬ ઠુ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન 'શ્રીગુરુતત્ત્વ વિચાર સ્વાધ્યાય' છે, તેમા ગુરુપદને લાયક

હોય ? અર્થાત્ ગુરુ કોણ થઇ શકે ? ગુરુ કેવા હોય ? અને ગુરુ કેવા કરવા જોઇએ ? એ સબન્ધી સ્વરૂપ આગમાનુસારે શ્રીસૂરિજીએ બહુ સુદર બતાવેલ છે

૭ મુ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન 'શ્રીઆત્મશિક્ષા સ્વાધ્યાય ' છે, તેમા સયમ માર્ગમા વર્તતા સયમીનુ મન જો સયમથી બહાર નિકળી જાય તો તેને કેવી રીતે ફરી સયમમા લાવી સ્થિર કરવુ જોઇએ, તેને માટે અનેક દષ્ટાન્તો આપી આચાર્યશ્રીએ સૂત્રાનુસારે ઘણી સારી રીતે સમજાવેલ છે

૮ મુ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન 'શ્રીસામાયિકદોષપરિહારસ્વાધ્યાય ' છે, તેમા સુશ્રાવકે પોતાના કલ્યાણ માટે સમતા ભાવ રૂપ સામાયિક કરતા ૩૨ દોષોનો ત્યાગ કરવો જોઇએ, તે ૩૨ દોષો કેવી રીતે લાગે, શી રીતે વર્ત

વાણી ન વાગે ? તદા કયા ક્યા ? તે સબધી સમજણ આચાયદેવશ્રી । ટુકમા આગમાનુ સારે મરણના પૂર્વક બહુ સારી રીતે બતાવેલ છે

૯ મુ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન ' શ્રીચારિત્ર મોગ્યનાગા છે, તેમા ચારિત્ર ગ્રહણ કરવા સબધી, ચારિત્રને ઉત્તમ પુરૂષાએ જેમ પાલન કરેલ છે તેવી રીતે પાળવા સબધી, ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થવી તે જીવને બહુ દુર્લભ છે તે સબધી અને કર્મોને નાશ કરવામા તેમજ મોક્ષ મેળવવામા ચારિત્રની કેટલી મહત્તા છે તે સબધી ઇત્યાદિ અનેક મનોરથો-વિચારો પરમપૂજ્ય સૂરિજીએ મૂલાનુસારે સરલ ભાષામા સુદર વર્ણવેલ છે

૧૦ મુ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન ' લઘુઆરાધના ' છે, તેમા દેવ, ગુરુ અને ધર્મનુ ટુક સ્વરૂપ બતાવી તેની સદ્દહણા કરવાની જણાવી

છે, ચાર મંગલ, ચાર ઉત્તમ અને ચાર સરણા બતાવ્યા છે મનુષ્યજન્માદિની દુર્લભતા બતાવી છે, ચાર પ્રકારના મિથ્યાત્વ છોડવા જણાવ્યા છે અઢાર પાપસ્થાન આલોવવા, ગુરુ સાખે અણુસણ ઉચ્ચરવું, દુષ્કૃત્યની ગર્હા કરવી, પરિગ્રહ આરંભનો ત્યાગ, શરીરની મમતાનો ત્યાગ, ચોરાસીલાખ જીવાયોનીની સાથે ખમતખામણા, પાપકારી ઉપકરણોનું વોસરાવા પણુ, દુષ્કૃત્યની નિન્દા અને સુકૃત્યની અનુમોદના વગેરેની વ્યાખ્યા આચાર્યશ્રીએ સંક્ષેપથી બહુ સારી બતાવેલ છે

૧૧ મું સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન 'આઠમદ પરિહાર સ્વાધ્યાય' છે, તેમાં (૧) જાતિમદ [૨] કુલમદ, [૩] રૂપમદ, (૪) બળમદ, [૫] શ્રુતમદ, [૬] તપમદ, [૭] લાભમદ, અને [૮] લક્ષ્મીમદ આ આઠે મદોનું સ્વરૂપ

દષ્ટાન્તો આપી ત્યાગ કરવાનું ટુકમાં ઉપકારી મહાપુરૂષે બહુજ સુંદરતા પૂર્વક બતાવેલ છે

૧૨ મું સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન 'શ્રીગૌતમ સ્વામિનો લઘુરાસ' છે, તેમાં શ્રીગૌતમ સ્વામીના ગુણો અને તેઓશ્રીનો મહિમા સૂરિવરે અપૂર્વ ગાયો છે

૧૩ મું સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન 'શ્રીશીલદીપિકા સ્વાધ્યાય' છે, તેમાં બ્રહ્મચર્ય પાલન કરવા માટે પાલન કરનારને સાવધાની રાખવા ખાસ જરૂરતા બતાવી છે, તેમજ જે નિખાલસ હૃદયવાળો તથા લાજ-શરમવાળો હોય તે આ ગુણને ધારણ કરી શકે છે, અને તેનુંજ જીવન ધન્ય છે, તે પોતાના કુલને પવિત્ર કરે છે, અને જગતમાં તેની કીર્તિવિસ્તરે છે, ઇત્યાદિ બીના ટુકામાં સૂત્રાનુસારે કર્ત્તાશ્રીએ બહુ સારી વર્ણવી છે

૧૪ મુ સ્વાધ્યાયપ્રકરણગ્રન 'ચેતના રાણી વિનતિની સજ્ઝાય' છે, તેમાં ચેતના રાણીએ પોતાના સ્વામી ચેતન રાજાને આપેલ હિતશિક્ષાઓ અને સમ્યક્ત્વગુણની દુર્લભતા ટુંકામા શ્રીસૂરિજીએ અચ્છી વર્ણવી છે

આ (સ્વાધ્યાયપ્રકરણગ્રન્થનો) ગ્રન્થના કર્તાશ્રીના જીવનનો ટુકે ઇતિહાસ આ પ્રમાણે છે –તેઓશ્રીનો જન્મ વિ મ ૧૫૩૭ મા આબુજીતીર્થ પાસે હમીરપુરમા થયો હતો જ્ઞાતે વીશાપોરવાડ, તેમના પિતાશ્રીનુ નામ વેલગશાહ અને માતુશ્રીનુ નામ વિમલાદે હતું 'પુત્રના લક્ષણ પારણામાથીજ જણાય' એ કહેવત અનુસાર ઉત્તમ ઉત્તમ લક્ષણોથી વિભૂષિત હોવાથી જોનાર સહુકોઇ એમજ કહેતા કે આ કોઈ અવતારી મહાન્ મહાત્મા પુરુષ પાકશે આ ભવિષ્ય વાણીને સાચી કરી

બતાવતા હોય તેમ તેમણે વિ સ ૧૫૮’
મા પરમપૂજ્ય પુણ્યાત્મા પડિતપ્રવર શ્રી
સાધુરત્નમહર્ષિની પધરામણી હમીરપુરમા
થઇ તેમની વૈરા ગ્યવાગ્નિની પવિત્રવાણી સાભળી
લઘુકર્મી આત્મા વૈરાગ્યવાસી થઇ તેમની
પાસે નવ વર્ષની નાની ઉમરમા શોભાગવતી
દીક્ષા અ ગીકાર કરી હતી પોતાની તીવ્રબુદ્ધિ
પ્રતિભા અને ગુરુરાજની સ પૂર્ણ કૃપાને લઈ
વ્યાકરણ, કોષ, કાવ્ય, છદ, અલકાર, ન્યાય
અને ધર્મ શાસ્ત્રો થોડાજ વર્ષોમા ભણી
ગણી ઘણાજ નિપુણ થયા અને સાથે સાથે
ક્ષમા અને ગાભીર્યાદિગુણો વડે અત્યન્ત
શોભાયમાન થયેલા એ મહાપુરુષને જોઈ
શ્રીમન્નાગપુરીય બૃહત્તપાગચ્છાધિપતિએ લાય
કને લાયક પદવી આપવી જોઇએ એમ પોતાના
અ ત કરણમા નિશ્ચય કરી અત્ય ત પ્રેમથી

સૂત્રાનુસારે તેમને ઉપાધ્યાયપદ વિ સ ૧૫૫૪ મા સત્તર વર્ષની ઉમરે આપ્યુ તે વખતે શ્રીજૈનશાસનના વેષધારીઓ (સાધુઓ) મા શિથિલતાએ વિશેષે કરી પોતાનુ જોર જમાવ્યુ હતું, મુનિઓ ક્રિયાકાડમા ઢીલાથઈ ગયા હતા પવિત્ર આચાર-વિચારની શુદ્ધિપણ જોઇએ તેવી નહીં ન હતી આ બધુ જોતા ઉપાધ્યાયશ્રીનો આત્મા અ દરથી કકળી ઉઠયો આવા પવિત્ર ધર્મમા આવુ શૈથિલ્ય કેમ નીભાવી શકાય, માટે મારે તો જેમ બને તેમ આવી શિથિલતાને દૂર કર્યેજ છુટકો એમ નિશ્ચય પૂર્વક જેમનો આત્મા શુદ્ધક્રિયા કરવાને ઉજમાલ થયો, તેથી વિ સ ૧૫૬૮ મા એટલે પોતાની ૨૭ વર્ષની ઉમરે શ્રી ગુરુદેવની આજ્ઞા લઇ તેમનો શુભાશીર્વાદ મેળવી, અનુમતિ પામી નાગોર નગરમા

ક્રિયા ઉદ્ધાર કર્યો, શુદ્ધ સવેગ માર્ગની દેશના આપતા વિચરવા લાગ્યા, ભવ્યાત્માઓને મોક્ષ માર્ગે દોરવતા દોરવતા અનુક્રમે જોધપુર શહેરમા પધાર્યા ત્યાના ચતુર્વિધ શ્રીસઘે તેઓશ્રીને સર્વગુણ સપન્ન, ધર્મધુરધર અને આગમવાણીમા ગીતાર્થ જાણી વિ સ ૧૫૮૫ મા એટલે ૨૮ વર્ષની ઉમરે અને દીક્ષાપર્યાયથી ૧૯ મા વર્ષે આચાર્યપદે સ્થાપન કર્યા, ત્યાર બાદ ત્યાગી, વૈરાગી આચાર્ય ભગવાને પોતાના શિષ્યગણ સહિત અનેક દેશોમા વિચરી શ્રીજૈનધર્મની ઘણીજ જાહોજલાલી પ્રગટાવી તેથી ચતુર્વિધ શ્રીસઘે સલક્ષણ (સખલ) પુરમ ધ્યે ઘણાજ હર્ષપૂર્વક ઉત્સવ મહોત્સવ સહિત વિ સ ૧૫૯૯ મા એટલે જન્મથી ૪૨મા વર્ષની ઉમરે અને આચાર્યપદ પામ્યા પછી ૩૪ મા વર્ષે તેમને યુગપ્રધાનપદે સ્થાપિત કર્યા

*

યુગપ્રધાન શ્રીમાન્ આચાર્યદેવે પોતાની
જીદગીમા અનેક નાના મ્હોટા પ્રકરણ રત્નોની
રચનાઓ કરી છે, શુદ્ધધર્મની પ્રવૃત્તિ ખાતર
અનેક ધર્મ ચર્ચાઓ કરી છે અને, અનેક ભવ્યા
ત્માઓને પવિત્ર શ્રીજૈનધર્મ પમાડી સન્માર્ગમા
સ્થિર કર્યા છે તે સબધીની વિસ્તર બીનાના
જિજ્ઞાસુએ તેમના જીવન ચરિત્રથી જાણવુ
મારવાડ દેશના જોધપુર જિલ્લામા વસનારા
કેટલાએક મુણોત ગોત્રીય રજપુતોને માસ-
મદિરા છોડાવી ઉત્તમ સસ્કારી કરી પવિત્ર
શ્રીજૈનધર્મી મુણોત ગોત્રીય ઓસવાળ
બનાવ્યા છે રજપુતોમાથી ઓસવાળ બનાવ-
નારા આચાર્યોમાના છેલ્લામા છેલ્લા આ આચા-
ર્યવર્ય થયા છે એમના પછી એવો સમર્થ
કોઈ પણ આચાર્ય, થએલ જણાતો નથી
કારણ કે, છેલ્લા ઓસવાળ મુણોત ગોત્રીય

બન્યા છે ત્યારપછી કોઇ પણ ઓસવાળની નવી જાત બની નથી એ ઐતિહાસિક પુરાવો છે અને મરુધરાધિપતિ માલદે રાજાને પ્રતિબોધ આપી શ્રી જૈનધર્મપ્રતી અનુરાગી બનાવેલ હતો વળી માલવદેશમા ચડાલોને પ્રતિબોધ આપી હિંસા કરતા અટકાવી નવ સોને દયાળુ પરિણામવાળા બનાવ્યા અને સિદ્ધપુર પાસેના ઉનાવાગામમા ગૌમરી વાણી આઓના પાચસો ઘરને ધર્મોપદેશ આપી શ્રીજૈનધર્મી બનાવ્યા ઈત્યાદિ અનેક ઉપકારો કરી વિ સ ૧૬૧૨ ના માગસર સુદ ત્રીજને રવિવારે જોધપુર નગરમા ભક્તપચ્ચખ્ખાણ (આહાર પાણીનો ત્યાગ) અણુસણ પૂર્વક પોતાનુ ૭૫ વર્ષનુ સર્વ આયુ પૂર્ણ કરી સમાધિ સહિત કાળધર્મ પામી સ્વર્ગવાસી થયા તેઓશ્રીએ ૬૬ વર્ષ સુધી દીક્ષા પર્યાય પાલન

કર્યો, ૪૭ વર્ષ લગી આચાર્યપદે રહ્યા અને ૧૩ વર્ષસુધી યુગપ્રધાનપદ દીપાવ્યું તે સમયે સુશ્રાવકોએ સુગુરુદેવના સ્વર્ગવાસનિમિત્તે અઠ્ઠાઇમહોત્સવ શાન્તિસ્નાત્રમહોત્સવ અને સૂરીશ્વરદેવની ચરણ-પાદુકાઓનો સ્થાપન-મહોત્સવ કર્યો વળી સુશ્રાવકોએ અગ્નિસંસ્કાર થયેલ ભૂમિકાના સ્થાને એક મોટી દહેરી કરાવી કે જે હાલ પણ જોધપુરના પર્વત ઉપર અને રાજદરબારના કિલ્લાનીચે મોજુદ છે વળી નાગોર, બિકાનેર, જોધપુર, મેડતા, પાલી, અજમેર, જયપુર, આગ્રા, પટણા, મુર્સિદાબાદ, અણ્ડીમગંજ, બુરાનપુર, ઉજ્જેણ, પાટણ, અમદાવાદ, ખંભાત, વિરમગામ, માંડલ, રાધનપુર, ધ્રાગધરા, લીંબડી વગેરે અનેક શહેરોમાં અને ઉનાવા, રૂણ, રીંયા, સાણર, વાલોત્તરા, પંચપદરા, તિંવરી, બગડી વગેરે ગામોમાં

તેઓશ્રીની ચરણપાદુકાઓ સ્થાપન થઇ અને
હાલ પણ કેટલીક જગાએ પૂજાઇ રહી છે.
આવા મહાન્ પ્રભાવશાળી, એ આચાર્યદેવ
થયા છે આ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્નો સર્વ
ભ યાત્માઓને એક સરખી રીતે ઉપયોગી
તથા આત્મહિત કરતા થશે, એમ જાણી
તેમજ ભા૦ ભવાનજીભાઈ વગેરેની પ્રેરણાથી
મે પોતાની સ્વલ્પ બુદ્ધિના અનુસારે સુગમ
અર્થ કરી તૈયાર કરેલ છે છતા તેમા કોઇ
પણ જગાએ સૂત્રથી વિરૂદ્ધ લખાણ થએલ
હોય તો તેનુ મિથ્યાદુષ્કૃત્ય આપી વિદ્વજ્
નોને પ્રાથના કરુ છુ કે જો તેમા ત્રુટીઓ
રહેલ હોય અને આપ સૂચના કરશો તો
બીજી આવૃત્તિમા તેઓનો સુધારો અવશ્ય
થશે છેવટમા આ પુસ્તક છપાવવામાં દ્રવ્યની
મદદ કરનાર શ્રાવકશ્રાવિકાઓને ધન્યવાદ

આપી, અર્થ કરતા કે સુધારતા દૃષ્ટિ દોષથી અથવા છાપખાના સબધી કોઇ પણ ભુલો રહી ગયેલ હોય, તેને સુધારી વાચવાની ભલામણ કરી વિરમુ છુ

લે પરમ પૂજ્ય આચાર્યવર્યદેવ શ્રીભ્રાતૃચદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય મુનિસાગરચદ્ર

અમદાવાદ
શામળાની પોળનો
મોટા ઉપાશ્રય

વિં સ ૧૯૯૩ ના
પોષ સુદી ૮ ને
વાર બુધ

આ ગ્રંથમા આવેના સુભાષિત શ્લોકોની
અકારાદિ અનુક્રમણિકા

શ્લોક—નામ—	પૃષ્ટાંક

આ ગ્રંથમાં દ્રવ્ય સહાયકોનો આભાર.

અમદાવાદ-શામળાની પોળના -

૫૧ શાહ જેસિંગભાઇ પોચાભાઇ બી એ એલ એલ બી વકીલ તરફથી પોતાના સ્વર્ગસ્થ શ્રી રમણલાલ ભાઇના સ્મરણાર્થે

૨૫ શાહ કચરાભાઈ વખતચંદ તરફથી પુંજાભાઇના સ્મરણાર્થે

૨૫ શાહ લાલભાઇ ચુનીલાલની ધર્મપત્ની વિધવા બ્હેન ડહીબાઇ તરફથી

૨૧ એક બ્હેન તરફથી

૧૦ બ્હેન મેના બાઈ તરફથી

૫૦ શાહ કેશવલાલ મનસુખરામ સતીયાની ધર્મ પત્ની વિધવા બ્હેન પોપટબાઇ તરફથી

૨૫ સન્ ઈલેકટ્રીક એન્ડ મોટર સ્ટોર્સ મુંબઇ

૧૫ શ્રી જૈન સોસાયટી શ્રાવિકાઓ અમદાવાદ

૧૦ શાહ કસ્તુરચંદ અમીચંદ તરફથી ખંભાત

સસારમા જીવોના શરીર, યૌવન, ધન સપત્તિ અને રૂપ તે બનાવટી પતગના રગની જેમ ક્ષણવારમા નાશ થનાર છે માટે તેમા સમજુ આત્માઓને ગચવા-માચવાનુ ન હોય

स्वारथ लगे सगपण सहु,
पुत्र सहोदर माय,
पिता ग्रहेन घरणी वहु,
साथे कोइ न थाय २

આ સસારમા જીવોને પોતાનો સ્વાર્થ જ્યા લગે પહોચે ત્યા લગે પુત્રને પુત્ર તરીકે, તેમજ ભાઇ, માતા-પિતા, બહેન, ઘરણી એટલે પૃથ્વી-સ્થાવર જગમ મિલ્કત અને સ્ત્રી વિગેરે જે છે તે તેને તે રૂપે સગપણ સગાઇ મબધને સર્વ કોઇ ધારણ કરે છે, પરતુ પરભવમા જતા જીવને એક ધમ સિવાય

બીજું કોઇ સબંધી નથી માટે ખોટા મોહના ખેલને છોડી ધર્મની ધગસ હૃદયમા ધારણ કરવી એજ સાર છે કહ્યું છે કે —

" चेतो हरा युवतयः स्वजनोऽनुकूल.
सद् बान्धवाः मणयगर्भगिरश्च भृत्याः ।
गर्जन्ति दन्तिनिवहास्तरलास्तुरङ्गाः
समीलने नयनयोर्नहि किंचिदस्ति ॥१॥
धर्मः सखा परमहो परलोकयाने "

અર્થાત્—ચિત્તને આકર્ષણ કરનારી યુવતીઓ, પોતાને અનુકુલ વર્તનારા સ્વજનો, શ્રેષ્ટ બન્ધુઓ, પ્રેમાલ વાણીને ઉચ્ચારણ કરનારા નોકરો, ગર્જારવ કરતા હાથિયોના સમુદાયો અને ચચલ એવા ઘોડાઓના જથ્થાઓ, એ બધાઓનો સબધ ત્યાસુધી રહે છે કે જ્યાસધી

પોતાની આખ ખુલ્લી છે અને આખ બધ થયા પછી કશું નથી પછી તો ધર્મ મિત્ર છે તેજ કેવલ પરભવ જતા જીવની સાથે આવનાર છે

कर्म वशें तु एकलो,
आव्यो तिम जाएश,
भमियो माणि बहु भवें,
त्रिभुवनें नव नवे वेश ३

અર્થ —હે જીવ! કર્મને લઈ તું એકલો જેમ આવ્યો છે તેમ એકલો જ જવાનો છે સાથે કોઇ પણ આવવાનું નથી, વળી નવા નવા શરીર રૂપ વેશોને ધારણ કરી હે જીવ! તું આ સંસારરૂપ ત્રણ જગતમા ઘણા ભવો કરી છે, અનેક ભવ રૂપ નાટક કર્યા છે

તેમા કોઈપણ જાતિ, યોની, સ્થાન કે કુલ બાકી રાખેલ નથી, કે જ્યા અનતી વાર જન્મ મરણ થયા ન હોય મતલબ કે સર્વ જગ્યાએ આ જીવે કર્મને લઇને પરિભ્રમણ કરેલ છે તે પરિભ્રમણથી બચવા માટે પોતાના સ્વરૂપનો વિચાર કરી ધર્મનુ આચરણ કરવુ જોઇએ

बे तुज साथ सखाइया,
पुण्य पाप सभाळ,
अवर ते हरमेळ सरिस,
जीव म पड जजाळ. ४

હે જીવ ! તારૂ આ ભવનું આયુષ્ય પૂર્ણ થતા અને પરભવમા જતા તારા પોતાના જ જે પુણ્ય અને પાપ છે તે તારા મિત્રો છે, અને તે તારી સાથે આવનારા છે, માટે તેની તું સભાળ કર અને [illegible]

ધાન્યાદિ બહારના સંયોગ સંબંધો છે, તે સર્વ હરમેળ એટલે નકામા છે દેખાવ પૂરતા છે, ઈન્દ્ર ધનુષના સરખા રંગ-બેરંગી, દષ્ટ નષ્ટ થનારા છે માટે હે જીવ ! તેની જંજાળમા પડીશ નહિ, અને પોતાનું કર્તવ્ય ચુકીશ નહિ

घण वेलू कण पीलता,
तेल केम पामेश ?
स्वर्ग सफल तरुवर तणी,
डाळी किम नामेश ? ५

वाए कप्पड कोथळो,
चापी केम भरेश ?
भागी नावें अगाध जळ,
चढे ने केम तरेश ? ६
जीवनजी ! मृग-तृष्णका,

जळ तृप केम जीपेश ?
भूख्यो किम मन मोदके,
पापी वपु दीपेश ? ७
दीठे सुहणे रातने,
केणीपरे नेमीश राज ?
जळ विण कण किम नीपजे,
केवल विजल गाज ? ८
तप सयम पूरव भवें,
पूरा तप्या न भूर,
कहे किम मनवछित लहिश ?
हवे तु हिया म झूर. ९

હે જીવ! પૂર્વે તે પુણ્ય કર્મની ઉપાર્જના કરી નથી, અને હવે સુખને માટે ફોગટ ફાફા મારવાથી તને શું લાભ થવાનો

છે ? જેમકે ઘણા વેલુના કણીયાઓને પીલતા અર્થાત્ નદીની રેતને ઘાણીમા નાખી પીલતા છના પણ તું તેલને કેવી રીતે પામીશ ? વળી સ્વર્ગીય કલ્પ વૃક્ષની સફલ ડાલીઓને તુ કેવી રીતે નમાવીશ ? ॥૫॥

તેમજ કાપડના કોથળાને પવને કરી ચાપીને તું કેવી રીતે ભરીશ ? વલી તુ કહે કે ભાગેલી નાવડીથી અગાધ પાણીમા કેવી રીતે તરીશ ? ॥૬॥

વળી પણ હે જીવનજી ! હે ચેતન ! મૃગતૃષ્ણા જળે કરી એટલે ઝાંઝવાના પાણીએ કરી તરષાને કેમ તુ જીતીશ ? અર્થાત્ તરસને કેવી રીતે મટાડીશ ? વળી ભૂખ્યો થકો તુ મન મોદકે કરી અર્થાત્ મનોરથ રૂપ લાડવાથી પેટ ભરી શરીરને શી રીતે શોભાવીશ ? ॥૭॥

તેમજ વળી રાત્રે નિદ્રામા જોએલ સ્વપ્નના

૨ 'રે હુ રાજા થયો એટલા માત્રથી તું કેવી રીતે

રાજગાદી પર બેસી અને રાજા બની શકીશ ? વળી પાણી વિના કેવળ ગાજ અને વીજથી દાણાઓને શી રીતે ઉત્પન્ન કરી શકાશ ? ॥૮॥

કારણ કે પૂર્વ ભવમા ઘણા અને સપૂર્ણ એવા તપ-સયમને તે તેવા ન તપ્યા ન સેવ્યા, તો હવે કહે કેવી રીતે તુ મન વછિત ફળને પામીશ ? માટે હવે હૃદયમા આર્તધ્યાન કરવાની જરૂર નથી, તેથી હે જીવ ! સુખની પ્રાપ્તિને સારૂ તુ રડીશ નહિ, કારણ કે હવે ઝુરવાથી અર્થાત્ રડવાથી કાઈ પણ વળવાનુ નથી, જે બનવાનુ હતુ તે બની ગયું, હવે તે ફરવાનુ નથી ૯

(ચોપાઇની દેશીમા)

रे जीव ! धीरपणु मन आण,

कायरपणु की

इण कारण धीरिम धुर धरो,
धोरी जिम दुत्तर उत्तरो. १०

હે જીવ! હવે તુ હિમ્મત રાખ, ધીર તાને ધારણ કર બગડેલી બાજીને સુધાર, ફોગટની આલ-પપાલને તુ છોડી દે, ધર્મ સેવન કરવામા તુ મનને મજબૂત કર, કારણ કે કાયરપણું કરવામા બહુ નુકશાન છે, ઉત્સાહ રહિતપણાથી, તેમજ એદીપણાથી આ જીવે પહેલા પણ ઘણું ગુમાવેલ છે, અને તેના અગેજ કર્મ સત્તા બલવાન બનેલ છે, અને કર્મોને લઈનેજ આવી દશા પ્રાપ્ત થએલ છે એટલા માટે ધીરપણાની ધૂંસરીને ધારણ કરી ધોરી બળદની જેમ દુસ્તર એવા સસારના પારને પામ અર્થાત્ ઉપાડેલ બોજાને ધોરીની માફક વહન કર, તેમા કાયરપણુ છોડીદે, કે જેથી પોતાનું કલ્યાણ તો તુ કરી શકીશ १०

धीरिम कायर जिम अतरो,
परतख देख्व मकर पातरो,
गृह मृग कुजर भोजन जोय,
लेता एवडो अतर होय ११

धैर्यतामा अने कायरतामा जे अतर छे तेने तु प्रत्यक्ष जो, जोइने मननी नणळाईओ, हद्गु-पद्गुपणु ने तु छोडीदे, अर्थात् मननी कायरताने लइ विक्षेपवाळो बनीश नहि, परतु पोताना धर्ममा स्थिरताने धारण करनार था-जेम कुतरो अने हाथी बन्ने भोजन तो पामे छे, पण भोजन लेता तेमना स्वभावमा केवो भेद छे ते जोवानु छे भोजन वखते कुतरो पोतानी नबळाइ केटली बतावे छे, अने हाथी केटली पोतानी धैर्यता बतावे छे ए बन्नेनो आहार लेवामा एवडो बधो

અતર પ્રત્યક્ષ જોવાય છે માટે તું સ્વાન વૃત્તિને મુકી અને હાથીના જેવો ધૈર્યતાવાળો બન કહ્યુ છે કે—

" लाङ्गूलचालनमधश्चरणावपातं,
भूमौ निपत्य वदनोदरदर्शनं च ।
श्वा पिण्डदस्य कुरुते गजपुङ्गवस्तु,
धीरं विलोकयति चाटुशतैश्च भुङ्क्ते॥१॥

અર્થાત્-કુતરો આહાર લેવા માટે આ પનારને જોઇ પુછડી હલાવે છે, નીચે પગમા પડે છે, તેમજ જમીન પર ચત્તો પડી પેટ અને મુખ બતાવે છે, આવી પોતામા રહેલ કાયર તાને પ્રત્યક્ષ જણાવે છે, અને હસ્તિરાજ જે છે તેતો માવત જ્યારે મલીદો (આહાર) લાવીને ... ી રૂપે " હયો ગજરાજ ! હયો ગજરાજ !

આ મહીદો ખાઓ" એમ બોલે છે ત્યારે તે ધૈર્યતા પૂર્વક જુવે છે, અને એવા સેકડો મીઠા વચન વડે કરી ખાય છે, આટલી તેનામા ધૈર્યતા છે, તેથીજ આદરતાના પાત્રપણાને પામેલ છે

इसो जाणी धीरिम मन धरे,
वळी वैराग्य खरो आदरे,
समर समर एक चित्त अरिहत,
राग दोष गजन गुणवत. १२

ઉપર બતાવેલા દ્રષ્ટાંતને જાણીને હે જીવ! મનમા ધીરજ ધારણ કર, કાયરતા કે દીનતાને તજીદે, જ્ઞાનીઓના વચન પર સપૂર્ણ વિશ્વાસ ધારણ કર; ધર્મ સબધી મુશ્કેલી ભર્યા કાર્ય કરવામા હિમ્મત રાખ, વળી સાચા વૈરાગ્યને હૃદયમા ધારણકર, આ જગતમા જેટલુ આપ-ણને દેખાય છે, અને જેટલા સબધી પદાર્થો

છે, તેમજ વિષયાદિકોના જે જે સાધનો દે
તે તે સર્વ અસ્થિર છે, અનિત્ય છે, ક્ષણ
ધ્વંસી છે, સહેજમા નાશ થનારા છે, તેઓને
તારા તુ માની બેઠો છે, પણ તે તારા નથી
હતા પણ નહિ, અને ભવિષ્યમા તારા થ
પણ નહિ એમ ધારી તેઓના ઉપરથી રા
દશાને છોડ, તેઓની ઉપાધીમા પોતાનુ ભાન
ભુલીશ નહિ, ખરેખર પ્રાપ્ત થએલ ઉત્તમ
મનુષ્ય જન્મ, આર્ય દેશ, ઉત્તમ શ્રાવકનુ કુળ,
પાચે ઇન્દ્રિયોની સપૂર્ણતા, નિરોગી શરીર,
સમજવાની શક્તિ, જૈન ધર્મની પ્રાપ્ત થએલ
સામગ્રી, દેવ ગુરૂની જોગવાઈ વીગેરેની ઉત્તમ
તક મળી તે ચુકીશ નહિ અરિહંત-પરમાત્માનુ
વારવાર સ્મરણકર, પ્રભુ સ્મરણથીજ પાતકોનો
- થશે, વિઘ્નોનો વિલય થશે, અનત

ગુણોના ભંડાર એ પરમાત્માજ રાગદ્વેષનો અંત આણુશે, એટલા માટે તેઓમાજ તું તારા ચિત્તને નિરંતર સ્થાપન કર, પ્રભુનું સ્મરણ છે તેજ આ અસાર સંસારમાં સાર છે, એમ જાણી જેમ બને તેમ ઉપાધીઓને દૂર કરી, ઉત્તમ માર્ગાનુગામી થઇ, વિનશ્વર પદાર્થોમાં નહિ ફસાતા અરિહંત પ્રભુની આજ્ઞાનો આરાધક થા, તેઓનુંજ તું ભજન સ્મરણ કર

कूडो नेह कुटुंब तणो,
इण कीने स्वारथ आपणो,
विणशे ईहा नहिं संदेह,
उदाहरण चित चिंतवी एह. १३

આ સંસારમાં માતા, પિતા, ભાઈ–બહેન, સ્ત્રી, પુત્ર વિગેરે કુટુંબીઓનો છે જે સ્નેહ

સબધ છે, તે ખોટો છે, કારણકે સ્વજના દિકની સાથે સ્નેહમા ફસાવાથી આપણો પોતાનો સ્વાર્થ બગડે છે, પરભવનો હીત કરી શકાતો નથી, પરભવનો હીત તો ધર્મને તલાલીનપણે સેવવાથી થાય છે તે પ્રકારે મોહી જીવ ધર્મને સેવી શકતો નથી તેઓની જ આલ પપાલમા ઘસ-મસ્યો અને રચ્યો-પચ્યો રહ્યા કરે છે તેથી પોતાનું શું થશે ? તે સબધી વિચારણા કરવાનો અવકાશ પણ તે પામર જીવને પ્રાપ્ત થતો નથી, તેઓના સ્વાર્થી સ્નેહમા જ પોતાની ઉત્તમ જીદગીને એળે ગુમાવી નાખે છે, એમા કોઈ જાતનો સદેહ નથી, એના માટે નીચેના ઉદાહરણો આપવામા આવે છે, તે પોતાના ચિત્તમા વિચારી જોવા જોઇએ, અને ખોટા સ્નેહરાગનો ત્યાગ કરવો જોઇએ

पश्चिम रयणी मोटे साद,
पभणे गोरस नेह मसाद,
मथिये हियो सदा माहरो,
तिणे तुम्हे नेह दूर परिहरो. १४

હવે આ સંસારમાં સ્નેહવાળા જીવો જ દુઃખી થાય છે, તે બીનાને દૃષ્ટાંત આપી સમજાવે છે જેમ ગોરસ, ગોરસ શબ્દે કરીને દુધ, દહીં અને ઘી એવો અર્થ થાય છે, પણ અહીં ગોરસ શબ્દથી દહીંજ અર્થ લેવાનો છે દહીં પાછલી રાતે મ્હોટા ઘાટાથી અવાજ કરી પોકાર કરતું ન હોય ? તેમ કહે છે કે હે ભાઇઓ ! મ્હારામા સ્નેહ-ચિકાશ હોવાથી તેના લીધે જ હું દુઃખી થાઉં છું અને મ્હારૂ હૃદય સદા-હમ્મેશા મથન કરાય છે, નખાય છે માટે તમારે કોઇએ સ્નેહ,

કરવો નહિ જો તે મોહ જાળના સ્નેહમા તમે ફસાસો તો તમારા હૃદયનું પણ મથન થશે માટે જો સુખી થવાની ઇચ્છા હોય તો એવા ખોટા સ્નેહમા ફસાશો નહિ તેનાથી દૂર રહેજો અને તને દૂર કરજો

ज्या स्वारथ त्या जतन करत,
भय जोखम तेहनो टाळंत,
कहे दर्हीने तेणे विणु मही,
जाणी अधिक वळी रेडे दहीं १५

આ સસારમા જીવોને જ્યા સુધી જે જે વસ્તુ પદાર્થમા પોતાનો મતલબ રહેલ હોય છે, ત્યાં સુધી તે તે વસ્તુ-પદાર્થની જાળવણી કરવા મા ધસ-મસી રહ્યા હોય છે, અર્થાત્ તેને જાળ વવા માટે અનેક પ્રકારના ઉપાયો કરે છે, પણ ર્થ વિના કોઇ કોઈનો સબધી થતો નથી

આવી સ્વાર્થ મય પ્રવૃત્તિ સસારી જીવોમા દેખાય છે, જેની સાથે સ્વાર્થ છે, તેના સબધી ભય અને જોખમ દૂર કરવા માટે અનેક પ્રકારના બને તેટલા પ્રયત્ન કરે છે, અને મતલબ વિના જીવોને સામુ પણ જોતા નથી જેમ જુઓ દ્રષ્ટાત તરીકે–દહીંમા જ્યા સુધી માખણ રહેલ હોય છે ત્યા સુધી તેની જાળવણી સહુ કોઇ પોતાના સ્વાર્થને અગે કરે છે, અને જ્યારે તેજ દહીં માખણ વિનાનુ થઈ જાય છે, ત્યારે તેના ભયકે જોખમ ટાલવાની કોશીષ તે રૂપે લોકોની રહેતી નથી અને માખણ વિનાના દહીંને લોકો મહી અથવા છાશ કહીને બોલાવે છે, અને તેમા જે માખણ રહી ગએલ હોયતો અગ્નિ દહીં નાખી અને તને મથે છે, અને છેવ. ખણ વિનાના દહીંમા પાણી નાખ વધારે છે

तिल सरसव दाणा एरड,
अळसी करडी पीजण मचड,
यंत्र तणो ते बहु दु ख सहे,
नेह प्रसादे करियण रहे १६

આ સસારમા સ્વજન-કુટુબીઓનો જે સ્નેહ છે તે કર્મોનો બધન કર્તા છે, અનેક જન્મ મરણોને કરાવનાર છે અને તેથી જીવને વિવિધ પ્રકારની પીડાઓ ભોગવવી પડે છે માટે સ્નેહ છે તેજ વસ્તુ ખોટી છે તેથી તેનો ત્યાગ કરે તોજ સુખી થઇ શકે જ્યાસુધી જીવ સસારીક સબધિઓના સ્નેહને તજતો નથી ત્યા સુધી તેને સાચા સુખની પ્રાપ્તિ પણ થઇ શકતી નથી તે પર બીજા-દ્રષ્ટાન્તો બતાવે છે જેમ તલના દાણા, સરસવના દાણા, એરડીના ડુા, અલસી ધાન્ય અને કરડી ધાન્ય

વિગેરે એઓમા તેલ રહેલ છે તે તલ રૂપ સ્નેહ ચીકાશના યોગે ઘાણીમા પીલાય છે અને અત્યન્ત મહા દુ ખને સહન કરવા પડે છે, એ મહા દુ ખોને સહવાનુ કારણ કવિજનો સ્નેહને બતાવે છે એટલે સ્નેહ-ચીકાશના પસાયથીજ જીવો આ સ સારમા અનેક પ્રકારના સ કટો પામે છે માટે કુટુબીઓના સ્નેહમા ફસાઇ પોતાના આત્માનુ અકલ્યાણ કરવુ ન જોઇએ

नेह रहित तेहनो खळ नाम,
पटी टाळ गुणनो ठाम;
चाचर चोवटे पडी मजाठ,
पग ठेलंती लोके दीट. १७

તલ સરસવ અને એરડા વિગેરેને ઘાણીકે યત્રમા પીલવાથી તેલરૂપ ચીકાશ નીકળી જાય છે ત્યારે તેઓને ખોળ અથવા ખળ લે।

ઠોમા કહેવાય છે મતલબકે નામ પણ તેમનું બદલી જાય છે તે ઓળને લોકો ઢારાને ખવરાવી દે છે અથવા તો ફેકી દે છે લોકો એવા સ્વાર્થીયા છે કે પહેલા તે ગુણને। સ્થાન ભૂત હોય અને પછીથી તે ગુણ તેમાથી નીકલી ગએલ હોય એટલે ગુણ વિનાનો થઇ ગએલ હોય, અર્થાત્ જેમા સ્નેહ ગુણ રહ્યો ન હોય તો તેની સામુ પણ જોતા નથી અથવા જેનાથી પોતાની ગરજ સરતી ન હોય તો લોકો તેનો ત્યાગ કરે છે હવે ખીજો દ્દષ્ટાંત બતાવે છે- જેમ મજીઠમા જ્યા સુધી રગ રહેલ હતો ત્યા સુધી તેને લોકો સાચવી રાખતા અને રગ રૂપ ગુણ તેમાથી નિકલી ગએ થકે તેજ મજીઠને લોકો રસ્તામા ફેકી દે છે, તે બજારમા કે ચૌટામા પડી હોય છે અને લોકોના પગથી ચગદાતી કે ઠેબા ખાતી જોવાય છે, આવા

સ્વાર્થી લોકો વડે તેના બે હાલ થતા પ્રત્યક્ષ જોવાય છે,

राग रंगे जिणे बहु दुःख सह्या,
अवसाणे एरा फल लह्या,
वाकस करीने नाखी दूर,
जन जोवे उगमते सूर. १८

આ સંસારમાં જીવ રાગને લઇને અનેક પ્રકારના કષ્ટો સહન કરે છે, જેમ મજીઠ, તે પોતામાં રહેલ રંગ રૂપ રાગ તેના પરાધીન પણાએ કરીને અનેક પ્રકારના ઘણા દુઃખો સહન કરે છે તે દુઃખો સહન કર્યા છતાં પણ છેવટના પરિણામે લોકો તેને નિસાર બાકશ યા બુકશ કરીને બહાર ફેંકે છે, સહુ મનુષ્યો સવારમાં સૂર્ય ઉગતા તેને જુએ છે એવી રીતે મજીઠને રસ્તામાં પડવું, તેમજ લોકોના

પગનીચે ચગદાવવું અને આમ તેમ ઠેબા ખાવા વિગેરે ઉપર બતાવ્યા તે ફળો તેને પ્રાપ્ત થાય છે તેમ મનુષ્યોમા પણ સાર, બળ, પરાક્રમ, લક્ષ્મી અને તાકાત વિનાના રાગી લોકોની પણ એજ સ્થિતિ થાય છે કહ્યુ છે કે–

" यावद् द्रव्योपार्जनशक्त-
स्तावन्निजपरिवारो रक्तः ।
पश्चाज्जरजरभूते देहे,
वार्ता कोपि न पृच्छति गेहे १

અર્થાત્-જ્યા સુધી મનુષ્ય દ્રવ્ય કમાવવામા કે કોઈ પણ કાર્ય કરવામા સસક્ત હોય છે ત્યા સુધી તે મનુષ્યનો પરિવાર પોતાના તરફ રાગી રહે છે, અને પછીથી જ્યારે જરા અવસ્થાએ કરીને જર્જરિત શરીરવાળો, તાકાત વિનાનો બને છે ત્યારે તેને ઘરમા

પોતાના પરિવારમાથી કોઈ પણ કાંઈ પ્રાયે પૂછતા નથી તેમ કોઈ બાતની ખબર પણ તેની લેવાતી નથી આવું સ્વાર્થીપણું સસારમા રહેલુ છે, અને તે પ્રત્યક્ષ પણ જોવાય છે, છતા સબંધીયોના રાગમા જીવ રચનાચો થઈ રગદોળાયા કરે છે, પણ પોતાના હિતની કે કલ્યાણની કાંઈ પણ ચિન્તા કરતો નથી તેજ આશ્ચર્ય છે

जिण छे लोक इसा स्वारथी,
कोइ केहनो व्हालो नथी,
नेह राग इम गणि टालियें,
सुगुरु वचन मनें संभालियें. १९

આ સસારમાં લોકો ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે એવા સ્વાર્થનાજ સંબધીયો છે કે પોતાનો સ્વાર્થ સરતો હોય ત્યા સુધીજ તેની સાથે

સબધ કે ગરજ રાખે છે, અને પોતાના સ્વાર્થ વિના સામું પણ જોતા નથી માટે આ સસાર્માં કોઇ કોઇનો વ્હાલો નથી કે જેથી તેની સાથે પ્રેમ જોડી રાખીએ તો આપણી આપત્તિઓ, કે સકટો વિના સ્વાર્થે તે દૂર કરે એ પ્રમાણે તો કોઈ કરતો દેખાતો નથી, માટે પોતાના આત્માનુ અહિત થતુ હોય તો સબધીયોની સાથેનો સ્નેહ રાગ છોડવો જોઇએ સસારિક સ્નેહ રાગ છે તે જીવને કર્મ બધનનુ કારણ છે, તેથી પોતાનો ભવ બગડે છે, દુર્ગતિમા તેને તે ઘસડી જાય છે, અનેક જન્મ મરણો કરાવે છે અને તેથી આત્મા દુખનો ભાગી બને છે માટે તેનો ત્યાગ કરવો એજ સમજુ આત્માઓને ઉચિત છે એ પ્રમાણે આપણા પોતાના ભલાને માટે કહેલા સુગુરૂ મહારાજના વચન-હિત શિક્ષાઓ સભારવી જોઇએ

यादव हुवा उप्पन कुळ कोड,
द्वारवती नगरी धन कोड;
राजा क्रष्ण नहीं काइ ग्वोड,
सेव करे जस्तु सुरनर क्रोड. २०
भाइ बल्भद्र छे तेहने,
हळने मुसळ शस्त्र जेहने;
तेहने पण आवी आपदा,
म करो गर्व लही सपदा २१
द्वारवती नगरीने दाह,
थे नाधव आव्या वनमाह;
बळभद्र गयो जल छेवा काज,
नाणे हण्यो यादव कुळराज. २२
नेहें न जाण्यो हरिनो काल,
स्वध उपाडी केड काल,

घणो मनाव्यो रुठो मणी,

रिझवे वळि वळि हरिगुणमणी ७३

દ્વારિકા નામની નગરીમાં છપન કુળ કોડ યાદવ વસી રહ્યા છે; તે બધા પૂર્વપુણ્યના યોગે પ્રાયે કોટી ધ્વજો છે. ત્યા નવમા વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણ રાજા રાજ્ય કરે છે, તે રાજા બહુ ગુણવાન છે, તેનામા કોઇ ખોડખાપણ કે અવગુણ નથી, તેથી કોડી ગમે દેવ અને મનુષ્ય જેની સેવા કરી રહ્યા છે વળી મોહનીય કર્મની સાત પ્રકૃતિયો એટલે અનતાનુ બધી કષાયની ચાર પ્રકૃતિયો—ક્રોધ માન, માયા અને લોભ તેમજ દર્શન મોહ ીય કર્મની ત્રણ પ્રકૃતિયો—સમ્ય કત્વ મોહનીય મિશ્રમોહનીય અને મિથ્યાત્વ મોહનીય એ સાત પ્રકૃતિયોનો જડમૂળથી નાશ થએલ હોવાથી ક્ષાયક સમકિત વાળા છે,

તેમજ ભાવના પૂર્વક શ્રી નેમિનાથ ભગવાનના અઢાર હજાર મુનિયોને દ્વાદશાવર્ત વંદના કરવાથી તીર્થંકર નામકર્મ પ્રકૃતિ બાંધેલ છે અને શ્રી નેમિનાથ પ્રભુની ઉપાસના કરનાર છે વળી પોતે કન્યાદાનનો નિવારણ કરી પોતાની રાજકુવરીયો વિગેરેને શ્રી નેમિનાથ ભગવાન આગળ દીક્ષાઓ અપાવી છે ૨૦

વળી હળ અને મુશળ શસ્ત્રને ધારણ કરનાર સમર્થ બલવાન નવમા બળદેવ બલભદ્ર નામે જેમનો ભાઇ છે, આ સંસારમાં એવા સમર્થ, સમૃદ્ધિવાળા અને બળવાનોને પણ આપદાઓ આવેલ છે, તો સામાન્ય જીવોને આપદાઓ આવે એમાં શું નવાઇ જેવું છે? માટે સંપદાને પામી કોઇએ પણ ગર્વ કરવો નહીં ૨૧

જ્યારે રૂષિના શ્રાપથી દ્વારિકા નગરી બળી ગઇ, ત્યારે શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ અને બળદેવ

બન્ને ભાઇઓ વનમા ગયા ત્યા શ્રીકૃષ્ણજીને તરષા લાગી, તેથી બલભદ્રજી જલ લેવા ગયા પાછળથી વાસુદેવને તેમના જ ભાઇ જરાકુમારે હરણ જાણી બાણ માર્યું, તેથી કૃષ્ણજી મરણ પામ્યા ૨૨

પછીથી બલભદ્ર જલ લઈને આવ્યા ભાઇને સૂતેલા જાણી ઉડાડે છે પણ ઉઠતા નથી તેમજ બોલાવ્યા છતા પણ બોલતા નથી તેથી તે રીસાણા છે એમ જાણી વિનવે છે કે ભાઇ ! જલ લાવતા મને વધારે વખત થયો છે, માટે માફ કરો તમને તરષા લાગી છે તેથી ઉઠો, ટયો આ પાણી પીયો એમ કહી અનેક રીતે મનાવે છે પણ તે મનાવાના પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયા, અને કાઇ પણ બોલતા નથી, ત્યારે બલભદ્રજી વિચારે છે કે રીસાણા છે, તેથી બોલતા નથી તે આજે નહિ બોલે

તો આવતી કાલે બોલશે એમ ધારી પોતાના ખભે ઉપાડી ફરે છે ભાઈના ઉપર પોતાનો ઘણો સ્નેહ હોવાને લીધે તે કાળ ધર્મ પામી ગયા છે એમ જાણવામા આવતું નથી પછી તો ભાઈના ગુણો યાદ કરી કરી બળભદ્રજી બહુ રોયા સ્નેહ રાગ જીવને અનેક સતાપ કરાવનાર થાય છે જ્યારે પોતાને જાણવામાં આવ્યું કે તેઓ મરણ ને શરણ થએલ છે, ત્યારે તેમને એકદમ વૈરાગ્ય ભાવ ઉત્પન્ન થયો, ભાઈના દેહને અગ્નિ સસ્કાર કરી દીક્ષા લીધી, શુદ્ધ ચારિત્ર પાલન કરનારા થયા

स्वामी षट खड पृथ्वीतणो,
सगर नाम जस जग जश घणो;
साठ सहस बेटा जेहने,
जगवें काळ हुवो तेहने. २४

कठिन हियो जो सुर न कंत,
हियडो सतथा फाटो न त,
पुन विरहे सिज्जंभव सूरि,
चौद पुरवधर गुणमणी भूरि. २५
तासु नेन सुण आंसु ढल्या,
उत्तम नर सुत मोहें फल्या,
अवर लोकनो कहेवो किसो,
उत्तम पुरुषे कीधो जिसो २६

છ ખંડ પૃથ્વીનો ધણી સગર નામા બીજો ચક્રવર્તિ શ્રી અજીતનાથ સ્વામીના શાસનમાં થયો, જેનો યશ સદ્ગુણોને લઈ જગતમાં ઘણો ફેલાએલો છે તેને સાઠ હજાર પુત્રો હતા તે પુત્રો તીર્થ શ્રી અષ્ટાપદજીની રક્ષાના કારણે નાગકુમાર દેવના કોપથી એક સાથે સાઠ હજાર મૃત્યુને પામ્યા ને સ્વર્ગે ગયા २४

ત્યાર બાદ દેવને વિચાર થયો કે આ કામ ખોટુ કર્યું, હવે સાઠ હજાર પુત્રોના વિરહનું દુ:ખ ચક્રવર્તી સગર રાજા શી રીતે સહન કરી શકશે? માટે એનુ હૃદય મજબૂત કરવું જોઇએ એમ ધારી રાજ—રસ્તા પર એક ડોસી અને તેનો યુવાન પુત્ર મૃત્યુને પામેલ હોવાથી, તેની પાસે ડોસી હૃદય ફાટ રોઇ રહેલ છે, આવુ સ્વરૂપ દેવે પ્રગટ કર્યું. ઘણા લોકો ડોસીને સમજાવે છે પણ ડોસી રોવાનું બિલકુલ બંધ કરતી નથી. એવામાં સગર ચક્રવર્તી સેના સહિત ત્યાંથી નિકળ્યા, તેમણે પણ ડોસીને બહુ સમજાવી કહ્યુ કે—ડોસીમા! ગઇ વસ્તુ તે કાંઇ હવે આવવાની છે? શાંત થા, હું તારા દુ:ખ દૂર કરીશ, પણ તું રોવાનું બંધ કર, ત્યારે ડોસી બોલી કે

હે રાજન્ ! તારો પુત્ર મરી જાય તો તને પણ કેટલું દુ ખ થાય ?

ચક્રવર્તીએ કહ્યુ કે—હા, તેં બધી વાત સાચી પણ તે દુ ખને શાતિથી સહન કરવું જોઈએ, ડોસીએ કહ્યુ કે, તારા બે પુત્ર મરી જાય તો તને પણ કેટલુ દુ ખ થાય એમ વધારતા—વધારતા સાઠ હજાર સૂધી લઈ જઇ સગર ચક્રવર્તીને કહે છે કે તારા સાઠ હજાર પુત્રો મરી જાય તો તને શુ થાય ? ત્યારે ચક્ર વર્તીએ કહ્યુ કે-તેમા આપણો શુ ઉપાય ? જેવા કર્મ કર્યા હોય, તેવા ઉદયમા આવે તો ભોગવવા પડે કર્મો આગે કોઇ પણ બલવાનનુ કશુ ચાલતું નથી વળી રોવા કુટવાથી મરેલાઓ કાઇ જીવતા થતા નથી, માટે બનવાનુ હોય તે બન્યા કરે છે, તેથી

હિમ્મત રાખવી જોઇએ ત્યારે દેવે પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરીને કહ્યું કે–તમારા સાઠ હજાર પુત્રો મૃત્યુને પામ્યા છે તે સર્વ બીના દેવે જણાવી સગર ચક્રવર્તીના હૃદયને મજબૂત બનાવ્યું; એ પ્રમાણે રાજાના હૃદયને દેવે મજબૂત ન કર્યું હોત તો તેના હૃદયના પણ સેંકડો ટુકડા થઇ જાત–ફાટી જાત, અને પત્તો પણ લાગત નહીં વળી શ્રી જિન પ્રતિમાના દર્શનથી પ્રતિબોધ પામી વૈરાગ્યવાન થઇ પોતાની સ્ત્રીને સગર્ભા મૂકી સિજ્જંભવભટ્ટે શ્રીપ્રભવસ્વામીની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી આચાર્ય બન્યા અને ચૌદ પૂર્વના જ્ઞાનને ધરનારા થયા મનકનામના પોતાના પુત્રને દીક્ષા આપી અને આ મ્હારો પુત્ર છે, એમ કોઇને પણ જણાવ્યું નહિ ત્યારબાદ શ્રુતજ્ઞાનના

ઉપયોગથી મનક મુનિરાજનું છ માસનું અલ્પ આયુષ્ય જાણી તેના કલ્યાણને માટે શ્રી દશ વૈકાલિક સૂત્રનો ઉદ્ધાર કર્યો બનાવ્યો છ માસ બાદ મનક મુનિરાજ કાળ ધર્મ પામી સ્વર્ગે ગયા–તે વખતે પુત્રના વિરહે કરી ગુણ રૂપ મણી ઓના ભડાર, ઔદપૂરવ ધારી છતા આચાર્ય શ્રી સિજ્જભવસૂરીશ્વરજી ને ખેદ થયો ૨૫ એવા સમર્થ છતા પણ તેઓના નેત્રમા આસુ આવ્યા જુઓ મોહનીય કર્મ, તેના લીધે ઉત્તમ પુરૂષો પણ પુત્રના મોહમા મોહિત થયા છે, તો પછી સામાન્ય મનુષ્યોનું તો શું કહેવુ ? મતલબ કે ઉત્તમ પુરૂષોને પણ મોહે છલ્યા છે માટે તેનાથી સદા સાવધાન રહેવુ જોઇએ– કહ્યું પણ છે કે–

" गोभद्र' सगरस्तथा दशरथ

श्रीमान् नृपश्रेणिको,
नागार्यो रथिकः प्रसन्न-
नृपतिर्धातृधवः कोणिकः ।
ज्ञानाढ्यो हरिभद्रसूरिमुनिपः
सूरिश्च सिज्जभव,
पुत्रप्रेमणि मोहिता भुवि न के
गामीर्यभाजोऽपि हि ॥१॥

અર્થાત્– પુત્રના પ્રેમમાં મોહિત થયાના દ્રષ્ટાંતો બતાવે છે –શ્રીશાલિભદ્રના પિતા ગોભદ્ર શેઠ, સગરનામા ચક્રવર્તી, શ્રી રામચંદ્રજીના પિતા દશરથ, શ્રીમાન્ મહા રાજા શ્રેણિક, મહા રાજા શ્રેણિકનો રથ ચલાવનાર શેઠ નાગ નામનો રથિક, પ્રસન્નચંદ્રરાજઋષિ, પૃથ્વીપતિ કોણિક, જ્ઞાનના ભંડાર શ્રી હરિભદ્ર સૂરીશ્વરજી

તથા શ્રુતકેવલી આચાર્ય શ્રી સિજ્જભવસૂરી શ્વરજી, વિગેરે ગાભીર્યતાને ભજનારા પણ પુત્ર પ્રેમમા મોહિત થયા તો આ દુનિયામા ખરેખર મોહથી કોણ બચ્યો ? અમારી તો મોહથી ઘેરાએલાજ છે જે વીતરાગી આત્માઓ તેજ મોહને નાશ કરનારા થયા છે, અને તેજ ખરેખર મોહના પજાથી બચ્યા છે

ते हवे आदर करी सामळो,
मननो टाळि पळि कळमळो,
सगरराय बळदेव प्रमुग्व,
नेहथकी जाणी बहु दुख २७
ए ससार असुग्व भडार,
इहा अवर नही काई सार,
एक धर्म विण तारक कोय,
जाण्यो नहीं आदरियें सोय २८

इसो जाणी चारित्र आदरी,
शुद्ध पाळी शिवरमणी वरी;
वरशे इम वळी वरशे जेह,
निश्चे सुखिया थाशे तेह. २९

હે ભાગ્યવાનો! મનની ખટ-પટ, ચચલતા, ચપલતા તેમજ મલીનતા વિગેરે છોડીને આદર પૂર્વક સાવધાનીથી તમે હવે સાભળો- કે જે ઉત્તમ પુરૂષોએ કર્યું-આચર્યું સગર ચક્રવર્તી અને બળદેવ વિગેરે વિચારે છે કે-સ્નેહથી જીવને બહુ દુખ થાય છે, કારણ કે- 'स्नेहमूलानि दुखानि' અનેક પ્રકારના દુખોનું મૂલ સ્નેહ-રાગ છે માટે જ્યા સ્નેહ નથી, ત્યા દુખ પણ નથી તેથી સ્નેહ સબધનોજ ત્યાગ કરવો જોઇએ ૨૭

વળી આ સંસાર છે તે દુ ખનો જ ભંડાર છે, એમા લેશમાત્ર કોઇ પણ જાતનો સાર નથી; માટે તને તજવુ જોઇએ એવા દુ ખ ભરપૂર સમાગ્રથી તરવાનો ઉપાય એક ધર્મ વિના બીજો કોઈ જાણવામા આવ્યો નથી માટે પ્રેમ પૂર્વક તે ધમનેજ આદરવો જોઇએ કે જેથી આત્માનું કલ્યાણ થાય, અને આત્મા અનન્તી શાન્તિને પ્રાપ્ત કરે ૨૮

એમ સગરચક્રવર્તી અને બળદેવ પ્રમુખે મનમા નિશ્ચય કરી જેમણે શ્રી ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી; ચારિત્ર સ્વીકાર્યું તે ચારિત્ર શુદ્ધ રીતે પાલન કરી શિવરમણી વર્યા, એટલે મોક્ષે ગયા એમ સગરચક્રવર્તી અને બળદેવની નાકક જે આત્માઓ કરશે તે પણ શિવરમણીને વરસે અને નિશ્ચયથી તે સુખિઆ

थशे. એટલે મોક્ષના અનતા અવ્યાબાધ સુખને પામશે २९

इम साभळ श्रावक शिवराज,
मोह न लहिये शिवनो राज,
केहनो धन केहनो परिवार,
ए सवि लघा अनतीवार. ३०
हवे साची सन्हणा लही,
एह सरिस जग बीजी नही,
परखी लीधो जे एह घणो,
तेहनो वारवार शु भणो. ३१
धरी सवेग उदासी धरी,
अपूरव करणी कोड सग्रहो;

आणदनी परे परमाणद,
पामो जीम पभणे पास चंद ३२ ॥इति॥

એમ ઉપર બતાવેલ સર્વથા હિતકારી ઉપદેશ કે જે સબધિયોના સ્નેહ રાગને છોડી, શુદ્ધ ચારિત્ર ધર્મને આદરી પાલન કરવામા ઉજમાલ થયા, તે આત્માઓ મુક્તિપદને પામ્યા એ બીનાને હે શીવરાજ મોહનભાઈ શ્રાવક! તું સાભળ, આપણે પણ જો સબધી ઓના સ્નેહરાગને છોડી આત્મ કલ્યાણને માટે શુદ્ધ ચારિત્ર આદરી પાલન કરીએ તો શિવનો રાજ્ય પામિએ, એટલે મુક્તિ મેલવીએ, અથવા હે શ્રાવક શિવરાજ' એમ ઉપર પ્રમાણે સાભળી પોતાના મનમા નિશ્ચય કરવું જોઇએ કે જ્યા સુધી મોહ આપણામા પડેલ છે ત્યા સુધી

શિવનો રાજ્ય ન મેળવી શકીએ માટે અન-
• ર્થનું મૂલ કારણભૂત જે મોહ, તેને જલાજલિ
આપો, એટલે તેનો સર્વથા ત્યાગ કરો વળી હે
મહાનુભાવ! વિચાર કરો કે-કોનું ધન? અને
કોનો પરિવાર? એ સર્વ પદાર્થો જીવ અનતીવાર
પામ્યો છે, માટે તેના મોહનો ત્યાગ કરવો
જોઇએ ૩૦

હવે સાચી સદ્દહણા એટલે કે-' જે જિને
શ્વર ભગવાને કહ્યુ તેજ સાચુ અને તેજ શકા
વિનાનું " એવુ જે મનમા નિશ્ચય થવુ, તેનું
નામ શુદ્ધ શ્રદ્ધા કહેવાય છે તેવી સાચી શ્રદ્ધા
પ્રાસ કરેલ છે, અને એના સરખી જગતમા
બીજી કોઇ વસ્તુ નથી, કારણ કે સર્વ ગુણોનો
આધાર તેમજ ભાજન રૂપે એજ છે, અને
એના વિના સર્વ ક્રિયા અનુષ્ઠાન નિરર્થક કહેલ

આણદની પરે પરમાણદ,
પામો જીમ પભણે પાસ ચદ ૩૨ ॥इति॥

એમ ઉપર બતાવેલ સર્વથા હિતકારી ઉપદેશ કે જે સબધિયોના સ્નેહ રાગને છોડી, શુદ્ધ ચારિત્ર ધર્મને આદરી પાલન કરવામા ઉજમાલ થયા, તે આત્માએ મુક્તિપદને પામ્યા એ બીનાને હે ગીવરાજ મોહનભાઈ શ્રાવક ! તુ સાભળ, આપણે પણ જો સબધી ઓના સ્નેહરાગને છોડી આત્મ કલ્યાણને માટે શુદ્ધ ચારિત્ર આદરી પાલન કરીએ તો શિવનો રાજ્ય પામિએ, એટલે મુક્તિ મેલવીએ, અથવા હે શ્રાવક શિવરાજ ! એમ ઉપર પ્રમાણે સાભળી પોતાના મનમા નિશ્ચય કરવું જોઈએ કે જ્યા સુધી મોહ આપણામા પડેલ છે ત્યા સુધી

શિવનો રાજ્ય ન મેળવી શકીએ માટે અનર્થનું મૂલ કારણભૂત જે મોહ, તેને જલાંજલિ આપો, એટલે તેનો સર્વથા ત્યાગ કરો વળી હે મહાનુભાવ! વિચાર કરો કે–કોનું ધન? અને કોનો પરિવાર? એ સર્વ પદાર્થો જીવ અનંતીવાર પામ્યો છે, માટે તેના મોહનો ત્યાગ કરવો જોઇએ ૩.

હવે સાચી સદ્દહણા એટલે કે–" જે જિનેશ્વર ભગવાને કહ્યું તેજ સાચું અને તેજ શંકા વિનાનું " એવું જે મનમાં નિશ્ચય વર્તું, તેનું નામ શુદ્ધ શ્રદ્ધા કહેવાય છે તેવી સાચી શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત કરેલ છે, અને એના સરખી જગતમાં બીજી કોઇ વસ્તુ નથી, કારણ કે સર્વ ગુણોનો આધાર તેમજ ભાજન રૂપે એજ છે, અને એના વિના સર્વ ક્રિયા અનુષ્ઠાન નિરર્થક કહેલ

છે માટે બહુ પ્રકારે પરીક્ષા કરીને એ વસ્તુ મેળવી છે, તથી હવે તે સબધી સમજીને વારવાર શું કહેવું ? અથવા શું સમજાવવું ? ૩૧

હવે તો હે ભવ્ય ! સસાર સ્વરૂપ વિચારી, તેની અનિત્યતા અસ્થિરતા, વિરસતા, અને અસારતા સમજી મોક્ષાભિલાષીપણું ધારણ કરી, ભવ ઉપર વૈરાગ્ય આણી, ઉદાસી ભાવને આદરી, કોઇ પણ અપૂર્વ કરણી કરવામા સાવધાની રાખી ઉત્તમ ગુણોનો સગ્રહ કરો કે જેથી આણદ શ્રાવકની પેઠે પરમાણદને પામો, અને અખડ કલ્યાણ મગલની પરપરા સદાને માટે વરો એમ પાર્શ્વચદ કહે છે એટલે કે શ્રી નાગપુરીય બૃહત્તપાગચ્છાધિરાજ—યુગ પ્રધાન શ્રી પાર્શ્વચદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ ટુકામા પોતાનું નામ નિર્દેશ કરી આ સ્વાધ્યાય સમાપ્ત કરેલ છે ૩૨

આ સ્વાધ્યાયનો અર્થ વિ સ ૧૯૯૨ ના
મહાવદ ૧ શનિવારે અમદાવાદ મધ્યે પરમ
પૂજ્ય-પ્રાત સ્મરણીય આચાર્ય વર્ય શ્રી ભ્રાતૃ
ચન્દ્ર સૂરીશ્વરજીના શિષ્ય મુનિસાગરચન્દ્રે પો
તાની સ્વલ્પ બુદ્ધિના અનુસારે પોતાના અને
પરના કલ્યાણના અર્થે લખ્યો છે ૐ શાન્તિ
શ્રી સંવેગ-બત્રિશી-સ્વાધ્યાય સાર્થ.
॥ સમાપ્ત ॥

શ્રીપાર્શ્વચંદ્ર સૂરીશ્વરજી વિરચિતા-

શ્રીશ્રાદ્ધમનોરથમાળા

(સ્વાધ્યાય)

અર્થ કર્તા—શ્રીભ્રાતૃચંદ્ર સૂરીશ્વરજીના
શિષ્ય મુનિ સાગરચંદ્ર—

(ઢાળ ૧ લી ૭૬-ચોપાઇ)

वीर जिणेसर पय पणमेसु,
नाम मंत्र गुरुनो समरेसु;
त्रण मनोरथ श्रावक तणा,
कहिसु हियडे धरी धारणा. १

અર્થ—પ્રથમ શ્રી પરમ પૂજ્ય શાસનપતિ શ્રી મહાવીર દેવના ચરણ કમલમાં નમસ્કાર કરશું, તેમજ પરમોપકારી શ્રી ગુરૂદેવના ના

મત્રનુ સ્મરણ કરશુ એવી રીતે ઈષ્ટ દેવ-ગુરૂને નમસ્કાર અને તેમના નામનુ સ્મરણ કરીને શ્રાવકને ભાવવા યોગ્ય જે શ્રાવકના ત્રણ મનોરથ તેની ચિત્તમા ધારણા ધરી તે કહીશુ એટલે શ્રાવકના ત્રણ મનોરથ સબધી બીનાને જણાવીશુ ૧

अध्ययन त्रीजे श्री ठाणाग,
ते बोल्या जिनवरे प्रसग;
पूरा पुण्य तणें ए उदय,
पुण्यवतने आवे हृदय. २

અર્થ–શ્રી ઠાણાગ સૂત્રના ત્રીજા અધ્યયનમા શ્રાવકના ત્રણ મનોરથો પ્રસગને લઇ શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ પ્રગટ કરેલા છે, તે મનોરથો કેવા જીવને પ્રગટ થાય? તે બતાવે છે કે-જેણે પૂર્વભવમા પૂરા પુણ્ય ઉપાર્જન કરેલા હોય અને તે પુણ્ય જે જીવને ઉદયમા આવ્યા હોય

તેવા પુણ્યશાળી આત્માઓના હૃદયમા પર માત્માઓએ કહેલા મનોરથો પ્રગટ થાય છે ૨

वळी कि वारे जो ते फळे,
तो फिर सोवन सोरभ मिळे,
तिण कारण सभली गुण सुणे,
तसु परमारथ लहिण सुणे ३

અર્થ–વળી તે મનોરથો ક્યારેક એટલે કોઈપણ કાળમા ફળીભૂત થાય–આચારમા મુકાવાય, અર્થાત ઉત્પન્ન થએલા મનોરથ પ્રમાણે જો જીવની વર્તણુંક થઇ જાય તો ફેર સોનામા સુગધિ મળી ગણાય એટલે એક તો સોનુ અને વળી તેમા સુગધિ મળી એ જેમ ઉત્તમ અને અપૂર્વ ગણાય, તેવી રીતે ઉત્તમ મનો રથો જીવમા ઉત્પન્ન થયા અને તેજ પ્રમાણે જો જીવ આચરવા મડી પડે તો તે જીવ

ઉત્તમ કોટીનો ગણાય તેવા જીવોનું અવશ્ય કલ્યાણ થાય છે. તે કારણ માટે એ ત્રણે મનોરથની બીના પૂર્વ પુણ્યના કોઈપણ શુભ યોગથી જો શ્રી ગુરૂ મહારાજના મુખદ્વારાએ સાભળવામા આવી જાય તો તેનો પરમાર્થ અવશ્ય સુખેથી પામી શકાય ૩

वीय अयणे वोल्या वेठाण,
न ओलखे जो तेय सुजाण;
तो न हु धर्म सुणेवा लहे,
केवली भाषित जिन इम कहे. ४

અર્થ–શ્રી ઠાણાગ સૂત્રના બીજા અધ્યયનમાં શ્રી જિનેશ્વર દેવોએ જે બે સ્થાન કહ્યા છે, તે બે સ્થાનોને જે જીવ સુજાણ અર્થાત્ સમજુ થઈને જો ન ઓળખે ન જાણી શકે તો તે જીવ શ્રી કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મને સાભળવા પણ

નિશ્ચયથી ન પામે અર્થાત્ સમર્થ ન થાય એમ શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ કહેલ છે

एवमादि छे बोल इग्यार,
केवली कथो बोध गुण सार,
पव्वज्जा तप संजम थंभ,
संवर समकित तणो अवठंभ ५
मइ सुय ओहि नाण मणनाण,
केवल केवली भाषित ठाण,
इणि परे बोल्या बोल इग्यार,
पामे नहीं भमे संसार ६

અર્થ—એવી રીતે બીજા પણ અગ્યાર બોલ છે, તે શ્રી કેવલી ભગવંતોએ કહેલ ઉપદેશ બોધના ગુણનો સાર છે તે અગ્યાર બોલ બતાવે છે (૧) પ્રવજ્યા–દીક્ષા (૨) તપ (૩) સંયમ

(૪) બ્રહ્મચર્ય (૫) સવર (૬) સમકિતનો આધાર, "૫" (૭) મતિજ્ઞાન (૮) શ્રુતજ્ઞાન (૯) અવધિજ્ઞાન (૧૦) મન પર્યવજ્ઞાન અને (૧૧) કેવલજ્ઞાન એ કેવલજ્ઞાનીઓએ કહેલા અગ્યાર સ્થાન છે તેને બોલ તરીકે પણ કહે વાય છે એ પ્રમાણે જે અગ્યાર બોલ કહ્યા છે તે જ્યા સુધી જીવ પામે નહીં અર્થાત્ મેળવે નહીં ત્યા સુધી જીવ સસારમા પરિભ્રમણ કરે એટલે તેને સસારનો કોઈ વખત પણ છેડો આવે નહીં અર્થાત્ એ અગ્યાર બોલ વિના જીવ મસાર તરી શકે નહીં એ અગ્યાર બોલ પામે તો જ મસાર સમુદ્ર તરી શકે ૬

केहा नोलया ते ने ठाण,
रहुला दूषण तणा निदाण;

જીવને દુઃખ દેનાર છે, તેથી ચેતનને એ પ્રતિકુલ વસ્તુ છે, તેને હે જીવ ! તું અનુકુલ અર્થાત સુખના આપનાર છે એમ ન ગણીશ અને ન માની બેસીશ ૮

एह वशें जीव बहु भव भमे,
 इम जाणे ते शिवपुर रमे,
इण कारण टाळो आरंभ,
 वळी वळी नरभव नथी सुल्भ ९
एहनो कारण परिग्रह जाण,
 ए बे वे अवगुणनी खाण,
ए बे च जिणे छडया सही,
 मडयो धर्मरंग मति ल्ही १०

અર્થ—કારણ કે એ પરિગ્રહ અને આરંભના તાબે થએલ જીવ અનેક ભવોમાં ભમે

છે અને એનાવીજ અનેક પ્રકારની કષ્ટ પર-
પરાઓ પામે છે એ પ્રકારે જે જીવને જાણ-
પણું થાય તે અનુક્રમે મોક્ષ સુખનો ભાગીદાર
બને અર્થાત્ જ્યા સુધી પરિગ્રહ અને આરભને
દુખદાયી ન જાણે અને એમાજ રાચ્યો–માચ્યો
રહે ત્યાસુધી જીવ નિર્વાણ પદને ન પામે
અર્થાત્ અનત સુખનો ભોક્તા ન થાય ન
બની શકે–એ કારણને લઇને જો તારે સસા
રના દુખોથી છુટવાની અને મોક્ષના સુખ
પામવાની ભાવના હોય તો આરભને છોડ
આરભ એટલે જે ક્રીયાથી જીવોનો ઘાત થાય
તેવી ક્રીયાઓ, માટે તેનો ત્યાગ કરો કારણ
કે અનેક પ્રકારે પૂર્વ ભવમા એકઠી કરેલ
મહાન પુણ્ય રાશીથી અત્યત દુર્લભ એવો
આ મનુષ્ય જન્મ જીવને મળેલ છે અને સર્વ

પ્રકારે ગામથી વાળ્યો એવો મનુષ્ય જન્મનો લાભ વારવાર જીવને પામવો સુલભ નથી ૯

આરભનુ કારણ પરિગ્રહ છે એમ તું જાણ (સમજ) કારણ કે પરિગ્રહના મોહમા ફસાએલો જીવ અનેક પ્રકારની ન કરવા યોગ્ય પાપ ક્રિયાઓ કરે છે, માટે પરિગ્રહ છે તે આરભનું કારણ છે અને આરભ જે થાય છે તે કાર્ય છે એમ કાર્ય કારણ ભાવનો વિચાર કરવો જોઇએ માટે એ બન્ને એટલે પરિગ્રહ અને આરભ છે તે અવગુણોની ખાણ છે, કારણ કે એમને લઇને જ જીવ આર્તધ્યાની તથા રૌદ્રધ્યાની બને છે અને તેના યોગે અનેક પ્રકારના અવગુણો જીવમા દાખલ થાય છે એટલા માટે આરભ અને પરિગ્રહ એ બ નેને નિશ્ચયથી છોડવા યોગ્ય સમજીને જેમણે ત્યાગ કર્યો અને

સદ્દબુદ્ધિ મનમા આણીને ધર્મ આચરવામા પ્રેમ ધારણ કર્યો, તેજ ધર્મરંગી સદ્દબુદ્ધિવાળા ગણાયા, અને તેવાઓજ અનત સુખના સગી બન્યા છે માટે આરભ અને પરિગ્રહનો ત્યાગકરી ધર્મમા તલ્લીનતાને ધારણ કરવી જોઇએ ૧૦

(ઢાળ બીજી)

(ગૌતમ સમુદ્રકુમાર, સાગર ગભીર સ્તિમિત અચલ પય વદિયેએ–એ દેશીમા)

साभली इम मुनिचार, भवियण भावेहि,
पूरो संजम आदरे ए,
करी परिग्रह परिहार, करम खपावीय,
लहि केवल शिव शिरि वरे ए।
केइ न शके पाल, सर्वत सवर,
व्रतधारे समकित धणीए;

आवश्यक विहु काळ, ते हुए श्रावक,
मन भावना भावे घणीए ११
जस तन गुण एकवीस, सहजें दीपए,
छीपे मिथ्या मति नहीं ए,
प्रवचन धरे जगीश, ए परमारथ,
अवर असार सहु सहीए ।
खोभवी न शके कोइ, सुरगण निर्ग्रंथ,
प्रवचनथी द्रढता इसीए;
कामदेव सम होय, तेहना गुणनीय,
वर्णवणा करीए किसीए १२

અર્થ–એમ ઉપર બતાવેલ સુવિચારને સાંભળી જે ઉત્તમ મનુષ્ય હોય તે ભાવના સહિત સંપૂર્ણ સંયમને સ્વીકારે અને સર્વ અનર્થોનું કારણ જે પરિગ્રહ તેનો ત્યાગ કરે

તેના અભાવે આત્મધર્મમા નિમગ્ન થયો થકો ઘન ઘાતીઆ ચાર કર્મોને ખપાવી કેવલજ્ઞાન પામી, સર્વ કર્મોનો નાશ કરી મોક્ષ લક્ષ્મીને તે સ્વાધીન કરે અને જેમને પડિત વીર્ય વીર્યાન્તરાય કર્મના ક્ષયોપસમથી પ્રગટ થઇ સ્ફુરાયમાન થયો નથી, તેથી સર્વ પ્રકારે સેવન કરી શકતા નથી અર્થાત્ સાધુ–મુનિરાજના ધર્મને પાલન કરવામાં અસમર્થ જે કોઈ આત્માઓ છે તે સમકિતના ધણી બાર વ્રત સ્વીકારવા રૂપ ગૃહસ્થ ધર્મ ને ધારણ કરે એમ કરીને પણ જેટલે અ શે આરભ–પરિગ્રહનો ત્યાગ થાય તેટલે અ શે આરભ–પરિગ્રહનો ત્યાગ કરે તેમજ બન્ને વખત એટલે સવાર અને સાઝે છ આવશ્યક અર્થાત્ પ્રતિક્રમણ કરે, તે શ્રાવક કહેવાય, અને તે પોતાના મનમા આવી ઉત્તમ ભાવનાઓ ભાવતો રહે કે

ક્યારે હું સંસારમાં પરિભ્રમણ કરાવનાર આરંભ –પરિગ્રહને છોડવા શક્તિમાન્ થઇશ ? ક્યારે હું ગૃહસ્થપણાની આ બધી ઉપાધીઓ મુકવા સમર્થ થઇશ ? અને ક્યારે હું ખોટી આળ–૫ પાળને છોડી મુનિપણું આદરી આત્મ ધર્મમાં રમણતાવાળો થઇશ ? ઇત્યાદિ મનો રથોને કરતો ઉદાસીન ભાવને ધારણ કરે ગૃહસ્થપણામાં શ્રાવકના સંપૂર્ણ ધર્મને પાલ વામાં ચીવટ રાખે, અને ઘણીજ શુભ ભાવના ઓને ભાવતો હૃદયમાં મુનિધર્મની વાંછા કરતો થકો મુનિધર્મ સેવન કરવામાં અસમર્થપણાને લઇને જ સંસારમાં ગૃહસ્થપણે રહે ૧૧

વળી અક્ષુદ્રતાદિ શ્રાવકના એકવીસ ગુણે કરી સહીત હોવાથી શોભાયમાન અથવા દેશ વિરતી ધર્મના ઉદયના કારણે સહેજે સ્વાભાવિક

દેદીપ્યમાન, વળી લેશમાત્ર પણ મિથ્યામતિનો સ્પર્શ જેમામા નથો એવો સમકિતવત, હમ્મેશા ભગવદ્ વાણી સાભળવામા ઉત્સાહને ધારણ કરનાર, અને તેનેજ પરમાર્થ તરીકે કલ્યાણકારી માનનાર, તે સિવાય અર્થાત્ પ્રભુ વાણી વિના આ સસારમા સર્વ અસાર છે, એમ નિશ્ચયથી જોનાર વળી દેવતાઓના સમુદાય પણ નિર્ગ્રન્થ-પ્રવચનથી અર્થાત્ શ્રી જૈન સિદ્ધાત કે શ્રી જૈન શાસનથી જેને ચલાયમાન કરી શકે નહીં એવી દ્રઢતાને ધારણ કરનાર, તેમજ ખરેખર શ્રમણ ભગવાન શ્રી મહાવીર દેવના મુખ્ય દશ શ્રાવક માહેલા કામદેવ નામના શ્રાવકના જેવો નિશ્ચળ મનવાળો, તેના ગુણોની પ્રશસા અમે શુ કરી શકીએ ? ૧૨

(૪) ઘર, હાટ, મહીર-માલિયા (૫) રૂપું (૬) સોનું વિગેરેના ભંડાર (૭) સોના-રૂપા વિનાની હલકી ધાતુથી બનેલા વાસણ અને ઘરવાખરાનો સઘળો સામાન (૮) બે પગવાળા તે દાસ દાસી વિગેરે અને (૯) ચાર પગ વાળા તે ગાય, ભેંસ અને ઘોડા પ્રમુખ ઘણી જાતિના પશુઓ એ નવ પ્રકારે બાહિરનો પરિગ્રહ જાણવો ૧૪

સારના ગવેષક એવા શ્રમણો પાસકનો આ પહેલો મનોરથ છે, તે પ્રથમ મનોરથને ભાવતો થકો શ્રાવક ઘણી નિર્જરાને કરે અને ભવ સબંધી દુઃખોના અંતને પામે ૧૫

कइयें प्रभुजी ते दिन आवश्ये,
आणि समता ठाणि,
जइयें परिग्रह सग्रह छंडिश्यु,
ममता कारण जाणि. श्रम० १६

परिग्रह पूठें आरभ छे सहि,
भजना आरभे थाय,
परिग्रह केरी आगमें इम भण्यु,
तिणें भव मूल कहाय श्रम० १७
जालि मयालि प्रमुख ते धन्य भणु,
परिग्रह आरभ टालि,
जेणे सुधु सयम आदर्यु,
ते प्रणमु निह कालि. श्रमणो० १८

અર્થ—હે પ્રભુજી! હે પરમાત્મા!
તે દિવસ ક્યારે આવશે ? કે સમજણ પૂર્વક
સમતા અને સ તોષના સ્થાનમા ચિત્તને આણી
માડીશું, તથા નવ પ્રકારના બાહ્ય પરિગ્રહનો
ગ્રહ એટલે કે એકઠા કરવા પણ જે છે તે
મત્વ અને અસ તોષનું કારણ છે એમ જાણી—

બુજી જ્યારે તેને છોડશુ ત્યારે તે દિવસ ધન્ય લેખાશે એમ તત્વના જાણકાર શ્રાવક હમ્મેશા પ્રથમ મનોરથને વિષે એવી ભાવના કરે ૧૬

વળી એમ પણ જાણે કે-પરિગ્રહની પાછળ આરભ અવશ્ય રહેલ છે, એટલે જ્યા જ્યા પરિગ્રહ છે ત્યા-ત્યા અવશ્ય આરભ છે, અને જ્યા-જ્યા આરભ છે ત્યા-ત્યા પરિગ્રહની ભજના એટલે પરિગ્રહ હોય યા ન પણ હોય એમ આગમ સિદ્ધાતોમા જ્ઞાનીઓએ ફરમાવેલ છે, સસાર રૂપ વૃક્ષનું મૂલ કહેલ છે માટે સમજુ આત્માઓને તે પરિગ્રહ ત્રિવિધે ત્રિવિધે છોડવા યોગ્ય છે એમ તત્વના શોધનાર શ્રાવક હમ્મેશા પ્રથમ મનોરથને વિષે આવી ભાવના કરે ૧૭

વળી એવી ભાવના કરે કે-આ પવિત્ર

શ્રી જૈન શાસનમા પૂર્વે અનેક મહાત્માઓ
થઈ ગયા છે, જેવા કે-જાલિ અને મયાલિ
વિગેરે મુનિરાજો-તેઓને હુ ધન્યવાદ આપુ
છુ, અને તેઓના જન્મને પણ હું સફળ માનુ
છુ, કારણ કે તેઓએ અનેક દોષોના નિમિત્ત
ભૂત એવા પરિગ્રહ અને આરભને છોડી પવિત્ર
સયમને આદર્યું, અને મોક્ષ મેળવવાના રગી
થયા તેવા મુનિરાજોને હું ત્રણે કાળ-વદન-
નમસ્કાર કરૂ છુ એમ તત્વના ગવેષી શ્રાવક
હમ્મેશા પહેલા મનોરથને ભાવે ૧૮

श्रमणो पासक पासक सारना,
चीय मनोरथ एह,
करतो करे ते वहुली निर्जरा,
पामे भवदुह छेह-श्रम० १९
कहिये हु पण मुडपणु धरी,

दश विध तजीय आगार,
वास्यु आणी मनकी भावना,
सरव थजी अणगार–श्रम० २०

पच महाव्रत निरता पालिस्यु,
वरिस्यु उग्र विहार,
गुरकुळ वासे वसवो अहनिश,
प्रयुजि पच आचार–श्रम० २१

અર્થ–હવે તત્વને જોનાર એવા શ્રમણો પાસ તેને જાનવા યોગ્ય બીજો મનોરથ તે આ છે તે મનોરથને કરતો શ્રાવક બહુ પ્રકારે કર્મોની નિર્જરાને કરે અને સસાર સબધી સર્વ દુખોનો નાશ તે કરે ૧૯

બીજો મનોરથ બતાવે છે ક્યારે હું પણ દશ પ્રકારના મુડપણાને ધારણ કરીશ એટલે

નવ પ્રકારે ભાવમુંડ અર્થાત્ પાચે ઈંદ્રિયોના ઉપર કાબુ મેળવવો, અને તેઓને વિષયોમા ન ફસવા દેવી, અને ચાર કષાય એટલે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ તેઓને પાતલા પાડવાની ચીવટ રાખવી તે, એ નવ પ્રકારનું ભાવમુંડ પણું કહેવાય છે અને દશમુ દ્રવ્ય મુંડપણુ એટલે મસ્તકને કેશ-વાળ વિનાનુ કરવું તે અને ઘર, સ્ત્રી, પુત્ર-પરિવાર વિગેરેનો ત્યાગ કરી પવિત્ર મુનિપણાને હું કયારે આચરીશ, અર્થાત્ એવા દશ પ્રકારના મુંડપણાને કયારે હું સેવીશ, તેમજ મનમા ઉત્તમ ભાવના લાવી સર્વથા પ્રકારે અણગારપણાને કયારે હું ધારણ કરીશ એમ તત્વના શોધનાર શ્રાવક હમ્મેશા બીજા મનોરથને વિષે આવી ભાવના કરે ૨૦

વળી હું કયારે શુદ્ધ-નિરતિચાર રૂપે અ-

હિંસા, સત્ય, અસ્તેય ,બ્રહ્મચર્ય અને અપરિ ગ્રહ એ પાચે મહાવ્રતોને પાલણુ કરનારો થઇશ તેમજ કયારે હું ઉગ્ર વિહારે એટલે બીજા કોઈની સહાયતાની અપેક્ષા રાખ્યા વિના પો તાના બળ વીર્ય–પરાક્રમથી વિચરનારો થઈશ અને કયારે હું પાચ પ્રકારના આચારે કરી સહિત અર્થાત્ જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર ચારિ ત્રાચાર, તપાચાર, અને વીર્યાચાર એ પાચ આચારોમા આત્માને સારી રીતે જોડનારો થઇશ અથવા કેટલીક પ્રતોમા (પૂછ્યું પચ આચાર) આવો પાઠાતર છે, તેથી તેનો અર્થ આ પ્રમાણે જાણવો પૂછ્યું એટલે મુડી દ્રવ્ય તરિકે ઉપર બતાવેલા પાચ આચાર જેમની પાસે છે તે સિવાય પૈસા–ટકા રૂપ મુડી જેમની પાસે નથી, એવો અર્થાત્ પાચ પ્રકારના આ ચાર રૂપ સપત્તિને ધારણુ કરનારો હુ કયારે

થઇશ અને હમ્મેશા ગુરૂકુલવાસને સેવનારો અર્થાત્ ગુરૂકુલમા વસનારો હું ક્યારે થઈશ એમ તત્વના જિજ્ઞાસુ-શ્રાવક હમ્મેશા બીજા મનોરથને વિષે ભાવના કરે ૨૧

सहिस्यु परिसह वीश बे आगळा,
उवसग्ग चिहुं मकार,
करिस्यु मसाणे काउसग्ग एकलो,
पूरव मुनि संभार-श्रम० २२
समतिअें समिति निरति राखिस्युं,
बभतणी नव वाड;
कर्मतणा दळ कहियें चूरिस्यु,
पूरिस्युं मनचि म्हाड-श्रम० २३
गिरिसमेतें शत्रुंजय गिरि चढी,
विपुल गिरि वैभार;

धन धन अणसण मुये मने फरी,
जे पहुता भव पार–श्रम० २४

અર્થ–મોક્ષમાર્ગમા આત્માને સ્થિર કરવા માટે અને કર્મની નિર્જરા કરવા માટે સમ્યક પ્રકારે સહન કરવુ, તેનું નામ પરિસહ તેવા પરિસહ બાવીશ છે ભૂખ, તરસ, ટાઢ અને તાપ વિગેરે તેઓને ધર્મમા સ્થિરતા પામવાની બુદ્ધિએ સહન કરવાની શકિતવાળો હું કયારે થઇશ. તેમજ ચાર પ્રકારના ઉપસર્ગ એટલે બીજાઓથી થએલ પીડા, તે પ્રતિકુલ ઉપસર્ગ કહેવાય છે તે તિર્યંચથી, મનુષ્યથી અને દેવથી એમ પ્રતિકુલ ઉપસર્ગ ત્રણ પ્રકારે હોય છે, અને ચોથો પ્રકાર સ્ત્રી વિગેરેથી થનારા અનુકુળ ઉપસર્ગોનો છે એમ ચાર પ્રકારના ઉપસર્ગોને હું કયારે આત્મકલ્યાણના માટે

સહન કરનારો થઇશ અને પૂર્વકાળમાં થઈ ગએલ મુનિઓને યાદ કરી નિર્ભયતાથી શ્મશાન ભૂમિમા એકલો રહ્યો થકો કર્મનિર્જરાને માટે કાઉસગ્ગ કરનારો હું ક્યારે થઇશ. એમ આત્મ કલ્યાણના ગવેષી શ્રાવક હમ્મેશા બીજા મનોરથને વિષે ભાવના કરે ૨૨

રૂડી રીતે ઉપયોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવી તે સમિતિ કહેવાય છે અને તે સમિતિના પાચ ભેદ છે

(૧) ઈર્યા સમિતિ (૨) ભાષા સમિતિ (૩) એષણા સમિતિ (૪) આદાન નિક્ષેપણા સમિતિ (૫) પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ

એ પાચે સમિતિને હુ શુદ્ધ મતિવાળો થયો થકો અતિચાર વિનાની-નિર્મલ રાખનારો ક્યારે થઇશ મૈથુનનો ત્યાગ તેનું નામ બ્રહ્મચર્ય તે

બ્રહ્મચર્યની રક્ષા કરવા માટે નવ પ્રકારની વાડો બતાવેલી છે, તે આ પ્રમાણે-

પહેલી વાડ-સ્ત્રી, પશુ અને નપુ શકના સ બ ધે રહી સહિત એવી વસતિમા બ્રહ્મચારીએ રહેવું નહી

બીજી વાડ-રાગથી સ્ત્રીઓની કથા બ્રહ્મચારીએ કરવી નહી

ત્રીજી વાડ-સ્ત્રીઓ જે આસને બેઠેલ હોય તે આસને બ્રહ્મચારીએ બે ઘડી સુધી બેસવું નહી

ચોથી વાડ-સરાગ દ્રષ્ટિએ સ્ત્રીઓના અ ગો પાગ બ્રહ્મચારીએ જોવા નહીં

પાચમી વાડ-ભોગી લોકોની નજીક એક ભીંતના આતરામા બ્રહ્મચારીએ રહેવું નહીં

છઠ્ઠી વાડ-ભોગવેલા કામ-ભોગને બ્રહ્મચારીએ સભારવા નહીં

સાતમી વાડે-કનક લેતા ઘીના બિંદુ ઝરે એવો સરસ આહાર બ્રહ્મચારીએ કરવો નહીં

આઠમી વાડે-વિશેષ પડતો આહાર બ્રહ્મચારીએ કરવો નહીં

નવમી વાડે-સ્નાન અને વિલેપન આદિ અંગવિભૂષાના ચિહ્નો બ્રહ્મચારીએ કરવા નહીં

એ નવ પ્રકારે બ્રહ્મચર્યની વાડોને સંપૂર્ણ પણે પાલન કરનારો હું કયારે થઇશ સંસારમાં જીવને ભમાડનાર કર્મોના જથ્થાને પંડિત વીર્યે કરીને કયારે હું ચૂરેચૂરા કરીશ અને મારા મનના મનોરથો-ઉમંગો કયારે હું પૂર્ણ કરીશ એમ તત્વના ગવેષક શ્રાવક હમ્મેશા બીજા મનોરથને વિષે ભાવના કરે. ૨૩

જેઓ સમેતશિખરગિરિ, શત્રુંજયગિરિ, વિપુલગિરિ અને વૈભારગિરિ વિગેરે પવિત્ર સ્થાનો ઉપર ચઢી શુદ્ધ મન પૂર્વક અણસણ આદરી ચાર ગતિ રૂપ સંસારના પારને પામ્યા, એટલે મોક્ષે ગયા, તેઓ ધન્ય ધન્ય કહેવાણા અર્થાત્ તે આત્માઓજ ભાગ્યશાળી ગણાયા એમ આત્મ કલ્યાણની વાછા કરનાર શ્રાવક બીજા મનોરથને વિષે ભાવના કરે. ૨૪

श्रमणो पासक पासक सारना,
श्रीजो मनोरथ एह;
करतो करे ते बहुली निर्जरा,
पामे भव दुह छेह-श्रम० २५
हु पण कहियें करिय सलेखणा,
द्रव्यत भावत दोइ;

श्रद्धा नीरें निरमल थाइस्यु,
पाप पङ्क मळ धोइ-श्रम० २६

અર્થ—હવે તત્વને જોનાર એવા શ્રમણોપાસક તેને ભાવવા યોગ્ય ત્રીજો મનોરથ તે આ છે, તે મનોરથને કરતો શ્રાવક બહુ પ્રકારે કર્મોની નિર્જરાને કરે અને સંસાર સંબંધી સર્વ દુખોના નાશને કરે ૨૫

અણુસણ કરવાના શુભ હેતુએ ઔદારિક શરીરને સુકાવના તથા વાત, પિત્ત અને કફને પાતળા પાડવા માટે જે તપનું આચરણ થાય, તેનું નામ દ્રવ્ય સંલેખણા અને કર્મ તથા કષાયને પાતળા પાડવા અથવા નાશ કરવા માટે જે તપનું આચરણ થાય, તેનું નામ ભાવ સંલેખણા એમ બે પ્રકારની દ્રવ્યથી અને ભાવથી સંલેખણાને કયારે હું પણ કરીને

થઇશ અને શ્રી જિનેશ્વર દેવોએ જે કહ્યુ છે
તેજ સાચુ અને તેજ શકા વિનાનુ એવુ જે
હૃદયમા નિશ્ચયથી ચિતવવુ, તેનુ નામ શ્રદ્ધા
કહેવાય છે, તેવી શ્રદ્ધા રૂપ જળવડે કરી પાપ
રૂપ કાદવ-મેલ તેને ધોઇ નાખી કયારે હુ
પણ નિર્મલ-પવિત્ર થઇશ એમ સસારના
દુખથી છુટવા માટે શ્રાવક હમ્મેશા ત્રીજા
મનોરથને વિષે પોતાના અત કરણમા ભાવના
કરે ૨૫

पाओ—वगमण तीजो इगिणी,
त्रीजो भत्त—पच्चखाण;
आदरे आदरी ए त्रीहु माहिल्गे,
पालिशु जिननी आण—श्रम० २६

અર્થ-ચાર ગતિ રૂપ આ સસારમા મારા
જીવે સમજણ વિનાના અનેક પ્રકારના બાલ

મરણે કરી અનતા ભવ કર્યા, પરતુ જિનેશ્વર દેવોએ બતાવેલા સમજણ પૂર્વકના પડિત મરણોને આ જીવ પામ્યો નહીં તે પડિત મરણો ત્રણ પ્રકારના છે તેને અણસણ તરીકે પણ કહેવામા આવે છે પ્રથમ પાદપોપગમન–અણસણ–પાદપ એટલે વૃક્ષની જેમ શરીરને સ્થિર, ક્રીયા વિનાનો કરી વોસરાવી દેવો, તેની પ્રતિક્રિયા અર્થાત્ વિશ્રામણા, સાર–સભાર ન કરવી, અને તેની સાથે ચાર પ્રકારના આહાર એટલે, અસન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, એઓનો ત્યાગ ક વો, તે પાદપોપગમન અણસણ કહેવાય છે

બીજુ ઇગિત–મરણ એટલે મર્યાદા કરેલ સ્થાનમા વસવુ, અને તેની સાથે ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરવો, તેથી જે મરણ થાય તે ઇગિત મરણ કહેવાય છે.

ત્રીજુ ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન-મરણ એટલે
માન, પાન વિગેરે ચાર પ્રકારના આહારનો
ાગ જેમા હોય છે, તે શિવાય શરીરની
વિશ્રામણા જેમા રહેલ છે, તેનાથી નિપજતુ
રણ, ને ભક્તપ્રત્યાખ્યાન-મરણ કહેવાય
આ ત્રણ મરણે મરનાર આત્મા અધોગ
ંમા જતો નથી, અને મ માર તેનો ઓછો
ઇ જાય છે માટે આ બતાવેલા પ ડિત મર
ના મનોરથ ઉત્તમ જીવોને પ્રગટ થાય છે
થી જ જય વિયરાયમા ' સમાહિમરણ ચ '
માધિપૂર્વક મરણની માગણી કરવામા આવેલ
તેથી ક્યારે હુ પાદપોપગમન, બીજો ઇગિત
ને ત્રીજો ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન એ ત્રણ અણ
ણમાથી કોઇપણ એકને પ્રેમપૂર્વક આદરી-
ીકારી શ્રી જિનેશ્વર દેવની આજ્ઞાને પાલન
રીશ એમ કલ્યાણ પરપરાની વાછા કરનાર

શ્રાવક ત્રીજા મનોરથને વિષે હમ્મેશાં ભાવના કરે ૨૬

ते दिन कईयें मुजने आवशे,
आराधि शुभ जाण;
सहित समाधियें काल अवछतो,
वमश्यु परम पद ठाण–श्रम० २७

અર્થ–ધ્યાન એટલે ધ્યેય (ધ્યાન કરવા યોગ્ય) વસ્તુમા ચિત્તવૃત્તિની એકતાનતા અર્થાત્ અવિચ્છિન્ન રૂપે નિરંતર ધ્યેય વસ્તુમા એક સરખી રીતે લાગી રહેવુ, તેનું નામ ધ્યાન કહેવાય છે તેવી ચિત્તની એકાગ્રતા ઉત્કૃષ્ટ બેઘડી સુધી એક વસ્તુના વિચારમાં રહે. એથી અધીક ટાઇમ છદ્મસ્થને એકાગ્રતા રહે નહીં તેથી પછી ધ્યાનાંતર કહેવાય, એટલે બીજી વસ્તુના ધ્યાનમા ચિત્તની એકાગ્રતા જે

વાય તેનું નામ ધ્યાનાંતર કહેવાય છે હવે તેમા શુભ ધ્યાન બે પ્રકારના છે—

એક ધર્મધ્યાન અને બીજુ શુકલધ્યાન તેમા પહેલું ધર્મધ્યાન, ધર્મ એટલે દુર્ગતિમા પડતા પ્રાણીને ધારણ કરે તે અથવા ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ક્ષય, ક્ષયોપશમ વિગેરેથી પ્રગટ થએલ આત્માનો વિરતિ રૂપ પરિણામ તે રૂપ ધર્મ, અથવા શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ કહેલ જે ભાવ પદાર્થ તેની શ્રદ્ધા આદિ ચિન્હથી જે જણાય તે ધર્મ, અથવા દેવગતિ આદિ ફળનું જે સાધક થાય તે ધર્મ તેના સ્વરૂપનું ચિંતવન તે ધર્મધ્યાન કહેવાય છે

બીજુ શુકલધ્યાન–શુકલ એટલે આઠ પ્રકારના કર્મ મલને જે શુદ્ધ કરે અને શોકને જે દૂર કરે તેનું નામ શુકલ, અને શુકલ

એવું જે ધ્યાન–સ્વરૂપનું ચિંતન તેનું નામ
શુકલધ્યાન કહેવાય છે એ બન્ને શુભ ધ્યાન
તેને આરાધતો સેવના કરતો એટલે તેમાં
ચિત્તને રમાડતો અર્થાત્ શુભ ધ્યાનમાં અંત
કરણને સ્થિર, એકાગ્ર કરનારો હું ક્યારે થઇશ
અને તે દિવસ મને ક્યારે પ્રાપ્ત થશે વળી
સમાધિ એટલે શુભ ધ્યાનની અંદર જે સમય
કેવલ ધ્યેય સ્વરૂપનું ભાન હોય છે અને
પોતાના સ્વરૂપના ભાનનું અભાવ મગ્ન,
અભાવના જેવું માલમ પડતું હોય, મતલબ
કે પોતાનું સ્વરૂપ જેમાં ભુલી જવાતું હોય,
અર્થાત્ ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેય એ ત્રણેની
એકતા જેવું જે ધ્યાનની ક્ષણોમાં થઇ જતું
હોય, તેનું નામ સમાધિ કહેવાય છે, એવી
સમાધિએ કરી સહિત મૃત્યુને નહિ વાંછતો
પરમ પદ જે મોક્ષ તે સ્થાનમાં હું ક્યારે

વસીશ એમ પરમ પદના અર્થી શ્રાવક હંમેશાં ત્રીજા મનોરથને વિષે ભાવના કરે ૨૭

इणि परे आगमे जिनवर भाखिया,
श्रावकने अधिकारे;
भवियण आगलें पासचंदे रच्या,
तेह तणे अनुसारे-श्रम० २८

અર્થ-ઉપર કહ્યા પ્રમાણે શ્રાવકના ત્રણ મનોરથો ભવ્યાત્માઓની આગળ શ્રાવકધર્મના અધિકારે શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ આગમ સિદ્ધાંતો માં ભાખ્યા-પ્રકાશ કર્યા; તે આગમ સિદ્ધા તાના અનુસારે આ ત્રણ મનોરથોને પાસચં કહ્યા એ પ્રમાણે શ્રાદ્ધ મનોરથમાળા-સ્વા ધ્યાય પ્રકરણને સમાપ્ત કરતા ટુંકામાં પોતાં નામ 'પાસચંદ' એ પ્રમાણે જણાવેલ છે પર તે શ્રી જિનાગમ સમુદ્ર પારગામી પરમ પૂજ્ય પરમોપકારી શ્રીમન્નાગપુરીય બૃહત્તપાગચ્છ

ધિરાજ યુગપ્રવર શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા સમજવા તેમણે આ સ્વાધ્યાય રચેલ છે એમ આત્મતત્વના ગવેષી શ્રાવક હમ્મેશા ત્રીજા મનોરથને વિષે ભાવના કરે ૨૮

दुहा—त्रण मनोरथ इम करे,
जे श्रावक सुविचार,
जेम श्रावक तेम श्राविका,
दुत्तर तरे ससार, २९

અર્થ—ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે તત્વાતત્વ સબંધી વિચાર કરવાની શક્તિને ધારણ કરનાર જે શ્રાવક હોય તે હમ્મેશા ત્રણે મનોરથોને કરે જેમ સુવિચારક શ્રાવક આ ત્રણે મનોરથોને કરે તેમ સુંદર વિચારોને ધારણ કરનારી અને આત્મકલ્યાણની ઇચ્છા કરનારી શ્રાવિકાઓ પણ હમ્મેશા આ ત્રણે મનોરથોને કરે અને તેના પ્રતાપે દુખે તરી શકાય એવા સસારસ

સુદ્રને સુખેથી તરી કલ્યાણ મંગલની પર
પરાને પ્રાપ્ત કરે ૐ શાંતિ

આ સ્વાધ્યાયનો અર્થ પરમપૂજ્ય પરમો
પકારી વિશ્વવંદ્ય પરમર્ષિ યુગ પ્રવર શ્રી જૈન
શ્વેતાંબરાચાર્યવર્ય શ્રી નાગપૂરીય બૃહત્તપા
ગચ્છાધિરાજ શ્રી ભ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારા
જના શિષ્ય મુનિ સાગરચંદ્રે વિ સં ૧૯૯૨ના
ચૈત્ર સુદ ૮ સોમવારે અમદાવાદ મધ્યે પોતાની
સ્વલ્પ બુદ્ધિના અનુસારે સ્વપર હિતાર્થે મધ્યસ્થ
વિચારી આ સ્વાધ્યાયનો અર્થ લખ્યો છે (નમ્ર
નિવેદન) છતાં તેમાં જે કાંઇ દોષ માલમ પડે
તો તે દોષોને સુધારવાની સજ્જન પુરૂષોએ
મારા પર કૃપા કરવી એવી આશા રાખી
હું વિરમું છું ૐ શાંતિ

॥ શ્રી શ્રાદ્ધ-મનોરથમાળા-સ્વાધ્યાય
પ્રકરણ સાર્થઃ સમાપ્તઃ ॥

આચાર્યશ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરજી વિરચિતા-

શ્રીસંક્ષેપ આરાધના.

(સ્વાધ્યાય)

પ્રારંભમાં સ્વાધ્યાય પ્રકરણકાર સર્વ વિઘ્નોને દૂર કરવા માટે ઈષ્ટદેવને નમસ્કાર કરવા રૂપ મંગલ કરે છે --

दुहा-परम पुरुष पय प्रणमीए,
परमानंद प्रकाश,
भवजळ तारण तरणि सम,
पूरे वंछित आश. ॥१॥

સંક્ષેપાર્થ કર્તા --શ્રીભ્રાતચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય મુનિ સાગરચંદ્રઃ-

અર્થ.—'પરમ પુરૂષ પય પ્રણમીએ'—પ્રથમ-આરભમા પરમ ઉત્કૃષ્ટ પુરૂષોના ચરણ કમલોને પ્રણામ કરીએ છીએ કેવા છે એ ઉત્તમ પુરૂષો 'પરમાનદ પ્રકાશ'—પરમ આનદના પ્રકાશવાળા છે, અથવા ઉત્તમ પુરૂષોના પદને પૂજતા પૂજકને પરમ સુખના પ્રકાશને કરનારા છે, એટલે સેવનારને ઉત્કૃષ્ટ સુખ દેખાડનારા તેઓ છે વલી 'ભવજળ તારણ તરણિ સમ'—સસાર સમુદ્રને તારવામા તરણિ એટલે નાવ જેવા છે, જેમ નાવ પોતાના આશ્રયે રહેલાને જલથી તારી પેલી પાર ઉતારે છે તેમ પરમ-પુરૂષ પણ પોતાના આશ્રયે રહેલાને તેમજ પોતાનુ સ્મરણ કરનારને સસારથી તારનારા છે અને 'પૂરે વછિત આશ'—મનોવાંછિત સર્વ આશાઓને પૂર્ણ કરનારા છે, તેથી તેમના ચરણમા નમસ્કાર થાઓ ૧

પ્રથમ પરમ-પુરૂષ ધર્મગુરૂ છે, તે કહે છે –

પહેલો મુઝ જે ધર્મગુરુ,
પરમ પુરુષ તે જાણ;
જેણે પરમારથ દાખવ્યુ,
પ્રવચન વચન પ્રમાણ. ૨

અર્થ —'પહેલો મુઝ જે ધર્મગુરૂ'-પ્રથમ પરમ-પુરૂષ કોને સમજવા, તે બતાવે છે, મ્હારા જે ધર્મગુરૂ ધર્માચાર્ય કે જે પરદેશી રાજાને ઉદ્ધારનારા ગણધર શ્રી કેશીકુમારની માફક મ્હારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરનારા 'પરમપુરૂષ તે જાણુ'-તે મ્હારા આત્માના પરમ ઉપકારી પરમ-પુરૂષ જાણવા 'જેણે પરમારથ દાખવ્યું'-કે જેણે અમને પરમારથ એટલે સંસાર દુઃખ દાવાનલમાથી બચાવવા માટે પરમ રહસ્ય બતાવ્યું, 'પ્રવચન વચન પ્રમાણ' તે પરમ રહસ્ય

પણ જે જૈન સિદ્ધાત-દ્વાદશાગી તેના વચન પ્રમાણે એટલે સૂત્રના અનુસારે જેણે બતાવ્યું તે પ્રથમ પરમ-પુરૂષ જાણવા ૨

શ્રી શત્રુજય મહાત્મ્યમા કહેલ છે કે –

'निदान वीतरागत्वे,
माग् भवे गुरुवाग् यत'
देवतत्वादपि ततो,
गुरु तत्व महद् विदु.' ॥१॥

અર્થાત્--તત્વોની મધ્યે ગુરૂતત્વને મ્હોટુ કહેલ છે, કારણ કે પૂર્વભવની અદર વીતરાગપણાની પ્રાપ્તિમા સેવેલ જે ગુરૂની વાણી-ગુરૂનો ઉપદેશ તે તેમા હેતુરૂપે છે, તે કારણને લઈને દેવતત્વથી પણ ગુરૂતત્વ મહાન્ છે કહેલ છે કે –

'सम्मत्त दायगाण,
दुप्पडियार भवेसु बहुएसु,

सव्व गुण मेलियाहि वि,
उवयार सहस्स कोडीहिं ' ॥१॥

અર્થાત્—ધર્મની પ્રાપ્તિ-શ્રદ્ધા કરાવનાર ગુરૂનો પ્રત્યુપકાર-બદલો વારવાને કોઈનાથી પણ ઘણા ભવોમા સર્વ ગુણોએ કરી ગુણી બની ઉપકારના હજારો ક્રોડોવડે કરીને પણ સમર્થ થઇ શકાય નહિ, માટે જ કહેવામા આવે છે કે-

'समकित दायक गुरू तणो,
पच्चुवयार न थाय,
भव क्रोडा कोडी लगे,
करता सर्व उपाय' ॥१॥

તેવી પ્રથમ ધર્મગુરૂને પરમપુરૂષ માનવામા આવેલ છે.

અર્થ — 'રિષભ અને ચંદ્રાનન દેવ' રિષભદેવ નામ વાળી, તથા ચંદ્રાનન દેવ નામ વાળી, 'વારિષેણ પ્રભુ કીજે સેવ' તેમજ વારિષેણ પ્રભુ નામવાળી જે જે શાશ્વતી જિનવર પ્રતિમાઓ તેનુ નામ ઉચ્ચારણ કરી હું વંદન કરૂં છું 'વર્દ્ધમાન જિનવર વંદીએ' તથા વર્દ્ધમાન જિનવર નામ વાળી શાશ્વતી જિનવર પ્રતિમાઓને અમે વંદન કરીએ છીએ 'હીયડે અહનિશી આણંદીએ' અને તેથી હૃદયમાં હંમેશા-દરરોજ આનંદ પામીએ છીએ તેમને પ્રતિ દિન વંદન કરવાથી જીવને આનંદ મંગલ રહ્યા કરે છે માટે દરરોજ ચાર નામ વાળી શાશ્વતી જિનવર પ્રતિમાને વંદન કરવુ જોઇએ ૬

ચારે નિક્ષેપે કરી પરમાત્માને ભાવના પૂર્વક વંદન કરે છે —

नीजो जे अनुयोग दुवार,
तेह तणा छे चार प्रकार,
नाम ठवण द्रव्यने भाव,
चिहु उपर निरतो एक भाव ७

અર્થ—'બીજો જે અનુયોગ દુવાર' અનુયોગ દ્વાર એટલે શ્રી આચારાગ વિગેરે જે જિનેશ્વરના વચનો તેની વ્યાખ્યા કરવાના ઢાગે-માગો તે અનુયોગદ્વાર કહેવાય છે અને તે ચાર પ્રકારના છે ૧-ઉપક્રમ, ૨-નિક્ષેપ, ૩-અનુગમ, અને ૪-નય આ ચાર અનુયોગદ્વાર કહેલા છે તેમા જે બીજો અનુયોગદ્વાર નિક્ષેપ નામનો છે 'તેહ તણા કે ચાર પ્રકાર' તેના ચાર પ્રકાર છે તે ાતાવે છે 'નામ ઠવણ દ્રવ્યને ભાવ' ામ નિક્ષેપ, સ્થાપના નિક્ષેપ, દ્રવ્યનિક્ષેપ

અને ભાવ નિક્ષેપ, આ ચાર નિક્ષેપા કહે
વાય છે નિક્ષેપ એટલે નાખવુ-આરોપણ
કરવુ તે હવે ઉદાહરણ તરિકે શ્રમણ ભગવાન
શ્રી મહાવીર પ્રભુ ઉપર ચારે નિક્ષેપા ઉતા
રીએ જેમ તેઓશ્રીનુ નામ નાખ્યું મહા
વીર પ્રભુ તે નામ મહાવીર પ્રભુ કહેવાય એ
નામ નિક્ષેપ જાણવુ મહાવીર પ્રભુની મૂર્તિ
તે સ્થાપના મહાવીર પ્રભુ કહેવાય એ
સ્થાપના નિક્ષેપ જાણવુ મહાવીર પ્રભુનો
આત્મા કેવલજ્ઞાન જ્યા સુધી પામેલ ન
હોય ત્યા સુધી દ્રવ્ય મહાવીર પ્રભુ કહેવાય,
એટલે છદ્મસ્થ અવસ્થાના મહાવીર પ્રભુ
જાણવા એ દ્રવ્ય નિક્ષેપ જાણવુ બીજી
રીતીએ પણ દ્રવ્ય નિક્ષેપ બનાવેલ છે અને
ભાવ મહાવીર પ્રભુ તો કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી
વિચરતા અને ભવ્યાત્માઓને ઉપદેશ આપતા

હોય તે ભાવ મહાવીર પ્રભુ કહેવાય છે આ
ભાવ નિક્ષેપ જાણવો. 'ચિહ્નુ ઉપર નિરતો એક
ભાવ ' આ પરમાત્માના ચારે નિક્ષેપાઓના
ઉપર પોતાનો ભાવ નિશ્ચયથી ખરેખર આવવો
જોઇએ, પોતાના ભાવ વિના બધુએ નકામુ છે
તેથી ભાવની શુદ્ધિ અવશ્ય જોઇએ કે તે
મ્હારા પરમ પૂજ્ય છે તેઓના નામ રટન
કરવાથી, તેઓની મૂર્તિની સેવા પૂજા કરવાથી
તેઓની છદ્મસ્થ અવસ્થા ભાવવાથી અને તેઓની
કેવલી અવસ્થા ભાવવાથી ભાવનાર આત્માનુ
ત્યાણુ થાય છે ઉત્તમ માર્ગે ચડે છે અને
નુક્રમે મોક્ષ પર્યંતના સુખો પામે છે માટે
રે નિક્ષેપાએ કરી સહિત એવા અરિહંત
ાવતને હુ શુદ્ધ ભાવે કરી વદન કરૂ છુ
ો નમસ્કાર કરૂ છુ ૭

વી બુદ્ધિથી તમે તેઓને નમન કરો છો? ,નો ઉત્તર આપે છે 'આણી શ્રી અરિહ તની રુદ્ધિ' તે સવ જિનવર પ્રતિમાઓમા શ્રી અરિ-કતની બુદ્ધિ ધારણ કરી હુ નમન કરૂ છુ ૧૧

શ્રીજિનેશ્વરે કહેલા આગમ પર સાચી સદ્દહણા શુદ્ધ ભાવે ધારણ કરૂ છુ, તે બતાવે છે—

नेह नि शक साचु जिने कयो,
ए परम अक्षर म सद्द्यो,
भाव शुद्ध एहज दाहिगे
एहथकी सहुए सोहिगे   १२

અર્થ—'તેહ નિ શક સાચુ જિને કહ્યો' તેજ સાચુ અને તેજ શકા વિનાનુ કે જે જિનેશ્વર પરમાત્માઓએ કહ્યુ-પ્રકાશ્યુ 'એ પરમ અક્ષર મે સદ્દહ્યો' એ પરમ-ઉત્કૃષ્ટ

અક્ષર મે મ્હારા અત કરણમા સદ્દહ્યો છે-વાચી
છે શ્રી ભગવતીજી સૂત્રમા એજ બતાવેલ છે કે-
' तमेव सच्च निस्सक्क ज जिणेहिं पवेइय '-
જે જિનેશ્વરોએ કહ્યુ તેજ સાચુ અને શકા
વિનાનુ આવી સદ્દહણા અને સમજણ છે તેજ
તારનારી છે 'ભાવ શુદ્ધ એહજ દોહિલો '
એવો શુદ્ધ આત્માનો ભાવ થવો તેજ ખરેખર
દુર્લભ છે અનાદિ કાળથી સસારમા ભમતા
જીવને ન પ્રાપ્ત થએલ હોય તો તે આજ વસ્તુ
છે 'એહ થકી સહુએ સોહિલો' એની જો પ્રાપ્તિ
થઈ એટલે "જે જિનેશ્વરોએ કહ્યુ તેજ
સાચુ અને શકા વિનાનુ છે" એવી શ્રદ્ધા
આત્મામા મજબૂત થઈ તો અનત સસાર
નાશ પામ્યો, અને ભાવની નિર્મલતા થવાથી
પછી કોઈ વસ્તુની દુર્લભતા રહેતી નથી, સર્વ
પ્રકારની સામગ્રી સુલભ થઈ જાય છે અથવા

हिंसा झूठ बहु दीधा आळ,
पीशुनपणु रति अरति निहाळ,
रस वस बोल्या पर परिवाद,
माया मृषा मोह उनमाद १५

मिथ्याशल्य अढारह पाप,
भव भव एहज थयो संताप,
जनम-मरण करी महाराज,
पूर्यो किंपि न सीधा काज १६

અર્થ – હિંસા કૂડ અદત્ત અબ્રહ્મ' હિંસા એટલે પ્રમાદવિગેરેથી પ્રાણિઓના પ્રાણનો નાશ તે કૂડ એટલે અસત્ય, (જુઠું) બોલવું, અપ્રીય તથા અહિત બોલવું, તે અદત્ત એટલે નહિ આપેલ લેવું, ચોરી કરવી, તે અબ્રહ્મ એટલે ...ર્ય, કામભોગમાં ફસવું, તે

'મેટ્યુ પરિગ્રહ બહુ આરંભ, અનેક પ્રકારના આરંભ–પાપો કરી ઘણો પરિગ્રહ એકઠો કર્યો, પરિગ્રહ એટલે પદાર્થો પર મૂર્ચ્છા આશક્તિ ધારણ કરવી, તે 'ક્રોધ માન માયા ને લોભ' ક્રોધ એટલે અપ્રીતિ, અરૂચિ, અક્ષમા અથવા દયાને નાશ કરનાર, તે માન એટલે અહંકાર, ઉદ્ધતપણું અથવા વિનય ગુણને નાશ કરનાર તે માયા એટલે કપટ, પ્રપંચ, છલ–ભેદ, અવિશ્વાસ પેદા કરનાર અથવા મિત્રતાને નાશ કરનાર તે લોભ એટલે તૃષ્ણા, આશા, પદાર્થોપર આશક્તિ રહેવાથી મુઝાવાપણું, અદાતારતા અથવા સર્વ ગુણોને નાશ કરનાર, તે 'રાગ દ્વેષને દિધી થોભ' રાગ એટલે પ્રેમ બંધન, મ્હારાપણું અથવા કામ–રાગ, સ્નેહ રાગ અને દૃષ્ટિ–રાગને લઇ સન્માર્ગથી અટકાવનાર અને માયા લોભને પેદા

જાણવા 'ભવ ભવ એહજ થયો સતાપ' એમને
સેવવાથી—આચરવાથી જીવને ભયો ભવમા એ
અઢારે પાપસ્થાનક સતાપ કરનારા થયા, એટલે
એમનાથીજ જીવ દુખી થયો 'જન્મ-મરણ
કરી ચઉદહ રાજ' વળી વારવાર જન્મ-મરણે
કરી ચૌદરાજ લોકને 'પૂર્યા કિપિ ન સીધા
કાજ' પૂર્યા-ભર્યા એટલે કોઈ સ્થાન-જ યા
ખાલી ન મૂકી, છતા કાઈ પણ કાર્યની સિદ્ધિ
થઈ નહિ ૧૮ સર્વ જીવોને ખમાવે છે—

जीवयोनी चउरासी लक्ष,
ते सदुप केवली प्रत्यक्ष,
इण भव दाया अनेरे भवे,
सुगुर साखें ते खामु सवे १७

અર્થ—'જીવયોની ચઉરાસી લક્ષ'
ચોનીઓ એટલે ઉત્પત્તિના સ્થાન

ચોરાશી લાખ બતાવ્યા છે, 'તે સહુએ કેવલી પ્રત્યક્ષ' તે સર્વ યોનીઓ કેવલી ભગવાનને કેવલજ્ઞાને કરી પ્રત્યક્ષ છે 'ઇણ ભવ હણ્યા અને રે ભવે' તે યોનીઓમા રહેલા જીવોને આ ભવમા કે બીજા અનેક ભવોમા મ્હારા જીવે હણ્યા હોય, 'સુગુરુ શાખે તે ખામુ સવે' તે સર્વ જીવોને સુગુરુ મહારાજની શાખે કરી હુ ખમાવું છુ એટલે માફી માગુ છુ ૧૭

પાપના સાધનોને વોસરાવવાનુ કહે છે –

जे काइ कहीयें अधिकरण,
आपे जनम अनता मरण,
जनम जनम जे कीया तहु,
वोसिरामि हिवणा ते सहु. १८

અર્થ —'જે કાઇ કહીયે અધિકરણ' અધિકરણ એટલે હિસા વગેરે પાપો કરવાના

સાધનો, જેવા ઢ-શસ્ત્ર-અન્ત્ર, દંડ, સર્વ જાતિના હથીયાર, કોદાળા, કોસ, અંકુશ વિગેરે અને પાંચ સૂના-ચૂલો, ખાંડણીઓ ઘંટી પાણિયારો અને સાવેણી તેમજ કરમાદાનના ધંધા વિગેરે જે જે પાપના સાધનભૂત હોય તે તે સર્વ અધિકરણ કહિયે 'આપે જનમ અનંતા મરણ' તે અધિકરણો જીવને અનંતા જન્મ-મરણ આપે છે-પ્રાપ્ત કરાવે છે, માટે 'જનમ જનમ જે કીધા બહુ' જે જે ઘણા અધિકરણો દરેક જન્મમાં મ્હારા જીવે એકઠા કર્યા સંગ્રહ્યા હોય તે 'વોસિરામિ ત્રિવણા તે સહુ' હમણા તે સર્વ અધિકરણો ને હું સમજી ને ત્યાગ કરૂં છું ૧૮

આત્માના નિજ ગુણમાં વિરાધના થઈ હોય તો નિંદા અને આરાધના થઈ હોય તો અનુમોદના કરવી, તે બતાવે છે—

दसण नाण चरण जग सार,
अवर न काइ गुण भडार,
विराधना तेहनी निंदीयें,
आरा या ते अनुमोदीयें १९

અર્થ – ‘ દંસણ નાણ ચરણ જગ સાર ’ સારમા સાર ભૂત આ જગતમા દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર છે ‘ અવર ન કાઈ ગુણ ભંડાર ’ તે શિવાય ગુણ ભંડાર–ગુણોનુ સ્થાન બીજુ કશુ નથી ‘ વિરાધના તેહની નિંદીયે ’ તે દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રની વિરાધના પોતાથી થઇ હોય તો આત્મ શાખે તથા ગુરુ શાખે તેની નિંદા કરવી કે આ મે ખોટું કર્યું છે, તે મિથ્યા થાઓ ‘આરાધ્યા તે અનુમોદીયે’ તેમજ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રને આરાધ્યા હોય એગ્યે ભક્તિ, બહુમાન પૂર્વક સેવ્યા

હોય તે તેની અનુમોદના કરવી કે મે આ જીદગીમા કરવા યો ય યતકિંચિત્ થોડુ પણ આટલુ સાર કર્યું આ જગતમા એજ સાર ભૂત છે અને આત્મશ્રેય પણ એનાથીજ થવાનુ છે એમ મનને મનાવવુ અર્થાત્ ખુશી કરવુ, તે અનુમોદના કહેવાય છે ૧૯

આરાધના કરવાથી જીવ આરાધક બનેછે –

आलोयण निंदण गरहणा,
खामण अणसण भव भावणा,
एहज मुजने आराधना,
परमारथ शिव सुख साधना २०

અર્થ –'આલોયણુ નિંદન ગરહણા ' આ લોયણુ એટલે જે પાપ થયા હોય તેને વિચારી 'મિચ્છામિ દુક્કડં' આપવુ જેમકે–આ મ્હારા પાપ મિથ્યા થાઓ એમ કહેવુ, તે અથવા

ગુરુની પાસે તે પાપ પ્રકાશવું, અને ગુરુમહારાજ જે પ્રાયશ્ચિત્ત આપે તે સ્વીકારવું તે (નહણા એટલે આ મે ખોટું કર્યું, ન કરવા યોગ્ય મ્હારાથી થયુ, એ મ્હારી ભૂલ થઈ એમ પોતે પોતાની સાવદ્ય-પાપવાળી કરણીની નિંદા કરવી તે ગરહણા એટલે ગુરુમાખે, ગુરુની પાસે પોતાના દોષોની જે નિંદા કરવી તે 'ખામણ અણસણ ભવ ભાવણા' ખામણ એટલે સર્વ જીવોની સાથે ખમત ખામણા ચિંતવવા, તેઓની પાસે પોતાના અપરાધની માફી માગવી કે હું સર્વ જીવોને ખમાવુ છુ, અને તમે પણ ખમજો, સર્વે મારા મિત્રો છો, મ્હારે કોઈ સાથે વેરભાવ રાખવો નથી, એમ ચિંતવના કરવી તે અણસણ એટલે ઉપવાસ, એક ઉપવાસથી લઇ છ માસ અથવા બાર માસ સુધીના ઉપવાસને અણસણ તપ કહેવામાં વે

મ્હારો જીવ ભમે છે, જન્મ-મરણ કરે છે અને જ્યાં સુધી મારૂં મોક્ષ ન થાય ત્યાં સુધી એમનુ જ મ્હારે શરણ હજો એ પ્રકારે ચિંતવવુ ૬ દૂષ્કૃત ગરહણા એટલે ન કરવા યોગ્ય હિંસા, જૂઠ, ચોરી વિગેરે અઢાર પાપસ્થાનો આચરવાથી લાગેલા પોતાને પાપ તેની ગુરુ મહારાજની શાખે આત્મનિંદા કરવી તે સુકૃત કર્યાની અનુમોયણા' સુકૃત એટલે પોતાના હાથે દાન-પુન્ય કર્યા હોય તીર્થયાત્રા, શ્રીસંઘભક્તિ, સાધર્મિક વાત્સલ્ય, જીર્ણ ચૈત્ય ઉદ્ધારમાં સહાય, અને મુનિરાજોની વૈયાવચ્ચ કરી હોય તથા ભક્તિપૂર્વક કરેલ અઠ્ઠાઇ મહોચ્છવ રથયાત્રા, શાસન પ્રભાવના, શ્રી જૈનસિદ્ધાંતોનુ કરાવેલ વ્યાખ્યાન, અને તેનુ ભાવથી કરેલ શ્રવણ, સાધુ-મુનિરાજને ભક્તિથી આપેલ

આહાર પાણી, ઔષધભેષજ, વસ્ત્ર-પાત્ર વિગેરે, અને કરેલ વદન- નમસ્કાર, તથા જ્ઞાન-ધ્યાનમા આપેલ મદદ અને પોતાના કલ્યાણના માટે સેવેલા તપ-જપ, વ્રત-પચ્ચખ્ખાણ, સામાયિક પ્રતિક્રમણ અને પૌષધ વિગેરે ધર્મકાર્યો એ બધા સુકૃત કહેવાય છે તેમાથી જે કર્યા હોય તેને યાદ કરી અનુમોદના કરવી કે આ જીદગીમા મારાથી આટલુ સારૂ થએલ છે, તેને હુ અનુમોદુ છુ-સારૂ માનુ છુ 'સબળ સખા એહ આધાર' એકલા પરભવમા જતા મ્હારા જીવને એજ સબળ છે, એટલે સહાય કરનાર મિત્ર સમાન છે, અને મ્હારા જીવને એનોજ આધાર છે પુણ્યરૂપ ભાથાથી જ જીવ પરભવમા સુખી થાય છે છતા માગણી તો નેક્ષની જ કરવી જોઈએ, તેથી તે બતાવે છે

શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરવિરચિતા-

શ્રી ઓગણત્રિશી ભાવના

સજ્ઝાય-દુહા, મૂલ

अविचल पद मन थिर करी,
जिहां छे सुख अपार;
प्रतिबोधिशुं मन आपणुं,
जिम पामिशुं भवपार. ।।१।।

અર્થ કર્તા—
પરમગુરૂ શ્રીભ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરશિષ્ય મુનિ-
મહારાજ શ્રીસાગરચંદ્રજી—

અર્થ –' અવિચલ પદ મન થિર કરી ' ક્ષણમાં દેખાય અને પછી તરતજ નાશ પામી જાય એવા અથીર પદાર્થોમાંથી મનને ખસેડી દૂર કરી અને અવિચલ પદને વિષે એટલે

મોક્ષપદને વિષે મનને થીર કરીશું, કારણ કે 'જિહા છે સુખ અપાર' જ્યા એટલે મો ક્ષપદમા સુખોનો આર અને પાર નથી એવા અપાર સુખો જ્હા છે તે માટે 'પ્રતિબોધિશુ મન આપણું' તે સુખો મેલવવા માટે અંત કરણને તેવી રીતે સમજાવીશુ કે-'જિમ પામીશુ ભવ પાર' જેમ આ દુખ ભરપૂર સંસાર સમુદ્રનો પાર આવે, સર્વથા સંસારિક દુખો નાશ પામે તેમ પ્રયત્ન કરી શિવપદ મેળવિશુ ૧

મનને શિક્ષા કહે છે —

रे मन ! तें अस्थिर पणें,
कीधा सर्वह कोड,
रागतणे रंगे करी,
जीवन आणी खोड ॥२॥

અર્થ —'રે મન ! તે અન્થિર પણે' હે મન ! તે ચચલતાએ કરીને અજ્ઞાનવસે 'કીધા કર્મહ કોડ' ન કરવા લાયક ક્રોડો કર્મો કર્યો 'રાગતણે રગે કરી' સસારિક પુદ્ગલ સબધી રાગના તાબેદાર બની અથવા મોહના રગરાગ-ક્રિયામા ફસાઇને અનેક પાપો કર્યા 'જીવહ આણી ખોડ' અરે મન ! તે આવા કર્મ આચરીને જીવને મ્હોટી ખોટમા નાખ્યો અથવા જીવને તે કલકિત કર્યો, એમ કરવાથી ચેતનને નિજ ગુણમા તે હાની પહોચાડી તેથી એ તે સારૂ ન કર્યું, ૨

આત્મ નિન્દા કરે છે—

पचेंद्री परवसपणे,
जे में कीधा पाप,

ते मुख इंद्रिय केटला
हुवा ससारह व्याप ॥३॥

અથ - પચેદ્રી પ વસપહોંપાચ ઇંદ્રિયો-શ્રોત્ર ઇંદ્રિય, ચક્ષુ ઇંદ્રિય ઘ્રાણ ઇંદ્રિય, જિહ્વા ઇંદ્રિય, અને સ્પર્શ ઇંદ્રિય તેમા ૧ શ્રોત્ર ઇંદ્રિય-જેનાથી સચિત્ત-અચિત્ત અને મિશ્ર એવા શબ્દ વિગેરે સભળાય તે ૨ ચક્ષુ ઇંદ્રિય-જેનાથી કાળો, ધોળો, નીળો પીળો અને રાતો વિગેરે રગ-રૂપ દેખાય તે ૩ ઘ્રાણ ઇંદ્રિય-જેનાથી સારી, ભુરી ગધ જાણી શકાય તે જિહ્વા ઇંદ્રિય-જેનાથી ખારા, ખાટા, તિખા, મીઠા અને કડવા વિગેરે રસો જણાય ત ૫ સ્પર્શ ઇંદ્રિય-હલકો, ભારે ઠડો, ઉનો, લુખો, ચોપડચો, સુવાલો અને વિગેરે સ્પર્શો જણાય ત આ પાચે

ઇંદ્રિયોના પરવસપણે—પરાધીનપણે એટલે ઇંદ્રિયોના '૨૩' વિષયોમાં ફસાઇને સંસારી સર્વ જીવો પોતાની આશક્તિના યોગે કર્મ બાંધે છે, 'જે મેં કીધા પાપ' જે 'મારા જીવે પાપ કર્યા—આચર્યા' તે મુખે કહિયે કેટલા' તે પાપો મુખથી કેટલા કહેવાય, કારણ કે સંખ્યા વિનાના પાપો આચર્યા છે હુઓ સંસારહ વ્યાપ' જે પાપોથી સં સારનો વ્યાપ એટલે વધવાપણું થયું અથવા કરેલા પાપોથી હું સંસારમાં અનંતા કાળ સુધી ભમ્યો. ઇંદ્રિયોના વિષયોમાં ફસાવાથી પોતાનું જ્ઞાન ભૂલ્યો અને સંસારમાં રખડ્યો ૩

મનુષ્ય જન્મની દુર્લભતા જણાવે છે.—

ज्ञान दृष्टि जीव जोय तु,
मोह तणी मति मूक,

वली वली पामीश नहि,
नरभव आली म चूक ॥४॥

અર્થ -' જ્ઞાનદષ્ટિ જીવ ! જોયું તુ ' હે જીવ ! તુ ચામડાની દષ્ટિથી જોવાનુ છોડી દઇને જ્ઞાનદષ્ટિથી જો 'મોહ તણી મતિ મૂક' હે જીવ ! વિવેકવાળી મતિને ધારણ કરી મોહની બુદ્ધિને છોડ, એટલે પૌદ્‌ગલિક પદાર્થોમા ફસાવનારી મતિને છોડી દે, કારણ કે તે બુદ્ધિ આત્માના હિત સબંધી ભાન ભૂલાવનારી છે 'વલી વલી પામીશ નહિ' હે ભોળા જીવ ! દશ દષ્ટાંતે દુર્લભ મનુષ્યપણુ વારવાર પામી શકીશ નહિ 'નરભવ આલિમ ચૂક' માટે હે જીવ ! નરભવ એળે મ હારિશ–નકામો ખોઈ નાંખી નહિ મહાન દુર્લભ મનુષ્ય જન્મની કીમ નમજી તે સફલ થાય તેમ તુ કર ૪

પૌદ્‌ગલિક પદાર્થોની અનિત્યતા જણાવે છે-

जे दीसे प्रहउगते,
ते सान्या नवि होय;
घण धनह परिवारनी,
ममता म करो कोय ॥५॥

અર્થ –'જે દિસે પ્રહ ઉગતે' સવારમા સૂર્ય ઉગતા જે પદાર્થો દેખાય છે, 'તે સ ધ્યા નવિ હોય' તે પદાર્થો સધ્યાના સમયમા એટલે સૂર્ય અસ્ત થવાની વેળામા દેખાતા નથી, તેથી સર્વ દ્રવ્ય પદાર્થોની આવી અનિત્યતા છે માટે 'ઘણ ધન્નહ પરિવારની' ધન, ધાન્ય અને પરિવાર એટલે સ્વજન, પરિજન, સગા સબધી વિગેરેની 'મમતા મ કરો કોય' મમતા એટલે તેઓના સ્નેહમા મુઝાવાપણું ધારણ કરી, તેમા રચ્યા પચ્યા રહી, પવિત્ર

ધર્મ સેવન કરવાનું ભૂલી જઇ તે પ્રમદે વર્તશો તો ઉત્તમ મનુષ્ય જીંદગી હારી જશો માટે તેઓની ગણના કશો નહિ ૧૫

શરીર આશ્રિત મોહનો ત્યાગ જણાવે છે—

नाहण भोयण आभरण
जे पोसियें अपार;
एके जात जीवडे,
ते दहि कीजे छार ॥६॥

અર્થ 'નાહણ ભોયણ આભરણ' આ શરીરને નાવા ધોવાદિક વડે, ભોજન આચ્છાદનાદિક વડે અને આભરણ-અલંકારાદિક વડે કરી 'જે પોસિયે અપાર' અનેક પ્રકારે પોષણ કરીએ વિવિધ પ્રકારે આપત્તિઓથી બચાવવા કોશિષ કરીએ અને એને માટે અનેક પ્રકારના પાપ આચરિએ છતા પણ 'એકે જાતે જીવડે' તેમાથી

ઈ એક ચેતન જીવ આત્મા ચાલ્યો જાય એટલે
। આત્મા શરીરને છોડી પરભવમા ગયો કે 'તે
। દહિ કીજે છાર' તે શરીરને બાળી નાખી રાખ
કરવામા આવે છે, આ શરીર બીજા કોઈ પણ
ઉપયોગમા આવતો નથી, ચાય તેટલી તેની
સાર સભાર કરી હોય તો પણ તે નકામી
જાય છે, તેનાથી કોઈ જાતનો લાભ નથી આવો
શરીર છે, તેના મોહમા ફસાઇ પરભવનો
હિત ચૂકી જવો તે સમજુને વ્યાજબી નથી ૬

અતે જીવને એકલા કેવી રીતે
જવાનુ છે તે જણાવે છે—

मदिरमाहि धन घरणी,
सीम रहे परिवार,
काया अगनि परजले,
जीवजाय निरधार ॥

જીવ્યો ત્યાસુધી જે અવશ્ય કરવાનું હતું કે જેથી પરભવ સુધરે, ઉચ્ચગતિ પ્રાપ્ત થાય એવા ઉત્તમ ધર્મ સબધી કાર્યો તે તે ન કર્યો, અને અત્યત પ્રેમી બની ધન મેલવવા ધસમચ્યો જાણે એજ કલ્યાણને કરી આપનાર છે એમ ધારી પાપ તરફ પણ પાછો વાળી જોયુ નહિ 'એ તુઝ આવ્યો ભાગ' અન્તે જ્યારે દેહ મુકત થયો ત્યારે તારા ભાગ્યમા જે આ પ્રાપ્ત થવાનુ હતું તે તને પ્રાપ્ત થયું 'સકટ એક કાઠ ભર્યો' કાઠીથી ભરેલ એક ગાડો અથવા એ ગાડો ભરાય એટલી કાઠી તારા કર્મમા હતં તે, અને 'ખોખરી હાડે આંગ' ખોખરી હાં લીમા રહેલો અગ્નિ, જે તારા નસીબમા હતા તે તને મલ્યો તે સિવાય મેળવેલ ધનમાંથી કાઇ પણ હિસ્સો પ્રાપ્ત થયો નહિ છતા તે ધન મેળવતા જે પાપ બધાયો હશે, તે તો જરૂર

તાની સાથે જશે, અને તેનાથી નીચ ગતિયોમા જીવ અવશ્ય ભમશે, માટે હવે એમ સમજીને આત્મ સબધી ધન મેલવવામા પ્રેમ ધારણુ કર૮

મરણનો શોચ સમજુએ કરવો ન જોઇએ એ જણાવે છે

माणसने पाम्य मरण,
सोचे सगा अपार,
आपण पे जाशु सही,
इम नवि गणे गमार ॥९॥

અર્થ–'માણસને પામ્યે મરણુ' પોતાના સબધી મનુષ્યનુ જ્યારે મરણુ થાય છે ત્યારે 'સોચે સગા અપાર' તેના સગા–સબધીઓ અનેક પ્રકારે અત્યત શોક આક્રદન કરે છે, પણુ એમ વિચારતા નથી કે 'આપણુ પે

જાણું સહી' આપણે પણ જરૂર એજ માર્ગે જવાના છીએ, અર્થાત્-આપણે પણ મરવુ તો છેજ, 'ઈમ નવિજાણે ગમાર' એમ અમારે એટલે સમજણ વિનાના જીવો યથાર્થપણે તે જાણતા નથી, તેથી ફોગટ આર્તધ્યાન કરી કર્મ બાધે છે, તેમ કરવુ તેમા કયો ફાયદો નથી મમક્ષુએ તો એમ વિચારવુ જોઈએ કે સમયે-સમયે જીવનુ મરણ થઈ રહેલ છે જેટલુ આયુષ્ય ભોગવતા ભોગવતા ઓછુ થયુ છે તેટલે અશે મરણ નિપજ્યુ છે અને નિપજ્યા કરે છે તેથી ને મરણ માટે ખોટો ખેદ કરવો નકામો છે કારણ કે-છાયાના બાને કાળ સાથે ભમે છે અથવા મોતના નિશાન માથે અગડી રહ્યા છે તેથી જે આત્મહિત અવશ્ય કરવાનુ હોય તે તરતજ કરી લેવુ જોઈએ ૯

મરણ કોઈને છોડતુ નથી, તે જણાવે છે-

इन्द्रादिकने चक्रिगण,
रायराणा अवलोक,
गज रथ तुरगे परिवर्यां,
ते पहुंता परलोक ॥१०॥

અર્થ -'ઇન્દ્રાદિકને ચક્રિગણ' મન ઇચ્છિત એવા સ્વર્ગના સુખોને ભોગવતા ઇન્દ્ર વિગેરે દેવતાઓ, છ ખંડ પૃથ્વીપર પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે રાજ્યને કરતા એવા ચક્રવર્તિઓનો સમૂહ અને 'રાય રાણા અવલોક' સ્વનામ રાજ્યને ભોગવતા રાજાઓ તથા રાણાઓ, તેને હે ચેતન ! તુ અવલોક-જો, કે જે ઇન્દ્રાદિક ચક્રવર્તિ રાય-રાણાઓ 'ગજ રથ તુરગે પરિવર્યા' હાથી, ઘોડા, રથ અને પાયદળના પરિવારે ઘેરાએલા અને ઘણી ખમ્મા ઘણી ખમ્મા

ગમા ભમતા જીવને મનુષ્ય જન્મ પામવો બહુ દુલભ બતાવેલ છે તે નરભવની દુર્લભતામા દશ દૃષ્ટાતો કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે—

" चुल्ले पासगं धंन्ने,
 जूए रयणे अ सुविणे चक्के अ ॥
चम्म जुगे परमाणु,
 दस दिट्ठंता मणुअ लम्भे " ॥ १ ॥

આનો ટુક અર્થ આ પ્રમાણે છે-ચુલાનો દૃષ્ટાત પ્રથમ બતાવે છે-બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિએ ખુશી થઈ બ્રાહ્મણને પોતાને ત્યા ભોજન આપ્યુ તે ચક્રવર્તિનુ ભોજન તેની ભીહાશ બ્રાહ્મણની દાઢમા રહી ગઈ પણ ચક્રવર્તિને ત્યા ભોજન કરવાનો વારો ફરી ફરી આવે તેમ મનુષ્ય જન્મ પણ ફરી ફરી મળવો છે ૧

બીજો પાશાનો દૃષ્ટાંત બતાવે છે –

ચાણાકયના પાશા દેવાંશી હતા તેણે તે પાશાનડે પૃથ્વીના મનુષ્યોની સાથે રમી રમી તેઓને જીતી લક્ષ્મીના ભંડાર ભર્યા, આવા પાશા ફરી ફરી પામવા દુર્લભ, કદી દૈવ યોગે પામે પણ ફેર મનુષ્ય જન્મ પામવો અતિ દુર્લભ છે ૨

ત્રીજુ ધાન્યનું દૃષ્ટાંત બતાવે છે –

જેમ વૃદ્ધ સ્ત્રી મેરૂ પર્વત જેવડા ધાન્યના ઢગલામાથી એક પાલી સરસવ જે છે તેને વીણી જુદા કાઢવા જેમ દુર્લભ છતા દેવયોગે બને પણ ગયો મનુષ્ય જન્મ ફેર મલવો અતિ દુર્લભ છે ૩

ચોથો દૃષ્ટાંત જૂઆ રમવાનો છે તે બતાવે છે –કોઇ રાજાનો પુત્ર બાપ સાથે જૂએ રમવા બેઠો તે સભામા હજાર સ્તંભ તેમને તેટલીજ

એવો મોટો રાજા રાવણ પણ અભિમાનથી નાશ પામ્યો છે માટે અભિમાન છોડવા યોગ્ય છે જો ન છોડીશ તો ભવ સમુદ્રને શી રીતે તરીશ? વળી 'લઘુ છલ નિરખે પારકા' બીજાઓના નજીવા નાના નાના દોષોને જોવાની તારી આદત પડેલી છે અને પોતામાં રહેલા મોટા મોટા અવગુણ તરફ તારો ખ્યાલ પણ નથી, આતો 'મહુ કોઈ ગામ બળતુ દેખે પણ પગ બળતા ન દેખે' એ કહેવત મુજબ થાય છે પણ 'તું તેહનો ભંડાર' તું પોતેજ દોષોનો ભંડાર છે, તે તરફ જો ખ્યાલ ન કરીશ તો દુર્જનોની કોટીમાં ગણાઇશ કહ્યુ છે કે—

'खल सर्षपमात्राणि,
परच्छिद्राणि पश्यति।
आत्मनो बिल्वमात्राणि,
पश्यन्नपि न पश्यति' ॥१॥

અર્થાત્—ખલ એટલે દુર્જન પુરૂષ તે જાણવો કે જે નાનામા નાના સર્ષવ જેવડા પારકાના દોષોને જોઇ શકે છે અને પોતાનામાં રહેલા મોટા બિલ્વના ફલ જેવડા દોષો હોવા છતા પણ જોઇ શકતો નથી માટે પારકા દોષ જોવાની ટેવને મુક, અને પોતાનામા રહેલ દોષોને શોધિ તેનો ત્યાગ કર

અભિમાન નુકશાન કર્તા છે એમ જણાવે છે—

अछतां दूपण पारका,
गुण आपणा प्रकाश,
एणी परे तो अभिमान वमे,
वमजो नरक निवास. २

અર્થ —'અછતા દૂપણ પારકા' બીજાઓમા કોઈ પણ જાતના દોષો—એબો ન હોય છતા

ખોટી રીતે તેઓને હલકા પાડવા માટે અથવા જે દોષો તેમનામા ન હોય છતા પણ તેમને વગોવવા ખાતર-'તેઓએ આમ અયોગ્ય કર્યું, એમને આમ શું કરવા યોગ્ય છે? છતા પણ જુઓ કરે છે, એમને તે કોણ અટકાવે, તેઓ આવા અધમ છે ઇત્યાદિ મિથ્યા વચનો નિ શકપણે બીજાઓની સન્મુખ પ્રકાશ કરવા અને 'ગુણ આપણા પ્રકાશ' પોતાનામા તે તે ગુણો ન હોય છતા બીજાઓની આગળ પોતાની ખોટી બડાઈઓ હાકવી, જુઓ અમે આ વખતે આમ કર્યું, અમે એને પાયમાલ કરવા ધારત તો જરૂર તેને પાયમાલ કરત પણ એના જેવા અમારાથી કેમ થવાય? અમારી ખાનદાની અમને આડી આવે છે, અમે જે કર્યું છે તેવું બીજાઓને કરતા વાર લાગશે ભાઇ બોલવું સહેલુ છે, પણ અમારી

માફક કરો ત્યારે ખબર પડે કે આમ થાય છે' એ પ્રમાણે અછતા પોતાના પોતેજ વખાણ કરવા આ સ્વરૂપ અભિમાનનું છે, પરનિંદા સ્વ પ્રશંસા કરવી એનું નામ અભિમાન કહેવાય છે 'એણી પરેતો અભિમાન વસે' એ પ્રકારે ખોટા અભિમાન-અહંકારમા જો તું પડી જઇશ અને સ્વેચ્છાચારીપણે વર્તિશ તો ' વસવો નરક નિવાસ ' અસહ્ય નરકના દુખો નરકમા વસતા તારે વારવાર સહન કરવા પડશે માટે હે જીવ! તું મિથ્યા અભિમાનને છોડ કે જેથી આત્મા તેવા દુખોથી બચે કહ્યુ છે કે—

' स्वश्लाघा परनिन्दा च,
मत्सरो महता गुणे ।
असरद्धमलापित्व-
मात्मान पातयत्यधः ॥१॥

सन्तोऽप्यसन्तोऽपि परस्य दोषा',
नोक्ता श्रुता वा गुणमावहन्ति ॥
वैराणि वक्तु परिवर्द्धयन्ति,
श्रोतुश्च तन्वन्ति परां कुबुद्धिम् ॥२॥
सतोऽप्यसतो वापि,
स्वय स्वान वर्णयन् गुणान् ॥
ब्रह्मापि हास्यता याति,
किं पुन' प्राकृतो जनः ॥३॥
परेण परिविख्यातो,
निर्गुणोऽपि गुणी भवेत् ।
शक्रोऽपि लघुतां याति,
स्वय प्रख्यापितै गुणै ' ॥४॥

અર્થાત્-પોતાની પ્રશંસા, પરની નિન્દા,
મોટાઓના ગુણોમા અદેખાઈ અને સબધ
વિનાનું અધિક બોલવું એ આત્માને અધો

ગતિમા પાડનાર છે ૧ છતા કે અછતા પણ પરના દોષો તે કહેનાર કે સાભળનારને કોઇ જાતના ગુણ કર્તા નથી, પણ ઉલટા કહેના ને તેઓ વૈર વધારનારા થાય છે અને સાભળનારને મોટી કુબુદ્ધિને કરનારા થાય છે માટે પરદોષોને કહેવા કે સાભલવા પણ ન જોઈએ ૨ છતા અથવા અછતા પણ પોતાના ગુણોને પોતેજ જો વખાણ કરે તો ભલેને બ્રહ્મા જેવા મોટા હોય તો પણ હાંસીને પાત્ર થાય છે તો પછી સામાન્ય માણસ પોતાના વખાણ કરે તો હાસી પાત્ર થાય તેમા શુ કહેવુ ? ૩ બીજાઓથી વખણાએલ ગુણ વિનાનો પણ જીવ ગુણી થાય છે, અને પોતે પોતાના વખાણ કરે તો ઇન્દ્ર જેવો પણ હલકટતાને પામે છે માટે અભિમાન છોડીને ગભીરતા ધારણ કરવી જોઈએ ૪

ચાવવાના જુદા' આવી દાભિક પ્રવૃત્તિ આચરી લોકોને છેતરી 'ફોકટ જનમ મ હાર' પોતાના મહાન્ એવા દુર્લભ મનુષ્ય જન્મને તુ ફોકટ હારી ન જા, કિ તુ જેવો માહે તેવો બહાર એમ એક રૂપે તારે થઈ જવું જોઈએ ૩

ઈર્ષ્યા દોષને છોડવાનુ જણાવે છે–

सुणिय प्रशसा आपणी,
हियडे थाय उल्हास,
दाझे पर गुण साभळी,
ए तुज नित्य अभ्यास ४

અર્થ –' સુણીય પ્રશ સા આપણી, ' હે જીવ! ખરી કે ખોટી પોતાની પ્રશ સા–પોતાના વખાણ સાભળીને તુ ' હિયડે થાય ઉલ્હાસ ' મનમા ખૂબ આન દ પામે છે–હર્ષ ધરે છે, અને 'દાઝે પર ગુણ સાભળી'

બીજાઓના ગુણની થતી પ્રશસા તેને સાભળીને તુ બળી જાય છે, અથવા તે તને ગમતી નથી એટલે તેને તુ સહન કરી શકતો નથી 'એ તુજ નિત્ય અભ્યાસ' એવો તારો ભવ પરપરાનો એટલે સસારમા પરિભ્રમણ કરતા ઘણા કાળનો અથવા રોજનો અભ્યાસ થઇ ગયો છે એટલે આવી તારી હમેશાની આદત પડી ગઈ છે પણ તેમા લાભ નથી માટે તેનો તુ ત્યાગ કર કહ્યુ છે કે –

'परदोषकथाविचक्षणः,
स्वगुणख्यापननित्यतत्पर.॥
स्वयमेव हि दैवदण्डितः,
कुलशीले कथयन्त्यपण्डितः ॥१॥
दह्यमानाः सुतीव्रेण,
नीचाः परयशोऽग्निना ॥

अशक्तास्तत्पदं गन्तुं,

ततो निन्दां प्रचक्रिरे ' ॥७॥

અર્થાત્-બીજાઓના દોષોની કથા કરવામા વિચક્ષણ અને પોતાના ગુણોની પ્રસિદ્ધિ કર વામા હમેશા તત્પર, એવો તે જીવ કર્મોથી દહાયેલ-હણાયેલ મૂર્ખ પોતાના કુલ અને શીલ-આચારને જાતેજ ઉપર પ્રમાણે આચરણ કરતો પ્રગટ કરે છે ૧ નીચ લોકો અત્યત ઉત્કૃષ્ટ બીજાના યશ-કીર્તિ રૂપ અગ્નિથી બળતા અને તેઓની યોગ્યતાને પામવા અશક્ત એવા થયા થકા તેથી પરની એટલે તેઓની તે નિન્દા કરે છે તે કર્મવડે પોતાના આત્માને તિમા પાડે છે ૨ માટે ઇર્ષ્યા દોષથી માને બચાવ

હું પોતે કેવો છું ? તે જો વિચારે, તો તે જરૂર જાણે તે કહે છે—

एउखाणो जग प्रगट,
जणणी जाणे बाप,
जीवडा तें छानां कर्यां,
ते मन जाणे पाप. ૯

અર્થ—'એ ઉખાણો જગ પ્રગટ' આ બતાવેલ કહેવત જગતમાં સર્વ જગાએ સુપ્રસિદ્ધ છે કે—'મા જાણે બાપ અને મન જાણે પાપ' એટલે કે છોકરાનો ખરેખર સાચો બાપ કોણ છે? તે તો ખરી રીતે તે દીકરાની 'જણણી જાણે બાપ' માતાજ જાણી શકે છે, કે આ છોકરો આનો છે, અથવા આનો અમુક બાપ છે પણ બીજો કોઇ યથાર્થ રીતે કેવલી વિના જાણી શકતો

નથી, કારણ કે છદ્મસ્થપણાને લઈને આ
રનું દૃષ્ટાંત આપીને હવે તેનુ સિદ્ધાન્ત
છે તેવીજ રીતે 'છવદા તે છાના કર્યા' હે
તે દુષ્કૃત્ય, નહિ કરવા યોગ્ય એવા પ
કર્મ છાના-ગુપ્ત રીતે જે કર્યા છે, તે
બીજો કેવલી સિવાય મનુષ્યાદિક ન
તેવી રીતે આચર્યા હોય છે, તો પણ '
મન જાણે પાપ' તે પાપ કર્મને પોતા
મન સો જાણે છે કે મે અમુક પાપ અમુ
વખતે અને આ પાપ આ વખતે ન કરવ
લાયક કરેલ છે મનથી તો તે કરેલા કર્મ
અજાણ્યા નથી, અને કદી કોઈ એમ જાણત
છતો અજાણુ બને તો પણ તે કર્મ પોતાનુ
ફલ આપ્યા વિના કે પોતાના રસ ચખાડયા
વિના કયાં રહેવાના છે? કદાપિ રહેવાના
નથી એતો અવશ્ય તે દુષ્કર્મ પોતાનું ફલ

કર્તાને આપશે એમ જ્ઞાનિઓનુ કથન છે અથી એમા લેશ માત્ર પણ સદેહ આણુવો નહિ માટે તેવા પાપોથી અટકવુ જોઈએ કહ્યુ છે કે—

'सर्वत्र शुचयो धीराः,
सुकर्मबलगर्विताः ॥
कुकर्मभयवित्रस्ता' ॥
पापाः सर्वत्र शङ्किताः ॥१॥
पापासक्ते चेतसि,
धर्मकथाः स्थानमेव न लभन्ते ॥
नीलीरक्ते वाससि,
कुङ्कुमरागो दुराधेयः ॥२॥
न परो करेइ दुःख,
नेव सुह कोइ कस्सई देई ॥
ज पुण सुचरिअ दुचरिअ,
परिणमइ पुराणय कम्म ' ॥३॥

રહેલા છતા દોષોને અને અન્યમા રહેલા છતા ગુણોને બતાવવા ખુ વે ખુ લુ જહેર પણે પ્રગટ કરી શકતો નથી, તેમજ વળી ‘ પર અવગુણ હસી હસી કહે ’ પારકાના છતા અછતા અવગુણોને એટલે દોષોને તુ હસી હસીને પોતાની બહુ બહાદૂરી અથવા તો હુંશીયારી બનાવતો હોય તેમ જે તે લોકોની આગલ નિંદા રૂપે કેવા મડી પડે છે ‘ એ તુજ કોસો વિનાણુ ’ આ તારૂ જાણુપણ કેવા પ્રકારનુ છે તે સમજાતુ નથી આવા જાણુપણાથી ખરી રીતે કહિયે તો તે પ્રપચ કે પરનિંદાથી તને કાંઈ પણ લાભ થવાનો નથી, માટે તેનો ત્યાગ કર કહ્યું છે કે—

‘ राइ सरिसव मित्ताणि,
परन्छिद्दाणि गवेसए ॥
अप्पणो बिल्लमित्ताणि,
पासतो वि न पासइ ॥ १ ॥

परवादे दशवदन,
परदोषनिरीक्षणे सहस्राक्षः ॥
सद्वृत्तवित्तहरणे,
बाहुसहस्रार्जुनो नीचः ॥ २ ॥
न विना परवादेन,
हृष्टो भवति दुर्जनः ॥
काकः सर्वरसान्पीत्वा,
विना मेध्य न तृप्यति ॥ ३ ॥
दूषण मतिरुपैति नौत्तमी,
माध्यमी स्पृशति भाषते न च ॥
विश्व पार्श्वमथ भाषतेऽधमो,
रारटीति सहसाऽधमाधमः ॥ ४ ॥
असख्याः परदोषज्ञा,
गुणज्ञा अपि केचन ॥

स्वयमेव स्वदोषज्ञा,
विद्यन्ते यदि पश्यया' ॥ ५ ॥
सतेहिं असतेहिं अ,
परस्स किं जपिएहिं दोसेहिं ॥
अच्छो जसो न लब्भइ,
सोवि अमित्तो कओ होइ ॥ ६ ॥

અર્થાત્–નિંદકો વડે પારકા છિદ્રો રાઈ અથવા સરસવ જેવડા પણ શોધાય છે, અને પોતાના મોટા બિલ્લિના ફૂલ જેવડા દોષોને જોતા છતા અ ાવા દેખાતા છતા પણ નથી જોઈ શકાતા. ૧ અધમ પુરૂષો પરના દોષો કથન કરવામા દશમુખવાળા બને છે, પરદોષો જોવામા હજાર આંખોવાળા હોય છે અને
~ નાશ કરવામા સહસ્રાર્જુન બાહુ થાય
› જેમ કાગડા સર્વ રસોને પી ને પણ

વિષ્ટા વિના તૃપ્તિ પામતો નથી, તેમ નિંદક બીજાની નિંદા કર્યા વિના ખુશી થતો નથી ૩ ઉત્તમ પુરૂષની બુદ્ધિ દોષને પામતી નથી એટલે પરદોષને જોતી નથી, મધ્યમ બુદ્ધિવાળો પુરૂષ પરદોષોથી સ્પર્શાય ખરો પણ પરદોષોને ઉચ્ચારતો નથી અધમ પુરૂષ તો પરદોષ જોઇને પાછલ અથવા પાસે બોલે છે અને અધમાધમ પુરૂષ તે કે જે એકદમ વગર વિચારે વારવાર બકતો પરનિંદા કરતો ફરે છે ૪ આ જગતમાં પારકા દોષોને જાણનારા સખ્યા વિનાના છે, અને કેટલાક ગુણ જાણનારા પણ હોય છે, પરંતુ પોતેજ પોતાના દોષને જાણનાર જો હોય તો માચ છ એટલે બહુજ ઓછા હોય છે ૫ છતા અછતા પરદોષ કહેવાથી લાભ શો ? તેથી આબરૂ વધતી નથી, પરંતુ તેની નિંદા કર-

વાથી તેની સાથે શત્રુવટ થાય છે ૬ મ
પરનિંદા અને આત્મ પ્રશંસાનો ત્યાગ જેટ
અને તેટલો અવશ્ય કરવો જોઇએ ૬

જીવને મિથ્યા ભ્રમ છોડવાનું '
ણાવે છે —

मोला भूल मा भ्रमे पड्यो,
रे जीवडा अजाण,
अणगमते अमर्ष म धर,
कर्म सरिस्यो प्राण ७

અર્થ – ભોલા ભૂલ મા ભ્રમે પડ્યો
હે ભદ્રિક સ્વભાવવાળા ! ' રે જીવડા અજાણ'
હે અજાણ જીવ ' એટલે સમજણ વિનાના
જીવડા ! તું ખોટામા સાચાની બુદ્ધિ ધારણ
કરવા રૂપ ભ્રમમા, અથવા આ સંસાર
સંબંધી ખોટી મોહજાલની ભુલવણીમા પડીને
તારા હિત, અહિતને અને કર્તવ્ય, અક

ર્તવ્યને તુ ભૂલીશ મા એટલે ચૂકીશ મા વલી ' અણગમતે અમર્ષ મ ધર ' પૂર્વ કર્મના સયોગને લઇને મનને ન ગમે તેવા પદાર્થોની પ્રાપ્તિ થએ થકે તુ આર્તધ્યાન ધારણ કરવા રૂપ ખેદને ધારણ કરીશ નહિ–દુખી થઇશ નહિ કારણ કે ' કર્મ સરિસ્યો પ્રાણ ' પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલા શુભ કે અશુભ કર્મોને લઇનેજ જીવને સુખ યા તો દુ:ખની પ્રાપ્તિ થાય છે, એમ જ્ઞાનિઓ વાર-વાર સમજાવે છે, માટે આ બીના ધ્યાનમા રાખી પ્રીય વસ્તુઓના થતા વિયોગમા અને અપ્રીય વસ્તુઓના થતા સયોગમા ખોટા ભ્રમ થી મુઝાઈ મોહના આવેશથી તું ખેદને ધારણ કરીશ નહિ કહ્યુ છે કે–

'हसन्तो हेलया कर्म,
तत्कुर्वन्ति प्रमादिनः ॥

जन्मान्तरशतैरते,
शोचन्तेऽनुभवन्ति यत् ॥ १ ॥
यदत्र क्रीयते कर्म,
तत्परत्रोपभुज्यते ॥
मूलसिक्तेषु वृक्षेषु,
फलं शाखासु जायते ॥ २ ॥
यदुपात्तमन्यजन्मनि,
शुभमशुभं वा स्वकर्मपरिणत्या ॥
तच्छक्यमन्यथा नैव,
कर्तुं देवासुरैरपि हि ॥ ३ ॥
सुखस्य दुःखस्य न कोपि दाता,
परो ददातीति कुबुद्धिरेषा ॥
अहं करोमीति वृथाभिमानः,
स्वकर्मसूत्रग्रथितो हि लोकः ॥४॥
कर्मणा जायते बुद्धि,—

नै वृध्या कर्म चाध्यते ॥
सुबुद्धिरपि यद् रामो,
हैमं हरिणमन्वगात् ॥ ५ ॥
अपकारिषु मा पापं,
चिन्तयस्त्व कदाचन ॥
स्वयमेव पतिष्यन्ति,
कूलजाता इव द्रुमाः ॥ ६ ॥

અર્થાત્—પ્રમાદમા પડેલા જીવો હસતા હસતા સહેજમા તે કર્મ કરે છે કે જે કર્મને બીજા સેકડો જન્મવડે તેઓ શોચ કરતા થકા ભોગવે છે ૧ જે કર્મ વર્તમાનમા કરાય છે, તેનું ફળ ભવિષ્ય કાલમા અથવા પરભવમા ભોગવાય છે જેમ મૂલમા સિચાએલા એવા વૃક્ષો છતા ફળ છેડે એટલે શાખામા લાગે છે ૨ જેવા પરિણામવડે કરીને પૂર્વ જન્મોમા

ગ્રહણ કરાએલા આત્મ પ્રદેશો સાથે બ ધાએલા, ક્ષીરનીરની માફક મળી ગએલા, શુભ અથવા અશુભ એવા જે પોતાના કર્મ, તે કર્મને ખરેખર દેવ દાનવો પણ ફેરફાર કરવ સમર્થ નથી ૩ સુખ યા દુ:ખને આપનાર બીજો કોઇ પણ નથી, છતા બીજો કોઈ આપે છે એવી જે બુદ્ધિ થાય છે તે પણ મિથ્યા બુદ્ધિ છે હું કરૂ છુ એવો જે અધ્યવસાય થાય છે તે પણ મિથ્યા અભિમાન છે, કારણ કે સર્વ જીવો પોત પોતાના કર્મ સૂત્ર વડે ગુથાએના છે, એટલે કર્મથી બધાયેલા છે તેથીજ સુખ યા દુ ખની પ્રાપ્તિ થાય છે ૪ કર્મ વડે બુદ્ધિ હણાય છે, પણ બુદ્ધિ વડે કર્મ હણાતા નથી, જે કારણથી સુબુદ્ધિ એવો રામ પણ સોનાના હરિણ પાછળ ગયો ૫ હે જીવ! અપકારિઓને વિષે પણ કોઇ વખત પાપને ચિંતવીશ નહિ, કારણ કે નદીના

કાઠાપર ઉત્પન્ન થએલા ઝાડની માફક પોતાના કર્મે તેઓનું અધ.પતન થશે ૬

મન ઈચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય તો તેમા આર્તધ્યાન ન કરવુ તે બતાવે છે —

परभवे तें तेम नवि कर्यो,
जेम गजी न शके कोय,
ह्वे पिछतावे हुवे किशो,
हिए चिमासी जोय ८

અર્થ —' પરભવે તે તેમ નવિકર્યો ' હે જીવ। કર્માનુસારે પ્રાપ્ત થએલ (મળેલ) મનને અણગમતી વસ્તુમા ખેદ કરવો તે હવે તારે યોગ્ય નથી, કારણ કે પૂર્વ ભવમા સ્ત્રી પુત્ર ધનાદિ વસ્તુના રગ ગગ મોહમા ફસાઈને શુભ ફલને આપનારા પુન્ય કર્મો સ

ઉત્સાહથી ન કર્યા-તારાથી ન આચરી શકાણું કે જેથી 'જેમ ગજી ન શકે કોઇ' તને કોઈ પણ પરાભવ કરી શકે નહિ અથવા કોઈ વસ્તુની ન્યૂનતા પણ રહે નહિ તેમ તો બન્યુ નહિ માટે હવે તારે ગઈ ગુજરી વાત ભુલી જવી જોઇએ 'હવે પિઠતાવે હુવે કિયો'

હવે તેને માટે પશ્ચાતાપ, આર્તધ્યાન કરવો તેથી લાભ ત્યો ? અથવા તો કઇ નહિ.

કહ્યુ છે કે—

" अकय यो परिभुंजइ,
सकय नासिज्ज वस्स किर कम्मं ॥
सकयमणुभुजमाणो,
कीस जणो दुम्मणो होइ " ॥ १ ॥

અર્થાત્—' નહિ કરેલા કર્મો કોણ ભોગવે (કો) નહિ અને ખરખર કરેલા કર્મો

વિના ભોગવ્યા કોના નાશ થયા છે? તે પણ કોઇના નહિ તો પછી પોતે કરેલા કર્મોને પોતે ભોગવનો જીવ શા માટે ખેદ કરે છે? અર્થાત્ ન કરવો જોઈએ 'હિયે વિમાસી જોય' એ તુ ચિત્તમા વિવેક પૂર્વક ખુબ વિચારી જો અને હવે સાવધાની રાખીને તેવી રીતે પ્રવૃત્તિ કર કે જેથી ભવિષ્યમા ખેદ કરવાનો વખત ન આવે કહેલ છે કે—

" रे चित्त ! खेदमुपयासि किमत्र चित्र ।
रम्येषु वस्तुषु मनोहरता गतेषु ॥
पुण्य कुरुष्व यदि तेषु तवास्ति वाञ्छा ।
पुण्य विना नहि भवन्ति समीहितार्थाः१

અર્થાત્—હે ચિત્ત! તુ ખેદ શ્યા માટે પામે છે? એમા આશ્ચર્ય શુ છે? મનોહર

પણાને પામેલ રમણીક વસ્તુઓ છતે મે
તેનેવિષે તારી ઇચ્છા હોય તો પુણ્યને ક
પુન્ય વિના મનોવાછિત પદાર્થોની પ્રા
થતી નથી કહ્યુ છે કે—

'गते शोको न कर्तव्यो,
भविष्य नैव चिन्तयेत् ॥
वर्तमानेन योगेन,
वर्तन्ते हि विचक्षणा ॥ १ ॥
अमुत्र भविता यत्ते,
तच्च चिन्तय शुभाशुभम् ॥
इह ते कर्मणामेव,
विपाकश्चिन्तयिष्यति ॥ २ ॥
न स मन्त्रो न सा बुद्धि,-
र्न च दोष्णा पराक्रम ॥

अपुण्योपस्थित येन,
व्यसन प्रतिहन्यते ॥ ३ ॥
कर्मायत्त फल पुसा,
बुद्धिः कर्मानुसारिणी ॥
तथापि सुधिया भाव्य,
सुविचार्यैव कुर्वता ॥ ४ ॥
शल्यवह्निविषादीना,
सुकरैव प्रतिक्रिया ॥
सहसा कृतकार्योत्था-
नुतापस्य तु नौषधम् ॥ ५ ॥
सगुणमपगुण वा कुर्वता कार्यमादौ,
परिणतिरवधाया यत्नतः पण्डितेन ॥
अतिरभसकृताना कर्मणामाविपत्ते-
र्भवति हृदयदाही शल्यतुल्यो विपाकः॥६॥
અર્થાત્-જે બની ગયું તેનો શોક

खिण खिण पणीपरे चालता,
मुज मन ए न सुहाय ९

અર્થ- નીચો ઉચો થોડલે' હે જીવ! રાગ, દ્વેષ અને મોહનીય કર્મના પરાધીનતાએ કરી થોડા જ નિમિત્તને લઇને થોગ-વારમા જ-સહેજમા ' તુલા જેમ તુ થાય' તુ તાજવા-કાટાની પરે ઉચો નીચો થાય છે જેમ કાટાના એક છાબડામા કાઇક થોડુ નાખવાથી તે ઝટ નીચુ થઈ જાય છે અને જો તેમાથી કાઇક થોડુ લઇ લેવામા આવે તો ઝટ ઉંચુ થાય છે, તેમ તુ પણ સામાન્ય કાઈક નિમિત્તને લઈને રીષાય છે અથવા રાગી થઇ જાય છે, 'ખિણ ખિણ એણી પરે ચાલતા' આ પ્રકારે ક્ષણે ક્ષણે વતા-વર્તતા તારી પણ લીલા તો 'ક્ષણ માસો અને ક્ષણ તોલો' તેની જેમ બાફલ ા

કરે છે એ તારી ઠેકાણા વિનાની ચાલચલ-
ગત 'મુજ મન એ ન સુહાય' મારા મનને
બિલકુલ સારી લાગતી નથી, એટલે મ્હારા
અંતઃકરણને મુદ્દલ ગમતી નથી કહ્યું છે કે-

'अहो सुमदृशी वृत्ति,-
स्तुलाकोटेः खलस्य च ॥
स्तोकेनोन्नतिमायाति,
स्तोकेनायात्यधोगतिम् ॥१॥
क्षणे रुष्टा क्षणे तुष्टा,
रुष्टा तुष्टा क्षणे क्षणे ॥
अव्यवस्थितचित्ताना,
प्रसादोऽपि भयंकरः' ॥२॥

અર્થાત્-અહો આશ્ચર્યની બીના છે
ખલ એટલે દુર્જન, એ

પતાક ઘણા ભાગે બરાબર સરખી છે કેમકે પોતાથી ઉંચા થાય છે અને થોડાથી નીચા બની જાય છે ૧ ક્ષણમા રોતી, ક્ષણમા તોતી અને ક્ષણ ક્ષણમા ચાલી તોબો એવા અવ્યવસ્થિત એને ઠેકાણા વિનાના ચિત્તવાળાઓની મહેરબાની પણ ભયંકર છે ૨ તેથી પોતાના કલ્યાણ માટે હે જીવ! અંતરમા સમજી તારે તારી પોતાની વૃત્તિઓ અથવા આવરણોઓ સુધારી સ્થિર થવુ જોઈએ ૯

અપૂર્વ ઉત્તમતાને મેળવી છોડીશ નહિ તે બતાવે છે —

जेम तेम जो घर परिहरी,
आयो दूर विदेश,
रे काचा तु प्राणिया,
पाछो फरी म देश १०

અર્થ.–'જેમ તેમ એ ઘર પરિહરી' મહામહેનતે, શુભ કર્મના ઉદયે અને બુદ્ધિની નિર્મલતા થએ થકે મિથ્યાત્વ, અવિરતિ રૂપ પાપ ઘરમો, એ તે ત્યાગ કર્યો, અને 'ચાલ્યો દૂર વિદેશ' સમ્યક્ત્વ, સયમ રૂપ દૂર માર્ગમા ચાલ્યો, એટલે તે પાવન કરવામા જે પ્રવર્ત્યો છુ તો 'રે કાચા ! તું પ્રાણિયા' હે કાચા ! પરિપક્વ અનુભવ જ્ઞાનવિનાના ! જીવડા ! હે ચેતન ! હવે તુ તે ઉત્તમ સયમ માર્ગ પ્રતે નિર્બલ મનવાળો ન બનતા, પવિત્ર સયમ માર્ગમા પરિસહાદિક કષ્ટોને જોઇને, નાહિમત ન થતા, 'પાછી દૃષ્ટી મ દેઇશ' કે પાછો મિથ્યાત્વ, અવિરતિ રૂપ તજેલા ઘર ઉપર તુ તારી દૃષ્ટિ ન કરીશ, એટલે અસયમ રૂપ પાપ માર્ગને સેવવાની બુદ્ધિ ન કરીશ. કેમ કે–

'वर प्रवेष्टु ज्वलित हुताशन,
  न चापि भग्न चिरसंचित व्रतम् ॥
वर हि मृत्यु सुविशुद्धकर्मणा,
  न चापि शीलस्खलितस्य जीवितम् ॥ १
मिथ्या वक्तु नहि जानामि,
  सार किञ्चित्र कथयामि ॥
गुप्तित्रितयं समितौ पञ्च,
  यावज्जीव सह मा मुञ्च ॥ २ ॥
न च राजभय न च चौरभय,
  इह लोकसुख परलोकहितम् ॥
वरकीर्तिकर नरदेवनत,
  श्रमणत्वमिद रमणीयतरम् ॥ ३ ॥
धर्मद्रुकीलनी मन्त्र,
  सवेगरसरूपिका ॥
निर्वाणभूमदाम्यानी,

'तपस्या पारमेश्वरी' ॥ ४ ॥
तच्चारित्रं न किं सेवे,
यत्सेवावशगः पुमान् ॥
हीनवंशोऽपि संसेव्यः,
सुरासुरनरोत्तमैः ॥ ५ ॥
अपवित्रः पवित्रः स्याद्,
दासो विश्वेशतां भजेत् ॥
मूर्खो लभते ज्ञानानि,
महद्धु दीक्षाप्रसादतः' ॥६॥

અર્થાત્–જાજ્વલ્યમાન અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો તે સારૂ પણ ઘણા વખતથી પાળેલ મતને ભાગવુ તે સારૂ નહિ પવિત્ર કર્મ કરતા મૃત્યુ આવે તે સારૂ પણ સદાચારથી ભ્રષ્ટ થઈ જીવવુ તે સારૂ નહિ ॥૧॥ હે ચેતન! જુઠ બોલતા મને આવડતું નથી, સારૂમાં

અતર્જ્ઞાન વિના અધ થએલા સસારી ક
જાણુતા નથી, આ તે કેવા પ્રકારનુ મોહ
કર્મરૂપ નટનું નાટક છે? સર્વ નવી
માફક જીવને ફેર પાછું ભાસમાન થાય
જે વસ્તુઓને વાછે છે તે વસ્તુઓ અ
વાર પૂર્વે પ્રાપ્ત કરેલ છે, નવીન નથી, જ્ઞ
ઓના વચન વિચારવામા આવે તો સમ
૪ શરીરની આરોગ્યતા અનિત્ય છે, યૌવ
અનિત્ય છે, સપદાઓ અનિત્ય છે અને
સુખ પણ અનિત્ય છે આ પ્રકારની અ
ત્યતાઓ વડે ઘેરાએલ જીવને વિષય ભોગ
પ્રીતિ કેમ થતી હશે? ખરી રીતે સમ
ન થવી જોઈએ ૫

મધુ બિંદુ જેવા સુખમા ફસાવવુ
જોઈએ, તે જણાવે છે —

जा तें जिनधर्म आदर्यो,

तो जे सुख मधुबिंदु ।
तेहनुं शु समारवु,
दुखे आछण बिंदु । १३

અર્થ —'એ તે જિનધર્મ આદર્યો '—અત્યંત દુર્લભ અને મહાન્ પુણ્યના યોગે જેની પ્રાપ્તિ થઈ છે એવા જિનેશ્વર પ્રરૂપિત પરમ પવિત્ર ધર્મને પામીને પ્રેમ પૂર્વક આત્મોદ્ધાર કરવા માટે તે જિનધર્મને એ તેં આદર્યો છે—એવી કાર્યો છે, 'તો જે સુખ મધુ બિંદુ' તો પછી જેમા દુઃખનો પાર નથી, કેવળ આધ ક્ષણ માં જ માત્ર રમણીક અને અગ્નિઆમે અતિ કટુક કિંપાક ફલના જેવા નાશકારક, વિવેકથી ભ્રષ્ટ કરનારા એવા મધુબિંદના દૃષ્ટાંતની ઉપમા સરખા જ્ઞાનીઓએ વિષય સુખો કહ્યા છે 'તેહનું શું સમાર્વું' તેને સમારવા મધુ

अतो विमुच्य वपरत्वे,
गुणानेर समाश्रय ॥ ४ ॥
गुणैरत्तुङ्गता याति,
न तु जातिमभावतः ॥
क्षीरोदधिसमुत्पन्न ,
कालकूट' किमुत्तम. ॥ ५ ॥

અર્થાત્—અ તરમાં એટલે હૃદયમાં ધારણ કરેલા ગુણ વડે કરીને જ બીજાઓના હૃદયમાં સ્થાન કરી શકાય છે એ અર્થને કુલની મા ળાઓ સપૂર્ણ રીતે સમર્થન કરી રહેલ છે એટલે બતાવી રહેલી છે

હે ભાઇ ! તુ સપૂર્ણ લક્ષ્મીવાન હોય તો પણ ગુણોનો અનાદર ન કરીશ કારણકે જળથી સપૂર્ણ ભરેલો ઘડો પણ દોરડ તૂટવાથી કૂવામા પડે છે ૨ ॥ સારા સારા ગુણોમા જ આ-

દર કરો કૂટાટોપ એટલે કેવળ દેખાવ કરવાથી શું પ્રયોજન સરવાનું છે ? દૂઝણી ગાયો ઘ ટડીઓ બાધવાથી કાંઇ વેચાતી નથી ૩ સરળ સીધી જે સોય તે સાંધી આપે છે, અને વાકી એવી કાતર તે કાપી નાખે છે એ કારણુથી વક્રપણું છોડીને સરલાદિ ગુણોને જ ધારણુ કરવા જોઇએ ૪ જીવ પણ ગુણોથી શ્રેષ્ઠતાને પામે છેં, જાતિના પ્રભાવથી નહિ. ક્ષીરસમુદ્રથી ઉત્પન્ન થયેલું હોવાને લીધે કાલકૂટ વિષ શું ઉત્તમ બની જાય છે ખરૂં ? કદાપિ નહિ ૫

અચરે શભ, અચરે રામ કરવાથી કે ખોટી ધાંધલ કરવાથી કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી તે જણાવે છે—

प्राणा केहवो प्राणी तु,
निशि निचत सुएसी;

ण 'महासाहस' साहिसगो,
साहस काइ करेसि ॥१६॥

અર્થ —'પ્રાણી કેહવો પ્રાણી તું,' હે પ્રાણી–ચેતન! તું પ્રાણી– દ્રવ્યભાવ પ્રાણને ધારણ કરનાર છતા કેવો સમજણ વિનાનો ગમાર પ્રાણી છે, કારણકે તારા મસ્તક પર કાળ ઝપાટા મારી રહેલ છે, તે સર્વ તારી બાજી વિખેરી નાખતા વાર નહિ કરે; અને વળી વિષયકષાયરૂપ શત્રુઓ તારા પર ગાજી રહ્યા છે એ સર્વ બીનાને તું જાણે છે, અને એ કરવા લાયક નથી, એમ બોલે પણ છે, છતા પણ 'થાય છે, કરીશું,' એ પ્રમાણે ચિંતવનો પ્રમાદમા પડયો થકો આત્મોદ્ધાર સબધી કોઇ જાતનો વિચાર કરતો નથી

'નિશ્ચિ નિચિંત સુએરી' રાત્રે નિશ્ચિંત

પણે પુર્વાપર કોઈ જાતની ચિંતા રાખ્યા વિના સુઇ રહે છે 'એ મહા સાહસ સરિખો' આવું ભયકર સાહસ વિચાર્યા વિનાનું 'મહા સાહસ' નામના પક્ષીના જેવું 'સાહસ કાઈ કરેસિ' સાહસ કાર્ય તુ કેમ કરી રહ્યો છે ? તેનો આળસ-પ્રમાદ છોડી સાવધાન થઇ વિચાર કર જેમ મહા સાહસ નામનો પક્ષી મુખ થકી 'મહા સાહસ, મહા સાહસ' એ પ્રમાણે બોલે છે, અને પોતે જ મોટા સાહસનું કાર્ય કરે છે, તેમ તારે કરવું વ્યાજબી નથી કારણ કે તે તો તિર્યચ પક્ષી હોવાથી વિવેક વિનાનું છે, અને તુ' તો હે જીવ! મનુષ્ય હોવાથી વિવેકવાળો ગણાય છે, તેથી તારે તેમ કરવુ વ્યાજબી નથી સિંહ કે વાઘ શીકાર કરી ખાઇ સુઇ ગયેલ હોય છે, ત્યારે તેનું મુખ નિદ્રામા પહોળુ થઇ જાય છે, અને તેની

દાઢોમા ભરાઈ રહેલ માસ હોય છે, તે માસ ખાવા માટે 'મહા સાહસ' પક્ષી તેના મુખમા પેસે ,છે, અને દાઢોમાથી માસ કાઢી, બહાર આવી ઝાડ પર બેસી ખાય છે, અને બોલે છે કે 'મહા સાહસ, મહા સાહસ' એ તેનું ઉચ્ચારણ છે, તેથી તો તેનું નામ 'મહા સાહસ' પડેલ છે કદાચિત્ દાઢો માથી એ પક્ષી માસ કાઢતું હોય તે સમયે સિંહ કે જાગે, પોતાનું મુખ બધ કર્યું તો તે પક્ષીના શા હાલ થાય ? 'મહા સાહસ' બોલવા માત્રથી શો લાભ થાય, તેનુ આ ગમાર પક્ષીને બીલકુલ ભાન નથી તે પક્ષી એ પ્રમાણે વારવાર કરે છે, અને તે જ પ્રમાણે ફરીફરી બોલે પણ છે તેવી રીતે તુ પણ હે પ્રાણી-જીવડા ! મહા સાહસની માફક સાહસ કાર્ય કરતા

અને બોલતા વિચાર કર, તેના જેવો ન થા અને આ ઉત્તમ મનુષ્ય જિંદગીને નકામી ગમાવી ન દે કહ્યુ છે કે—

'निद्रा मुल्मनर्थानां,
निद्रा श्रेयो विघातिनी ॥
निद्रा ममादजननी,
निद्रा ससारवर्द्धिनी ॥ १ ॥
सहसा विदधीत न क्रिया-
मविवेकः परमापदा पदम् ॥
वृणुते हि विमृश्यकारिण,
गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः ॥२॥
मातर्मूत्रपुरीषाभ्या,
मध्याह्ने क्षुत्पिपासया ॥
सदा कामेन बाध्यन्ते,
प्राणिनो निशि निद्रया ॥ ३ ॥

અર્થાત્—નિદ્રા અનર્થોનું મૂળ છે કલ્યાણ અને લક્ષ્મીનો ઘાત કરનારી નિદ્રા છે પ્રમાદને ઉત્પન્ન કરનારી નિદ્રા છે અને સસારને વધારનારી નિદ્રા છે ૧ સહસા—એકદમ વિચાર્યા વિના કોઈ પણ કાર્યને કરવું નહિ, કારણ કે તે અવિવેક ગણાય છે, અને અવિવેક તે મોટી આપદા—સકટનુ સ્થાન છે ખરેખર વિચારપૂર્વક કાર્ય કરનારને ગુણમા આસક્ત થયેલી સર્વ પ્રકારની સપત્તિઓ પોતાની મેળે આવી વરે છે-પ્રાપ્ત થાય છે. ૨ પ્રાણીઓ સવારમા પેશાબ અને ઝાડા વડે પીડાય છે, મધ્યાહ્નકાળે ભૂખ અને તરસ વડે પીડાય છે, કામ વડે તો હમેશા પીડાય છે અને રાત્રે નિદ્રા વડે પીડાય છે

અતરગ શત્રુઓથી સાવધાન રહે જણાવે છે —

प्राणी मोटा नाहरे,
वइरी विषय कषाय;
अहोनिशि रहेजे जागतो,
जिउ करी न शके घाय १७

'પ્રાણી મોટા તાહરે'–હે મુગ્ધ પ્રાણી–જીવ! અનાદિ સંયોગ સંબંધને લઇ સાથે રહેલા અને સંસારમાં ઊંચ નીચ ગતિઓની અંદર પરિભ્રમણ કરાવી તને દુઃખી કરનારા એવા મોટા 'વઇરી વિષય કષાય' વેરીઓ વિષય અને કષાય તે તારા ઉપર ભમી રહ્યા છે વિષય એટલે શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ એ પાંચ, પાંચે ઇંદ્રિયોના વિષયો કહેવાય છે પ્રાણીઓ જેમાં ફસાય અને જેને માટે પોતાનું ભાન ભૂલી જઇ દુઃખી થાય, તેને વિષય કહેલ છે એકેક ઇંદ્રિયના વિષય-

'स पण्डितो य' करणैरखण्डित ।
स तापसो यो निजपापतापकः' ॥
स दीक्षितो यः सकलं समीक्षते ।
स धार्मिको य परमर्म न स्पृशेत्॥३॥

आपदां कथितः पन्था,
इन्द्रियाणामसयम ॥
तज्जय सपदां मार्गो,
येनेष्ट तेन गम्यताम् ॥ ४ ॥

यस्य हस्तौ च पादौ च,
जिह्वा च सुनियन्त्रिता ॥
इन्द्रियाणि सुगुप्तानि,
रुष्टो राजा करोति किम् ?' ॥ ५ ॥

અર્થાત—એક એક ઇન્દ્રિયના વિષયમા

ફસાવાથી હરણ, પતંગ ભ્રમર, મચ્છ અને હાથી વગેરે નાશ પામે છે, તો પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયોને સેવન કરનાર એક એવો પ્રમાદી કેમ ન હણાય? અથવા તો અવશ્ય હણાય જ ૧

આત્માને ખરાબ માર્ગે લઈ જવાને જે ઇંદ્રિયોનો સમૂહ તોફાની ઘોડા જેવો છે, કરવા યોગ્ય અને ન કરવા યોગ્ય કાર્યના વિવેકરૂપ જીવનને નાશ કરવામા જે ઇંદ્રિયોનો સમૂહ કાળા સર્પ જેવો છે, અને પુણ્યરૂપ ઝાડના જથાને નાશ કરવામા ધારવાળા કુહાડાના જેવો ઇન્દ્રિયોનો સમૂહ છે, તે વ્રતની મર્યાદાને લોપનાર ઇન્દ્રિયસમૂહને જીતીને તુ સુખી થા ૨

જે ઇન્દ્રિયોના વિષયોથી અહિત એટલે તાબે દાર ન થયો તે પંડિત, જે પોતાના પાપને તપાવ

હોય તો તે બાણને છોડી દઇ, તે તરફ ધ્યાન ન કરતા તરતજ આ બાણ કયાથી આવ્યું છે, તે ધ્યાનમા હોતાંની સાથે 'ગ્રરપતિ કેડે હોય' બાણ મારનારની કેડે પડે છે અને જો તે ઝપાટામા આવે છે તો તેને ત્યા જ પકડી ખતમ કરી નાખે છે આવો કેસરી સિંહનો સ્વભાવ છે તેથી જ તે પરાક્રમીઓમા અગ્રેસર ગણાય છે અને તેથીજ પરાક્રમી પુરૂષોને શૂરવીરતામા કેસરી સિંહની ઉપમા આપવામાં આવે છે તેમ તું પણ હે જીવ ! કુતરાના સ્વભાવને છોડી સિંહના સ્વભાવને ધારણ કર કે જેથી ઉપયોગ પૂર્વક આચરેલો ઉદ્યમ સફળ થાય ૧૯

દૃષ્ટાંત બતાવી હવે સિદ્ધાન્ત બતાવે છે —

तेम दुःख कारण कर्म जाणी,
तेहनी केडे लाग,

मोहनी निद्रा छांडी जीव,
जागी शके तिम जाग ॥२०॥

અર્થ —' તેમ દુ ખ કારણ કર્મ ગણી '
તેવી જ રીતે દુ ખ આવે છતાં તેમા આર્ત
ધ્યાન ન કરતા આ દુ.ખ શાથી થયું ? તેનો
વિચાર કરવો જોઇએ દુ ખ થવાનું ખરેખર
કારણ કર્મ-રાગ દ્વેષની પરિણતિ છે એમ
જ્ઞાનિઓ જણાવે છે કહ્યુ છે કે—

'वैद्या वदन्ति कफपित्तमरुद्‌विकार ।
नैमित्तिका ग्रहकृत मवदन्ति दोषम् ॥
भूतोपसर्गमिति मन्त्रविदो वदन्ति ।
कर्मैव शुद्धमतयो यतयो गृणन्ति' ॥ १ ॥

અર્થાત્—વૈદ્યલોકો દુ ખ થવાનું કારણ
વાત પિત્ત કફના વિકાર જણાવે છે, જ્યોતિષી

લોકો દુ:ખનું કારણ અદૃષ્ટથી ઉત્પન્ન થયેલ દોષને માને છે, મંત્રવાદિઓ દુ:ખનું કારણ ભૂતાદિકના ઉપદ્રવને કહે છે, અને પવિત્રમતિ વાળા જ્ઞાની મુનિઓ દુ:ખનું કારણ કર્મજ કહે છે કારણ કે—

'कर्मणो हि प्रधानत्वं,
किं कुर्वन्ति शुभग्रहा ।
वशिष्ठदत्तलग्नोऽपि,
रामः प्रव्रजितो वने' ॥ १ ॥

અર્થાત્—કર્મનું જ પ્રધાનપણું છે, શુભ ગ્રહો પણ કર્મની આગળ શું કરી શકે ? સમર્થ વશિષ્ઠ ઋષિએ રાજ્યાભિષેકને માટે આપેલ લગ્નમાં જ રામચંદ્રજીને વનવાસ મળ્યો, અને ...ક થવાનો હતો તે એમને એમજ રહ્યું

માટે કર્મને જ કારણ ગણી–દુ ખોત્પત્તિનુ મૂળ સમજી પછી તે કર્મ કેવી રીતે નાશ થાય તેનો ઉપાય સદ્‌ગુરુ મહારાજની પાસેથી વિનયપૂર્વક જાણીને તું તે કર્મ તોડવા ' તેહની કેડે લાગ' તેની પાછળ લાગ, એટલે ખરા વૈરાગ્યથી તેને નાશ કરવા માટે ઉજમાલ થા ' મોહની નિદ્રા છાડી જીવ ' એટલે પાપ પ્રમાદને અથવા અજ્ઞાનતા રૂપ મોહનિદ્રાને છોડી સાવધાન થઈ હે ભોળા જીવ ! ' જાગી શકે તિમ જાગ ' જેમ બને તેમ જલ્દીથી તપસયમાદિકમા ઉજમાલતાને ધારણ કર અને મોહ મમતા ભાવને મુકી સમતા ગુણની અ દર રમણુતા કરવામા જાગતો થા, કે જેથી મુઝાવાપણું ન રહે અને ભવભ્રમણુતા ટલે ૨૦

' तावचिअ सयरजणो,
नेह दरिसेइ जाव निअकज्जं ।

नियककज्जे सविने,
विरला नेह पवर्टति ॥ १ ॥
कृतमिदमिदं करिष्ये,
केवळमिति सरलमेव चिन्तयसि ।
भुटिदिएितसकल्वाच्छ,
निलसिनमपि चिन्तय विधातु ॥२॥
ओतु' पय' पश्यति नैव दण्ड,
कीटोऽपि शालीन्न च लोष्टखण्टम् ॥
काक पल नो वत सिंहतुण्डं,
जन्तुस्तथा श न यम मचण्डम् ' ॥३॥

અર્થાત્–જ્યા સુધી પોતાનુ કાર્ય–મતલબ હોય છે, ત્યાં સુધી ખરેખર સકલ જન સ્નેહને બતાવે છે, પોતાના કાર્યની સિદ્ધિ થયે સ્નેહને ધારણ કરનારા વિરલા હોય છે ૧ આ

મેં કર્યું અને આ હું કરીશ, એ પ્રકારે કેવળ સરલજ વિચારને તું ચિંતવે છે; પણ તોડી ફોડી નાખેલ છે સમન્ત બાંધણીઓ જેણે એવી કર્મશત્રુની વિચિત્ર ઘટનાઓને તું ચિંતવ ! એટલે કર્મની લીલાઓને અંતઃકરણમાં વિચાર ? બીલાડો જેમ દૂધને જુએ છે પણ લાકડીને જોતો નથી, પોપટ જેમ ડાગરને જુએ છે પણ ગોફણથી છટેલા માટીના ઢેફાંને જોતો નથી, કાગડો જેમ માંસને જુએ છે પણ એહની વાત છે કે તે સિંહના મુખને જોતો નથી; તેવી જ રીતે જીવ પૌદ્‌ગલિક સુખની વાંછા કરે છે પણ સામે ખડા રહેલ પ્રચંડ યમને જોતો નથી, એ આશ્ચર્યની બીના છે ૩ મોહરાજા જીવને અનેક પ્રકારે મૂઝવી ભમાવી નાખે છે, અને તે મોહનીય કર્મને લઇ જીવ ન કરવાના અનેક કાર્ય કરે છે,

અને તેમા જ સુખબુદ્ધિ માને છે પણ તે તેની ભૂલ છે

હવે ચેતનને મમતા રમમા ઝીલ વાનુ જણાવે છે —

एम जाणीरे जीवडा,
परमारथ समाल,
श्रुत धर्लें शमरस झील तु,
काइ पडे जजाल ॥ २१ ॥

અર્થ —'એમ જાણો રે જીવડા '—આ સસારમા જીવને પોતાના કરેલ કર્મ વિના કોઇ પણ સુખી યા દુખી કરવા સમર્થ નથી, આ નિયમ ચોક્કસ છે એ પ્રમાણે જાણીને હે જીવ-ચેતન ! તું તારુ કલ્યાણ શેમા છે, પોતાને હિતકારી શું છે, ભવિષ્ય સુખકારી કેમ `, મારે છોડવા યોગ્ય શુ છે, અને આદ રવા યોગ્ય શુ છે? એ પ્રમાણે પરમાર્થને

તું યાદ કર અથવા પરમાર્થ એટલે મોક્ષ, તેની કેમ પ્રાપ્તિ થાય તેના ઉપાયને શોધ, તેની ઝખના કર વળી 'શ્રુતબલે શમરસ ઝીલ તું' શ્રુતના બળે એટલે શ્રુતજ્ઞાનના પસાયે વિષયકષાયને છોડી સમરસ એટલે શાતરસમાં સમતારૂપ અમૃતરસમા હે ચેતન! તુ ઝીલ તેની અદર દાખલ થઇ પરમાનદને પામ કે જેથી ખરા સુખની પ્રાપ્તિ થાય તે સિવાયની 'કાઇ પડે જ જાળ' નકામી સસાર સબધી જજાળમા તુ શા માટે પડે છે? તેમા સાર નથી, તે તો દુખનુ જ કારણ છે અથવા આ દૂહાનો આવો પણ અર્થ થાય છે 'એમ જાણીરે જીવડા' ઉપર બતાવેલ દૃષ્ટાનો અને સિહનો દૃષ્ટાત તેને જોઈ જાણી–બરાબર સમજી, તેમા સિહની માફક પરમારથ સભાલ' પરમાર્થમા સત્ય વસ્તુ સ્વરૂપમા

હે જીવ! તું તારો ઉપયોગ રાખ, એટલે અંત દૃષ્ટિથી જો કુતરાની માફક સ્થૂલ દૃષ્ટિવાળો ન થા મતલબ કે-બાહ્ય દૃષ્ટિનો ત્યાગ કર સિંહ જેમ પરાક્રમની મૂર્તિ છે, તેમ તું પણ પરમાર્થે આત્મગુણે કરી શાંત રસમય મૂર્તિ છે, માટે 'શ્રુત બલે ઉપશમરસ ખીલવું' આગમ બલ પરાક્રમે કરી સમતારૂપ રસમા ઝીલ એટલે શાંત રસનો અનુસરી થા, કુતરાની માફક 'કાંઈ પડે જ જાલ' બાહ્ય પૌદ્ગલિક જ જાળમા પડીશ મા તેનાથી વિરામ પામ. કારણ કે-અનાદિ કાળથી તેમા રચ્યો પચ્યો રહ્યો છતા પણ સુખની ઘડી પ્રાપ્ત ન થઇ, દુ ખ દૂર ન થઇ શક્યું માટે તે જ જાલ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે કહ્યું છે કે—

? ... લોચન જ્ઞાન, દ્વિતીયો હિ દિવાકરઃ॥
... ચિત્તં, વિના સ્વર્ણ વિભૂષણમ્॥૧॥

ज्ञानाद् विदन्ति खलु कृत्यमकृत्यजातं ।
ज्ञानाच्चरित्रममलं च समाचरन्ति ॥
ज्ञानाच्च भव्यभविनः शिवमाप्नुयन्ति ।
ज्ञाने हि मूलमतुलं सकलश्रिया तत् ॥२॥

जयणाय धम्म जणणी,
जयणा धम्मस्स पालणी होइ ॥
तय वुड्ढी करी जयणा,
एगंत सुहावहा जयणा ॥३॥

जयणाइ घट्टमाणो,
जीवो सम्मत्त नाण चरणाण ॥
सद्धा बोहण सेवण,
भावेणाराहओ होइ ॥४॥

दुःखे दुःखाधिकान् पश्येत्,
सुखे पश्येत्सुखाधिकान् ॥
आत्मानं शोकहर्षाभ्यां,
शत्रुभ्यामिव नार्पयेत् ॥५॥

कार्यं संपदि नानन्द, पूर्वपुण्यभिदे हि सा ॥
नैवापदि विषादश्च सा हि प्राक् पापंविन्ध्ये॥६॥

હે જીવ ! તુ તારો ઉપયોગ રાખ, એટલે અંતે ઇંદ્રિયો ને કુતરાની માફક સ્થૂલ દૃષ્ટિવાળો ન થા મતલબ કે-બાહ્ય દૃષ્ટિનો ત્યાગ કર સિંહ જેમ પરાક્રમની મૂર્તિ છે, તેમ તુ પણ પરમાર્થે આત્મશુદ્ધિ કરી શાંત રસમય મૂર્તિ છે, માટે 'સુત બને શમરસ ઝીલતુ ' આગમ બલ પરાક્રમે કરી સમતારૂપ રસમા ઝીલ એટલે શાંત રસનો અનુરાગી થા, કુતરાની માફક 'કાંઈ પડે જંજાલ ' બાહ્ય પૌદ્ગલિક જંજાળમા પડીશ મા તેનાથી વિરામ પામ. કારણ કે-અનાદિ કાળથી તેમા રચ્યો પચ્યો રહ્યો છતા પણ સુખની ઘડી પ્રાપ્ત ન થઇ, દુઃખ દૂર ન થઇ શક્યું માટે તે જંજાલ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે કહ્યું છે કે—

तृतीय लोचन ज्ञान, द्वितीयो हि दिवाकरः॥
अचौर्यहरण वित्तं, विना स्वर्ण विभूषणम्॥१॥

ज्ञानाद् विदन्ति खलु कृत्यमकृत्यजातं ।
ज्ञानाच्चरित्रममलं च समाचरन्ति ॥
ज्ञानाच्च भव्यभविन शिवमाप्नुवन्ति ।
ज्ञानं हि मूलमतुलं सकलश्रिया तत् ॥२॥

जणणाय धम्म जणणी,
जयणा धम्मस्स पालणी होइ ॥
तव वुड्ढी करी जयणा,
एगंत सुहावहा जयणा ॥३॥

जयणाइ वट्टमाणो,
जीवो सम्मत्त नाण चरणाणं ॥
सद्धा बोहण सेवण,
भावेणाराहओ होइ ॥४॥

दुःखे दुःखाधिकान् पश्येत्,
सुखे पश्येत्सुखाधिकान् ॥
आत्मानं शोकहर्षाभ्यां,
शत्रुभ्यामिव नार्पयेत् ॥५॥

कार्यं संपदि नानन्दः, पूर्वपुण्यभिदे हि सा ॥
नैवापदि विषादश्च सा हि प्राक् पापभिन्दयी॥६॥

અર્થાત્-જ્ઞાન છે તે ત્રીજુ લોચન છે, બીજો સૂર્ય છે, કોઇથી ચોરાય નહિ એવું દ્રવ્ય છે અને જ્ઞાન છે તે સુવર્ણ વિના વિભૂષણ છે-શોભાવનાર છે ૧

ખરેખર કરવા યોગ્ય શું છે, અને નહિ કરવા યોગ્ય શું છે? તે જ્ઞાનથી જીવો જાણી શકે છે, જ્ઞાનથી પવિત્ર ચારિત્રને સમ્યક્ પ્રકારે જીવો આચરે છે અને જ્ઞાનથી ભવ્ય જીવો મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે તેથી ખરેખર જ્ઞાન છે તે સકલ સંપદાઓનુ જેની ઉપમા ન આપી શકાય એવું મૂલ છે ૨

માટે જ્ઞાનજલ મેલવવું જોઇએ જયણા એટલે જતના તે ધર્મને ઉત્પન્ન કરનારી હોવાથી ધર્મની માતા છે, જયણા ધર્મને પાલન કરનારી છે, તપને વૃદ્ધિ કરનારી જયણા છે અને એકાંતે સુખને આપનારી યતના છે ૩

જયણાની અંદર વર્તતો જીવ સમ્યક્ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ ત્રણેનો શ્રદ્ધા, બોધ અને સેવન ભાવના વડે કરી આરાધક થાય છે માટે યતના પૂર્વક શમભાવમા આત્માને રમાડવુ જોઇએ ૪

દુખમા અધિક દુખીયા તરફ દ્રષ્ટિ કરવી એટલે અત્યત દુખીયાઓ તરફ જોવુ જોઇએ, કે જેથી આર્તધ્યાન ન થાય, સુખમા અધીક સુખી આત્માઓ તરફ જોતા શીખવુ, પણ સુખવેલા સુખઘેલા થવુ જોઇએ નહીં વાયુના સરખા શોક અને હર્ષની સાથે આત્માને સમર્પણ ન કરવા એટલે જોડવા ન જોઇએ, કારણ કે એ આર્તધ્યાનથી ઉત્પન્ન થએલી જજાલ કહેવાય છે એ જજાલથી આત્માને બચાવવો જોઇએ ૫

સપદાના સમયમા ખુશી ન થવુ જોઇએ

કારણ કે-સપત્તિ છે તે ખરેખર પૂર્વપુણ્યના નાશ માટે છે આપત્તિના સમયમા-વિષાદ એટલે ખેદ પણ ન કરવો જોઇએ કારણ કે-આપત્તિ છે તે પૂર્વ પાપના નાશને માટે છે આથી એમ જણાવે છે કે-હર્ષ શોકની જજાલમા ફસાવવુ ન જોઇએ ૬

આત્મગુણમા રમણતા કરવાનુ જણાવે છે -

चेतनशु थिरवास कर, माया परिहर दूर,
महियल महिमा महमहे, जगे कीरति पूर २२

અર્થ -'ચેતન શુ થિરવાસ કર'-હે ભોળા જીવ! સસારિક સુખોમા થતી મનની ચપલતા તેનો ત્યાગ કરીને આત્માના ગુણુમા રમણુતા કરવામા 'થિર વાસ કર' સ્થિરતા ધારણ કર કારણ કે સસારિક સુખો 'ક્ષણ ભગુર છે, પરિણામે દુખ આપનારા છે, પરતુ આત્મિક ગુણો તેવા નથી, તે તો પરિણામે

સુખ આપનારા છે માટે તેમા જ પ્રેમપૂર્વક નુ સ્થિર થા, અને 'માયા પરિહર દૂર' અ નેક પ્રકારે બીજાઓને ઠગવુ તેનુ નામ માયા-પ્રપચ કહેવાય છે અને તે માયા અનેક અન ર્થને કરનારી છે તેને દૂર કરવી જોઈએ તેથી જ કહ્યુ છે કે—

'कुशलजननवंध्या, सत्यसूर्यास्तसंध्या ।
कुगति युवति माला, मोहमातंगशालाम ॥
शमकमलहिमानीं दुर्यशो राजधानीं ।
व्यसन शत सहाया, दूरतो मुञ्च मायाम' ॥१॥

અર્થાત્–કલ્યાણરૂપ પુત્રને પેદા કરવામા વાઝણી, તથા સત્ય રૂપ સૂર્યને અન્ત કરવામા સધ્યા જેવી વલી કુગતિરૂપ યુવતિ સ્ત્રીને વરવા માટે વરમાલા જેવી તેમજ મોહરૂપ હાથીને રમવા માટે હસ્તિ શાળા જેવી અને શાતિ રૂપ કમલને નાશ કરવામા હિમના સમુદાય

જેવી વળી દુર્દશની રાજધાની અને સેંકડા કઈ આપવામા ગહાય કરનારી એવી માયાને દૂર થી મૂક ને સુખી થવુ હોય તો, તેનો ત્યાગ કર એટલે સરલતાને ધારણ કર અથવા માયા એટલે મનોરિક વિષયોમા પ્રેમ તે પણ જીવને પરમાર્થથી વિમુખ કરનાર છે અને પરિણામે દુ ખદાયી છે માટે પૌદ્ગલિક પદાર્થો પરની પ્રીતિને 'પરિહર દૂર' દૂરથી છોડી દે તે પદાર્થોને મનમા ચિંતવવા પણ વ્યાજબી નથી અને તે પ્રમાણે વર્તવામા આવે તો 'મહિયલ મહિમા મહમહે' પૃથ્વી તલમા-દુનીયામા સત્ય ધર્મનો અને તારો મહિમા-પ્રભાવ મહમહે-જગમગે એટલે પ્રસરે-ફેલાય વળી જ્ઞાનીઓની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલતા 'વાધે કીરતિ પૂર' યશકીર્તિનો પ્રવાહ દશે દિશામા વૃદ્ધિ પામે ગુણી પુરૂષના ગુણો

સર્વત્ર વિસ્તરે અથવા (પાઠાતરે) 'વાધે કીરતિ ભૂર' અત્યત યશકીર્તિ આ દુનીઆમા સર્વત્ર વિસ્તાર પામે અને છેવટ મોક્ષ પર્યન્તના સુખો પણ આત્મા મેલવે. ૨૨

આ થી આત્મશિક્ષા સ્વાધ્યાય બનાવવાનુ કારણ અને તેનુ ફલ બતાવે છે—

एम आतम शिक्षा भणी, कीधा दूहा एह,
पासचद जे नर भणे, तस मन धर्म सनेह २३

અર્થ –'એમ આતમશિક્ષા ભણી '–એમ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે આત્મ શિક્ષા માટે એટલે જીવના હિત કારણે અથવા મનને શિખામણ આપવા સારૂ, પાઠાતરે 'એ આતમ શિક્ષા તણા' એ આત્મ સબધિ શિક્ષાના કારણે 'કીધા દૂહા એહ' આ દૂહા રચ્યા છે–બના યા છે, કર્તા પોતાનુ નામ દુકમા

જણાવે છે- પાગચદ એટલે યુગપ્રવરાચાર્ય શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરજીમહારાજ સ્વપરહિતાર્થે આ આત્મ શિક્ષા રચી છે અથવા વખાણી છે કહી છે કે-કહેલા આ દૂહાઓનો પરમાર્થ સમજી 'જે નર ભણે' જે કોઈ ભવ્યાત્મા સરલ સ્વભાવી મનુષ્ય ભણશે ગણશે, વિચારશે તે ઉત્તમ ફલ પામશે 'તસ મન ધર્મ સનેહ' તેમના મનમા ધર્મ પ્રેમ વૃદ્ધિ પામશે એટલે શુદ્ધ ધર્મ સેવવામા તલ્લીન મનવાળા થશે તેમજ અનુક્રમે મોક્ષ ફળના ભાગીદાર બનશે અને અખંડ કલ્યાણ મંગલ માળાને વરસે ૨૩ ઇતિ

આ આત્મશિક્ષાદૂહાપ્રકરણરત્નસ્વાધ્યાયનો અર્થ પરમપૂજ્યપરમોપકારી પ્રાતઃસ્મરણીય શાતરસપયોનિધિ સકલાગમવિશારદ આચાર્યવર્ય શ્રીભ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય મુનિ સાગરચંદ્રે પોતાની સ્વલ્પ બુદ્ધિના

અનુસારે આચાર્ય દેવની કૃતિના આશયને અનુ
લક્ષીને બનતા પ્રયત્ને સ્વપરના હિતખાતર વિ
સં ૧૯૯૧ ના ફાલ્ગુણ શુદિ ૧૦ ગુરૂવાર
રાજનગર મધ્યે લખ્યો છે તે વાચનારના તથા
અધ્યયન કરનારના કલ્યાણ ભણી થાઓ ।।।
ઓ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ

ઇતિ શ્રીઆત્મશિક્ષાદ્વહાપ્રકરણનું સ્વાધ્યાય
સાર્થ

સંપૂર્ણ

પરમપૂજ્ય શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરવિરચિત-

ગુરુતત્ત્વ વિચાર સ્વાધ્યાય

(ગુરુ છત્રીશી સજ્ઝાય)

પ્રકરણરત્ન સ્વાધ્યાયની શરૂઆતમાં આચાર્યશ્રી
વિઘ્ન દૂર કરવા સારૂ ઈષ્ટદેવોને વંદનરૂપ
મંગલ કરે છે

(ચોપાઈ ૭૬) મૂલ

रिषभ प्रमुख जिनवर चोवीस,
विहरमान तीर्थंकर वीश ॥
विचरे दुन्नी कोडी केवली
महउठी वदु मनरली ॥१॥
साधु शिरोमणी वि सहस क्रोड,
ते नितु प्रणमु कर जोड ॥
क्रम भूमिका पन्नरमांह,
ऋष यपने बोल्या जगनाह ॥२॥

અર્થ -શ્રી ઋષભદેવ વગેરે ચોવીસ જિને શ્વરોને અને વિચરતા શ્રી સીમધર સ્વામી વગેરે વીસ વિહરમાન તીર્થ કરોને તેમજ વિચ રતા બે કરોડ કેવલી ભગવતોને સવારના પહોરમા ઊઠી મનના ઉત્સાહથી હુ વદન કરૂ છુ ૧ વળી વિચરતા બે હજાર કરોડ સાધુ શિરોમણીઓને બે હાથ જોડી નિત્ય હમ્મેશ હું પ્રણામ કરૂ છુ ૫ ૬ ૦ કર્મભૂમી ક્ષેત્રોમા એટલે પાચ ભરત, પાચ ઐરવત અને પાચ મહાવિદેહમા 'જઘન્ય પદે' એટલે ઓછામા ઓછા ઉપન્ન થતા યા પ્રમાણે વિહરમાન-વિચ રતા હોય છે એમ શ્રી જગન્નાથ પરમાત્માએ આગમ-સિદ્ધાતોમા બતાવેલા છે ૨

तसु पय कमल भमरजिम लीण,
दुःसमकाल अतिशय हीण ॥

શ્રીસિદ્ધાંતોને તો દૂરે ઢાંકી મૂક્યા અને દરરોજ સૂર્ય ઊગ્યાબાદ પ્રકરણગ્રન્થોની વ્યાખ્યા કરવા લાગ્યા તેમજ દ્રવ્યથી એટલે વ્યવહારથી દેવ ગુરૂ અને ધર્મનો ઉપદેશ કરવા લાગ્યા તેઓના ઉપદેશને ભોળા લોકો સરલ સ્વભાવપણાના ભ્રમે કરી ગ્રહણ કરવા લા ગ્યા ૬

एक ठामे चोराशी हूवा,
माहोमाहे सहु जुजूरा ।
निज निज चैत्य सघ मन रस्यो,
इह किम लाभे शासन वस्यो ॥७॥
पडियो लोक गाडरि मवाह,
राशिवद्ध जिम ताण्यो जाय ।
...रसने जे दीठो वहु,
नाम फेरि ते मड्यो सहु ॥८॥

અર્થ —એકજ સ્થાનમાં ચોરાશી આચાર્યો

થયા અને તેમનાથી ચોરાસી ગચ્છ પ્રગટ થયા તેઓ સહુ માહોમાહે જુદાજુદા અભિપ્રાય ધર નારા હતા તેમજ પોતપોતાનો ચૈત્ય-જિના લય અને પોતપોતાનો સઘ-સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા રૂપ તેમના મનમા વસ્યો હતો ત્યા શ્રીજિનશાસનની કસોટી-શોધ કર વામા આવે તો પણ કેવી રીતે તત્ત્વ પ્રાપ્ત થાય ? અર્થાત્ જ્યા માહોમાહે સ્પર્ધા હોય ત્યા શ્રીજિનશાસનની રસિકતા ન હોઇ શકે ૭

લોકો-મનુષ્યો ગાડરિયા પ્રવાહમા પડયા ગાડરિયા એટલે ઘેટાઘેટી વગેરે, જેમ એક ગાડર જે બાજુ ચાલે, તેની પાછળ બે બે કરતા બધા ચાલે, તેમ વિચાર્યાવિના જે ચાલે તેને ગાડરિયો પ્રવાહ એટલે ગમન કહેવાય છે વળી જેમ બળદ વગેરે રાશોથી બધાયેલા, તેમને જે બાજુ ખેચે તે બાજુ ખેચાય તેમ યથાર્થ

સમજણ વિનાના સામાન્ય મનુષ્યોને પણ ખેચનારા જે તરફ ખેંચે તે તરફ ખેચાય અર્થાત્ ઘણેકરી લોકો દેખાદેખી કરનાર હોય છે વળી પરદર્શનમા-બીજા મતોમા જે જે કંઈ દેખવામા આવ્યુ તે તે સર્વનુ નામ ફેરવી પોતાનુ કરીને આદર્યુ ૮

एक कहे प्रतिमा पखली,
घर पूजता न हुवे भली ।
मल्लि नेमि श्री वीर जिणंद,
जिण दीठे हुवे परमाणंद ॥९॥
तहनी प्रतिमा घर नाणिये,
इम कहेता किम गुण जाणिये ।
एक कहे स्त्री पूजे नहीं,
दोवइ पूजी आगमे कही ॥१०॥

અર્થ-કોઈએક આચાર્ય એમ કહે છે કે

શ્રીજિનેશ્વર દેવની પ્રતિમા એકતી ઘરમા પધ ગવીને પૂજતા પૂજકને સુખ આપનારી થતી નથી, માટે પૂજવી નહી વળી શ્રી મલ્લિ-નાથ, શ્રી નેમિનાથ અને શ્રી મહાવીરજિનેદ્ર કે જેમને જોવાથી અથવા જેમના દર્શન કર વાથી જીવને પરમાનદ થાય છે ?

છતા પણ કોઈ કહે છે કે એ ત્રણે તીર્થ કરની પ્રતિમા ઘરમા ન આણવી ન લાવવી એ પ્રમાણે કહેનારને ગુરૂ તરીકે કેવી રીતે માનવા સદ્દહવા ? તેમજ વળી કોઈ કહે છે કે-શ્રીજિનેશ્વર દેવની પ્રતિમાની પૂજા સ્ત્રી ન કરે, પણ દ્રૌપદીજીએ શ્રીજિનવર પ્રતિમા પૂજી ! એમ આગમ-સૂત્રમા કહેલ છે તેનુ શુ ? ૧૦

एक जैन जोडावा गणे,

लाभ हानि जिन पूज्ये भणे ।

करे प्रतिष्ठा आपणे हाथ
          कर जात मग्नी जड माथा॥११॥

मुख जिन प्रतिमा पूजा कही,
          तेह मुखे रही थाप्ये नहीं ।
महारी मात अने वामणी,
          ए वात जेणे साची गणी ॥१२॥

અર્થ –કોઇ એક જૈન નામધારી જિન પ્રતિમાની સાથે 'જેડાવા ગયો' એટલે લેણ દેણી માને અમુક પ્રતિમાની સાથે અમુક ની લેણાદેણી નથી અને અમુક પ્રતિમાની સાથે અમુકની લેણાદેણી સારી છે આવ
વીતરાગની પ્રતિ
ી કોઇ એમ કહે
તિમા
ભગવાનની

છે એવી બુદ્ધિ વીતરાગ પ્રતિમામા કરે, તે પણ ઠીક નથી તેમજ પોતાના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરે અર્થાત્ વાસખેપ નાખી દ્રવ્ય પૂજા કરે અને સાથે જઈ જલજાત્રા કરે ૧૧

મુખેથી જિનપ્રતિમાની પૂજા કરવી એમ કહે વળી તેજ મુખે અમુક જિનપ્રતિમાની પૂજા ન કરવા એમ કહે અથવા પ્રતિષ્ઠામા કે અનુષ્ઠાનમા વાસખેપથી દ્રવ્ય પૂજા કરવી અને કોઇ પૂછે તો દ્રવ્ય પૂજા અમારાથી ન થાય એમ કહેનાર 'મ્હારી મા અને તે વાંઝણી' આ કહેવતને તેણે સાચી ગણી એમ જણાય છે ૧૨

बोले निज निज गुरु अवदात,
उह कायनो जिहा छे घात ।
एक कहे वरसाव्यो मेह,
रोग रहित कीधो निज देह ॥१३॥

मोय उपर आण्या श्रीपास,
ता तेहनी तेणे पूरी आस ।
एहवा बोल अनाहत वहे,
मुग्ध लोक सा' नव लहे ॥१४॥

અથ –પોતપોતાના ગુરૂઓની અવદાત એટલે બીરૂદાવલીઓ–સ્તુતિઓ બોલે જેમાં ૯ એ કાયજીવોનો ઘાત રહેલો છે, એવી બડાઈઓ કરે કોઇ એમ કહે છે કે –અમુક મેઘ વરસાવ્યો અને પોતાનું શરીર રોગરહિત બનાવ્યું. ૧૩

વળી શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને આ પૃથ્વી ઉપર લાવ્યા તેથી તે ભગવાને તેની આશાઓ–વાંછાઓ પૂર્ણ કરી એ પ્રકારના બોલ અનાહત એટલે આહતા ન બને તેવા, અથવા નહીં થયેલા, અથવા અખચકાતા અર્થાત્ અસંભવિત પણે કહે તેનો પરમાર્થ મુગ્ધ–ભોળા લોકો કાંઇ પણ ન જાણે ૧૪

आराधि एके चामुड,
तिणे जे कीधो पाप प्रचड
तेह वात तो में न कहाय,
भोळाना तेहज गुरु थाय ॥१५॥
नदीमाहि पेसी साधियो,
बलि बाकुळ सुर आराधिआ ।
जीव तणी हिंसा नव गणे,
तेहने पण गुरुगुरु मुख भणे॥१६॥

અર્થ—અમુકે ચામુડાદેવી આરાધિ અને આરાધવામા તેણે જે મોટો પાપ કર્યો તે બીના તો મારાથી ન કહી શકાય એવા ગુરૂઓ ભોળાઓના અથવા લાલચુઓનાજ બની શકે બીજાઓના નહી ૧૫

અમુકે નદીમા પેસી દેવને સાધ્યો, અને બલિબાકુલા આપી તેને વશ કર્યો એમા થતી

જીવોની હિંસાને પણ ગણી નહિ, એવા હિંસક ને પણ ભોળા લોકો પોતાના મુખથી એમ કહેતા ફરે કે એ અમારા ગુરૂ, એ અમારા ગુરૂ પણ પરમાર્થ ન સમજે ૧૮

શ્રી નિશ્ચીથની પથમા સૂત્રમા કહ્યુ છે કે-

हाहति य पामदा
        मतग्गर मुदग संपउत्ताय ।
मैदव मुहा जागा,
        दंम उच्चाडणपरा य दट्टे ॥१॥
तहि मुमिज्ञमाणा
        लागो मच्छंदरहय वग्यहि (वज्जेहिं)
अत्रमग्गिय (अयगणाय) सम्भायो
        जाआ अलिभाय पलिभोय ॥२॥
~ ~ साहुणो यिय
        सपावत्त निरायरणनिद्दयाणीय ।
समण गुण मुक्क जागी,
        यइ संसारच्छतारा ॥ ३ ॥

हिति हीति, गुरुकुल वासो,
मदायमयीय समण धम्मंमि ।
पयत मंपत्तं बहुमुंडे अप्प समणे य ' ॥४॥

અર્થાત્-પાચમા આરામા દુ ષમ કાળમા પાખ ડીઓ થશે મત્રાક્ષર, કૌતુક વિગેરેના સપ્રયોગ કરનારા અને મ ડલ, મુદ્રા, યોગ-ચૂર્ણ આદિને ધારણ કરનારા તથા દશને સારી રીત ઉચ્ચાટન કરવામા તત્પર એવા થશે ૧

વળી સ્વચ્છદે એટલે પોતાની ઇચ્છાએ બનાવેલા છે કાવ્ય જેમણે અથવા કરેલા છે કાર્ય જેમણે એવા, તેઓ વડે લૂટાતો અને પાતાના સદ્ભાવથી રહીત થયેલ એવો લોક તે બળ્યા જળ્યાના જેવો થશે ૨

તેમજ સાધુઓ પણ એવા થશે કે સ્વપક્ષ-ની અપેક્ષા નહી રાખનારા, દાક્ષિણ્યથી રહીત, સાધુઓના ગુણોથી મુકાએલા તથા સસારી

कल्पित ग्रन्थ पुराणे करी,
नट मान रथे धूतारी ॥२०॥

અર્થ-સાધર્મી ભાઇઓના ભોજન માટે અધવી રા મનમા ઘણી પીડા, વિચારવા પેઠ થઇ, ત્યારે અમુક ધર્માચાર્યે મગના લાડુ ઘડ ધી એવી લાવી આપ્યુ એટલે તેણે તેને માથા ગુરૂ તરીકે જાણ્યો સ્વીકાર્યો ૧૯

એમ કુગુરૂ ધૂતોથી લોક ઠગાયો છે, અને મિથ્યામતરૂપ ગાડીમા જોડાયેલ બનાવટી ગ્રન્થ રૂપ પુરાણોએ કરી અભિમાનરૂપ ધુન્નરીને, પોતાના ખભે વહન કરે છે-ઉપાડે છે ૨૦

राग दोष तेणे कया ममात,
पण जे भाखे ए विधिवाद ।
परम अंगे मगटन पड्यो,
तेय भाव तेणे नव ग्यो ॥२१॥

विण आलोने काळ करत,
ते अणगार विराधक हुत ।
विधिवादे आलोयण नहीं,
एह मर्म तें न लह्यो सही ॥२२॥

અર્થ-રાગ અને દ્વેષના અંગે તેણે એટલે મંત્ર-તંત્ર જડી-બૂટી, વિદ્યા, ચૂર્ણ, ચમત્કારિક વસ્તુઓ વગેરેનો પ્રયોગ કરનાર તેણે એ પ્રમાદ કર્યો છે છતા પણ એ પ્રમાદને વિધિવાદે કરવા યોગ્ય જે કહે છે તે શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં પ્રગટ-ખુલ્લુ કહેલ ભાવ રહસ્યને ન પામ્યો, ન સમજ્યો એમ જાણવું ૨૧

કારણ કે ન કરવા યોગ્ય મંત્ર-તંત્રાદિના પ્રયોગ કદી પ્રમાદથી થઇ ગયા હોય અને તેને આલોવ્યા વિના કાળ કરે તો તે અણગાર સાધુ વિરાધક થાય છે એમ શ્રીભગવતીજીમાં બતાવેલ છે અહીં સમજવાનું એ

છે કે વિધિવાદમા એટલે કરવા યોગ્ય કાર્યમા
આલાયણુ ન હોય, ન કરવા યોગ્ય કરાયું
હાય તો આલોયણુ આવે આ મર્મ-રહસ્ય
નિશ્ચેથી વિધિવાદ કહેનારે જાણ્યું નથી, તેના
સમજવામા આવેલ નથી ૨૨

पद्मादि यहिये केत्ला,
बहु विरुद्ध दीसे जेहना ।
पण देखाड्यो वानरो मात्र,
थोडे बहु जाणो मति पात्र ॥२३॥
इणमो अन्धेरो गहगह,
निरगुणे शाहर मारग ग्रहे ।
इण अवसर गुरुपण दोहिला,
साधु किम ग्राम सोहिला ॥२४॥

અર્થ -ઇત્યાદિ ઉપર બતાવ્યા તે બોલો
કેટલા કહિયે, ઘણા જાગે બહુ ઓનો વિરૂધ્ધ

દેખાય છે આ તો વાનગી માત્ર દેખાડેલ છે માટે હે મતિમાનો ! હે બુદ્ધિશાળીઓ ! થોડે લખ્યે ઘણુ કરી જાણી લેશો ૨૩

અત્યારે અહી અસ જતિઓની પૂજારૂપ દશમો અચ્છેરો ધહધહાટ ચાલી રહ્યો છે તેમા વિરલો કોઈક ભવ્યાત્મા શાસનમાર્ગને પામી શકે આ કાળમા ગુરૂ મળવા પણ દુર્લભ છે તો સાધુ-મુનિરાજનો સમાગમ તો કયાથી જ સુલભ હોય ? મતલબ કે ઘણોજ દુલભ છે ૨૪

जगन्नाथ तीरथ जगमगे,
वरस सहस एकवीसह लगे ।
ते जे प्रवचनने आधार,
गुरु सुसाधु तेने अनुसार ॥२५॥
सूत्रो भाखे ते गुरु जाण,
जे पाले ते साधु वखाण ।

પાલે પણ સાધુ નવિ કહે,

સમકિત વિણ ચારિત્ર કિમ લહે ॥૨૬॥

અર્થ —એકવીસ હજાર વર્ષ સુધી જીવના નાથનો તીર્થ આ પંચમા કાળમા જયવંતો રહેવાનો છે, અને તીર્થ છે તે પ્રવચન એટલે સિદ્ધાંત દ્વાદશાંગીના આધારે છે તે સિદ્ધાંતને અનુસારે ગુરૂ અને સુસાધુના લક્ષણ આ પ્રમાણે બતાવેલા છે ૨૫

શુદ્ધ નિર્દોષ વાણી બોલે તથા ઉત્તમ માર્ગનો ઉપદેશ આપે તે ગુરૂ જાણવા, અને તેની સાથે ઉત્તમ આચારનેજ પાળે આચરે તેને સાધુ તરીકે વખાણેલા છે જે ઉત્તમ આચારને પાળે પણ સાચુ બોલે નહી અને સત્ય ઉપદેશ આપે નહી તેનામા સમકિત હોય નહી, અને સમકિત વિના ચારિત્ર કેમ પામી શકાય ? ન પામી શકાય ૨૬

सूत्रे कहिवे दसण सही,
चारित्रनी तिहा भजना कही ।
इण कारण प्रवचन ओलखो,
शिवपुर जाता पूठी रखो ॥२७॥
दशपूरव लगे सूत्र कहाय,
भिन्न त्रिपे तसु भजना थाय ।
इस्या वचन गुरमुख सामली,
प्रकरण सूत्र एक मति टली ॥२८॥

અર્થ -શ્રી આગમવાણીનો સાચો ઉપદેશ કરનાર વક્તામાં દર્શન એટલે સમ્યક્ત્વ ગુણ નિયમા હોય છે, અને ચારિત્રગુણની ભજના કહી છે, એટલે ચારિત્રગુણ હોય અથવા ન પણ હોય, તે કારણ માટે પ્રવચન એટલે શ્રી જૈનસિદ્ધાંતને ઓળખવો જોઈએ, અને 'શિવ પુરજાતા' એટલે મોક્ષમાર્ગમતે જતાં તેને

પાઠ પણ લખવો જોઇએ પણ તેની આજ્ઞાઓને ઉલ્લંઘવી ન જોઇએ, કારણકે જિન આજ્ઞાએ ધર્મ, તપ અને સંયમ કહેલા છે ૨૭

ઓછામાં ઓછું દશપૂર્વધરનું રચેલ સૂત્ર કહેવાય છે, તેમનાથી ઓછા જ્ઞાનવાળાએ રચેલને સૂત્ર તરીકે મનાય ખરૂં પણ જો તે આગમથી વિરૂદ્ધ ન હોય તો જ, નહીતર સૂત્ર તરીકે ન મનાય કહ્યું છે કે—

सुत्तं गणहर रइअं
तह पत्तेयबुद्धरइअं च ।
सुयकेवलिणा रइअं,
अभिन्नदस पुव्विणा रइअं ॥१॥

અર્થાત્-ગણધરોએ રચેલ તથા પ્રત્યેક બુદ્ધોએ રચેલ, શ્રુતકેવલીઓએ રચેલ અને પૂર્ણ-દશપૂર્વીઓએ રચેલા હોય તેજ સૂત્ર કહેવાય છે ૧

આવા વચન શ્રીગુરૂરાજના મુખથકી સા ભળી પ્રકરણ અને સૂત્ર એક સરખા છે એવી માન્યતા દૂર થઇ ૨૮

वळी जे मूत्र सघाते मळे,
ते प्रकरण आगम सम तुळे ।
मलतो अणमलतो जे हुस्ये,
श्रुत साभली बहुश्रुत जाणस्ये ॥२९॥
रागीमति कल्पी बोलिये,
वीतराग वचने तोलिये ।
एह असमजस जे कोइ कहे,
डाह्यो हुवे ते किम सद्दहे ॥३०॥

અર્થ -વળી જે પ્રકરણ સૂત્ર સઘાતે મળતુ હોય એટલે શ્રી આગમથી વિરૂદ્ધ જતું ન હોય તે પ્રકરણ શ્રી આગમના સરખુ માન્ય તામા જાણવુ પ્રશ્ન —એ વાત સાચી '

કોણ સમજી શકે કે આ પ્રકરણ સૂત્ર સાથે મળતું છે અને આ પ્રકરણ સૂત્ર સાથે મળતુ નથી? આચાર્ય શ્રી ઉત્તર આપે છે કે આ મળતું છે કે મળતુ નથી તે તો શ્રુત સાંભળીને જે બહુ શ્રુત થયેલ હશે તે આપોઆપ જાણશે ૨૯

દૃષ્ટિ રાગવાળી બુદ્ધિથી કલ્પીને બોલીએ અને વળી શ્રીવીતરાગના વચનની સાથે સર ખામણી કરીએ કે અમુકનુ વચન તો શ્રી વીત રાગના વચન જેવુ ટકશાળી છે અને દૃષ્ટિરાગ ગી બોલે આવું ' અસમ જસ ' એટલે અસત્ય અથવા સમજ વિનાનુ જે કોઇ કહે તેને ડાહ્યો હોય તે કેમ સદ્દહણા કરે અર્થાત્ સ્વીકારે ૩૦

इण कारण जिन भाषित सही,
इण जाणजो फार थीजो नहीं ।
तेह छे जीवाजीव विचार,
एक एकना घणा प्रकार ॥३१॥

तेह तणो हु पार न लहु,
सारभूत परमारथ रहु ।
विधिवादे हिंसा उपदेश,
मिथ्यामतनो एह निवेस ॥३२॥

અર્થ -તેથી શ્રી જિનેશ્વર દેવે કહેલ હોય તેજ સાચુ અને તેજ શકા વિનાનુ નિશ્ચયથી જાણવું, એના એટલે શ્રી જિનેશ્વર વચનના ' જામલી ' એટલે સરખુ બીજુ કાઈ પણ સારભૂત આ જગતમા નથી શ્રી જિનેશ્વર દેવના વચનોમા જીવ પદાર્થ અને અજીવ પદાર્થનો વિચાર બતાવેલ છે, તેમા પણ એક એક પદાર્થના ઘેણા ઘણા પ્રકાર-ભેદો જણાવ્યા છે ૩૧

તે શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્મા કથિત પદાર્થ ભેદોનો અલ્પજ્ઞ એવો હુ પાર છેડો ન પામી શકુ માટે સારભૂત જે પરમાર્થ તેને કહુ છુ

જે જે કાર્યમા હિંસા થતી હોય તેના ઉપદેશ વિધિવાદે ન થઈ શકે છતા પણ જેમા હિંસા રહેલી છે, તેનો ઉપદેશ વિધિવાદે જો કોઇ કરે તો તે પુરૂષમા એજ 'મિથ્યામત' એટલે અવળી બુદ્ધિનો નિવેશ એટલે આગ્રહ છે, અથવા નિવાસ છે એમ જાણવુ ૩૨

जे उपदेश अछे निरवद्य,
        विधिवाद ते लहे सावद्य ।
धर्मारथ कामारथ सही,
        हिंसा लव जिनवचने नही ॥३३॥
एह साख थी आचारंग,
    अध्ययन चौथ बोले रंग ।
धर्म मूल समकित अधिकार,
        जाउ एजा चतुर विचार ॥३४॥

અર્થ જે ઉપદેશ વિધિવાદે નિર્દોષ છે-

પાપરહિત છે તેને પણ મિથ્યાત્વના યોગે વિપરીત બુદ્ધિવાળા સાવદ્ય એટલે પાપકારી તરીકે સ્વીકારે છે પરંતુ નિશ્ચયથી સમજવુ કે ધર્મ, અર્થ કામને માટે શ્રી જિન વચનમા લવલેશ હિંસા ન હોય ૩૩

આ પ્રમાણે શ્રીવીર પરમાત્માએ કયા સૂત્રમા ફરમાવેલ છે? તે બતાવે છે કે–એની સાક્ષી શ્રી આચારાગ સૂત્રના ચોથા અધ્યયન ધર્મમૂલ સમકિતના અધિકારમા શ્રી જિનેશ્વર દેવે ફરમાવેલ છે તે બીનાને હે ચતુર પુરૂષો ! જોઈ લેજો અને વિચારી જોજો ૩૪

श्रीजिन छहकाय हितकार,
जगजीवन जगना आधार ।
मवि त्रस थावरना दु ख लहे,
आप समाणि वेदन कहे ॥२५॥

इस्यो जाणि घाइ हणिये नहीं,
वाणि मधुर जिनवरनी कही।
जे भाखे तेहने अनुगार,
ते साचो उपदेश विचार ॥३६॥

અર્થ –શ્રી જિનેશ્વર દેવ છે તે છ કાય જીવોના હિત કરનારા છે તેથીજ છકાયના પિયર (રક્ષક) કહેવાય છે, તથા જગતના જીવન છે એટલે સર્વ જીવોને અભયદાન દેનારા છે અને જગતના આધાર છે એટલે સર્વ જીવોને શરણ આપનારા છે, તેમજ સર્વ ત્રસ અને થાવર જીવોના દુઃખોને જાણનારા છે અને પોતાના સરખી બીજા જીવોની વેદના પીડાને પ્રતિપાદન કરનારા છે ૩૫

જેમ આપણને સુખ પ્રિય છે અને દુઃખ અપ્રિય છે, તેમ સર્વ જીવોને સુખ પ્રિય છે

અને દુખ અપ્રિય છે એમ જાણી કોઈ પણ જીવને હણીએ નહી, અર્થાત્ બાધા-પીડા કરીએ નહી આવી મધુર વાણી શ્રી જિનેશ્વર દેવોની કહેલી છે, તે વાણીને અનુસારે જે ભાષણ કરે-ઉપદેશ આપે, તેનો ઉપદેશ સાચો છે એમ હે ભવ્ય ! તું વિચાર ! નિશ્ચયથી સમજ ૩૯

ए वचन साचा सद्दहे,
भवियण आगल साचा कहे ।
तेह सुगुरुनु समरी नाम,
पार्श्वचन्द्रसूरि करे मणाम ॥४०॥

અર્થ - એ પ્રમાણે ઉપર બતાવેલ શ્રી જિનેશ્વર દેવ કથિત વચન સાચા છે એમ સદ્દહે અને ભવ્ય જનોની આગળ સાચા કહે પ્રરૂપે તે સુગુરૂ જાણવા એવા સુગુરૂ મહારાજનુ હૃદયમા નામ સ્મરણ કરી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ તેવા સુગુરૂ મહારાજને પ્રણામ-નમસ્કાર કરે છે ૪૦

આ ગુરૂતત્ત્વ વિચાર સ્વાધ્યાય શ્રીમત્તા ગપુરીય વૃહત્તપાગચ્છાધિરાજ યુગપ્રવર શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે રચેલ છે તેનો લેશમાત્ર અર્થ પરમપૂજ્ય પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રીજૈન શ્વેતામ્બરાચાર્યવર્ય ભટ્ટારક શ્રીમદ્ ભ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય મુનિ સાગરચંદ્ર વિ સ ૧૯૯૨ ના શ્રાવણ શુદી ૧૧ ગુરૂવારે અમદાવાદ મધ્યે પોતાની સ્વલ્પ બુદ્ધિના અનુસારે સ્વ પરના ઉપકાર માટે લખ્યો છે તે ભવ્યાત્માઓવડે વંચાતો ઘણા કાળ સુધી વાંચનારને આનંદ મંગલ કલ્યાણ કરનાર થાઓ ! ! !

ૐ શાંતિ શાંતિ શાંતિ

॥ ઇતિશ્રી ગુરૂતત્ત્વવિચારસ્વાધ્યાય પ્રકરણરત્ન સમાપ્તમ્ ॥

પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીપાર્શ્વચંદ્ર
સૂરીશ્વરવિરચિત-

શ્રીઆત્મશિક્ષા સ્વાધ્યાય. *

(લેખરે ઉતારે શબ્દ ભરથરી એ દેશી)

श्रीयतिमारग आदर्यो,
परिहरि घर जजाळ माणीजी,
राग ने दोष न उडिया,
ऽिम वंचिजे काळ माणीजो ॥१॥
चतुरपणे चित्त चिंतजे,
भवजलनिधि दुत्तारमाणीजो।
पसर्यो यहट परा लगे,
ऽिम पामीश तस पार माणीजो
चतुरपणे चित्त चिंतजे० (ए आकणी) ॥२॥

*પ્રભુ મુખથી આત્માનું મન સમજાવે

અથ –હે પ્રાણી ! હે ચેતન ! ઘરજંજાળનો ત્યાગ કરી વ્યવહારથી શ્રીમુનિમાર્ગ આદર્યો—સાધુ થયા પણ જો રાગ-દ્વેષને ન છોડયા અથવા તેઓને પાતળા ન પાડયા તો હે આત્મન્ કાળ-મૃત્યુને કેમ ઠગી શકાશે ?

અર્થાત્ જન્મ, જરા, મૃત્યુના દુઃખો તે કેવી રીતે ટળશે ? ૧

માટે હે ચેતન ! ચતુરપણે-વિવેકપૂર્વક ડહાપણથી ચિત્તમા ચિંતવજે-વિચાર કરજે આ સંસારસાગર ઘણોજ દુસ્તર છે, કારણકે સંસારસાગર ' પયઘો પહટપરાલગે ' એટલે અસંખ્યાતા લોકાકાશલગે અર્થાત્ આકાશ પાતાલ સુધી ફેલાએલ છે, તેથી તેના વિસ્તા

થી ચયાપમાન થએલ જાણી તેને ફેર સંયમમાર્ગમાં સ્થિર કરવા માટે પરોપકારી શ્રીઆચાર્યદેવે આ સ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્ન રચેલ છે

સ્નો પાર નથી માટે હે જીવ ! તેનો અંત તું કેવીરીતે પામી શકીશ ? ૨

पहिलो जाणो सोहेलडो,
अब काइ दोहिलो माग प्राणीजी।
चपल तुरगम छे चड्यो,
थिरकर कर ग्रही वाग प्रा० चतु०॥३॥
नयणे निरखि श्रवणे सुणी,
खिण खिण आणीश रोप. प्राणीजी।
विरस कहीश्र रसना रसें,
कर्मतणो ए दोप. प्राणी० चतु० ॥४॥

અર્થ –હે ચેતન ! સંજમમાર્ગને પ્રથમ સુલભ જાણી તે સ્વીકાર્યો, હવે તને તે માર્ગ કેમ દુર્લભ લાગે છે ? હે આત્મન ! તું ચપલ ચચલ મનરૂપ ઘોડાપર ચડયો છે, તેની લગામ–ચોકડું મજબૂત પકડી કબજે કર ૩

જે મનરૂપ ઘોડાને શ્રીજિનેશ્વરદેવની શુદ્ધ વાણીરૂપ લગામથી કબજે નહિ કરીશ તો તું આખ ભોઇ, કાને સાભળી ક્ષણ ક્ષણ વારમા રાગને ધારણ કરનારો થઇશ અને જીભના રમે નહિ ઉચ્ચારણ કરવા યોગ્ય ખરાબ વચ નોને બોલીશ, તેથી કર્મોનો દોષ તને લાગશે, માટે હે ચેતન ! તું ચિત્તમા વિચાર કર ! ૪

शूरपणो तुज स्या ल्गे
  नह देखे परवाग माणीजी ।
देखी देखी महारथी,
  भाजसि जिम शिशुपाल मा० चतु०।५।
भार घणे थयो सजमी
  कायरपणो धरीश माणीजी ।
परीसह सहेवा अवसरे,
  वे भव थाइ गमीश मा० चतु० ॥६॥

અર્થ –હે ચેતન ! તારા જેવા કાયર પુરૂષોનુ શરપણું, જ્યાસુધી તલવારની ઝપાઝપી દેખવામા ન આવે ત્યાસુધી ટકી રહેશે તલવારના ઘા પડશે એમ દેખવામા આવ્યુ કે તરતજ જેમ શિશુપાલ-જરાસિધને જોઈ જોઇ ને મહારથીઓ-મહાયોદ્ધાઓ દશેદિશાઓમા ભાગી છુટયા, તેમ કાયરપુરૂષ કષ્ટ દેખી જલ્દી ભાગી છુટે, પરતુ ત્યા ટકી શકે નહી ૫

હે ભવ્યજીવ ! તુ ઘણીસારી ભાવનાથી સયમી થયો પણ હવે પરીસહ સહવાના અવસરમા જો કાયરપણું કરીશ તો તારો આ ભવ અને આવતો ભવ એમ બન્નેને તુ નક્કામા કરીશ તેથી હે જીવ ! કાયરપણુ ધારી બન્ને ભવ નક્કામા શા માટે ગમાવવા જોઈએ, તેનો તુ તારા ચિત્તમા વિચાર કર ૬

त्रिण जोखम लखमी नहीं,

छुटे न उघडे बार प्राणीजी ।
स्वर्गतणो इम सहु कहे,
ए संसार असार प्रा० चतु० ॥७॥
नयण अंजण थाने वुडत,
नागाभुक्ता धार प्राणीजी ।
कायर धीर पटंतरो,
परतख देखो विचार प्रा० चतु० ॥८॥

અર્થ—હે ભાગ્યવાન્ પ્રાણી ! તું વિચાર કર કે સંસારવ્યવહારમા ઉપયોગી એવી લક્ષ્મી પણ જોખમ ખેડયા વિના પ્રાપ્ત થતી નથી, તે માટે અનેક પ્રકારની ઉપાધીઓ ધારણ કરે છે ત્યારેજ પુણ્યાનુસારે મળે છે તેમજ વળી અહિંસા, સંયમ અને તપ વિગેરેના કષ્ટ સહન કર્યા વિના સ્વર્ગના બારણા સુખેથી ઉઘડી જતા નથી, એમા પણ સંપૂર્ણ ઉદ્યમ

કરવો પડે છે કહેવત છે કે—' સુખ ભોગ વતા કાંઈ સ્વર્ગના દ્વાર ઉઘડે નહી ' વળી હે પ્રાણીજી ! આ સ સાર અસાર છે એમ સહુકોઈ કહે છે તેથી શુ ? કહેવા માત્રથી કાંઈ સ સારની અસારતા કહેનારના અ ત કરણ મા ઋી ગઇ એમ કહી શકાયજ નહી ૭

હે ચૈતન ! તુ નીચેના દૃષ્ટાતથી વિચાર કર આખ કષ્ટ નહિ સહન કરનાર હોવાથી તેમા કાજળ નાખવામા આવે છે, અને નાક તથા કાન વિધાવા વિગેરેના કષ્ટોને સહન કરનાર હોવાથી કાને કુ ડલ અને નાકમા મોતી ધારણ કરાવાય છે આ પ્રત્યક્ષ રીતે કાયર અને ધીરપણાનો પટાતર એટલે દૃષ્ટાત જોઈ, હે જીવ ! તુ વિચાર કર, તેમજ ધીરતાને ધારણ કરી કાયરપણાને છોડી દે, અને પોતે સ્વીકારેલ પ્રતિજ્ઞાનુ પાલન કર ૮

अणपाम्यु काइ नयी,
  दु ख सुख वार अनंत माणीजी ।
तोही तु थाके नहीं,
  चउगति माहि भमत मा० चतु० ॥९।
नव काइ तुज उपजे,
  विण मन अनुभव रीस माणीजी ।
अमरस विमारी करी,
  समर समर जगनाथ मा० चतु० ॥१०॥

અર્થ –હે આત્મન્–આ અપાર સંસાર સમુદ્રમા પરિભ્રમણ કરતા આ જીવાત્માને અમુક વસ્તુ નથી પ્રાપ્ત થઈ એમતો છેજ નહી કારણકે અનાદિકાળથી એકભવથી બીજા ભવ મા રખડતા આ પ્રાણી અનતીવાર સુખદુ ખને પામ્યો, તેમજ સુખદુ ખના સાધનભૂત પદા થોને પણ પામ્યો, છતા પણ હે જીવ ! આ

સમારના પરિભ્રમણથી તુ થાકતો નથી, અને ફરીપણ ચાર ગતિમા આત્મા રખડે એવાજ ન કરવાના કાર્ય કરી રહેલ છે આ તારી કેવી મૂઢતા છે તેનો તુ તારા ચિત્તમા વિચાર કર ૯

હે ચેતન! અનેક જીવાત્માઓના અને પદાર્થોના પરિચયમા આવતા તેમના સયોગે કરી અથવા વિયોગે કરી તારા મનમા ક્ષણ વારના અનુભવથી કાઈપણ રીસ, અરૂચી, કે ખેદ ઉત્પન્ન થાય તે ખેદને વિસારવા માટે અથવા વિસારી દઈને જગતના ઈશ પરમા ત્માનુ વારવાર સ્મરણ કર, કે જેથી તુ તારા સ્વરૂપને ભુલે નહી અને તેથી તારા આત્મા નુ અધ પતન થતુ અટકે ૧૦

वळी वळी नरभव दोहिलो,
लाधो एले म हार प्राणीजी।

સાર છે એમ જાણી હે ભવ્યપ્રાણી ! તુ વિચાર કર કે મે પાચ મહાવ્રત સ્વીકાર્યા છે, અને દશ પ્રકારનો યતિધર્મ અગીકાર કરેલ છે, તેમા પ્રથમ ક્ષમાધર્મ છે, ક્ષમા એટલે સવ જીવો પર શાતિ રાખવી એજ ધર્મનો મૂલ મર્મ બતાવેલ છે, તો હવે કષાય કરવાનો અવકાશ કયા છે, જો કષાય કરે તો ક્ષમા નો નાશ થાય, તેથી યતિધર્મ રહે નહી માટે જેમ બને તેમ કષાય છોડવા જોઇએ ૧૩

હે ભ પજીવ ! તે પ્રથમ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે મારે આ રીતે વતવુ નહી એમ બોલી અને પછી જો વચન પલટીએ-ફેરવી નાખીએ તો એ પવતના જેવડો મોટો દોષ ગણાય, અને તે દોષ મોટા અનથને કરનાર થાય એથી આત્મા અસતોષી અને લોભી થાય તેને લઇ બહુ દુખોનો ભોકતા બને

એમગણી મનમા નિશ્ચે કરી સતોષની વૃત્તિયે
મનમા આણીને એ મોટા દોષને દૂર કર ૧૪

अगनि पवन जिम साथीया,
क्रोधमान तीम होय प्राणीजी ।
दहता उगरशे किशु ?
इशो विमासो जोय प्रा० चतु० ॥१५॥
क्रोधें परदुःख उपजे,
क्रोधे मृषा बोलाय प्राणीजी ।
अदत्त असभ्य सभापणे,
सहुए व्रत दुःखाय. ० चतु० ॥१६॥

અર્થ –હે ભવ્યપ્રાણી ! અગ્નિ અને વાયુ બન્ને સાથે રહેનારા જેમ મિત્ર છે, તેમ ક્રોધ અને માન પણ સાથે રહેનારા મિત્ર છે, એટલે જ્યા-જે આત્મામા ક્રોધ હોય ત્યા માન પણ હોય અને જ્યા માન હોય ત્યા ક્રોધ

પણ અવશ્ય હોય એ બે ભેગા થઈ આત્મા ના ગુણોને બાળવા માડશે તો પછી બળતા ગુણોમાથી શુ ઉગરશે ? અર્થાત્ કઈપણ નહી ઉગરી શકે આ બીના એકાતે શાતચિત્તે હે જીવ ! હૃદયમા તુ વિચારી જો કે જેથી તને ભાન થાય ૧૫

હે ભવ્યપ્રાણી ! ક્રોધ કરવાથી બીજા જીવોને દુ ખ ઉત્પન્ન થાય છે, ક્રોધ કરવાથી જુઠ-બોલાય છે, અને ક્રોધી મનુષ્યમા સભ્ય ના રહેતી નથી અસભ્ય એટલે ઉત્તમ પુરૂ ષોને ન છાજે અર્થાત્ સારા મનુષ્યોને ન શોભે તેવા સભાષણથી બોલવાથી અદત્ત એટલે ચોરીનો દોષ લાગે છે, વળી ક્રોધ-ગુસ્સો કરવા થી સવ જીવોને દુ ખ થાય છે અર્થાત્ સર્વ જીવો દુભાવાય છે-દોષિત થાય છે તેથી હે પ્રાણી ! હૃદયમા વિવેક ધારણકરી ક્રોધને છાડ ૧૬

पचक्खाण करी परिहर्या,
परिग्रहने आरभ माणीजी ।
हु जाणु तें छडिया,
माया लाभ उठभ. माणी० चतु० ॥१७॥
बकुश कुशील जे जिण कह्या,
सरूपाई श्रुतमाद माणीजी ।
ते छद्मस्थे न जाणीए,
जाण्या श्री जगनाह मा० चतु० ॥१८॥

અર્થ –હે પ્રાણી જીવ ! તે પરિગ્રહ અને આરંભના પચ્ચખ્ખાણ કરી તેઓનો ત્યાગ કર્યો એમ મે જાણ્યુ, અને માયા લોભની તાબેદારીને પણ તે છોડી એમ હુ માનતો, કારણકે પરિગ્રહના અંગે જીવમા માયા હોય છે, અને આરંભના અંગે લોભ હોય છે આમ પણ કહી શકાય કે માયાવી

ક બુદ્ધિવાળો હોય છે અને લોભી આત્મા
ાન્બી હોય છે તેથી એ બન્નેને તે છોડયા
મ મે ધારેલ, પરતુ તે તો એઓનોજ
ોઠભ’ એટલે આધાર–ટેકો ગ્રહણ કર્યો જ
ાય છે, તે ને વ્યાજબી કરેલ નથી માટે હે
તન ! તુ ચિત્તમા બરાબર વિચાર કરીજે ૧૭

હે પ્રાણીજીવ ! શ્રુત–સિદ્ધાતમા બકુશ,
રીલ અને સકષાયી મુનિયો જે જિનેશ્વર
વોએ કહ્યા છે તે સવ વિરતિ ચારિત્રને પામીને
ણ ચારિત્ર મોહની કર્મના ક્ષયોપશમાદિથી
ાધુઓના ભેદો પડેલા છે તેમા બકુશ એટલે
યમને કાબરચિત્રુ કરનારા સાધુ, કુશીલ એટલે
નિદિત આચારને ધારણ કરનારા સાધુ અને
કષાયી એટલે કષાયને ધારણ કરનારા સાધુ
હેલા છે તેઓને છ આપણા જેવા ન
જાણી શકે પરતુ તે તો શ્રીજગત્નાનાથ પર

નાત્માઓજ જાણે માટે તેનુ નામ લઇ પોતાના દોષને ઢાકવાની કોશીસ કરવી અથવા ચારિત્રને મલીન બનાવવુ તે હે ચેતન! બીલકુલ વ્યાજબી નથી એમ તુ તારા ચિત્તમા વિચાર કર ! ! ૧૮

भमतां त्रिभुवन जोयता,
थानक किहा न लाध माणीजी ।
क्षमा रमणीवर पामीया,
शरणादि श्रीमाध. मा० चतु० ॥१९॥

અર્થ –હે ચેતન ! હે પ્રાણી ! આ સસાર ચક્રમા આમ તેમ પરિભ્રમતા અને ત્રણે ભુવનને જોતા બીજે કાઇ પણ શાતિ-નિવૃત્તિનુ સ્થાન આ જીવને લાધ્યુ નહિ-મળ્યુ નહીં એવુ ઉત્તમ સ્થાન ક્ષમારૂપસ્ત્રીના સ્વામી તરીકેનુ, તેને તે મેળવ્યુ કે જે સ્થાનનુ શરણ લેવામા આવે છે, જે મગલરૂપ ગણાય

જે જગતમા ઉત્તમ છ અથવા જે સાધુ-મુનિ
રાજ ઉત્તમ ક્ષમારૂપ સ્રીને ધરનારા તેઓનુ
શરણ તને પ્રાપ્ત થએલ છે માટે હે ચેતન!
તુ મનમા વિચારી જો આવુ ઉત્તમ, મગલ
શરણપામી હવે જે સાધવા યોગ્ય છે, તેને તુ
સાધી લે ૧૯

मुगति रमणी एहनी सखी,
  एहशु थिर घर वास माणीजी ।
करता तेहने मेल्गिशे
  थाशे मन उल्लास प्रा० चतु० ॥२०॥

અર્થ -હે પ્રાણી જીવ ચેતન! જે મુનિ
રાજે ઉત્તમ ક્ષમા રમણીને વર્યા અર્થાત ક્ષમાને
ધારણ કરનારા થયા તેમના સવ કાર્ય સિદ્ધ
થયા એમ તુ જાણ-સમજ કારણકે ઉત્તમ
ક્ષમાસ્રીની મુક્તિસ્રી સખી છે તેથી જે ભાગ્ય

ધાર્મિકો ઉત્તમ ફલાદિકને વરે—એ હેતુ
કરી તેની સાથે સ્થિર સંબંધ છે તે એવું
બની ગયા અને તેઓનો ત્યાગ ન કર્યો તો તે
ઉત્તમ ફલાદિકમણી પોતાની સર્વ સુખિ-સંપત્તિ-
ને પોતાના સ્વામી સાથે મેળવી આપશે, તેથી
મન અત્યંત ઉલ્લાસવંતુ થશે અને અનુક્રમે
નવનવ અનંતા સુખનો ભાગી થશે માટે હે
ભવ્ય પ્રાણી! જિનમાર્ગ વિવેકપૂર્વક વિચારીને ૨-

श्रीपार्श्वचंद्रसूरि सीखवे,
आप आप समान मार्गोनी ।
सुगुरु मार्गे जे भावियो,
तस वचन प्रतिमान, मा० वत्त० ॥२१॥

અર્થ—એ પ્રમાણે સ્વાધ્યાયની સમાપ્તિ
કરતાં થકાં ઉદ્દેશ શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહા
રાજ કહે છે કે—હે ભવ્યપ્રાણી! તે માર્ગ

મહારાજની સાખે જે ઉચ્ચારણ કરેલું છે એ
ગ્લે મતગ્રહણ કરવાના સમયમા અર્થાત્ દીક્ષા
સ્વીકારવાના વખતે જે કંઈ બોલી–પ્રતિજ્ઞાઓ
કરી છે તે પ્રતિજ્ઞાઓને હે ચેતન ! તુ જાતે
નારીમેળે સભાળ–યાદ કર તે વચનોને યાદ
કરી તુ તેઓનુ પાલન કરનાર થા, અર્થાત
ર મહારાજની સાખે જે જે વચનો બોલા
ેલા છે તે તે વચનોને તુ યાદ કરી નિર્વાહ કર
નાર થા કે જેથી આ સસારના અનેક દુ ખોથી
મુક્ત થઇ તારો આત્મા કલ્યાણ મગલ પરપ
રાવાળી અખડ લક્ષ્મી અને પરમાનદ સુખ
ગતિને પામે મેળવે, એજ હિતશિક્ષા આપવાનુ
પ્રયોજન છે ૨૧

આ પ્રકરણરત્નસ્વાધ્યાયનો અર્થ પરમપૂજ્ય
પરમોપકારી શાતરસપયોનિધિ આચાર્યદેવશ્રી
શ્રાતૃચદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના શિષ્

મુનિસાગરચન્દ્રે પોતાની સ્વલ્પ બુદ્ધિના અનુસારે આચાર્યદેવની કૃતિના આશયને અનુલક્ષીને સ્વ-પરના હિતના માટે વિ સં ૧૯૯૨ ના પ્રથમ ભાદરવા શુદી ૨ બુધવારે અમદાવાદ મધ્યે લખ્યો છે તે વાચનારના તથા ભણનારના કલ્યાણ માટે થાઓ ।

ૐ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ.

ઇતિ શ્રીઆત્મશિક્ષાપ્રકરણરત્નસ્વાધ્યાય ગાથાર્થ સંપૂર્ણ

પરમપૂજ્ય શ્રીપાર્શ્વચંદ્ર સૂરીશ્વર કૃત —

સામાયિકદોષપરિહાર-સ્વાધ્યાય

(સામાયિકના બત્રીશદોષની-સજ્ઝાય)

દેશી-ત્રિતાલ ચોપાઈ મૂલ

पहिला प्रणमु जिण चउवीस,
सुगुरु नाम समरु निशदीस ।
पभणिस श्रावकने अधिकार,
सामायिक विधि श्रुत आधार ॥ १ ॥

અર્થ—પ્રથમ ઇષ્ટદેવ ચોવીસ તીર્થંકર પરમાત્માઓને નમસ્કાર કરું છુ અને નિરંતર અહોરાત્રિ સુગુરુ મહારાજના નામને સમરું છુ એવી રીતે ઇષ્ટ દેવગુરૂને વંદન-નમસ્કાર કરી શ્રુત-સિદ્ધાંતના આધારે શ્રાવકના અધિકારે સામાયિકની વિધિ કહીશ ૧

आरत रौद्रतणो परिहार,
अवधिसीम संजम आधार ॥
आणी समतानो परिणाम,
सामायिक करवो अभिराम ॥ २ ॥

અર્થ –આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ કરી 'અવધિસીમ' એટલે મર્યાદાના અંત સુધી અર્થાત્ જઘન્ય બે ઘડી સુધી સમતા-ભાવના પરિણામ ધારણ કરી સંયમના આધાર ભૂત એવુ મનોહર સામાયિક કરવુ ૨

तेह तणा छे दोष बत्रीश,
ते पभणिश मनधरी जगीश ।
जे सांभळी श्रावक खप करे,
हेले जिम भवसायर तरे ॥ ३ ॥

અર્થ –સામાયિક કરતા પ્રમાદયોગે તેના બત્રીશ દોષ લાગે છે તે બત્રીશ દોષ બતાવ

વાના ઉત્સાહને મનમા ધારણ કરીને હું તે દોષો કહીશ એ બત્રીશ દોષોને સાભળી જે શ્રાવક તે દોષોને ટાળવાનો ખપ કરે તે શ્રાવક સહેજમા, થોડાજ કાળમા સમારસમુદ્રને તરે પાર પામે ૩

પ્રથમ કાયાના ૧૨ દોષ બતાવે છે -

चलि याहि राठी पाल्ठी,
प्रथम दोष ए जुगतो नथी ।
आघु पाछु आसन थाय,
बीजु ए दूषण कहेवाय ॥ ४ ॥

અર્થ -પલાઠીને વસ્ત્રેકરી કે બાવડાએ કરી બાધવી તે કાયા સબધી પહેલો દોષ જાણવો અને તે વિવેકીને સેવવા યોગ્ય નથી કટાસણું-આસન આઘુ અથવા પાછુ થાય તે કાયા સબધી બીજો દોષ જાણવો ૪

दृष्टि न राखे एकण दिशे
जोवे चपलपणे चिहु दिशे ।
त्रीजो दोष सामायिक जाणि,
व्रतधरी परिहर हिअडे आणि ॥ ५ ॥

અર્થ –એકજ દિશામા દૃષ્ટિ ન રાખતા ચપલપણાએ કરી ચારે દિશામા જોયા કરે, તે સામાયિકમા કાયા સબધી ત્રીજો દોષ જાણવો અને હૃદયમા જિનવરઆણા ધારણ કરી તે દોષનો તુ ત્યાગ કર ૫

अल्प बहुल लागे सावज्ज,
चोथे दोष निवारो कज्ज ।
पूठ भीत पाछिने स्तभ,
पचम दोष जे ल्ये अवठभ ॥ ६ ॥

અર્થ –થોડુ કે ઘણુ સાવદ્ય એટલે પાપ લાગે તેવુ કામ કરવુ, તે કાયાસબધી ચોથો

દોષ જાણવો માટે પાપકારી કાર્ય સામાયિકમા કરવુ નહી વળી સામાયિકમા પૂઠને, ભીંતનો, પાટિયાનો અને થાભલાનો ટેકો-આધાર લેવો તે પાચમો દોષ જાણવો ૬

अति सकोडे अग उवग,
छठा दोष करे व्रत भग ।
आलसमोडे ए सातमो,
भजे करडक ए आठमो ॥७॥

અર્થ -શરીરના અગ-ઉપાગોને અત્યત સકોડે-સકોચવાળા કરે તે કાયાઆશ્રયીનો છઠ્ઠો દોષ જાણવો અને એ દોષ જો સેવન કરે તો વ્રતનો ભગ કરે અને સામાયિકમા આળસ મરોડે તે કાયા આશ્રયીનો સાતમો દોષ જાણવો અને કરકડા ભાગે-ટચાકડા બોલાવે તે કાયા આશ્રયીનો આઠમો દોષ જાણવો ૭

नवमो मेल उतारे जेह,
  दीस्तणो व्रत दूपे तेह ।
ग्वणे खाज ए दशमो जाण,
  टाळता व्रत चडे प्रमाण ॥८॥

અર્થ -શરીરનો મેલ ઉતારે તે કાયાગળ ધીનો નવમો દોષ જાણવો અને તે પોતાના વ્રતને દૂષિત કરે છે વળી સામાયિકમા ખાજ ખણે અર્થાત્ ખજવાળે તે કાયાગળ ધીનો દશમો દોષ જાણવો તે દોષ ટાળતા વ્રત પ્રમાણ ભૂત-યથાર્થ ગણાય ૮

अगे वीसामण कारवे,
  दोप अग्यारम व्रत हारवे ।
बारम दोप जे निद्रा करे,
  बार दोप काया परिहर ॥९॥

અર્થ -સામાયિકમા શરીરની વિશ્રામણા

અગચપી વગેરે કરાવે તો તે કાયાસબધીનો અગ્યારમો દોષ જાણવો એ દોષ સેવન કરવાથી સામાયિક વ્રતને જીવ હારી જાય છે સામાયિકમા જે નિદ્રા-ઊંઘ કરે, તે કાયાસબધીનો બારમો દોષ જાણવો આ બાર દોષ કાયા સબધીના છે, તેઓનો સામાયિકમા બનતા પ્રયત્ને ત્યાગ કરવો ૯

હવે દશ વચનના દોષ બતાવે છે

वचन तणा दश दोष पिछाण,
परिहर चतुरपणो चित्त आण
बाले कुवचन पहिलो दोष,
लागो जाणी म धरिश तोष ॥१०॥

અર્થ -સામાયિકમા બોલતા વચનના દશ દોષ લાગે છે હે જીવ! તેની તુ તપાસ કરી ઓળખાણ કર-જાણ, અને ચિત્તમા-આત્મામા

ચતુરપણું-વિવેકપણુ લાવીને તે દોષોનો ત્યાગ કર સામાયિકની અ દર કુવચન-ખરાબ વચન બોલવુ તે વચનસબધીનો પહેલો દોષ જાણવો એ દોષ લાગ્યો જાણીને તુ હર્ષિત થઇશ નહીં ૧૦

बीजे म भणिश सहसाकार,
आगो पाछो हिव त्रीजो वार ॥
आपण छंदे जे बोलिये,
चउथो दोष त्रिपे तोलिये ॥११॥

અર્થ -સહસાકાર એટલે વિચાર્યા વિના એકદમ બોલી નાખવુ, તે સામાયિકમા વચન સબધીનો બીજો દોષ જાણવો માટે સહસા કાર વચન બોલવુ નહી વળી સામાયિકમા વચનને આગળપાછળ કરી બોલવુ, તે વચન સબધીનો ત્રીજો દોષ જાણવો અને તેને છોડવો અર્થાત્ નકામી આગળપાછળી વાતો

કરી લવારો કરવો નહી વળી પોતાની સ્વ ચ્છદતા-ઉદ્ધતાઇથી જે બોલાય તે વચન મળધીનો ચોથો દોષ જાણવો, અને તેને ઝેરના ગરખો જાણી છોડી દેવો જોઈએ ૧૧

भणतो सूत्र म र्र सक्षप,
पचम दोप तणो निक्षेप ॥
वग्द म मदिश जा व्रतधार,
ग्ठा दोप तणो परिहार ॥१२॥

અર્થ –સામાયિકમા ભણુના સૂત્રનુ મ ક્ષેપ એટલે ઓછુ કરી બોલવુ એ વચન સબ ધીનો પાચમો દોષ જાણવો માટે અધ્યયન કરતા સૂત્રનો સક્ષેપ ન કર ! જ્યાસુધી સામા યિક પૂર્ણ થયુ ન હોય ત્યાસુધી કોઇ સાથે કલહ–કજિયો, કકાસ ન કરીશ ! હે ચેતન ! વચન મબધી આ છઠા દોષનો ત્યાગ કર !! ૧૨

विकथा सप्तम दोष निवार
पर उपहास आठमो विचार ॥
सपद पद विण उतावळा,
म भणो नवम भाषरा गो ॥१३॥

અર્થ —ચારે પ્રકારની વિકથાઓ સામા-
યિકમાં કરવી એ વચન સંબંધીનો સાતમો
દોષ છે તેનું નિવારણ કરો, પછી સામાયિકમાં
બીજાની હાસી-મશ્કરી કરવી એ વચન સંબં-
ધીનો આઠમો દોષ જાણવો તેને પણ વિચારી
છેડો, વળી અર્થની પૂર્ણ[illegible]—ધ્વનિ જ્યાં
થાય, તેને સપદ કહેવાય [illegible] એવી સપદ
અને પદના સંપૂર્ણ [illegible] વિના ઉતાવળા
પૂર્વક ન ભણશો એ [illegible] નવમો દોષ છે, તેથી [illegible] આ વચનનો

13

जाव आव इम रहिये [illegible],
दसमो [illegible] मही ॥

वचन तणा ए जाणी दोष,
टाळी करो सामायिक पोष ॥१४॥

અર્થ -સામાયિક લીધા પછી કોઈને પણ 'જાવ ! આવ !' એ પ્રમાણે કહેવું નહીં, નિશ્ચયથી વચનનો એ દશમો દોષ થાય છે તેનો અવશ્ય ત્યાગ કરજો ! વચનના એ દસે દોષ જાણી, તેને દૂર કરી સામાયિકવ્રતની પુષ્ટિ-વૃદ્ધિ થાય તેમ કરો !! ૧૪

હવે દશ મનના દોષ બતાવે છે —

मनना दोष हवे सांभळो,
परिहर भवियण पूर रळी ॥
प्रथम दोष मन नहीं विवेक,
नहु जाणे उणो अतिरेक ॥१५॥

અર્થ -હવે સામાયિકમા મનના જે દોષ લાગે છે તે સાભળીને હે ભવ્યાત્મા ! તેઓનો

ત્યાગ કર કે જેથી મનવછિત ફલની સિદ્ધિ થાય સામાયિકનો સમય ઓછો કે અધિક થયો હોય તેને મનમા વિવેક નહી હોવાના કારણે જાણે નહીં એ મનનો પહેલો દોષ જાણવો ૧૫

यश कीरति वाछे अतिघणी,
करे सामायिक जे तिह भणी ॥
बीज दोष ए आगम कह्यो,
भवियण जण जाणो निग्रह्यो ॥१६॥

અર્થ -મનમા યશ કીર્તિની અતી ઘણી વાછા કરે અને એ હેતુથીજ યશ કીર્તિના માટે સામાયિક કરે તેને મનનો બીજો દોષ આગમ-સિદ્ધાતમા કહ્યો છે તે જાણીને ભવ્યા ત્માઓએ દૂર કરેલ છે ૧૬

हियडे वाछे धननो लाह,
त्रिजे दोषे घणो गुण दाह ॥

चउथा दोष जे करिये गर्व,
एणी निर्गमिए फल सर्व ॥१७॥

અર્થ –સામાયિક કરતો છતો જીવ મનમા ધનનો લાભ વાછે કે મારે ધનની ઘણી પ્રાપ્તિ થાઓ ! તો એ મનનો ત્રીજો દોષ થાય છે, એ દોષથી આત્માના ઘણા ગુણોનો દાહ–નાશ થાય છે ચોથો દોષ તો એ છે કે જે સામા યિકમા ગર્વ–અહકાર કરીએ તો મનમ બ-ધીનો ચોથો દોષ થાય છે એ દોષથી સામાયિ કનુ સર્વ શ્રેષ્ઠ ફલ ગુમાવી દેવાય છે ૧૭

कर सामायिक जे बीहतो,
पाचम मुगुण दोष ईहतो ॥
पुत्र धनादिकतणा निदान,
करता छठा दोष निदान ॥१८॥

અર્થ –સામાયિકમા મનનો પાચમો દોષ

આ છે કે મનમા ભયચિંતવતો જે સામાયિક કરે છે તે દોષોને ઈચ્છતો સારા સારા ગુણોને દૂર કરે છે સામાયિકને પુત્ર ધનાદિકની પ્રાપ્તિનુ કારણ જાણી કરે અથવા સામાયિકમા પુત્ર ધનાદિકનુ નિયાણું કરે તો મનના છઠા દોષનો કારણ ભૂત જીવ થાય ૧૮

सामायिक फल विधि जे कही,
शुं जाणु होशे वा नही ॥
इम सशय हियडे आणिये,
सप्तम दोष ते श्रुति जाणिये ॥१९॥

અર્થ —સામાયિકનુ ફળ અને સામાયિકની વિધિ જે કહેલ છે તે હશે યા નહી ? હુ શુ જાણુ ? એમ હૃદયમા સશય કરીએ અર્થાત મનમા શકા આણીએ તો સામાયિકમા મનનો સાતમો દોષ તે થાય છે એ શ્રુતિ એટલે સિદ્ધાતમા બતાવેલ છે ૧૯

अष्टम कर जे आणी रोप,
अविनय करता नवमो दोष ॥
भगतिहीण ए दशमो सही,
श्रावक ए आदरवो नहीं ॥२०॥

અર્થ –મનમા બીજાના ઉપર રોષ આણી જે સામાયિક કરે તે આઠમો દોષ જાણવો વળી અવિનય કરતો જે સામાયિક કરે, તે મન સબધી નવમો દોષ જાણવો અને ભક્તિ–બહુ માન વિના જે સામાયિક કરે તે નિશ્ચેથી મનનો દશમો દોષ જાણવો તે દોષ શ્રાવકે આદરવો નહિ અર્થાત્ શ્રાવકને આદરવા યોગ્ય નથી ૨૦

સામાયિક વ્રતનુ ફળ બતાવતા પ્રકરણ રત્ન સ્વાધ્યાયની સમાપ્તિ કરતા આચાર્યદેવ કહે છે

(ઉપજાતિ ૭૬)

बत्तीस दोसेहिं विसुद्धमेव,
करिज्ज सामाइयमप्पमत्तो ॥

निच्च नरो तस्स सुह समग्गं,
कहेह एत्र मुणि पासचंदो ॥२१॥

અર્થ -બત્રીશ દોષોએ કરી રહિત એવા સામાયિકને નિત્ય- હમેશા અપ્રમાદી થયો થકો જે મનુષ્ય કરે, તેને સઘલા સુખોની અથવા સમગ્ર એટલે ઉત્કૃષ્ટ મોક્ષ સુખોની પ્રાપ્તિ થાય એમ "મુણિ પાસચંદો" એટલે આચાર્યદેવ શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ કહે છે ૨૧

સામાયિક કરવાનુ ફલ શાસ્ત્રોમા આ પ્રમાણે બતાવેલ છે—

"सामाइअ कुणंतो,
समभाव सावओ घडिअदुग ॥
आउ सुरेसु बधई,
इत्तिअमित्ताई पलिआई ॥१॥
बाणवई कोडिओ,
लक्खा गुणसट्ठी सहस्स

नयमय पणग्रीमाप,

मतिहा अड्भागपलियस्स" ॥२॥

અર્થાત્-સમભાવ પૂર્વક બે ઘડી સુધી સામાયિકને કરનો શ્રાવક નીચે બતાવેલા પલ્યોપમોનુ દેવ સબધી આયુષ્ય બાંધે ૧

૯૨૫૯૨૫૯૨૫ એટલા પલ્યોપમો અને ઉપર એક પલ્યોપમના આઠ ભાગ કરીએ તેમાના તેવા ત્રણ ભાગ જેટલુ દેવનુ આયુષ્ય એક સામાયિક કરવાથી બાધે ૨ માટે એવા ઉત્તમ ફળને આપનાર સામાયિક છે, તે કરવામા આળસ-પ્રમાદ મુકી પ્રેમ ધારણ કરવો જોઇએ સામાયિકમા રહ્યા થકા પ્રમાદના યોગે મન, વચન અને કાયાથી બત્રીશ દોષ લાગે છે, તે વિસ્તારથી પ્રકરણ રત્ન સ્વાધ્યાયકાર આચાર્યદેવે બતાવ્યા છે તેને જ સક્ષેપથી લખીએ છીએ —

પ્રથમ કાયાના ૧૨ દોષ આ પ્રમાણે—

૧ વસ્ત્રથી કે ખાવડાથી પલાઠી બાંધે અથવા પગ ઉપર પગ ચડાવે ૨ આસન આધુ પાછુ કરે ૩ એકજ સ્થાને દૃષ્ટિ ન રાખતા દૃષ્ટિની ચપળતા કરે, ચારે દિશાએ જુએ ૪ સાવદ્ય કામ કરે ૫ ઓઠુ લઇ બેસે ૬ અંગોપાંગ અતિ સંકોચે ૭ આળસ મરડે ૮ ટચાકા પાડે, ૯ શરીરનો મેલ ઉતારે, ૧૦ ખાજ ખણે ૧૧ અંગે વિશ્રામણા કરાવે ૧૨ નિદ્રા કરે

સામાયિક કરતા વચનના દશ દોષ —

૧ કુવચન બોલે, ૨ સહસાત્કારે બોલે, ૩ આવો પાછો શબ્દ બોલે, ૪ અવિનયથી સ્વચ્છંદે બોલે, ૫ સૂત્ર બોલતા સંક્ષેપ કરે, ૬ કલહ–કજિયા કરે, ૭ વિકથાઓ કરે, ૮ બીજાની હાસી કરે, છિદ્ર ખોલે, ૯ સંપદા પદ વિના બહુ ઉતાવળે બોલે, ૧૦ આવો જાવો કહે.

સામાયિકની અંદર મનના દસ દોષ:-

૧ મનમા વિવેક ન રાખે તેથી સામાયિક નો ટાઇમ ઓછો અધિકો જાણે નહી, ૨ ઘણો યશ વાછે, ૩ ધનનો લાભ વાછે ૪ ગર્વ કરે, ૫ ભય રાખે, ૬ પુત્ર ધનાદિકનુ નિયાણ કરે, ૭ સમાયિકના ફળનો તથા વિધિનો સદેહ રાખે, ૮ વૈરી દેખી દ્વેષ કરે, ૯ અવિનય કરે, ૧૦ ભક્તિ-બહુ માનથી ન કરે આ ઉપર બતાવેલા ૩૨ દોષોને ટાળી સામાયિક કરે, તે અવશ્ય કલ્યાણ મગલમાળાને વરે

આ સ્વાધ્યાય રત્નનો અર્થ વિ સ ૧૯૯૨ આષાઢ વદી ૧૩ ગુરૂવારે અમદાવાદ શામળાની પોળના ઉપાશ્રયે પરમપૂજ્ય પ્રાત સ્મરણીય આચાર્યદેવ શ્રીભાતૃચદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યમુનિ સાગરચદ્રે સ્વ

પરના ઉપકાર માટે પોતાની સ્વલ્પ બુદ્ધિના અનુસારે સ્વલ્પ માત્ર કરેલ છે તે વાચનારને શ્રેય ભણી થાવ ! ! ! ઓ શાંતિ શાંતિ શાંતિ

ઇતિશ્રી સામાયિક દોષ પરિહાર પ્રકરણ
રત્ન સ્વાધ્યાય સાર્થ સંપૂર્ણ

શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરજી વિરચિતા

ચારિત્રમનોરથ માળા

(સ્વાધ્યાય)

(ઢાળ પહેલી, ચોપાઇની દેશી)

सुगुरुपय पणमुं निशदीस,
कर जोडीने नामिय सीस।
जासु पसायें निरमल नाण,
लहियें मुक्ति तणो अहिनाण ॥१॥

અર્થ—શુભ ગુરૂના ચરણ કમલમા બે હાથ જોડી મસ્તક નમાવી નિરતર નમસ્કાર કરુ છુ જેની કૃપાથી મુક્તિના એંધાણ નિશાનરૂપ નિરમલ જ્ઞાન પામી શકાય છે ૧

ते गुरु भाखे प्रवचन शुद्ध,
जाणिके भेल्यू साकर दूध।

श्रवण पुटें पीता सुख होय,

ए जामलि बीजो नहु कोय ॥२॥

અર્થ —પ્રવચન એટલે શ્રી જિનાગમ વાણી તે વાણીના અનુસારે શુદ્ધ પરૂપણા કરે તે ગુરૂ જાણવા તે વાણી કેવી? જાણે કે સાકર મિશ્રિત દૂધજ ન હોય? એવી શ્રી ગુરૂ મહારાજના મુખમાથી પ્રગટ થતી જૈનાગમ વાણી તે વાણીને કર્ણપુટ દ્વારાએ પીતા જે સુખ પ્રાપ્ત થાય છે તે સુખના સરખુ જગતમા બીજુ કોઈ સુખ ન હોય ૨

माहण क्षत्री वैश्यज शुद्र,

चार वर्ण ए भद्र अभद्र ।

करे सदा बहु विध आरभ,

न मुणे नरभव नथी सुलभ

અર્થ —બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય,

ગુદ્ર એ ચાર વર્ણ છે તેમા કેટલાક ભદ્ર એ
ટલે સારા છે અને કેટલાક અભદ્ર એટલે સારા
નથી એક બીજા ની અપેક્ષાએ સારા અથવા
નરસા છે અથવા ચાર વર્ણ છે તે ભદ્ર છે અને
વર્ણાન્તર છે તે અભદ્ર કહેવાય છે ચારે વ
ર્ણવાળા તેઓ હમેશા બહુ પ્રકારે આરભ કરે
છે જીવને મનુષ્યભવ પામવો સુલભ નથી, કા
રણ કે-અનેક પૂર્વાર્જિત પુણ્ય એકઠા થયા હોય
ત્યારે તે મળે છે? એમ તેઓ નથી જાણતા ૩

परिग्रह विणु आरभ न थाय,
आरभ छकाय हणाय।
जीव हणता वैर विरद्धि,
इणी पर पाम भोगनी सिद्धि ॥४॥

અર્થ —પરિગ્રહ વિના આરભ થાય ન
હિ, અને આરભ કરવાથી છકાયના જીવો હ
ણાય છે, અને છકાયના જીવોને હણતા વેર

વિરોધની અત્યંત વૃદ્ધિ થાય છે એ પ્રકારે જ્યારે જીવ પ્રવૃત્તિ કરે ત્યારે કામ ભોગની સિદ્ધિ-પ્રાપ્તિ થાય છે, તે સિવાય જીવને કામ ભોગની પ્રાપ્તિ થતી નથી મતલબ કે કામ-ભોગની સિદ્ધિમા આવી મોટી આપત્તિઓ રહેલ છે ૪

तह थकी सुखनी शी आश ?
छुटे नही दुःखमय पाश ।
काले प्राणी पामे मरण,
काम--भोग धन थाय न शरण ॥५॥

અર્થ—તો હવે જેમા રહેલ દુખમય એવો પાશ-રજ્જુ છૂટેજ નહિ, અર્થાત્ જેના અંગે દુખની પરંપરા ચાલ્યાજ કરે તે કામ ભોગથી સુખની શી આશા રાખવી ! વળી પોતાનુ આયુષ્ય પૂર્ણ થએ કાળ આવ્યે

લમા ક્યારે ઝીલશું–અવગાહન કરશુ ? વળી
પ્રથમ થઇ ગયેલા મુનિવરો અથવા શ્રમણ
ભગવાન શ્રીમહાવીર સ્વામીના શાસનની
અપેક્ષાએ આદિલ એટલે પ્રથમ સર્વ મુનિઓ
મા મુગટ સમાન એવા ગણધર શ્રી ગૌતમ
સ્વામી, તેઓએ જેવી રીતે ગુરૂકુલવાસને
સેવ્યો અને તેમા રહી આત્મ કલ્યાણ કર્યું
રીતે હુ પણ એવાજ ગુરૂકુલ વાસને સેવના
રા ક્યારે થઇશ ?, તેમજ શ્રી ગુરૂમહા
આપેલ સારણ—એટલે કરવા યોગ્ય
ક્રિયામા થતી ખામીને દૂર કરવા માટે આપેલ
શીખામણ અથવા થતી
બતાવે તે સારણ

ગુરૂમહા
ચોયણ

બીજા યોગ્ય પુરૂષદ્વારાએ પ્રેરણા કરાને તે ચોયણા કહિએ પડિ ચોયણા એટલે વારવાર યોગ્ય પુરૂષદ્વારાએ દોષિતના દોષ દૂર કરવા માટે ગુરૂમહારાજના થયેલ પ્રયત્ન તે પડિચોયણા કહિએ ગુરૂમહારાજે આપેલ અથવા કરેલ નારભૂત એવી સારણા, વારણા, ચોયણા અને પડિચોયણા તેઓને રૂડી રીતે કયારે પોતાના કલ્યાણ માટે સહન કરનાર હુ થઇશ ? તેમજ સુભાગ્યયોગે તે દિવસ કયારે આવશે કે પોતાના સુગુરૂગીતાર્થની હિતશિક્ષા પ્રમાણે ચાલનારા થઇશુ ? ૧૩

रयणायर गुरुजाण, गिरुओ गभीर,
निरमल गुणरयणें भर्यो ए,
गन धन गुरुनी वाणी, डोल्यो मुनिवर,
मेघकुमर जिणे उद्धर्यो ए ।

मेघना श्रेणिकराय, साहुणी मुणिगण,
पेखी निपाणा जे थया ए
चल्या ते गुरुरागें, कहिंय वदिन्तु,
दुस्या सुगुरु भवजल तर्या ए ॥१४॥

અર્થ-પરમોપકારી શ્રી ગુરૂમહારાજને રત્નાકરની ઉપમા આપવામા આવેલ છે, કારણ કે ગોગઇમા કે ગભીરતામા તેવા હોવાથી, તેમજ નિર્મળ ગુણરૂપ રત્નોથી ભરપૂર ભરેલા હોવાથી વળી શ્રી ગુરૂમહારાજની વાણીને પણ ધન્યવાદ આપવામા આવેલ છે કારણ કે જે વાણીના પ્રભાએ ચારિત્રિયાએ ચારિત્ર માર્ગથી ડોલાયમાન થયેલા મુનિવર શ્રી મેઘકુમાર જેવાઓનો ઉદ્ધાર થયો તે મહિમા ગુરૂમહારાજશ્રીની વાણીનો છે માટે તે ગુરૂ મહારાજશ્રીની વાણીને પણ ધન્ય-ધન્ય છે તેમજ શ્રમણ ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીને

વદન કરવાને આવેલા મહારાણી ચેલણાદેવી અને મહારાજા શ્રી શ્રેણિક વગેરે તેઓની બાહ્યવિભૂતિ, રૂપ, રંગ આદિ જોઈને સાધ્વીઓ અને મુનિઓના સમુદાયે જે જે નિયાણા કર્યા તે તે નિયાણાઓને ઉપકારી શ્રી ગુરૂરાજે તેઓને સમજાવી ટાળ્યા એટલે તે તે ભાવનાઓથી પાછા વાળી મૂળ ધર્મમા સ્થિર કર્યા અને તેઓને સંસાર સમુદ્રથી તાર્યા તેથી તેઓ તર્યા એ પણ તેઓશ્રીની વાણીનો જ પ્રભાવ છે એવા સુગુરૂમહારાજશ્રીને ક્યારે વદન કરશું ૧૪

अचपल अतुरित चाल, पग-पग निरखतो,
जुग ममाण धर शोधतो ए,
चालीशु इरियविहारी, कहिये उत्तम,
मानव इम मतिबोधतो ए ।
मृदु वाणी निरवद्य, मधुर अकर्कश,
माणघात जेहथी नही ए;

प्रीति उपावे सत्र, त्रिभुवन जीवने,
हित कारण जिनवरे कहीए ॥१५॥

અથ —ઇરિયાસમિતિ ભાવવાની બતાવે છે –અચપલતા એટલે ચ ચલતા રહિત તેમજ ઉતાવળ કે વેગરહિત એવી ચાલે ચાલતા વળી પગલે-પગલે પોતાની દૃષ્ટિથી જોતા, ધૂસરા પ્રમાણુ ભૂમિને શોધતા ઇરિયાસમિતિએ વિચરનારા એવા ઉત્તમ મનુષ્યોની જેમ ઇરિયા સમિતિની મર્યાદાએ કયારે ચાલનારા થઈશુ ? એમ પોતાના જીવને પોતેજ ભાવનાવડે પ્રતિ બોધ કરતો હવે ભાષા–સમિતિભાવવાની બતાવે છે -કોમળવાણી, પાપરહિત વાણી, મધુર–મીઠીવાણી, અકર્કશ એટલે અકઠોરવાણી અથવા તીખાશ વિનાનીવાણી, વળી જે વાણી ઉચ્ચારણુ કરતા પ્રાણીઓના પ્રાણનો ઘાત ન થાય એવી અપ્રાણઘાતિની વાણી, લાભ

ળનારને સાભળતા તરતજ પ્રીતિને ઉત્પન્ન કરે એવી વાણી, ત્રણ જગતના જીવોના હિતના કારણે શ્રીજિનેશ્વરદેવોએ એવી ભાષા બોલ વાની કહી છે ૧૫

मिश्र मृपा परिहार, सर्मत समत,
आगम जामलि तोलिस्युं ए,
सत्य अने व्यवहार, सुमति सुनिरतिय,
कहिये भापा वोलीशु ए ? ।
कुसुमे जेम मधुकार, भमता घर–घर,
फरीश्यु सूरी गोचरी ए,
लेश्यु उच्छ आहार, कहिये दूपण,
वीस वीगुण ने (४२) परिहरीए ॥१६॥

અર્થ–વળી મિશ્રભાષા તથા મૃષા એટલે અસત્ય ભાષા એ બે ભાષા બોલવાની શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ મનાઈ કરેલ છે માટે

પરિહાર એટલે ત્યાગ કરીને સર્વને સંમત અને આગમ-સિદ્ધાંતની સાથે સરખાવતા મળતી એવી સત્યભાષા અને વ્યવહારભાષા એ બે ભાષા બોલવા યોગ્ય નિર્દોષ, કાય પૂર્તિ, સુમતિપૂર્વક અને પવિત્ર ભાષા સમિતિ સહિત એવી ભાષા કયારે બોલીશું? હવે એષણા સમિતિ ભાવવાની બતાવે છે –

જેમ પુષ્પ પર ભમરો બેસે, થોડુ થોડુ પુષ્પરસ લે અને પુષ્પને કિલામના ન કરે તેમ મુનિ પણ ઘર-ઘર ફરી ગ્રહસ્થને કલેશ ન થાય તેવી રીતે આહાર લે તે ગોચરી કહેવાય ગોચરી એટલે ગાય જેમ ચરે-ચારો કરે તેનું નામ ગૌ ચરી કહેવાય તે જો મર્યાદા વિનાની હોય તો ગદ્ધાચરી જાણવી માટે નિર્દોષ ગોચરી કયારે કરશુ? અને ગોચરી ગ્રહણ કરવામા ૧૬ દોષ દાયકથી ૧ દોષ ગ્રાહકથી ૧૦ દોષ બન્નેથી

એમ ૪૨ દોષ લાગે છે તેને પરહરિ-ત્યાગ
કરી ઉ-છ એટલે થોડો થોડો શુદ્ધ આહાર
ક્યારે લેશું ? ૧૬

मडली पंचे दोष, टाली साहम्मिय,
सविभाग करी भुजीस्यु ए,
छडी राग वळी दोष, कहिये सम मन,
मोह महाभड जीपीशु ए ।
जीव जतन मूके शु, द्रष्टिए निरखीय,
पूजी उपधि पडिगाहीशु ए,
समय ते सफल गणेशु, जइये सयम,
सायर भुजबल गाहीस्यु ए ॥१७॥

અર્થ —ભોજન માંડલીના પાચ દોષ
ટાળી સાધર્મિક મુનિરાજોની સાથે સવિભાગ
કરી ક્યારે ભોજન કરશુ ? વળી અન
નુ પ્રાપ્ત થયેલ્ રાગ અને પ્રતિકૂલ વ

યયે ઙપ થાય છે તેને છોડી બંનેમા મનને સમાન કરી મોક્ષનીય ૧મરૂપ મહાસુભટને ક્યારે જીતશુ?

હવે આદાન—નિક્ષેપણા સમિતિ ભાવવા ની બતાવે છે-ક્યારે જીવ જયણાના હેતુએ દ્રષ્ટિએ જોઈ પુજી પ્રમાજીં વસ્ત્ર પાત્ર વગેરે ઉપધીને મુકશુ અથવા ગ્રહણ કરશુ? વળી તે સમય—વખતને ત્યારે નફળ ગણશુ કે જ્યારે સયમરૂપ સમુદ્રને પોતાના ભુજબળવડે કરી એટલે પવિત્ર વીર્યે કરી અવગાહન કરશુ-ઝીલશુ, મતલબ કે ક્યારે સયમ પાલન કરવામા એક રગે તલ્લીન બનીશુ ૧૭

पासवण उच्चार, खेल्ल सिंघाणय,
जल्ल उपधि तनु तेहवों ए;
चउपयार आहार, वळीय अनेरडा,
परिठवण उचित जेहवों ए।

दशगुण ठंडिल जोइ, सुप्पडिलेहिय,
सुपमज्जिय वळी वळी विहीए,
जेम तेम जयणा होय, प्रवचन भाषित,
कहियें परिठविस्युं सही ए ॥१८॥

અર્થ —હવે પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ ભા
વનાની બતાવે છે—પાસવણ એટલે પેશાબ
માત્રુ, ઉચ્ચાર એટલે વડીનીત-ઝાડો, ખેલ
એટલે મોઢાનો કફ, સિઘાણ એટલે નાકને
મેલ—લીંટ, જલ્લ એટલે શરીરનો મેલ, તથ
જીર્ણ થએલ ઉપધિ એટલે વસ્ત્ર, પાત્ર અને
શરીર વગેરે તેહવો પરઠવા યોગ્ય, ચાર
પ્રકારનો આહાર, વળી બીજો અનેરો પરઠવા
જહવો ઉચિત જે હોય તે દશ પ્રકારે શુદ્
સ્થાનમા એટલે દશ ગુણે ગહિત શુદ્ધ ભૂ

રવાર વિધિપૂર્વક તેવી તેવી સુપ્રમાર્જના ક
રવી કે જેથી જયણા એટલે જીવોની રક્ષા થાય
એ પ્રમાણે પ્રવચન-સિદ્ધાંતમાં કહેલ પારિઠા
વણિયા સમિતિના અનુસારે ખરેખર ક્યારે
પરઠવા યોગ્ય વસ્તુને પરઠવનારો થઈશું ? ૧૮

શુદ્ધ સ્થાનમાં પરઠવાના દશ પ્રકાર
શ્રી વૃહત્કલ્પ સૂત્રમાં આ પ્રમાણે બતાવેલા છે –

" अणावायमसंलोए
परस्स अणुवघातीए ।
समे अझुसिरे यावि,
अचिर काल कयम्मिय ॥ ४४३ ॥
विच्छिन्ने दूरमोगाढे,
ऽनासन्ने बिलवज्जिए ।
तसपाण बीयरहिए,
उच्चारादीणि वोसिरे ॥ ४४४ ॥

અર્થાત્—(૧) અનાપાત એટલે પરઠવતા
બીજાનું જ્યાં આવવું ન થાય એવું સ્થાન

(૨) અસલોક એટલે પરઠવતા બીજાની દૃષ્ટિ ન પડે એવુ સ્થાન (૩) અનૌપઘાતિક એટલે આત્મોપઘાતિ, પ્રવચનોપઘાતિ અને સંયમોપઘાતિ પરઠવાનુ સ્થાન ન હોય (૪) સમસ્થાન એટલે પરઠવતા આત્મવિરાધના તથા સંયમવિરાધના ન થાય તેવુ સમ-સરખુ સ્થાન (૫) અચિરકાલકૃત એટલે ઠરેલ ઋતુના અનુસારે યોગ્ય પરઠવાનુ સ્થાન (૬) વિસ્તીર્ણ એટલે સુખેથી બેસાય એવુ પહોળું પરઠવાનુ સ્થાન (૭) દૂરાવગાઢમ્ એટલે ચાર-પાંચ આગળ હેઠે અચિત્ત હોય એવુ પરઠવાનુ સ્થાન (૮) અનાસન્ન એટલે બહુ નજીક નહિ તેમ બહુ દૂર નહિ એવુ પરઠવાનુ સ્થાન (૯) બિલવર્જિત સ્થાન એટલે ઉંદર વગેરેના બિલોથી રહીત સ્થાન (૧૦) ત્રસ-પ્રાણ-બીજરહીત સ્થાન એવા દશ ગુણ

કરી શુદ્ધ સ્થાનમાં વોસરાવા યોગ્ય વસ્તુને વોસરાવે-પરઠવે

ઢાલ ૩ જી

आरत रौद्र निवारिय, समता रस जल ठारिय,
सारिय गुपति सञ्ति मन राखिज्यु ए ।
वहिय भापा सवरी मौनालम्बन आदरी,
सुंदरी रतन गुपति चित्त आणिज्यु ए ॥१९॥

અર્થ —હવે મનોગુપ્તિ ભાવવાની બ તાવે છે —આર્તધ્યાન તથા રૌદ્રધ્યાનની ક લ્પનાઓને દૂર કરી શાંત રસરૂપ જલમાં મનને શીતલ બનાવી અર્થાત્ સ્થિર કરી, 'સારિય' એટલે શબ્દાદિ વિષયોથી મનને અલગ કરી અથવા અઢાર પાપ સ્થાનમાં ગયેલા મનને ત્યાંથી ખેંચી લાવી આત્મ સ્વરૂપ-માં રમણ કરનાર બનાવી એવી રીતે મનને ગુપ્તિ

ાણું કયારે કરશુ ? હવે વચનગુપ્તિ ભાવ
ાની બતાવે છે —સર્વ પ્રકારે ભાષા બોલ
ાની બધ કરી મૌનપણાના આલબનને
ધારણ કરી સુદરી એટલે મનોહારિણી એવી
વચન ગુપ્તિને ચિત્તમા કયારે આણિશુ ? ૧૯

सहतो दुःसह उवसग्ग, करतो निरतो काउसग्ग,
उस्सग्ग मार्गे गिरि जेम थिर हुस्ये ए ।
फलग जेम डोले नहो, काय हणी तो मुज सही,
निरवही कहियें ते दिन आवस्ये ए ॥२०॥

અર્થ —હવે કાયગુપ્તિ ભાવવાની બતાવે છે —હુ જેથી સહન થાય એવા ઉપસર્ગોને સહન કરતો અને નિર્દોષ એવા કાઉસગ્ગ એટલે કાયોત્સર્ગને કરતો ઉત્સર્ગ માર્ગ એટલે અપવાદ માર્ગ કરતા ઉત્સર્ગમાર્ગ ઘણો કઠણ હોય છે, તેથી ભાવના કરે છે કે

ઉત્સર્ગ માર્ગમાં—મૂલ માર્ગમાં રહ્યો થકો—
પર્વતની માફક થીર ક્યારે હોશું? અથવા
મારૂં મન ક્યારે સ્થિર થશે? વળી ઉપ
સર્ગાદિકે કરીને ઘાય ન્હી તો' એટલે
શરીર હણાતું હોય તો પણ ફલક એટલે
પાટિયાની જેમ ડોલાયમાન થાય નહી એવી
રીતે કાયગુપ્તિમાં રહ્યો થકો મૂલ માર્ગના
નિર્વાહને—સેવનને કરનારો ક્યારે થઈશ?
અને ખરેખર તે દિવસ ક્યારે આવશે? ૨૦

छंडी विषय विष दूषण, धारिसु नहिय विभूषण,
लहीं सण वस्त्र मलिन कहियें पहिरेसु ण।
ते पुण फाटा जीरण, कोइ न करे उदीरण,
हरिण निर्भय थइ जेम विहरस्यु ए ॥२१॥

અર્થ—વળી વિષયરૂપ વિષ એટલે ઝેર
કે જે આત્માને દોષિત કરનાર હોવાથી તેને

દોષ કહેવામા આવેલ છે અથવા હરકોઇ પ્રકારના દોષો તેઓનો ત્યાગ કરીને કોઈપણ જાતની વિભૂષા એટલે શરીર સબધી શોભાને અથવા આભૂષણ–અલકારોને નહી વાછતા છતા એવો ધન્ય અવસર પામી કયારે મલિન વસ્ત્રો તે પણ ફાટયા તૂટયા, જીર્ણ–જૂના જેને લેવાની કોઈ પણ ઉદીરણા–વિચારણા ન કરે એવા વસ્ત્ર ધારણ કરી હરણની માફક નિર્ભય થઇ કયારે વિચરશુ ? ૨૧

प्रथम सामायक ऊचरी, छह काय रक्षा करी,
 आकरी किरिया कहियें पालिस्युं ए ।
छह मास थिति तिहतणी, उकोसें प्रवचन भणी,
 मुख भणी छज्जीवणीया सभालिस्यु ए ॥२२

અર્થ –પ્રથમ સર્વવિરતિ સામાયક એટલે નાની દીક્ષાને શ્રી ગુરૂમહારાજની પાસે ઊચરી એટલે–અગીકારકરી ** પ્રકારના ...

જેમ રક્ષા થાય તેવી રીતે વની આકરી એટલે ઉત્કૃષ્ટિ ધર્મ નબધીની ક્રિયા ક્યારે પાલન કરશુ ? અર્થાત આચરશુ ? વળી સામાયક ચારિત્રની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પ્રવચન–સિદ્ધાતોમા છ માસ સુધીની બતાવેલ છે ત્યા સુધીમા શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રનુ છજીવણીયા નામનુ અધ્યયન મુખપાઠ થઈ જવુ જોઇએ એમ જે સિદ્ધાતોમા બતાવેલ છે તેને ક્યારે સભાળશું ? અર્થાત્ એ પ્રમાણે કરીને ક્યારે વર્તશુ ? ૨૨

आवश्यक दशवैयाली,
आठ पनर दिन तप पाली,
मडली सात विधियें आराधिस्यु ए ।
पामिय सुद्गुरु सयोग,
तेहनो तसु मुखे अनुयोग,
सभोग साम्भिसु वहियें साधिस्यु ए ॥२३॥

અર્થ–ત્યારપછી વડી દીક્ષા અર્થાત્ છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર લેવા માટે માડલીયા યોગ વહેવાના, તેમા આવશ્યક સૂત્રના આઠ દિન, દશવૈકાલિક સૂત્રના પનર દિન અને માડ લીના સાત દિન લગે પાલીતપ એટલે આંબિલ વગેરે કરીને વિધિ–પૂર્વક કયારે આરાધીશું? વળી સુગુરૂદેવના સયોગે 'તેહનો' એટલે શ્રી આવશ્યક સૂત્ર અને શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રનો 'અનુયોગ' એટલે વ્યાખ્યા 'તસુમુખે' એટલે તે ગુરૂદેવના મુખદ્વારાએ 'પામિય' એટલે પ્રાપ્ત કરીને સાધર્મિક મુનિરાજોની સાથે આહાર –પાણી વીગેરેના 'સભોગ' એટલે સવિભાગને કયારે સાધીશુ? અથવા સાથે બેસી એક મડલીમા ગોચરી કયારે કરશુ? ૨૩

गुरु साखें उच्चारण, तप करी लेइय वायण,
पावण श्रुत भणी कदयें थाइस्युं ए।

रउये काल वाघाय्य, विरत्ति पाभाइय,
राइय करी सज्झाय पठाविस्यु ए ॥२४॥

અર્થ -વળી ગુરૂદેવની 'સાખે' પાસે 'ઉવઠાવણ' ઉપસ્થાપના ચારિત્ર સ્વીકારીને તપ કરવા પૂર્વક શ્રી સિદ્ધાંતોની વાચના ગ્રહણ કરીને 'શ્રુતભણી'- શ્રીશ્રુતજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરી-મેળવી અથવા શ્રુતજ્ઞાન મેળવવા માટે પાવણ' પવિત્ર ક્યારે થાશુ ? તેમજ એક રાત્રિમા ત્રણ કાલગ્રહણ કરવાના હોય છે તેમા ૧ લો 'વાઘાઇય' એટલે રાત્રિના પ્રથમ પહોરમા કાલગ્રહણ કરવામા આવે છે તે ૨ જો 'વેરત્તિ' એટલે રાત્રિના ત્રીજા પહોરે જે કાલગ્રહણ કરવામા આવે છે તે ૩ જો 'પાભાઇય' એટલે પ્રભાત થવાના સમયમા જે કાલ ગ્રહણ કરવામા આવે છે તે એવી રીતે 'રાઇય' એટલે એકરાત્રિમા ત્રણ કાલગ્રહણ કરી ક્યારે

મજ્ઝાયને 'પઠાવશુ, એટલે કરશુ ? ૨૪

पढमे सज्झाय विधिए करी,
बीजे ध्यान समाचरी,
जागरी त्रीजे जामे जागिस्यु ए ।
चउथे भणण गुणण वळी,
दिवस क्रिया करी मन रली,
केवली मारगे कदर्ये लागिस्यु ए ॥२५॥

અર્થ-રાત્રિના પહેલા પહોરમા વિધિ પૂર્વક મજ્ઝાય કરશુ, બીજા પહોરમા ધ્યાનને સમાચરશુ-ધ્યાઇશુ, ત્રીજા 'જામે' પહોરમા 'જાગરી' કદાચિત્ પ્રમાદ થએલ હોય તો તે પ્રમાદને છોડી સાવધાન થઇ ધર્મ જાગરિકા કરી ફેર કયારે જાગશુ ? અને રાત્રિના ચોથા પહોરે ભણશુ-ગણશુ, તેમજ દિવસ સંબંધી ...ર્વ, ક્રિયાને 'મનરલી' પ્રેમપૂર્વક

એવી રીતે ૭વની ભગવંતોએ બતાવેલા માર્ગે ક્યારે ચાલશુ ૨૫

अढार सहस शीलांगें, रथरूपें अति चंगें,
रंगें ए स्वयं धुरि धुर धारश्यु ए ।
दशरिद्र साधु समाचारी,
निज थुइ पर दूषणवारी,
मनोहारी निरति स्वहियें पालिश्यु ए ॥२६॥

અર્થ –વળી અઢાર હજાર શીલ એટલે બ્રહ્મચર્યના અંગ-ભેદોએ કરી સહિત અને રૂપે કરી અતિ ચંગ મનોહર એવો જે રથ તેની 'ધુરિ' ધોસરીને 'ધુર' ધોરી બલદની માફક 'રંગે' પ્રેમપૂર્વક ક્યારે ધારણ કરશુ ? તેમજ પોતાની સ્તુતિ–પ્રશંસા અને બીજાના દોષ જોવા અર્થાત્ પરની નિન્દા કરવી એ બન્ને અવગુણનો ત્યાગ કરી શુદ્ધ–પવિત્ર મનોહારી

એવી દશ પ્રકારે સાધુ મુનિરાજની સમાચારી જેવી કે-આવસ્સહી, નિસ્સહી, ઈચ્છાકાર, મિચ્છાકાર વગેરે પોતાના કલ્યાણ સારૂ અંગીકાર કરી ક્યારે પાલન કરશું ? ૨૬

सहिरयु परिसह बावीस,
नव कलिपए मन समगीश,
धन दीस उग्र विहारें विहरिस्यु ए ।
पर परिवाय विरत्तओ,
शत्रु-मित्र सम चित्तओ,
तत्तओ गृहीय सग कइयें छंडिस्यु ए ॥२७

અર્થ -બાવીશ પરિસહને ઇચ્છાથી સહિશ અને મનની જીજ્ઞાસાઓ-મુરાદોને પૂર્ણ કરશ અથવા મનના ઉત્સાહથી નવકલ્પી "ઉગ્ર' ઉત્કૃષ્ટ વિહારે જ્યારે વિચરશું ત્યારે તે દિવસ ધન્ય-ગણીશું વળી પરપરિવાદ એટલે "

જાઓના અવર્ણવાદનો 'વિરત્તઓ' ત્યાગ કરીને અને શત્રુ-મિત્રના ઉપર સમચિત્તવાળા થઇને 'નત્તઓ' તત્વથી ખરેખર ગૃહસ્થ-સ માર્ગીઓના સંગ પરિચયને કયારે છોડશુ? ૨૭

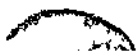
आराम उज्जाणिहिं, सुन्नागार सुसाणिहिं,
ठाणिहिं स्वयें वसश्यु अहनिशि ए ।
रमश्यु धम आरामिए,
समक्ति तरु अभिरामिए,
नामिए दम शिव फल सवर रसिए ॥२८॥

અર્થ --આરામ-બગીચામા, ઉદ્યાનમા, શૂન્ય ઘરોમા તથા શ્મશાન ઇત્યાદિ સ્થાનોમા દિવસ તેમજ રાત્રિએ કયારે વસશુ? વળી સમકિતરૂપ વૃક્ષોએ કરી મનોહર અને 'દમ' એટલે ઉપશમ-શાતિ અથવા ઇંદ્રિયોનુ દમન તથા શિવ-કલ્યાણ તે નામવાળા અને સવર-

અનાશ્રવ, આત્મ-સ્વરૂપમાં રમણતા રૂપ રસે કરી ભરપૂર તેમજ રસીલા એવા ફ્લો જેમાં રહેલા છે એવા ધર્મરૂપ આરામ-બગીચામાં ક્યારે રમશું ? ૨૮

पढिय पुव्व पडिमा बार,
कहियें वहिस्युं सविचार,
आचार आदर करीने आदरी ए ।
गजसुकुमाल तणी परें,
माणज कोइ नर हरे,
तिह ठरे मन मरत्ति अति माहरीए॥२९॥

અર્થ—ચૌદપૂર્વના જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરીને તથા સાધુ-મુનિરાજની બાર ભિક્ષુ-પ્રતિમાઓને વિધિપૂર્વક પોતાના વિચાર ઉત્સાહ અને આદર-પ્રેમપૂર્વક આદરી-સ્વીકારી કરી ક્યારે વહેન કરશું ? તેમજ શ્રી કૃષ્ણવાસુ

નાનાભાઇ ગજસુકુમાલની જેમ કોઇ મનુષ્ય પ્રાણુનો નાશ કરે તોપણ તેવા સ્થાનમા મારા મનની પ્રવૃત્તિ અત્યત સ્થિરતાને ક્યારે પામે? અર્થાત્ તેવા પ્રાણુાત કષ્ટમા ગજ-સુકુમાલની માફક મારૂ મન પણ ચલાયમાન ન થાય એવા અપૂર્વ પડિતવીર્યને ક્યારે પ્રગટ કરશુ? ૨૯

ઢાલ ૪ થી દૂહા —

विकथा सहुण वारी करी,
एक चित्ते सज्झाय।
कर्ये करिस्यु वण गहणे,
वसी निरमळ ठाय ॥ ३० ॥

અર્થ –'વિકથા' એટલે વિરુદ્ધ નકામી અનર્થને પેદા કરનારી એવીજે કથા તે-રાજકથા, દેશકથા, ભક્ત એટલે ભોજનની કથા અને

સ્રીયોની કથા વગેરે અનેક વિકથાઓના ત્યાગ કરી ગહનવનની અદર પવિત્ર સ્થાનમા બેસી ચિત્તની એકાગ્રતાપૂર્વક સારી મર્યાદાએ કરીને શ્રુતજ્ઞાનનુ સ્મરણ કરવુ તેનુ નામ સજ્ઝાય, એ પ્રકારની સજ્ઝાયને કયારે કરશુ ? ૩૦

थिविर कल्पी हु विहरतो,
जिनकल्पी जिम जाण ।
करिस्यु वन मृगचारिका,
निःपडिकम्म मति आण ॥ ३१ ॥

અર્થ –જિનકલ્પીની જેમ ઉત્કૃષ્ટ મર્યાદાને જાણી સ્થવિરકલ્પીપણે હુ વિચરતો તેમજ 'નિ પડિકમ્મ' એટલે શરીરની પણ સાર સભાળ ન કરવી એવી દૃઢમતિ મનમા ધારણ કરતો અને 'વનમૃગચારિકા' એટલે જેમ જગલમા હરણિયા કોઈ

યા વિના રહે છે તેમ હુ પણ લૌકિક સુખોની આશાઓને છોડી કયારે વાસ કરીશ ? ૩૧

ते दिन क यें आवशे ?
एकाकी गीतथ्य ।
गुरुप्रसादि जदयें थशे,
साधीशु निय परमथ्य ॥ ३२ ॥

અર્થ –તે દિવસ કયારે આવશે કે શ્રી ગુરૂદેવની મહેરબાનીથી અર્થાત્ પ્રસાદથી ' એટલે સૂત્ર તથા તેના અર્થના જાણકાર થયા થકા ' એકાકી ' એટલે દ્રવ્ય-ભાવથી એકલા અર્થાત્ બીજાની સહાય વિના તથા રાગ-દ્વેષ રહિત થઇને જ્યારે પોતાના પરમાર્થને સાધીશુ, ત્યારે તે દિવસ સફલ ગણીશુ ૩૨

कच्छपनी परे गोपवी,
इद्रिय पच प्रपच ।

अप्रतिबद्धो वायु जिम,
छंडी छल बल वंच ॥ ३३ ॥

અર્થ-પાંચે ઇંદ્રિયોનો 'પ્રપંચ' એટલે વિસ્તાર-ફેલાવાપણું તેને કાચબાની માફક ગોપવી અને વાયુની માફક કોઈનો કોઈની સાથે પ્રતિબંધ-સંબંધ કર્યા વિના તથા 'છલબલ વંચ' એટલે કોઈપણ બાનાથી અથવા બલ-પરાક્રમથી બીજાઓને ઠગવું અથવા દુઃખી કરવા તેથી મહાન્ પાપ થાય છે માટે તેનો ત્યાગ કરી ક્યારે વિચરશું? તે દિવસ ક્યારે આવશે? ૩૩

निरालंब आकाश जिम,
जलहि जिम गंभीर।
सौम्य लेश शशि तणिय परे,
मंदर गिरि जिम धीर ॥ ३४ ॥

धारे अमदावाद मध्ये पूज्यपाद सुगृहीतना
मधेय श्री हर्षचंद्रसूरीश्वर सुविनेयरत्न पंडित
महर्षि श्री मुक्तिचंद्रगणि सुशिष्यरत्न-परम
पूज्य परोपकारी प्रातःस्मरणीय सकलजैना
गमरहस्य पारगामी युगप्रवर श्री जैन श्वेता
बराचार्यवर्य श्री भ्रातृचंद्रसूरीश्वरजी महा
राजना शिष्य मुनि सागरचंद्रे पोतानी स्वल्प
बुद्धिना अनुसारे स्व-परना कल्याण माटे
लख्यो छे तेमां जे कांई ज्ञानीओनी आज्ञा
विरुद्ध लखायुं होय तो तेनु अथवा न्यूना
धिकपणुं थयु होय तो तेनुं 'मिच्छामि
दुक्कडं' ओ शान्ति ! शान्ति ! शान्ति !

श्री चारित्र मनोरथमाला-प्रकरणरत्न-स्वा
ध्याय सार्थ समाप्त ॥

શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરવિરચિતા-

લઘુઆરાધના.

(પ્રકરણરત્ન સ્વાધ્યાય)

(દેશી-ચોપાઈ-૭૬) મૂલ-

प्रणमु पहिलुं श्री अरिहंत,
भरते जे सपइ विहरत ।
वंदु सिद्ध अनादि अनत,
श्री आचारज जे गुणवंत ॥ १ ॥
श्री उवज्झाय नमु चित्तधार,
साधु जे अढियदीव मझार ।
नमियें भगतिए पच त्रिकाल,
त्रिविध त्रिविध त्रिभुवन प्रतिपाल ॥२॥

અર્થ —પ્રથમ શ્રી અરિહત પદને હુ નમ   છુ, વળી આ ભરતક્ષેત્રની

અદર વર્તમાન તીર્થ કરોની ચોવીશી (જેમા પહેલા શ્રી ઋષભદેવ અને છેલ્લા શ્રીમહાવીર સ્વામી થયા છે)તેને પણ નમસ્કાર કરૂ છુ વળી અનાદિ અનત કાળમા થએલા શ્રી સિદ્ધ ભગવાનોને હુ નમસ્કાર કરૂ છુ ગુણવત એવા શ્રીઆચાર્ય ભગવાનોને હુ નમસ્કાર કરૂ છુ ૧

શ્રી ઉપાધ્યાય ભગવાનોને ચિત્તમા ધારણ કરી હુ નમસ્કાર કરૂ છુ અઢી દ્વીપ-મનુષ્યલો કમા વિચરતા સાધુમુનિરાજોને હુ નમસ્કાર કરૂ ‌છુ પચપરમેષ્ટી પરમાત્માઓને ત્રિકાળ એટલે ત્રણે કાળ સવાર બપોર અને સાઝે ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરૂ છુ કારણ કે તેઓ ત્રિવિધ ત્રિવિધ' એટલે મન, વચન અને કાયાએ કરવુ કરા વવુ અને અનુમોદવુ એવી રીતે ત્રણે જગ તની પ્રતિપાલના-રક્ષા કરનારા છે ૨

पंच परमेष्ठी एह नवकार,
चौदह पूरवनो उद्धार ।
श्री जिनशासन एहज सार,
समरता ल्हिये भवपार ॥ ३ ॥

અર્થઃ— 'પંચ પરમેષ્ઠી, એટલે અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ એજ 'નવકાર' એટલે નમસ્કાર છે, તે ચૌદપૂર્વનો સાર છે શ્રીજિનશાસનમાં એહજ 'સાર એટલે પરમતત્ત્વ છે નિરંતર એહનું સ્મરણ કરતાં સંસારસાગરનો પાર પામીએ ૩

अरिहंत सिद्ध साधु ते वळी,
धर्म जेय भाख्यो केवली ।
ए मगल मुझ मंगलकार,
एहज चार लोगुत्तम सार ॥ ४ ॥

एहज चार कीजे नित सरण,
जेम मुय टाले जामण मरण ।
ए जामि नहु बीजो कोइ,
सरण वज्र पिंजर जे होइ ॥ ५ ॥

અર્થ —અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને જે કેવલી સર્વજ્ઞ ભાષિત ધર્મ એ ચારે મંગલ મને મંગલ-કલ્યાણના કરનારા થાઓ, એ ચારે લોકમાં જેજે ઉત્તમ પ્રધાન છે તેમાં પણ સારભૂત ૦ ૪ ઉપર કહેલ એજ ચારનું હમ્મેશાં હું શરણ કરૂં છું જેથી મારા જન્મ-મરણ ટળે એમના સરખો બીજો કોઇ શરણ નથી શરણમાં વજ્રના પાંજરા જેવો રક્ષણ કરનાર જે હોય, તેનોજ શરણ ગ્રહણ કરાય છે ૫

ए ससार असार अपार,
अथिर बहुल दु खनो भडार ।

स्वारथि मळियो सहु परिवार,
जिन विण मुझ नहु तारणहार ॥६॥

અર્થ – આ સંસાર સાર વિનાનો છે અપાર છે, અથિર છે અને બહુ દુઃખોનો ભંડાર છે તેમાં સર્વ પરિવાર સ્વાર્થી મળ્યો છે, તેથી જિનેશ્વર વિના બીજો કોઈ મને તારનાર નથી

चिहु गइ भम्यो जीव एकलो,
सुख दु:ख सहेतो ए एकलो।
एकज जामे एकज मरे.
एकज भवसायर उत्तर ॥ ७ ॥

बीजो कोइ न चाले साथ,
धर्म कर्म कीधो निज हाथ।
नेहज पूठे आवे एक,
इम जाणी जीव आण विवेक ॥ ८

મધ્ય ચાર ગતિમાં જીવ એકલો ભમ્યો સુખ અને દુઃખ પણ એકલોજ સહન કર્યો છે એકલોજ જન્મે છે એકલોજ મરણ પામે છે અને એકલોજ સંસાર સમુદ્ર તરી પાર પામે છે કોઈ બીજું કોઈ પરભવમાં સાથે ચાલતો નથી પોતાના હાથે જે કાંઈ ધર્મ કરેલ હોય તેજ એક સાથે આવે છે એમ જાણી હે જીવ ! તું વિવેકને ધારણ કર

पामी नरभव आरज लोग,
श्रावक कुल सामग्री जोग ।
गुरु उपदेश सूत्रनी वाण
निज मत सहित तत्वग्राह जाण ॥१०॥

અર્થ —મનુષ્યભવ આર્ય દેશ, શ્રાવકનું કુલ સાનુકુલ સર્વ સામગ્રીનો જોગ અને સૂત્ર આગમાનુસાર ગુરૂદેવનો ઉપદેશ પામી

अणख म कर जीव ! हुओ को किमे,
कर तेय जमु मन जे गमे ॥११॥

અર્થ —શ્રીજૈનધર્મમા પણ મતાતરો ઘણા છે સમજ વિના જીવોએ દૃષ્ટિ રાગને લઈ પોતપોતાના મતો માની લીધેલા છે માટે હે જીવ ! તુ કોઈ ઉપર અરૂચિ કે અદેખાઈ કરીશ નહી જેમકે આણે મારૂ બગાડયુ, આણે આમ કેમ કર્યુ ? અથવા આ આમ કેમ કરે છે ? ' હુઓ કો કિમે ' એટલે કોઇએ આમ કેમ કર્યુ ? એવા વિચાર કરવા યોગ્ય નથી માટે જેના મનમા જેમ ગમે તેમ તે કરે, પરચિતામા તારે પડવાની જરૂર નથી ૧૧

परिहर पर चिंता जजाल,
कर एक आपणनी सभाल ।

तार करणी आप आपणी,
सत्य जे भाख्यो त्रिभुवन धणी ॥१२॥

અર્થ —હે ચેતન ! પરની ચિંતા એ જ જાળ છે, તેનો ત્યાગ કર અને એક પોતાની જ શુભ સંભાળ કર કારણ કે પોતપોતાની કરણી જ તારનાર છે આવું તો તે જ જે ત્રણ જગતના ધણી પરમાત્માએ કહ્યું બતાવ્યું હોય ૧૨

जिनवर प्रतिमा जिनवर तणी,
प्रथम तत्त्व ए नेवे गणी ।
मार्ग प्रकाशे सूधो करे,
ते गुरु तारे आपण तरे ॥ १३ ॥
दयामूल जिन भाषित धर्म
प्रवचन सार तत्त्वनो मर्म ।
अहनिश मुझने एह प्रमाण,
निंदु पाप अढारह ठाण ॥ १४ ॥

અર્થ —જિનવર અને જિનવરની પ્રતિમા આ બન્નેને પ્રથમ દેવતત્વમા ગણેલ છે તથી એ દેવતત્વ જાણવુ અને શુદ્ધ પ્રકારે-ઉપદેશ કે અને શુદ્ધ કરણીને કરે-આચરે, તે ગુરુતત્વ જાણવુ પોતે તરે અને બીજાને પણ તારે એવા જે હોય તે ગુરૂ કહેવાય છે ૧૩

દયામૂળ શ્રીજિનેશ્વરદેવ ભાષિત તે ધર્મ તત્વ જાણવુ તેમજ દ્વાદશાગી-પ્રવચનનો સાર અને અનેક તત્વોનો મર્મ આ ત્રણ તત્વોમા આવી જાય છે હમ્મેશને માટે આ ત્રણ તત્વની મને પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે અને તેનેજ હુ સાચા કરી માનુ છુ વળી આચરેલા-કરેલા અઢાર પાપસ્થાનોની હુ નિંદા કરૂ છુ ૧૪

इण वेला जे होय ममाद,
मुझने तो तजी हर्ष विषाद ।

मुगुरु साखे अणसण उचरु,
दु कृतनी आलोयण करु ॥ १५ ॥
पडिवज्जु हवे चारे सरण,
इणिपरे साधु पडित मरण ।
वोसिरावु परिग्रह आरभ,
तप सयमनो लउ अवठभ ॥ १६ ॥

અર્થ —આ અત સમયની વેળામા પ્રમાદ, હર્ષ અને વિષાદ એટલે ખેદ આ ત્રણેને હુ તજુ છુ તજીને હુ સુગુરૂની સાખે અણુસણ ઉચરૂ છુ, મારી જાતથી ન કરવા યોગ્ય દૃત્ય થયા હોય તેની આલોચના કરૂ છુ ૧૫

હવે હુ ચારે શરણાનો સ્વીકાર કરૂ છુ એ પ્રમાણે કરી હુ પડિત મરણને સાધુ આરાધુ છુ પરિગ્રહ અને આરભને હુ વોસરા છુ, તપ અને ... આલબન લઉ છુ,

म र ग ग्ग्या पह गरीर,
चाअा अग्न पहिर्या चीर ।
नावण धावण वह सुगार
गीया मधुर मरम आहार ॥ १॥
चग्म समें त पण त्यागिर,
तेहनी ममता मति परिहर ।
स्वामु जीर नागसी त्प
श्रीजिन सिद्ध मसाधु ममय ॥ २

અર્થ —આ શરીરનુ મે બહુવાર
પાલન કર્યું છે ચુઆ ચંદન લગા યા,
પહેરાવ્યા, નવરાવી-ધોવરાવી બહુ
નમાવ્યા મીઠા અને ન સ આહાર ખરનાવ
૧૭ એવા શરીરને છેલા મમયે છેલા
ગાને વોસરાવુ રુ તે શરીર પર માતાપણા
બુદ્ધિ તેનો ત્યાગ ક છુ શ્રીજિનેશ્વર દેવ,સિ

મને સુસાધુ-મુનિરાજની સાખે ચોરાસી લાખ જીવાયોનીની સાથે ખમત ખામણા કરૂ છુ ૧૮

चूल्हेवो पाली कतरणी,
घरटी उखल हल नहरणी।
कुदाला पाउडा कुठार,
बाण धनुप पमुहा हथियार ॥ १९ ॥
कुवाड करसण घर हाट,
वहु रखार अरहट घडी घाट।
इण भवे कर्या अनेरे भवे
स्वामी वोसिरामि ते सवे ॥ २० ॥

અર્થ -ચૂલો, પાલી એટલે તળવાર અથવા છરી, કાતર, ઘટી, ઉખલ એટલે ખાડણીઓ હલ, નખ ઉતારવાની નરણી, કોદાલા, ઘણ પાઉડા, બાણ, ધનુપ વગેરે હથીયારો ૧૯ તેમ ...ના વાડ, ખેતિકર્મ ઘર, ...

ધાણી વખારો, અરહટ એટલે કુવા અથવા વાવડી માથી પાણી કાઢવાના સાધનો, અનેક પ્રકારના ઘાટને ઘડાવવા ઈત્યાદિક આરભો આ ભવમા કર્યા હોય, અથવા પહેલાના ભવોમા કર્યા હોય, તેનાથી જે જે જીવોની વિરાધના થઈ હોય, તેને ખમાવુ છુ અને એ બધા કર્મ કરવાના સાધનોને હુ વોસરાવુ છુ ૨૦

जे मुजने लागा अधिकरण,
अणगल जल कीधा जे तरण ।
जीव हण्या इण भव परभवे,
खामी वोसिरामि ते सवे ॥ २१ ॥

અર્થ –'અધિકરણ' એટલે પાપના સ્થાનો જે જે મને લાગ્યા હોય, વગર ગળ્યા પાણીમા તરવાની જે કાઇ ક્રિયા કરી હોય અથવા સ્નાન કર્યા હોય ઇત્યાદિ કરવા વડે કરીને

આ ભવમા કે પરભવોમા જે જીવો હણ્યા હોય તે જીવોને હુ ખમાવુ છુ, અને લાગેલા તે સર્વ પાપને હુ વોસરાવુ છુ ૨૧

बीजी भगति देवगुरुतणी,
नामारण माळी गुणगिणी ।
इण भव बीज अनेरे भवे,
वळी वळी अनुमोदु ते सव ॥ २२ ॥

અર્થ –આ ભવમા કે બીજા ભવોમા દેવ ગુરુની ભક્તિ કરી હોય, ગુણને કરનારા બળી તેમની આસાતના ટાળી હોય, તે સર્વની વારવાર હુ અનુમોદના કરુ છુ એ કાર્ય આરાધી સાર થયુ એમ હુ વખાણુ છુ ૨૨

साहम्मी जननो कर्यो सन्मान,
कन्यादान पात्रेमु दान ।

दीण भय हीध अनेरे भवे,
वळी वळी अनुमोदु ते सवे ॥ २३ ॥

અર્થ –સાધર્મી ભાઇયોનુ સન્માન માનાથી થયુ હોય, કરુણાપાત્ર ' એટલે દીન, દુખી, અનાથ, ગરીબ તેઓને દયાથી આપ્યુ હોય, અને પાત્ર એટલે પાત્રમા ભક્તિપૂર્વક દાન કરવામા આવેલ હોય એ પ્રકારે આભવમા કે પૂર્વના ભવોમા મે કરેલ હોય તો તે સર્વને વારવાર હુ અનુમોદુ છુ ૨૩

पासह पडिक्कमणा पच्चक्खाण
श्रुत समझी पाळी जिण आण ।
गुण्या देव सुगुण नवनवे,
वळी वळी अनुमोदु ते सवे ॥ २४ ॥

અર્થ –પર્વ દિવસમા પૌષધ કર્યો હોય, પાપથી પાછા હઠવા માટે પ્રતિક્રમણ કર્યા

હોય અવિરતિ ટાલવા માટે પચ્ચખ્ખાણ કર્યા હોય, સૂત્ર-સિદ્ધાંત સાભળી શ્રીજિનેશ્વરદેવની ગાણા પાવન કરી હોય અને નવા નવા ઉત્તમ ગુણોએ કરી શ્રીવીતરાગદેવની સ્તુતિ કરી હોય, તે સર્વને વારવાર હુ અનુમોદુ છુ- મે સારુ કર્યું એમ માનુ છુ ૨૪

पाखी चौमासादिक पर्व,
सूत्र तणी साखे ते सर्व ।
इण भवे कीध अनेरे भवे,
वळी वळी अनुमोदु ते सवे ॥ २५ ॥

અર્થ -પાખી અને ત્રણ ચોમાસી તથા સવત્સરી આદિ પર્વ શ્રીસૂત્રમા જ્ઞાનીઓએ જે બતાવેલ છે તે પ્રમાણે સર્વેની આરાધના આ ભવમા કે પૂર્વના ભવોમા કરી હોય તે સર્વેને વારવાર હુ અનુમોદુ છુ ૨૫

किं बहुना जिहूं साव जेय,
    सकृतमत्र अनुसार तेय ।
गण भव कीध अनेरे भवे
    वळी वळी अनुमादु ते सवे ॥ २६ ॥

અર્થ – કિં બહુના એટલે શું અધિક કહુ નહી કાળમા શ્રીસૂત્રના અનુસારે જે સુકૃત-પૂણ્ય ઉપાર્જન આ ભવમા કર્યું હોય, કે બીજા ભવોમા કર્યુ હોય તે સર્વેની વારવાર અનુમોદના કરુ છુ ૨૬

आराधना सखेपे करी,
    अहनिशि एह भाव मन धरी ।
समरता भव आराधिये,
    'पासचद मुगति लाभ साधिये ॥२७॥

અર્થ –આ આરાધના સક્ષેપે એટલે ટુકામા રચેલી છે દરરોજ મનની પવિત્ર ભાવના

પૂર્વક એનુ સ્મરણ કરતા આ મનુષ્ય જન્મ રૂપ ભવને આરાધીએ એટલે સફલ કરીએ અને તેમ કરવાથી મુકિતનો લાભ મેલવીએ, પરમ કલ્યાણ મંગલની માળાને વરીએ એમ 'પાસચંદ' એટલે શ્રીમન્નાગપુરીય બૃહત્તપાગચ્છાધિરાજ યુગપ્રધાન ક્રિયોદ્ધારકારક સંવેગ રંગરંગિતાત્મા પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ કહે છે, એમ જાણવું ૨૭

આ સંક્ષેપ આરાધના પ્રકરણરત્ન સ્વાધ્યાયનો અક્ષરાર્થ પરમપૂજ્ય પ્રાતઃસ્મરણીય વિદ્વત્શિરોમણિ ચારિત્રગુણચક્રચૂડામણિ આચાર્યદેવ શ્રીભ્રાતૃચંદ્રસૂરિરાજ શિષ્યમુનિ સાગરચંદ્રે પોતાની સ્વલ્પ બુદ્ધિના અનુસારે સ્વ-પરના શ્રેય માટે વિ. સં. ૧૯૯૨ ના મહા વદી ૧૩ બુધવારે અમદાવાદ મધ્યે લખ્યો છે. શાંતિ ! શાંતિ !! શાંતિ !!!

આચાર્યદેવ શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરકૃત—

આઠમદપરિહાર સ્વાધ્યાય

અર્થકર્તા-મુનિ સાગરચંદ્ર-

सुगुरु सीखवर जीव संभाल,
आठे मद मन हुता टाल।
दिनकर तापे ग्रीष्मकाल,
जिम जल छंडे सरवर पाल ॥ १ ॥

પરમપૂજ્ય ગુરૂદેવ આચાર્યશ્રી ભાતૃચંદ્ર સૂરિરાજને નમસ્કાર કરીને હુ સ્વાધ્યાયનો અર્થ લેશમાત્રથી લખુ છુ

અર્થ —હે જીવ ! સુગુરૂમહારાજે આપેલ શિખામણને તુ યાદ કર, તે શિખામણને યાદ કરી આઠે મદને તુ મન થકી દૂર કર જેમ સૂર્યના તાપે કરી ઉષ્ણકાલમા એટલે ઉનાળામા જલ સરોવરની પાલને છોડે છે, એટલે

સૂર્યના તાપથી જેમ જલ સૂકાઈ જાય છે, તેની માફક મનરૂપ સરોવરમા મદરૂપ જલને ગુરૂરાજની શિખામણરૂપ સૂર્ય તાપે કરી તુ નાશ કર, એ ઉપનય છે ૧

आठे आठ करमना ठाम,
जेतु नाम तेतु परिणाम ।
एणो काळ एनो उन्माद,
पत्रमादि ए मथम ममाद ॥ २ ॥

અર્થ -મદ આઠ છે, તે આ પ્રમાણે -૧- જાતિમદ, ૨-કુલમદ, ૩-રૂપમદ, ૪-બલમદ ૫-શ્રુતમદ, ૬-તપમદ ૭-લાભમદ, અને ૮- લક્ષ્મીમદ, એ આઠમદ તે આઠ કર્મના સ્થાન છે, એટલે એના ઉદયે જીવને કર્મોનો બંધ થાય છે, વળી એ મદોનુ જેવુ નામ છે તેવુ જ ... પરિણામ છે એટલે આઠમ ...

કાંઈ મદ જીવને ઉદયમા આવે છે ત્યારે તેવા નવા પ્રમાનના અહંકારરૂપ પરિણામ કરાવે છે વળી Cनाद અવસ્થામા જેવા જીવના પરિણામ થાય છે, તવા પરિણામ એ નદોના ઉદયથી જીવને પ્રગટ થાય છે, અને ઘણાભાવ સુધી નવાજ અનુદ્ધ પરિણામ રહે છે, એટલે જલ્દીથી પરિણામોનુ પરાવર્ત્ત ન થતું નથી, અથાત્ અદલતા નથી વળી પરમાત્માઓએ આગમ-સિદ્ધાંતામા પચ પ્રમાદ કહેલા છે, જેવા કે-૧-મદ્ય, ૨-વિષય, ૩-કષાય, ૪-નિદ્રા અને ૫-વિકથા વળી કહેલુ પણ છે

"मज्ज विषय कसाया,
निद्दा विगहाय पंचमी भणिया ॥
पए पचपमाया जीव पाडति संसारे ॥१॥

અર્થાત્ જેમના નામ ઉપર આવી ગયા એ પાચે પ્રમાદો જીવને નસારમા પાડે

છે ૧ અને એ પાંચ પમાદ માહે મદ છે
પ્રથમ પ્રમાદ છે ?

હવે આચાર્ય શ્રીકુલમદનો ત્યાગ કરવાને
ઉપદેશ આપે છે -

मातापक्ष जाति जगे कही,
कर्मवश ते उत्तम लही ।
एहनो मद म करिश लगार,
ए तें लही अनंतीवार ॥ ३

અર્થ–હે ભવ્યાત્મા! આ જગતમા માત
પક્ષ તે જાતિ કહેવાય છે એટલે ઉ
જાતિવાળી માતાના ઉદરથી ઉત્પન્ન થ
જીવ ઉત્તમ જાતિવાન ગણાય છે પૂ
શુભકર્મના સયોગે હે જીવ! તુ ઉ
જાતિને પામ્યો, માટે તેનો મદ–અહ
વાગ્ચિત્તમા લગાર માત્ર પણ કરીશ

મારભુકે આચારજ તું આ ઉત્તમ જાતિને
ામેવ છે એમ નથી, પહેલા પણ અનંત
ર ાવી ઉત્તમજાતિ તું પામ્યો છ તેથી
ર માં નવાઇ જવું પ્રાપ્ત કરેલ નથી,
જથી અહંકાર કરવો યો ર ાય એ તો
ા ય સંયોગે ઉત્તમ નામની મળે છે, તેથી
તેનો અભિમાન કરવો ન જોઇએ એવો જિનેં
વાનો ઉપદેશ છે, ર

अधम जाति पुण गार अनंत,
त कहेता न लहिय अंत ।
करिग गर्व निगु मन आणि
परिहर शामली आगम वाणि ॥ ४ ॥

અર્થ –હે જીવ ! અધમ જાતિ એટલે નીચ
ી પણ તે અનંતિવાર પ્રાપ્ત કરેલ છે–ભોગ
ર ઠે અને તે અધમ જાતિ આ જીવને કેટલી

વાર પ્રાપ્ત થઇ તે મુખેથી કહેતા પાર આવે
નથી એટલે ગણતરી કરી શકાય તેમ ન
તો હે જીવ ! તુ વિચાર કર કે પૂર્વ પુણ્ય ગ
કદી ઉત્તમ જાતિ મળી તો તેનો ગર્વ
કરવો ? ન જ કરવો જોઇએ શ્રીસર્વજ્ઞ
આત્મા પ્રણિત વચનામૃતોનુ પાન કરી
મદનો તુ ત્યાગ કર, કે જેથી સન્માર
પ્રાપ્તિ કરી શાશ્વતાસુખોનો આ આત્મા
થાય ૪ જાતિમદ ત્યાગ કરવા માટે
દર્શનોમા પણ આ પ્રમાણે બતાવેલ છે

उत्तमा जातिमाप्नोति, हीनामाप्नोति क
नत्राशाम्यतिर्वी जाति, को नामासाद माद
कैवर्ती कुक्षीसभृतो, व्यासो नाम महामुनि
तपसा ब्राह्मणो जातस्तस्माज्जातिरकारणम
चाण्डाली गर्भसंभृतो, विश्वामित्रो महामुनि
तपसा ब्राह्मणो जातस्तस्माज्जातिरकारणम्

गीगर्भाच्च प्रभूता ऋष्यशृंगा महामुनि ।
पमा ब्राह्मणा जातस्तस्माज्जातिरकारणम् ॥४॥

दुकी गर्भ प्रभृता, माण्डव्यश्च महामुनि ।
पमा ब्राह्मणा जातस्तस्माज्जातिरकारणम् ॥५॥

ायद्वर्णविशेषोऽस्ति यावत्तस्य न विन्दति ।
रुप्रामा परम ब्रह्म सव वर्णा द्विजातय ॥६॥

ाइमपणेक्केणवि पत्ता दुचत्तण खियवरा वि ।
न्नमपहिं वह पुण हाहत्ति न सन्वगुण हीणा॥७॥

सक्खं खु दीसइ तवमो विसेसो ।
न दीसइ जाइमएण नूणं ॥
सोवागपुत्तं हरिएससाहू
जस्सेरिसा इड्ढि महाणुभावा ॥ ८ ॥

અર્થાત્–જીવ ઉત્તમજાતિ કે અધમજાતિ
'થી પામે છે, તો તેના અશાશ્વતી જાતિ
ામીને કોણુ તેનો મદ કરે ? ૧ માછીમારની
પુત્રીની કુખથી ઉત્પન્ન થયેલ વ્યાસનામના

મહામુનિ, તે તપથી બ્રહ્મજ્ઞાની થયા, તેમા જાતિ કારણ નથી ૨ ચડાલણીના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયેલ વિશ્વામિત્ર મુનિ તે તપથી બ્રહ્મજ્ઞાની થયા, માટે તેમા જાતિ કારણ નથી ૩ હરિણીના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયેલ ઋષ્યશૃગમહામુનિ, તે તપથી બ્રહ્મજ્ઞાની થયા, માટે તેમા જાતિ કારણ નથી ૪ દેડકીના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયેલ માડવ્ય નામનો મહામુનિ તપથી બ્રહ્મજ્ઞાન પામ્યા, માટે જાતિ તેમા કારણ નથી ૫ જ્યા સુધી તત્ત્વને જાણતો નથી ત્યાસુધીજ જાતિનુ વિશેષપણું છે પરબ્રહ્મને પ્રાપ્ત થયેલા એટલે પરમાનન્દને પ્રાપ્ત થયેલા સર્વવર્ણવાળા બ્રાહ્મણ છે એટલે સરખા છે ૬

એક જ જાતિમદવડે કરીને પણ બ્રાહ્મણપણાને પામ્યો તો સર્વ મદોએ કરીને જીવ સર્વગુણહીનતાને કેમ નહી પામે? ૭

તપનું માહાત્મ્ય નિશ્ચયથી વિશેષપણે જણાય છે, પણ જાતિ મદનું વિશેષપણું દેખાતું નથી જાતિમદથી હીનતા પ્રાપ્ત થાય છે જેમ જાતિમદથી હરિકેશી ચંડાલપુત્ર થયા અને તપ-સંયમના પ્રભાવથી હરિકેશીમુનિ મહાન સમૃદ્ધિ પામ્યા માટે જાતિમદ સર્વથા કરવો નહી

હવે આચાર્યશ્રી કુલમદનો ત્યાગ કરવાનો ઉપદેશ આપે છે -

पितापक्ष तणो कुल नइ,
प्राणीने मद कारण जेह ।
पुण इण मद उन्मत्ता,
किहा जाय टल्या ॥ ५ ॥

-કુલ એટલે પિતાનો જે શુદ્ધ પક્ષ કહિએ, તેની પ્રાપ્તિ પ્રાણીને પ્રાયે

મદ કરાવનારી થાય છે એટલે ઉત્તમકુલની
પ્રાપ્તિ તે જીવને પ્રાયે કરી મદનું કારણ થાય છે
કારણ કે કુલમદે તો ઉત્તમ જીવોને પણ
એટલે સમ્યક્ દર્શનીયોને પણ ભુલાવી ભમાવી
પમ્યા છે, તો સામાન્ય મનુષ્યને અધ પાત
ી નીચકુલે જન્મ કરાવે એમા તો પૂછવુ
શુ ? એ તો એને સહેલ છે ૫

હવે કુલમદથી મરીચી જેવાને વિડબના
થયેલ છે તે બતાવે છે.-

રીચીને ભવ શ્રી વર્ધમાન,
कुलमदे करी अति सपराण ।
पुण माहण कुल अवतर्या,
र्म खप्ये भवसायर तर्या ॥ ६ ॥

અર્થ —શાસનાધિપતિ ચરમતીર્થંકર
ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામીના જીવે
વ પામ્યા બાદ ત્રીજા મરીચીના ભવમા

કુલમદ કરવાથી નીચગોત્ર કર્મ ઉપાર્જન કર્યુ, અને તે કર્મથી ઘણા રૂપાયા-ફરાયા ને અનેકવાર નીચ કુલમા જન્મો કર્યા, અને તે કર્મ ભોગવતા ભોગવતા બાકી રહેલ કર્મ તે છેલ્લા સત્તાવીશમા ભવમા ઉદય આવ્યુ તેથી સમર્થ પુરૂષ છતા પણ પરાધીન થયેલા તેઓશ્રીને ભાડણુ' એટલે બ્રાહ્મણ કુલમા અવતરવુ પડ્યું, અને તે નીચ ગોત્ર કર્મના ક્ષય થવાથી ઉચ્ચ કુલે જનમ્યા, અને ત્યારબાદ અનુક્રમે પરમાત્માએ પોતાના પરમપુરૂપાર્થથી સર્વ કર્મ નાશ કરી ભવરૂપ સમુદ્રને તરી મોક્ષ સુખને પામ્યા સારાંશ એ છે કે-કુલમદ કરવાથી સમર્થ પુરૂષોને પણ નીચ કુલમા અવતરવુ પડ્યુ તો સામાન્ય પુરૂષોને તે કર્મ બેહાલ કરે એમા કશી નવાઇ નથી માટે તે કર્મના ફલ કડવા છે, જીવને ભોગ

વવા સહેલા નથી એમ જાણી સ્વહિત ઇચ્છ નારા પુરૂષોએ તેથી સાવચેત રહેવુ જોઈએ ૬

एम जाणि कुल मद टालियें,
निरतो मुत्र वचन पालियें ।
प्राणि ! ए तुज अपूरव नही,
काल अनन्तो इम गयो वहि ॥ ७ ॥

અર્થ—કુલમદ કરવાથી જીવને અનિષ્ટ ફલો ભોગવવા પડે છે, એમ જાણી હૃદયમા બરોબર અવધારણ કરી કુલમદ ટાલવો– કુલનો મદ કરવો નહિ, અને પવિત્ર આગમ-સિદ્ધાતોની આજ્ઞાઓ પાલન કરવી શ્રી આચારાગ, શ્રી ઉત્તરાધ્યયન અને શ્રીદશવૈકા લિક વગેરે સૂત્રોના પરમાત્માઓએ ફરમાન કરેલ છે કે–ભવ્યાત્માએ કુલનો મદ કરવો નહિ કારણ કે અહિતનો કરનાર છે, સ સારમા

જીવને પરિભ્રમણ કરાવનાર છે, એનુ સેવન કરવાથી અનેક જીવો દુર્દશાને પામ્યા છે વળી તે જન્મમરણાદિ દુ ખોનો આપનાર હોવાથી અ વાબાધ સુખસતતિનો નિરોધ કરનાર છે, માટે તે તજવાયોગ્ય છે, એ પ્રકાર શ્રીજિનેદ્રપ્રણીત આગમવચનામૃતોને હૃદયમા અવધારી કુલમદ ત્યાગ કરો વળી હે પ્રાણી! આત્મન્! તુ કુલનો મદ કરે છે તે કાઇ અપૂર્વ નથી, એટલે તે પ્રથમ કરેલ નથી તેથી અપૂર્વ છે એમ જો તું માનતો હોય તો તે અપૂર્વ—નવીન નથી, પહેલા પણ અનતિવાર તે કુલમદ કરેલ છે, તેથી શ્રેષ્ઠ ફલ તે શુ મેળવ્યુ ? કે જેથી ફરી તારી પ્રવૃત્તિ થાય છે, તેમા તો અનત કાળ ચાલ્યો ગયો, એટલે કુલમદ કરી કરી અને તેના વિપાક • ગવતા ભોગવતા અનતો કાળ ગયો, અને

જો વળી અજ્ઞાનતાથી કુલમદમા પ્રવૃત્તિ થશે તો તેજ પ્રમાણે રખડવુ પડશે, અને આ જીવ સુખનો ભાગી નહિ થઈ શકે,માટે જો સ્વહિતા ભિલાષી થવુ હોય તો તેનાથી દૂર રહેવુ

કુલમદ ત્યાગ કરવા માટે અન્ય શાસ્ત્રોમા
પણ કહેલ છે કે –

अकुलीनानपि प्रेक्ष्य, महाशीलसमन्वितान ॥
न कर्त्तव्य कुलमदो, महाकुलभवैरपि ॥१॥

किं कुलेन कुशीलस्य, सुशीलस्यापि तेन किम ॥
एवं विदन कुलमदं, विदध्यान्न विचक्षण ॥२॥

कुलस्य कमठस्येव, मूलमन्विष्यते यदि।
दोषपंकमनर्त्तेऽते, तदयस्य प्रदृश्यते ॥३॥

सूर्यवंशे त्रिशङ्कुर्य-श्चाण्डालोऽभून्महीपति ।
दिलीपरघुरामाद्या , क्षितिपास्तत्कुलोद्भवा ॥४॥

कन्यायास्तनय कर्ण , क्षेत्रजा पाडुनन्दना ॥
[illegible] ॥५॥

लाभिमान यस्तेषा अधनस्थानजन्मिनाम् ।
ले पृच्छ्यया येया अनन्या निम्नगा स्त्रिय ॥६॥
णवत् कुलजाताऽपि, निर्गुण यत पूज्यते ।
ाधीकुलाद्धया जेनु -र्वध्या यस्यापयुज्यते ॥७॥
र्व कुलेन विशालेन, विद्याहीनस्य देहिन ।
कुलिनोऽपि विद्यावान् दैवैरपि स पूज्यते ॥८॥

અર્થાત્—તીવ્રબુદ્ધિ અને સદાચારે કરી યુક્ત અકુલિનો પણ હોય છે, તેઓને જોઇ મોટા કુલમા ઉત્પન્ન થયેલાઓએ પણ કુલમદ કરવો નહી ૧ કુશીલ પુરૂષના કુલે કરીને શું? તેમજ સુશીલ પુરૂષના કુલે કરીને પણ શું? એવી રીતે જાણનાર વિચક્ષણ પુરૂષે કુલમદ કરવો ન જોઇએ ૨ કમલની જેમ કુલનુ મૂળ જો શોધવા જાઓ તો અંતમા દોષરૂપ કાદવથી મલીન થયેલ કુલ અવશ્ય જોવામા આવશે ૩ સૂર્યવંશમા જે ત્રિશંકુ

નામનો રાજા થયો છે, તે ચડાલ હતો દિલીપ, રઘુ, રામ વિગેરે રાજાઓ તેના કુલમા ઉત્પન્ન થયેલા છે ૪ કન્યાનો પુત્ર કર્ણ અને જારથી ઉત્પન્ન થયેલા પાડવો પણ કહેવાય છે, તો હવે બીજી સામાન્ય કુલ ચર્ચાએ કરી શુ પ્રયોજન? ૫ જેઓના કુલમા તટને તોડનારી અને નીચા પ્રદેશ તરફ ગમન કરનારી નદીરૂપ માતાઓ— સ્ત્રીઓ છે, એવી માતાઓના ઠેકના અગ્રભાગથી જન્મ પામનારા તેઓને કુલનું અભિમાન કરવાનુ કારણ શુ છે? ૬ સારા કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલ છતા પણ નિર્ગુણી પુરૂષને કોણ પૂજે? દૂઝણી ગાયોના કુલમા ઉત્પન્ન થયેલી વાઝણી ગાય શા ઉપયોગની? ૭ વિદ્યાહીન પુરૂષનુ વિશાલકુલ હોય તો તેથી શુ? અકુલિન છતા પણ વિદ્યાવાન હોય તો તે પુરૂષ દેવો વડે પણ પૂજાય છે તો પછી બીજાથી પૂજાન તેમા

શી નવાઇ ? ૮ માટે કુલમદ કરવો તે કોઇરીતે પણ જીવને હિતાવહ નથી, તેથી તેનો ત્યાગ કરવો તે જ ઉચિત છે ૭

હવે રૂપમદ ત્યાગ કરવા માટે ઉપદેશ આપે છે

गुण पाखे रूपें स्युं किस्यु,
परमारथि जन मन गुण वस्यु ।
आवलफूल सेवत्री जाय,
गुणविण रूपें राचे न कोय ॥ ८ ॥

અર્થ –ઔદાર્ય, ધૈર્ય, ગાંભીર્ય, સમ, શીલ, વિનયાદિ ગુણો 'પાખે' એટલે વિનાનુ રૂપ કશા કામનુ નથી, પણ ગુણોએ કરીને સહીત જે રૂપ હોય તો તે યોગ્ય ગણાય છે, કારણ કે પરમાર્થી' તત્ત્વગવેષી પુરૂષોના મનમા ગુણો વસેલા છે, એટલે તત્ત્વગવેષી પુરૂષો ગુણો ઉપરજ આદર કરે છે, પણ રૂપ ઉપર

આદર કરતા નથી, આ બીના દૃષ્ટાન્ત આપી સિદ્ધ કરી બતાવે છે કે-હે આત્મન્ ! તુ જે જેમ આવળના તથા મેવત્રીના ફૂલ રૂપે રળિયામણા દેખાય છે, પણ તેઓમા ઉત્તમ સુગન્ધ વિગેરેના ગુણો ન હોવાથી તેમને કાઇપણ પુરૂષ ઇચ્છતો નથી, તેમ ગુણવિનાના રૂપવાન્ પુરૂષને કોઇપણ આદર આપતો નથી, માટે ગુણવિનાનુ રૂપ કશા કામનુ નથી, તેમજ કહેવપણ છે કે-

गुणैश्च स्पृहणीय स्यान्न रूपण युता जन ।
सौगन्ध्यवर्ज्यं नादेयं
पुष्प कान्तमपि क्वचित् ' ॥१॥

અર્થાત મનુષ્ય બીજાને ગુણથી પ્રિય થાય છે, પણ રૂપથી નહિ, જેમ પુષ્પ મનોહર રૂપવાળુ હોય છતાપણ સુગધ રહીત જે હોય તો તેને કોઇપણ ગ્રહણ કરવાને

ઇચ્છતું નથી માટે ગુણોનું પ્રધાન પણું છે તે બતાવે છે –

जो गुण हुवे तो जस पामिजे,
रूपविणा पुण पण भाविजे ।
गण कारण गुण करा प्रमाण,
रूप उनी मद तजा मुजाण ॥ ६ ॥

અર્થ –હે ભવ્ય ! આ પ્રકારની ભાવના કર, એટલે આવા નિશ્ચયપર આવ, કે પુરૂષનો (રૂપ) વર્ણ ગોરો ન હોય, એટલે નયનને આનંદકારી રૂપ ન હોય, તો પણ જો પુરૂષમાં સુનીતિ, વિવેક, વિનય સૌજન્યતા કૃપાળુતા, કોમળતા, વિશેષતા વિગેરે ગુણો આવિર્ભાવ થયેલા હોય, તો જગતમાં પુરૂષ જશ પામી શકે છે કેવળ રૂપથી અનંત ગામિની કીર્તિને પુરૂષ મેળવી શકતો

નથી કહેલ પણ છે કે- "रूपण किं गुण-
पराक्रमवर्जितेन' અર્થાત્-પરાક્રમ, સુશીલતા,
અક્ષાભતા આદિગુણોથી રહીત કેવળ રૂપે
કરીશું? કશું નહીં વળી કોઇના કહેલા
આ વાક્યો પણ યોગ્યજ છે-'गुण पृच्छस्व
मा रूप" गुणा भूषयते रूप ' અર્થાત્-હે ભદ્રક!
ગુણની પૃચ્છા કરજે પણ રૂપની પૃચ્છા કરીશ
નહીં, કારણ કે રૂપના આભરણ-અલંકાર
ગુણો છે તેથી ગુણો જો હોય તો રૂપ શોભે,
પણ ગુણો ન હોય તો રૂપ શોભે નહીં,
इण कारण गुण करो प्रमाण માટે હે ભવ્ય!
રૂપ અને ગુણ એ બેમાથી ગુણને પ્રધાન
જાણી અંગીકાર કરો અને વળી હે સુજ્ઞણ!
હે સુજનતા ગુણવાન! પૂર્વ પુણ્યના યોગથી
સુરૂપને પામી તેના મદનો ત્યાગ કર એટલે
આવા પ્રકારનો મદ તું કરીશ નહીં કે-હું કેવો

સુંદર લાગુ છું, મારા જેવુ સ્વરૂપ કોઈનુ નથી, મારૂં રૂપ સારૂં છે આ વિચારોનો ત્યાગ કરજે, કારણ કે રૂપ તો પૌદ્ગલિક છે, ક્ષણમા વિનાશી છે તારૂં સ્વરૂપ એ નથી, તું એનાથી ન્યારો છે,એમ નિશ્ચય કરી રૂપમદ ત્યાગ કર ૯

રૂપમદ વગેરે ત્યાગ કરવા સારૂં કોઇ અનુભવી કવિએ કહેલ છે કે:–

(સવૈયા ૭૬)

गार गोरे गाल्को गुमान छोड बावरे,–
रंग तो पतंग तेरो फाल उड जायगो ।
मुआ जेसो धवल्ल दंर दहत न लागे वार,–
नदीके किनारे पद रुख उखटायगो ॥
फुसनकी आग घडी दोपको सोहाग भाग–
चारनको माल यहा चोपटे बिकायगो ।
पसी तेरी देही प्यार जीवता जा काम नायी–
मुआ पीन्डे श्यार काग कुनरो न खायगो ॥१॥

रूपमदे चक्रि सनतकुमार,
उपन्या अंगे कोढ अढार ।
संजम लहि परीसह सह्या,
विणेमद छंडि परमपद लह्या ॥ १० ॥

અર્થ—રૂપના મદ થકી ચક્રવર્તિ સનત કુમારના શરીરમા અઢાર જાતિના કોઢ રોગ ઉત્પન્ન થયા, તે વખતે ચક્રવર્તીને સસાર ઉપર થી ઉદાસીન ભાવ ઉત્પન્ન થયો તેથી ભાવરોગ દૂર કરવાને માટે સંયમ અંગીકાર કરી ઉત્પન્ન થયેલ પરીસહ-ઉપસર્ગને મહન કર્યા, અને સન તકુમાર રાજર્ષિ મદ એટલે રૂપના અભિમાનને છાડી-ત્યાગ કરી પરમપદ જે મોક્ષપદ તેને પામ્યા, એટલે દ્રવ્ય ભાવ રોગ રૂપ દુ ખોનો સમૂળગો નાશ કરી સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ એવુ જે મોક્ષ સ્થાન તેમા બિરાજમાન થયા ૧૦

એને ચક્રવર્તિને ઉપમાન કેવા હેતુથી અને કયા ચાલોગોમા ઉત્પન્ન થયો ? તે જાણવાના હેતુને ટુંક જિના જાનાવની જોઇએ, માટે તેમ અધી ટુંક બીના નીચે પ્રમાણે જાણવી — એક વખત શક્રેન્દ્રની સભામાં પોતાના સ્વરૂપથી શોભતો અત્યંત રમણીય કાંતિવાન્ સંગમ નામનો દેવ આવ્યો તેને જોઇને અન્ય દેવોએ તેના રૂપથી આશ્ચર્યયુક્ત થઇ શક્રેન્દ્રને પુછ્યું કે—હે સ્વામિન્ આવુ સ્વરૂપ કોઇનું હશે ? ત્યાં ઇંદ્ર મહારાજે કહ્યુ કે—જંબુદ્વિપના ભરતક્ષેત્રના છ ખંડનો નાયક વળી કુરૂદેશના હસ્તીનાપુર નગરમાં મુખ્ય જેની રાજધાની છે એવો અને અશ્વસેન રાજાની પટ્ટરાણી સહદેવી તેની કુખથી ઉત્પન્ન થયેલ સનત્કુમાર જે હાલ ચક્રવર્તિપણું ભોગવે છે, તેનું સ્વરૂપ આ દેવ કરતા પણ અધિક છે આ

બીના દેવેન્દ્ર પાસેથી શ્રવણ કરી, દેવો તેનું રૂપ દેખવાના ઉત્કંઠા વાલા થયા દેવો બ્રાહ્મણના સ્વરૂપ વાળા થઇ જ્યા ચક્રવર્તિ સ્નાન કરે છે ત્યા આવ્યા, ત્યા આવીને ચક્રવર્તિનું રૂપ જોઇ ચકિત થઈ ગયા, અને આનંદથી વિચારવા લાગ્યા કે ઇન્દ્રમહારાજે જેવું રૂપ વર્ણવ્યુ હતુ તેવુ જ રૂપ આમનુ છે, એમ નિશ્ચય કરી આનંદિત થયા ત્યારે ચક્રવર્તિએ હર્ષિત થયેલા દેવોને પૂછયુ કે-કેમ આપનુ આવવુ થયેલ છે, અને હર્ષ ઉત્પન્ન થવાનુ કારણ શુ છે? ત્યારે દેવોએ પૂર્વની બીના જે ઇન્દ્ર-મહારાજે વખાણેલ તે કહી સભળાવી તે વખતે ચક્રવર્તિએ રૂપના મદથી દેવોને કહ્યુ કે-જ્યારે હું સર્વ અલંકાર સજી રાજસભામા આવી સિંહાસન ઉપર બેસુ ત્યારે મારૂ સ્વરૂપ તમે જુઓ તો તમને માલમ પડે કે"

સસાગ સમુદ્ર તરી શકીશ નહી, માટે રૂપમ
ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે ગર્વથી એટલે મદ
કોઇપણ કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી, અને ગર્વ
કોઇપણ જીવને શિવપુરનુ રાજ્ય મળતું નથ
જ્યારે તેનો ત્યાગ કરે છે ત્યારેજ જીવ ઉ
પદવીને પામે છે અને અનુક્રમે મોક્ષને પ
મેળવી જીવ પરમાનંદનો ભોકતા થાય છે ૧૧
વળી કહ્યુ પણ છે કે–

• नित्यपरिशीलनीये
  त्वग्मांसाच्छादिते कलुषपूर्णे ।
निश्चयविनाशधर्मिणि
  रूपे मदकारणं किं स्यात् ॥१॥
पुंसामवस्थात्रितयत्रिभाग
  रूपमद यौवनमेव मान्यत् ।
तस्मिन्सदोन्मादगदाग्रभंग-
  स्थगादिदोषोपहते क्व रूपम् ॥२॥
यदा नरः शोचति शोच्यतम–

स्यक्ताशन' १शोषयिवर्णवक्त्र ।
न स्नाति नोत्तिष्ठति नैव शेते,
तदा क्व रूपं क्व च यौवनश्री ॥३॥
स्वरूपासारतां यत्ति, यत्र संसारसारता ।
वपुस्तदपि सौभाग्याऽ,-हंगुरु कृत्य नृत्यते ॥४॥
ममधातुमये देहे, चयापचयधर्मिण ।
जराद्यभिभाव्यस्य, को रूपस्य मदं वहेत् ॥५॥
सनतकुमारस्य रूप, तत्क्षय च विचारयन् ।
को वा सकर्णं स्वप्नेपि, कुर्याद् रूपमद किल॥६॥
तस्मान्न कार्यं सुधिया विचार्य
साश्चर्यसौंदर्यविलासदर्पं ।
ममात्मोहप्रसरे घनेऽस्मिन्,
विद्युल्लताविच्छुरित हि रूपम ॥७॥

અર્થાત્—હમેશાં સાફ કરવા યોગ્ય,
ચામડી અને માંસથી ઢંકાયેલ એટલે વ્યાપ્ત,

१ शाष इत्यपि पाठ क्षयता क्षयराग
२ सौभाग्येन अहं गुरुरिति कृत्वा

મલીનતાથી ભ ર લ અને નિશ્ચયથી વિનાશ
સ્વભાવને ધારણ કરનાર એવા શરીરના રૂપમા
મદનુ કારણ શુ છે ? ૧ પુરૂષોની અવસ્થા
ત્રણ છે-બાલ અવસ્થા યુવાન અવસ્થા અને
વૃદ્ધા અવસ્થા એમાનો ત્રીજો ભાગ તે યુવાન
અવસ્થા, તેજ રૂપ ને પ્રગટ કરનાર છે, બીજી
નહી તે હમ્મેશા ઉન્માદ, રોગ, અ ગ
અવયવના ભ ગ અને વ કાશ વિગેરે દોષોથી
હણાએ છતે રૂપનો મદ કયા ક વાનો રહ્યો ?
૨ શોકથી તપનો મનુષ્ય જ્યા ચિન્તા ક
છે, ખાવાનુ છોડીદે છે, કૃશતા અથવા ક્ષય
રોગથી મુખની શોભા નાશ પામે છે, સ્નાન
ક, ઊઠવુ અને સૂવુ તે ત્યાગ કરે છે,
તેનુ કયા રહ્યુ રૂપ અને કયાં રહી
યૌવન અવસ્થાની શોભા ? ૩ જ્યા સુધી
શરીર છે ત્યા સુધી સ સાર છે અને જ્યા સુધી

અસાર છે ત્યાં સુધી શરીર છે અર્થાત્-જ્યાં અસારની સારતા તેજ શરીર કહેવાય છે, તથી તો શરીરજ સ્વરૂપની અસારતાને કહી રહેલ છે અર્થાત્ શરીરનુ સ્વરૂપ નાશવત હોવાથી સાર વગરનુ છે તો પણ દેહના સૌભાગ્યપણાથી હુ ગુરૂ-મહાન એમ માની જીવ નાચે છે, એજ આશ્ચર્ય છે ૪

સાતધાતુમય આ દેહમા વૃદ્ધિ અને હાનિ થવાના ધર્મવાળો વળી જરા અને રોગથી પરાભવને પામનાર એવા રૂપના મદને કયો પુરૂષ વહન કરે-ધારણ કરે? ૫

સનત્કુમાર ચક્રવર્તિના રૂપને તથા તે રૂપના ક્ષયને વિચાર કરતો કયો વિદ્વાન સ્વપ્નમા પણ ખરી રીતે રૂપના મદને કરે? ૬

તે કારણથી હવે વિદ્વાન પુરૂષે વિચાર કરી આશ્ચર્યને પેદા કરનાર એવા સુદરતાના વિલાસનુ દમન કરવુ જોઈએ, કારણ કે

મા ઙ્નાતા મોહ્રૂપ મેઘમા વીજળીના ઝબ-
કાનાની માફક ચપલતાવાળુ રૂપનુ સ્વરૂપ છે ૭

હવે બલમદ ત્યાગ કરવાનુ જણાવે છે:-

माणी ! तुज बल केहो होय,
काल अतीत विमासी जोय ।
त्रेसठ गलाका पुरुष जे हुआ,
तेहना चरित्र जाणि जुजुआ ॥१२॥

હે પ્રાણી ! પુર્વે ઉત્તમ પુરુષોની વિશ્રામ-
ણા, વૈયાવચ્ચ વિનયાદિક કૃત પુન્યના સયોગે
મારા બલને પામીને આ પ્રકાર બલમદ કરીશ
નહી, કે-'હું બહુ બલવાન્ છુ, મારા જેવો
બલીયો કોઈ મુલકમા છે નહીં, બલવાનોને
પરાજીત કરેલા છે, વળી હુ કુટુબે કરી,
, કરી, બુદ્ધિએ કરી, મિત્રોના સમુદાએ કરી
બલવાન છુ, અમુક રાજા વગેરે પણ મારા

તાબામા છે, મનુષ્યોને હુ જેમ દોરૂ તેમ દોર-
વાય છે, ધનવાન્ મારા કબજામા છે, અમુક
જેવા તો હુ પચાસ ખીસામા રાખુ છુ,
હુ તો મુષ્ટિનો જ્યા પ્રહાર કરૂ ત્યા જળ નીકળે"
ઇત્યાદિ બળ અજીર્ણના ઓડકારે ભારે કર્મી
જીવોને આવે છે, પણ બળનો મદ કરવાથી
પ્રાયે પરભવમા એવા હીન બલપણાને પામે
છે કે-નિરતર પરાધીન કગાલ-મહાદયાજનક
સ્થિતી પ્રાપ્ત થાય છે, અને છેવટે અન્ન અને
દાતને પણ વેર થઈ જાય છે, આવી આવી
અનિષ્ટની પ્રાપ્તિ કરાવનાર બલમદ છે, માટે હે
જીવ! તુ બલમદથી દૂર રહેજે તારામા એવુ
કયુ બલ છે કે જેથી તને મદ થાય છે?
વળી અતીત કાલે એટલે ગયા કાલમા કેવા
દુઃખો તુ પામેલ છે, તે જરા શાતપણે
વિ ... વળી પૂર્વે ચોવીસ તીર્થંકર,

ચક્રવર્ત્તિ નવ વાસુદેવ નવ પ્રતિવાસુદેવ અને નવ બળદેવ, એ ત્રેસઠ શલાકા પુરુષ થયા છે જેઓના ચરિત્ર સંપૂર્ણ હાલ વિદ્યમાન છે, તે વાંચવાથી માલમ પડશે કે અતુલિબલના ધણી આગલ મારું ગજુ કેટલું છે, મેં કર્મ, ધર્મ, મોક્ષને માટે તેઓએ કેટલું બળ ફોરવેલ છે, તે બળની આગળ મારૂં બલ શા હિસાબમાં છે? એમ વિચારી હે જીવ! બલ મદનો ત્યાગ કર ૧૨

तसु बल केहनी आसंग्नि नहि,
तसु प्रमाण हूं न गनुं यहि।
अनतकाल थया अनत,
गुण गिरुआ मोटा गुणवंत ॥ १३ ॥

અર્થ—તે ત્રેસઠ શલાકા પુરુષોનું બળ ના જેવું હતું? એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કોઈનું દૃષ્ટાંત-ઉદાહરણ આપી તેમની સાથે 'જામતિ'

એટલે શરખાવી શકાય એવુ ઉપમાન કોઈ મળતુ નથી, કેમકે એમનાથી અધિક બળવાન કોઇ છેજ નહિ કે જેથી અમુકના જેવુ બળ હતુ એમ કહી શકીએ વળી તેમનામા કેટલુ બળ હતુ ? એના ઉત્તરમા પણ હુ કશુ કહી શકુ તેમ નથી, કારણકે તેઓ અતુલિત બળના ધણી હતા, તેથી કોઈ એમના બળનુ માપ કરી શકે નહીં, તેવા ત્રેસઠ શલાકા પુરુષો અનતકાલે અનત થયા છે અને અનત થશે, તેઓ 'ગુણગિરુઆ' એટલે ગુણોમા મોટા શૂરવીર તાહિ અનેક ગુણ સમહથી ભરેલા હોય છે, અને વળી 'મોટા બલવત'–એટલે અતિશય પરાક્રમને ધારણ કરનારા હોય છે ૧૩

ते चिंतवी आपण पु जोय,

सूर सम अतर होय।

કરી નાખ છે, ત મરણથી શરણ રૂપ એવા જગમા ગુરૂઆઓ મગામદ કરવો સ્થાન બી નથી ૧ વૃદ્ધ અવસ્થામા, મરણ સમયમા અને અશાર કનના કર્મ ઉદયમા બળવાનો પણ જો નિર્બળ થઈ ગના હોય તો એક પૂર્વક કહેવું પડે ૮ ક પુ ગાએ તેવા બળનો અલકાર કર્યો તે નકામો છે ૭ બીકેલ મનુષ્ય શૂરપણાન પામે ૮ તેમજ શૂરતાવાળા સીમ્ણ બને છે ચચર એવા આ બળ, પરા કમની નિયત-નિયમિત સ્થિતિ કોઇ જગ્યાએ જણાતી નથી માટ બળનદ કરવો ન જોઈએ ૪ જેમનુ બળ અહંકારથી રહીત છે, જેમના મન માયારૂપ મલિનતાથી રહિત છે, અને જેઓનુ શ્રુતજ્ઞાન દેષરૂપ ઉણતાથી રહિત , તેઓના જે ગુણો તેજ યથાર્થ ગુણો ગણાય છે ૪ ૭ પરવીર પુ, શૂર જેવા સત

ક્ષુભટોના સમૂહને નાશ કરવામા ચતુર છું,
અત્યન્ત વેગવાન છુ અને સેનાઓ તથા
ઘોડા હાથીના જથ્થાઓનો નાયક છું," એ
પ્રકારે બળના અહંકારને ધારણ કરનો નૃપ
અને રાજા તે પોતાના કિન્ગો, કે ભુજાના
બળથી દબાવેલા જગત્ મધ્યે કાળનો કાળીઓ
થાય છે ત્યારે અનાદરનો સ્થાન બની જાય
છે માટે પરિણામે અહંકાર છે તે ગર્વને
તિરસ્કારનુ કારણ થાય છે ૫ જેમ કુપુત્રથી
કુળનો નાશ થાય છે, તેમ અહંકાર અને
માનથી બળનો નાશ થાય છે કહે બળરાજ
અથવા રાવણની માફક વિનયરૂપ ગર્દાને
નાશ કરવામા સર્પના જેવા એવા માનરૂપ
હાથીના ગર્વનો તુ નાશ કર જેના સરખો બીજો
બનિયો જગતમા કોઈ નથી એવો દશમુખ
રાજ ...થી નાશ પામ્યો, માટે

માયા જનોએ ગણમદ ત્યાગ કરવો જોઈએ ७

હવે શ્રુતમદ ત્યાગ કરવા જણાવે છે—

श्रुतसागर जेम गे अपार,
चउद पूरव अंग अग्यार।
ज इणे श्रुत पार उतर्यां
तणे पुण श्रुतमद नहु कर्यो ॥१५॥

અર્થ—સમુદ્રની જેમ શ્રુતજ્ઞાન પાર વિનાનુ છે, જેમા ચૌદ પૂરવ અને અગ્યાર અંગ વિગે- આવેલા છે જે મહાપુરુષો શ્રુતજ્ઞાનનો પાર પામી ગયા છે, તેવાઓએ પણ શ્રુતજ્ઞાનનો મદ કર્યો નથી १५

आदि अंग हुइ श्रुत केवली,
तरतमयोगे श्रुत ते वली।
इम करता शु श्रुत तुज पास,
म करीश मद इम हिये विमास ॥१६॥

અર્થ -પહેલા શ્રુત કેવલીના સમયમા પણ શ્રુત કેવલીઓની અદર એકથી બીજા શ્રુતકેવલીમા શ્રુતજ્ઞાનની તરતમતા એટલે હીન -અધિકપણુ હતુ, પરતુ એક સરખુ શ્રુતજ્ઞાન એમનામા પણ ન હતુ એમ જો વિચારીએ તો હે ચેતન ! તે શ્રુતજ્ઞાન માહેલુ તારી પાસે શુ શ્રુતજ્ઞાન છે ? એમ હૃદયની અદર વિચાર કર ! વિચારીને શ્રુતમદને તુ ત્યાગ કર ॥ ૧૮

બીજા શાસ્ત્રોમા પણ શ્રુતમદ દૂર કરવા જણાવેલ છે તે આ પ્રમાણેઃ—

स्वबुध्ध्या रचितान्यन्यै , शास्त्राण्याधायलीलया।
सर्वज्ञोस्मीति मदवान , स्वकीयागानि स्वादति॥१॥
श्रीमद्गणधरप्राणा श्रुत्वा निर्माणधारणे ।
क आश्चर्यच्युतमद सकर्णहृदयो जन ॥२॥
ज्ञान मददर्पहर, माद्यति यस्तेन तस्य को वैद्य ।
अमृत यस्य विषायते, तस्य चिकित्सा कथ
क्रियते

…पविसपरमम्मत नाणे आ तेण गन्धमुव्वहइ ॥
…लिगाइ तस्स अगि, समुट्ठिआ मंदपुण्णस्स ॥६॥
…मा यहं धाइ गय, इय जप पढिओ अह चेय ।
आसव्वन्नुमइओ तरतमजोगण मइ विहया ॥७॥
…यदा मदलवितोऽस्यपि महाहंकार यातादिता ।
माहात्म्यादहतासि हंत ममता मैरेयमत्ताऽसि च ॥
तेनासमप्रतिबाधरूप्यपिबुधमन्य'…यमन्ये समं ।
मृदं पठितमानिभिः कदकलात्ता…
मुच्यसे ॥६॥
यदा किंचिज्ज्ञोऽहं द्विप इव मदान्ध समभवं ।
तदा सर्वज्ञोऽस्मीत्यभवदवलिप्त मम मन ॥
यदा किंचित्किंचिद् बुधजनसकाशादवगतं ।
तदा मूर्खोऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगत ॥७॥
सा विद्या या मदं हन्ति सा श्रीर्यार्थिषु वर्षति ॥
धर्मानुसारिणी या च सा बुद्धिरभिधीयते ॥८॥
… धिमसुलभं, चरणसाधक …तज्ञानम् ॥
… । सयमदहर तनैव मद वध थाय ॥९॥

---

*मैरेय–धातक पुष्प… धानाम्मभव मद्य … नु …

અર્થાત્—બીજાઓએ પોતાની બુદ્ધિથી રચેલા શાસ્ત્રોનો સહેજ ગંધ લઈને હુ સર્વજ્ઞ છુ એ પ્રકારે શ્રુતમદને ધારણ કરનાર પોતાના અંગોને ખાય છે ૧ શ્રીમાન્ આચાર્યોના નાયક એવા ગણધરોની અર્થ ગ્રહણ કરવાની ધારણા શકિત અને સૂત્રની રચના તેને સાભળીને વિદ્વાન હૃદયવાળો કયો મનુષ્ય શ્રુત મદને ધારણ કરે ? ૨ જ્ઞાન છે ત મદના અહંકારને નાશ કરનાર છે, તેનાથીજ જેને મદ ઉત્પન્ન થાય તો તેનો વૈદ્ય કોણ ? જેને અમૃત પણ વિષ રૂપે પરિણમે તેની ચિકિત્સા શી રીતે કરવી ? ૩ અહંકારરૂપ વિષને નાશ કરનાર પરમ મંત્ર સરખુ જ્ઞાન છે, તેવા જ્ઞાનથી જે અહંકારને ધારણ કરે છે, તેવા મંદભાગીને તો પાણીમાથી પણ અગ્નિ ઉઠયો એમ જાણવુ ૪ આ જગતમા હુજ પંડિત

તુ એમ ટોઇએ પણ ગર્વ કરવો નહિ કારણકે સર્વજ્ઞ વિના બીજા જ્ઞાનીઓમા મતિ જ્ઞાનનો વૈભવ ઓછા અધિકપણે રહેલ છે, સપૂર્ણ કોઇમા નથી માટે મદ કરવાનો અવ કાશ નથી ૫ અહકારરૂપ પાપગ્રહે કરી તુ ગ્રસાએલો છે, વળી મહાન ગવરૂપ વાતરોગથી તુ પીડાએલ છે, તેમજ મોહના ઉન્માદથી તુ લુણાએલ છે, છતા પણ એહની વાત છે કે મમતારૂપ મદિરાથી તુ મદોન્મત્ત થયો થકા આત્મજ્ઞાનથી રહિત હે મૂર્ખ ! પોતાને પડિત માનતો એવો તુ બીજા મૂઢ પડિત માનીઓની જેમ કલકલાટ શબ્દોને કરતો થકો આકુલવ્યાકુલ જણાય છે ૬ જ્યારે હુ કાઇક

૭ તણીકે હાથીની માફક મદમા આધળો

થયો ત્યારે હું સર્વજ્ઞ છુ એ પ્રકારે ગર્વવાળુ મ્હારૂ મન થયુ જ્યારે વિદ્વાન પુરુષો પામેલી

કાઇક-કાઇક જાણ્યુ ત્યારે મને એમ થયુ કે હુ મૂર્ખ છુ, મને કશુ આવડતુ નથી, તેથી તાવની માફક મ્હારો શ્રુતમદ નાશ પામ્યો ૭ વિદ્યા તો તે કે જે મદનો નાશ કરે લક્ષ્મી તો તે કે જે ધર્મક્ષેત્રોમા વરસે-વપરાય, બુદ્ધિ તો તે કહેવાય છે કે જે ધર્મને અનુસરનારી હોય ૮ સમ્યક્ત્વ ગુણના સ ણધથી તથા સુભ ઉદ્યમથી સુલભ, સર્વ મદોને નાશ કરનાર અને ચારિત્રગુણને સાધનાર એવા શ્રુતજ્ઞાનને પામીને એનાથીજ શ્રુતમદ કેમ કરાય ? ૯

હવે તપમદ ત્યાગ કરવાનુ જણાવે છે —

आदीश्वरें वरषी तप कर्यो,
वीरें छमासी तप आदर्यो ।
वर्ग पतर घन एकावली,
सिंहनिक्रीडित कनकावली ॥१७॥

इत्यादिक दुष्कर तप भाख्या,
वळी अनेरे कीधा सुण्या ।
बारह प्रतिमा समरंगे रही,
आतमजीव लेग निस्तरी ॥१८॥
रे जीव तेहना तप नहु थाय,
तो दुष्कर तप केम धराय ।
फोकट मन इम जाणी करी,
शिव पर अनंत आदरी ॥१९॥

અર્થ -શ્રી આદીશ્વર ભગવાને વરશી તપ
કર્યું, શ્રીવીરભગવાને છ માસી તપ આચર્યું
તેમજ વર્ગ, પ્રતર ઘન, એકાવલી, સિંહનિ
ક્રીડિત અને કનકાવલી ૧૭ ઇત્યાદિક દુષ્ક
તપ શ્રીસિદ્ધાંતોમાં કરવાના કહ્યા છે અને
અનંત ભવ્યાત્માઓએ તે તપને આચર્યો છે
કીધા છે એમ ગુરુમુખદ્વારાએ સાંભળ્યું છે.

વળી કેટલાક જીવોએ બહુ ઉત્સાહપૂર્વક શાંતરસથી જાવજીવલગે બારભિક્ષુ પડિમાઓ સ્વીકારી-વહન કરી છે એમ પણ સાંભળીએ છીએ ૧૮ ત્યારે અશક્તિને ધારણ કરનાર એવા હે જીવ ! તેવું તપ તારાથી ન થાય તો પછી દુષ્કર તપ તારાથી કેમ કરી શકાશે ? માટે એમ જાણી ફોકટ તપનો મદ કરવો તે નકામો છે ૧૯

તપ મદ ત્યાગ કરવા માટે બીજા ગ્રન્થોમાં
પણ કહેલ છે કે —

'नाभेयस्य तपो निष्ठा, श्रुत्वा वीरजिनस्य च ।।
का नाम स्वल्पतपसि स्वकीये मदमाचरेत् ।।१।।
येनैव तपसाऽनुचित् तरसा कर्मसंचय ।।
तेनैव मदद्दिग्धेन, बध्यते कर्मसंचय ।।२।।
इंदियकसायविजयो, जत्थय पूआवयाससोलाइ //
माहु तवो कायव्वो कम्मक्खयट्ठा न अनट्ठा

सिद्धायमन्तरण य पुयासवकारचित्तपीडाय॥
सुपहुपि तयोकम्म, सुग्गइगमणं पमाइंड ॥४॥
सेयन्तरमुसभजिणा, छम्मासावद्धमाण जिणचंदो॥
इयविहरिया निरसणा जइज्जएय ओवमाणेणं॥ ॥

અથાત—શ્રીઋષભદેવ સ્વામીની તથા શ્રી મહાવીર દેવની તપ ઉત્કૃષ્ટતા–તપની પ્રાબલ્યતા સાભળીને પાતાના સ્વલ્પ–નાના સરખા તપમા કયો પુરૂષ અહંકાર ધારણ કરે? ૧ જે તપવડે કરીનેજ જલ્દીથી કર્મ જથ્થાઓનો નાશ કરાય, તેજ તપ જો અહંકારની બહુલતાપૂર્વક કરાય તો આત્મા કર્મના જથ્થાઓથી બધાય છે ૨ જે તપ કરવામા ઇન્દ્રિયો અને કષાય જીતાતા હોય જા, ઉપવાસ અને શીલાદિ ગુણો પ્રાપ્ત થયા હોય એવો રૂડો તપ કર્મક્ષય કરવા માટે ૦ વો જોઇએ તે સિવાય બીજી કોઇપણ વાછા

ન હોવી જોઇએ ૩ કીર્તિને માટે અથવા ઈર્ષ્યાથી, વળી પોતાની પૂજા થાય તે માટે અથવા પોતાના સત્કાર માટે ચિત્તની પીડાને લઇને ઘણો સારી રીતે પણ કરાયેલ તપકર્મ તે દુર્ગતિ ગમન કરાવામા સહાયરૂપ બને છે માટે આ લોકની વાછાઓને છોડી તપ કરવો જોઇએ ૪ નિર્દોષ આહાર ન મળવાથી આહાર વિનાના થયા થકા બાર માસ સુધી શ્રી ઋષભ દેવ ભગવાન્, અને છ માસ સુધી શ્રી વર્ધ્ધમાન જિનચદ્ર આ જગતમા વિચર્યા છે તો એ મહા પુરુષોની ઉપમા–દ્રષ્ટાન્તે કરી સ્વહિત કરવામા પ્રયત્નવાળા થવુ જોઇએ ૫

હવે લાભમદ ત્યાગ કરવા જણાવે છે -

ववहरता एकाते लाभ,

स्हु न जाय एकाते अलाभ ।

करम योगे ए थाय सही,
मद करता होय अधिको नहीं ॥२०॥
इम विचारी लाभ मद छंडी,
समय सवहरने कर मही।
गणि पर होते अनतो नाद,
पद उपर मन धर उन्माद ॥२१॥

અર્થ-વ્યાપાર કરતા એકાન્તે લાભ કે એકાન્તે અલાભ-હાનિ થાય છે એમ આપણાથી કહી શકાય નહિ, જીવને વ્યાપાર કરતા લાભ કે હાનિ જે કાંઈ થાય છે તે તેવા-તેવા કર્મના યોગે-સબબે થાય છે એમ નિશ્ચયથી જાણવું છે તો હવે લાભનો મદ કરવાથી કાંઈ પણ અધિક પ્રાપ્તિ થવાની નથી માટે શા મારુ લાભમદ કરવો જોઈએ? ૨૦ એમ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે વિચારી લાભમદને છોડી

સયમ-ચારિત્ર વ્યાપારમા પોતાના બળ, વીર્ય પરાક્રમને ફોરવવો જોઇએ એ પ્રમાણે ચારિત્ર માર્ગમા ઉજમાલતાને ધારણ કરવાથી જીવને અનતો લાભ પ્રાપ્ત થશે, માટે પવિત્ર એવા આ ચારિત્ર વ્યાપારમા મનને ઉત્સાહવાળુ બનાવવુ જોઇએ જેથી આત્મા અનતો લાભ મેળવે ૨૧

પૂર્વ મહર્ષિઓએ લાભમદ તજવા આ પ્રમાણે બતાવેલ છે –

"अंतरायक्षयादेव, लाभो भवति नान्यथा ॥
ततश्च वस्तुतत्त्वज्ञा, न लाभमदमुद्वहेत् ॥१॥
परप्रसादशक्त्यापि, भवे लाभे महत्यपि ॥
न लाभमदमिच्छन्ति, महात्मान कथंचन ॥२॥
सुग्गभ पुममित्ताण, अलाभ ढढणस्स य ॥
सुच्चा लाभे अलाभे य, तोम रोसं च वज्जजे ॥३॥
लाभेण जो जय तोइ, णो लाभतराइअ
पुक्कम्मो य समाहि

અર્થાત્-અ તરાય કર્મના ક્ષયથી જ જીવને કરકોઈ પ્રકારનો લાભ થાય છે, તે શિવાય થતો નથી તેથીજ વસ્તુતત્ત્વને જાણનાર લાભ નો મદ કરતા નથી ૧ આ સ સારમા બીજાની મહેરબાની કે શકિતથી મોટા લાભો પ્રાપ્ત થાય તો પણ કોઇ પ્રકારે મહાત્માપુરુષો તેવા લાભમદને ઇચ્છતા નથી ૨

પુષ્પમિત્રોના સારામા સારા લાભ અને ઢઢણમુનિના અલાભ એટલે લાભાતરાયને સાભળીને લાભમા કે અલાભમા તોષ ક રોષને ત્યાગ કરવો જોઇએ ૩ લાભ વડે કોઇ જીવ જીતાઈ જાય એટલે લાભમદમા પરાધીન થઇ જાય તો તે જીવ લાભાત રાય કર્મને નાશ કરી શકે નહિ, અને લાભની પ્રાપ્તિમા જે સમાધિવાળો થાય એટલે લાભ મદને જે ન કરે તો સર્વ પ્રકારની સમાધિ-

સુખોને ભુલ મેળવે છે ૪

હવે લક્ષ્મીમદ ત્યાગ કરવાનો જણાવે છે -

अथिर लच्छि जिम स पाराग,
मूखिम मूत जिम काचो ताग ॥
वे पहरनी जिम छाहडी,
कापुरुष केरी जिम वाण्डी. ॥२२॥
खिण खिण आवे खिण खिण जाय,
जे धनवत ते निरधन थाय ॥
करम उदय ते वळी धनवंत,
लखमी मद म करीश गुणवत ॥२३॥

અર્થ -લક્ષ્મીનું સ્વરૂપ કેવુ છે તે બતાવે છે જેમ સધ્યા સમયનો રાગ-રગ, થોડી વારમા જ નાશ પામનાર હોય છે, તેમ લક્ષ્મી પણ નાશ પામનારી છે વળી બારીક ...રનો તાર-તાંતણો જેમ

ત શ પામે છે, તેમ લક્ષ્મી પણ સહેજમા નાશ પામનાર છે બપોરની છાયા જેમ નાશ પામનાર છે, તેમ લક્ષ્મી પણ નાશ પામનાર છે, અને વળી કુપુરૂષની મૈત્રી અથવા એનો આધાર જેમ ક્ષણમા નાશ પામનાર છે, તેમ લક્ષ્મીનો સબધ પણ ક્ષણમા નાશ થનાર છે
૨૨ લક્ષ્મીનો સ્વભાવજ એવો છે કે-ક્ષણ-ક્ષણ મા આવે અને ક્ષણ-ક્ષણમા જાય, જે ધનવત હોય તે તે નિર્ધન થાય છે, અને વળી શુભ કર્મ ના ઉદયે તેજ નિર્ધની પાછો ધનવાન્ થાયછે એટલા માટે હે ગુણવત પુરૂષો ! તમે લક્ષ્મીનો " કરશો નહી ૨૩

શ્રીમદ ત્યાગ કરવા માટે બીજા આચાર્યોએ પણ આ પ્રમાણે બતાવેલ છે -

"श्रुत्वा त्रिभुवनैश्वर्यसपद वज्रधारिण ॥
पुरग्रामधनादीनामैश्वय कीदृशो मद ॥१॥

गुणोऽप्यलादपि श्रयेद् दोषवन्तमपि श्रयेत् ॥
दुःशीलस्त्रीवदैश्वर्यं न मदाय विवेकिनाम् ॥२॥
धनमदर्पं को नाम, यत्क्षणेन विनश्यति ॥
भक्ष्यमाणं व्ययेनैव रक्ष्यमाणं नृपस्थैव ॥३॥
काले कलौ खले मित्रे, पुत्रे दुर्व्यसनान्विते ॥
पिशुनेषु प्रभुद्वेषु लुब्धे राज्ञि धनेन किम् ॥४॥
असद्भिः कलहार्तस्य, सतामनुपकारिणि ॥
दानद्विषोऽनपत्यस्य, त्वधनेन धनेन किम् ॥५॥
प्रव्रज्यात्यक्तगेहस्य जनगौरवपूजया ॥
घनसंघट्टितार्थस्य वध्याननधनेन किम् ॥६॥
विद्या विवादाय धनं मदाय, प्रज्ञाप्रकर्षं
परवञ्चनाय ॥
दानस्युन्नतिर्लोकपराभवाय, येषां प्रकाशस्ति-
मिराय तेषाम् ॥७॥
दत्तं न वित्तं करुणानिमित्तं, लोभप्रवृत्तं कृतमेव
चित्तम् ॥
यैः संचयोत्साहवशाच्च वृत्तं, सोचन्ति ते पात

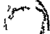
तस्मात् त्वया पुण्यवता कार्यं, प्रवर्द्धमानेन
धनोदयेन ॥
अदानभोगाद्धत हि वित्तं पुसां परत्रेह च
दुर्निमित्तम् ॥९॥
दानस्य भोगस्य मति विभवे संयोगे च संख्य
यदि सदयं करिष्यसि, संप्रत्य[1] पुनरागमिष्यामि ॥१०॥
मरुत[1] सागरा[2] नंदो,[3] मम्मण[4] कृपणा अमी।
चत्वारो भूतले ख्याता, पञ्चम कोऽपि नामवन् ॥११॥
श्रीशान्तिनाथादपरो न दानी दशार्णभद्राद
परो न मानी ॥
श्रीशालिभद्रादपरो न भागी श्रीस्थूलिभद्रा
दपरो न योगी ॥१२॥
[1]गच्छ म वर पित्तयि पडुदयाइ ॥
चउदहसयचिन्ताइ मुमह गइये गयाइ ॥१३॥

---

१ पाटलीपुत्रेऽभवत. २ मिथिलायां ३ श्रावस्त्यां ४ राजगृहे

इन्द्रियाणामरातीना, मनस पवनस्य च ॥
सुलभा सन्ति जेतार ,श्रियो जेता नु दुर्लभ ॥१४॥

અર્થાત્-વજ્રને ધારણ કરનાર ઇન્દ્રની પણ જગતના ઐશ્વર્યની સપદાને સાભળીને ગામ, નગર ધનાદિકના તુચ્છ ઐશ્વર્ય મળ વાથી અહકાર કરવાનો શું છે ? ૧ ગુણોએ કરી પવિત્ર હોય તો પણ તેને છોડી દેનાર અને દોષોએ કરી મલિન હોય તો પણ તેને સેવ નાર ખરાબ આચારવાળી સ્ત્રીની માફક ઐશ્વર્ય -ઠકુરાઈ તે વિવેકીઓને મદ કરનાર થતી નથી ૨ જે દ્રવ્ય મનુષ્યોવડે ખાવા પીવા વગેરેના ઉપયોગમા લેવાતો-ખચાતો ક્ષણવા રમા નાશ પામે છે, તેમજ વળી મનુષ્યો વડે રક્ષણ કરાતો છતા ઉપદ્રવોવડે ક્ષણવાર મા નાશ પામે છે, તેવા દ્રવ્યની કદિ પ્રાપ્તિ થઇ તેના તેનો અહકાર શુ કામનો ? ૩"

પાટલીપુત્ર નગરમા સકલ, મિથીલા નગરીમા નાગર, સાવત્થી નગરીમા નંદ અને રાજગૃહી નગરીમા મમ્મણ આ ચાર લોભી મનુષ્યો દુની યામા પ્રસિદ્ધ છે એમના જેવો લોભી પાચમો કોઈપણ થયો નથી ૧૧ શ્રી શાતિનાથ સમાન બીજો કોઈ દાની નથી, શ્રી દશાર્ણભદ્ર સમાન બીજો કોઇ માની નથી, શ્રી શાલિભદ્ર સમાન બીજો કોઇ ભોગી નથી અને શ્રી સ્થુલભદ્ર સમાન બીજો કોઇ યોગી નથી તો પછી અભિમાન કરવાનુ કયા રહ્યુ ? ૧૨ હે ધન વત ! મનોહર રૂપ વિગેરેની સપદાને જોઈને કે પામીને તું ગર્વ ન કર કારણકે ગર્વ ાનો રહ્યો નથી જુઓ મુંજ રાજાની ્રી ૧૪૪૪ હાથીની હતી તે સર્વ રિદ્ધિ નાશ પામી અને મુંજ રાજા ભીખ માગતો થયો ૧૩ આ જગતમા ઈંદ્રિયો શત્રુઓ,

મન અને પવન એઓને જીતનારા સુખેથી મળી શકે છે પણ લક્ષ્મીને એટલે લક્ષ્મીના મદને જીતનારા ખરેખર દુર્લભ છે ૧૪

ए मद करता हीणा सहू,
मद टाल्ता वृद्धि हुए बहू ॥
सांभलि सुगुरु तणो उपदेश,
आठे मदनो टालो लेश ॥२४॥

सूत्र साखे ए करो विचार,
पालो पूरा पंचाचार ॥
पार्श्वचंद्र सूरीश्वर कहे,
जे पाले ते शिव सुख लहे ॥२५॥

અર્થ –આ ઉપર સવિસ્તર બતાવેલ આઠ મદો તે જો કરવામાં આવે તો તેનાથી સહુ કોઈ જીવ હીનતાને પામે છે, એટલે જે જે

સૂરજી મહારાજના શિષ્ય મુનિસાગરચન્દ્રે સ્વ
પરના ઉપકાર માટે પોતાની અલ્પ બુદ્ધિના
અનુસારે લખ્યો છે તે વાચનારને આનંદ
મંગલ કરનાર થાઓ!!!

ૐ શાંતિ શાંતિ શાંતિ

ઇતિ શ્રીઆઠમદપરિહારસ્વાધ્યાયસાર્થં સમાપ્ત॥

સુગુરૂદેવ શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરકૃત -

શ્રીગૌતમસ્વામિનો લઘુરાસ

(ગાથા—૭૬) મૂલ -

सिरिवसुभूइपुत्तो, माया पुहवीय कुच्छि सभूओ।
गणधार इंदभूइ. गोयम गुत्तो सुह दिसउ ॥१॥

અર્થ -શ્રીવસુભૂતિના પુત્ર, તથા શ્રીપૃથવી નામની માતાની કૂખથી ઉત્પન્ન થએલા, અને ગૌતમ ગોત્રીય એવા ગણધરપદને ધારણ કર નારા શ્રીઇંદ્રભૂતિ (ગૌતમ સ્વામી) સુખને આપો ૧

(ચોપાઈ—૭૬) મૂલ -

रयण विहाणे थयो प्रभात,
गौतम समरु जग विख्यात ।
ऋद्धि वृद्धि जसु महिमा घणी,
पयसेवे धरणीना धणी ॥२॥

અર્થ -ગનિ ગઈ પ્રભાત થયું તેજ સમયે જગતમા વિખ્યાત એવા શ્રીગૌતમગુરૂનુ હુ સ્મરણ કરૂ છુ ગૌતમ ગુરૂના નામ સ્મરણથી સ્મરણ કરનાર આત્માની ઋદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે, અને તેનો મહીમા (જશ, આબરૂ કીર્તિ) ઘણો વધે છે-અને મહાન રાજાઓ પણ તેમના ચરણકમલની સેવા કરી રહ્યા છે અથવા આવો પણ અર્થ થઇ શકે છે-મહાન રાજાઓ-જેમની ઋદ્ધિની હમેશા વૃદ્ધિ થયા કરે છે અને જેમનો મહીમા (જશ, આબરૂ કીર્તિ) ઘણો છે તેવા રાજાઓ પણ ગૌતમ ગુરૂના ચરણની સેવા કરે છે ૨

गौतम स्वामी लब्धि निधान,
गौतम स्वामी नरे निधान ।
गो तरु मणि गौतम नाम,
जैसो नाम तैसो परिणाम ॥३॥

गुव्वर गाम जन्मनो ठाम,
गौतम तणा करे गुण ग्राम ।
सहुअ लोय वालापण लगे,
भट्ट चट्ट बहुला ओल्गे ॥४॥

અર્થ—શ્રીગૌતમ સ્વામી અઠ્યાવીશ અથવા અનેક લબ્ધિઓના ભંડાર છે શ્રી ગૌતમ સ્વામીના નામે નવેનિધાન જીવ પામે છે કારણકે મનોવાછિત પદાર્થ પૂર્ણ કરનાર કામધેનુ ગાયનો પ્રથમ અક્ષર "ગૌ" મનોવાછિત ફલની સિદ્ધિ કરનાર કલ્પવૃક્ષ એટલે કલ્પતરૂ, તેનો પ્રથમ અક્ષર "ત" અને મનોવાછિત કાર્યની સિદ્ધિ કરનાર ચિંતામણિ રત્ન, તેમાથી મણિનો પ્રથમ અક્ષર "મ" એ ત્રણે અક્ષરો એકઠા થઈ તેમના નામમા રહ્યા છે, તેથીજ જાણે 'ગૌતમ' નામ બન્યુ ન હોય ! 'જેવુ નામ તેવુ પરિણામ' એટલે

નામ પ્રમાણે મનોવાછિત ફલને આપનારા હોય તેમા આશ્ચર્ય નથી ૩ શ્રી ગૌતમ સ્વામી ના જન્મનુ સ્થાન ગુબ્બર નામનુ ગામ છે વળી આ બાલથી લઈ ગોપાલ પર્યંત સર્વ લોકો એટલે નાના મોટા સર્વ મનુષ્યો જેમના ગુણ ગ્રામ-વખાણ કરે છે, તેમજ અનેક ભાટ ચાર ણો જેમની 'ઓલગે' એટલે સેવા કરે છે ૪

गौतम गिरुओ गुण भडार,
ऱ्कला वहोतेर पाम्यो पार ।
चउदह विद्या जेणे अभ्यसी,
जागत ज्योति जिसि मनवसी ॥५॥

અર્થ –ગૌતમ મોટા ગુણોના ભડાર બહોતેર કલાના પારગામી અને ચઉદ વિદ્યા ઓનો જેમણે અભ્યાસ કરેલછે, તે વિદ્યાર્ જાગતિ જ્યોતની માફક જેમના મન

વસેલી છે ચઉદ વિદ્યાના નામ આ પ્રમાણે બતાવેલા છે –

'अगानि चातुरो वेदा मीमासा न्यायविस्तर
पुराण धर्मशास्त्र च स्थानाम्याहुश्चतुर्दश ॥१॥
शिक्षा कल्पो व्याकरण निरुक्त ज्योतिष तथा ।
छन्दश्चेति षडङ्गानि प्राहुरेतानि कोविदाः"॥२॥

અર્થાત્–છ અ ગ, ચાર વેદ, મીમાસા, ન્યાયને વિસ્તાર, પુરાણ અને ધર્મશાસ્ત્ર એ ચઉદ વિદ્યાના સ્થાન કહ્યા છે ૧ શિક્ષા, કલ્પ, વ્યાકરણ, નિરૂક્ત, જ્યોતિષ અને છ દ. આ છ અ ગમાઓ વિદ્વાનોએ કહ્યા છે બીજી રીતે પણ ચઉદ વિદ્યાના નામ આ પ્રમાણે છે'–(૧) નભોગામિની. (૨) પરકાયપ્રવેશિની. (૩) રૂપપરાવર્તિની (૪) સ્તભની (૫) મોહિની ( ) સુવર્ણસિદ્ધિ (૭) રજતસિદ્ધિ. (૮) બધથો ભિની (૯) શકપરાજયની (૧૦) રસસિદ્ધિ

શ્રીગૌતમના નામે સર્વપ્રકારની વ્યાધિઓ નાશ પામે, શ્રીગૌતમના નામે પરમ સમાધિ–શાંતિ જીવ પામે, શ્રીગૌતમના નામે દુર્જન ભાગે, શ્રીગૌતમના નામે જીવ ભરપૂર–સંપૂર્ણ હર્ષને પામે ૧૧

શ્રીગૌતમના નામે ઘોડા અને હાથીઓની 'વાર' એટલે સેના–જથ્થાઓને પામે, શ્રીગૌતમના નામે સારા લક્ષણવાળી નાર એટલે સ્ત્રીને મેળવે, શ્રીગૌતમના નામે સારા ગુણો કરી સહિત શ્રેષ્ઠ પુત્રને પામે અને શ્રીગૌતમના નામે સર્વ મિત્ર ભાવને ધારણ કરનારા મિત્રો થાય ૧૨

गौतम नामे ओछव होय
गौतम नामे न पराभव कोय ।
गौतम नामे मगल तूर,
गौतम नामे दूर करूर ॥१३॥

गौतम नामे जय सग्राम,
गौतम नामे तुठे स्त्राम ।
गौतम नामे विनय विवेक,
गौतम नामे लाभ अनेक ॥१४॥
गौतम नामे न छीपे पाप,
गौतम नामे टळे सताप ।
गौतम नामे खपे सवि कर्म,
गौतम नामे होय शिव शर्म ॥१५॥

અર્થ –શ્રીગૌતમના નામે ઓછવની પ્રાપ્તિ
ાય, શ્રીગૌતમના નામે કોઈ પ્રકારના પરાભવો–
ુ ખો થાય નહી, શ્રીગૌતમના નામે મ ગલિક
ાજા વાગે અને શ્રીગૌતમના નામે 'કુરકપૂર'
એટલે ઉત્તમ પ્રકારના ભોજનની પ્રાપ્તિ થાય ૧૩
ીગૌતમના નામે સગ્રામમા–યુદ્ધમા જીત થાય,
ીગૌતમના નામે સ્વામી માલિક તુષ્ટમાન થાય,

શ્રીગૌતમના નામે વિનય-નમ્રતા અને વિવેક-
સ્થિત અરિહંતનુ ભાન થાય અને શ્રીગૌતમના
નામે અનેક પ્રકારના લાભની પ્રાપ્તિ થાય ૧૪

શ્રીગૌતમના નામે પાપ છીપે નહી-અડકે નહી એટલે પાપનો નાશ થાય, શ્રીગૌતમના નામે સર્વ પ્રકારના સંતાપ-દુઃખ ટળે, શ્રીગૌતમના નામે સર્વ કર્મ ખપી જાય, શ્રીગૌતમના નામે મોક્ષના સુખોની પ્રાપ્તિ થાય ૧૫

घणु घणुं हवे कहीये किस्यु,
 थोडे तमे जाणजों इस्यु ।
गौतम समरतो जागीये,
 जे जहिये ते ते मागिये ॥१६॥

અર્થ -હવે એમા અમે ઘણું ઘણું શું કહીયે ટુંકા કથનમાત્ર તમે નિશ્ચયથી એમ ... કે શ્રીગૌતમ સ્વામીનુ નામ સ્મરણ

કરતા જાગીએ એટલે સાવધાન થઈયે તો એમના નામ સ્મરણનો મહિમા એવો છે કે સ્મરણ કરનાર જે જે વાન્છાઓ કરે તેવુ તેને પ્રાપ્ત થાય ૧૯

(શાર્દૂલવિક્રીડિત-વૃત્તમ્)

इत्थ गौतमसस्तुति
मुविहिता चद्रेण पार्श्वादिना,
भक्तिस्फीत मुदाम्येन
गणभृत्पादाम्बुरुट्चञ्चुना ।
ये तस्या, स्मरण प्रभातसमये
कुर्वन्ति चद्रात्मका-
स्ते नित्य मनस' समीहितफल्ल
सद्या ल्भन्तेतराम् ॥१

અર્થ –ભક્તિ–બહુ મા
થએલ ઉજ્વલ–પવિત્ર હર્ષ

અને ગણધરોના ચરણકમલોને સેવવામા ભમર સરખા એવા **પાર્શ્વચંદ્ર** આ પ્રકારે શ્રી ગૌતમ સ્વામીની મનોહર સ્તુતિ વિરચી-બ નાવી છે તે મનોહર સ્તુતિનુ જે સુંદર આત્મા ઓ પ્રભાતના સમયે સ્મરણ કરે છે તે નિરંતર મનોવાછિત ફળને જલ્દી મેળવે છે ૧૭

આ શ્રીગૌતમ સ્વામીના લઘુરાસ-પ્રસ્મરણ રત્નના કર્તા પરમ ગુરૂદેવ શ્રીજૈનાચાર્ય જિના ગમબાવાવબોધકારક સવેગર ગરજિતાત્મા શુદ્ધક્રિયોદ્ધારકારક યુગપ્રધાનબિરૂદધારક શ્રી ાગપુરીય બૃહત્તપાગચ્છનાયક શ્રીપાર્શ્વચંદ્ર સૂરજીમહારાજ છે, તેમના આશયના પે બનતા પ્રયત્ને સક્ષેપ અર્થ કર વાનો પ્રયાસ આચાર્યદેવ શ્રીપરમપૂજ્ય પ્રાત સ્મરણીય વિશ્વવદનીય સાતિશય મૂર્તિમાન શ્રીભાતૃચદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય મુનિ

સાગરચન્દ્રે વિ સ ૧૯૯૩ ના કાર્તિક વદ ૯ સોમવારે અમદાવાદ મધ્યે કરેલ છે છતા કર્તાના આશયવિરૂદ્ધ લખાણુ થયો હોય તો તેનો મિથ્યા દુષ્કૃત્ય થાઓ એમ ઇચ્છી વિરમુ છુ

ઓ શાતિ ! શાન્તિ !! શાન્તિ !!!

ઇતિશ્રી ગૌતમસ્વામિનો લઘુરાસ-પ્રકરણુરત્ન સાર્થ સમાપ્ત

આચાર્યદેવ શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરમહારાજ કૃત.

શ્રીશીલદીપિકા સ્વાધ્યાય ॥

(ચાલતી અને ત્રુટક-ગાથા)

सुह गुरु भाखेरे भवियण सांभलो,
पाले शील जे तसु कुल निरमलो ॥
निरमलो मनही वचन काया,
शील पाले जे सही ।
बलिहारि जाउ एक जीभे,
तास गुण न शकु कही ॥
इण काले थोडा रहसि रहता,
नारी नरयोगे मिले ।
स्थूलिभद्र जेम विरति राखी,
वेदवर्म विणु टले ॥१॥

અર્થ —શ્રીશીલવ્રત પાલન કરવાનો વિધિ અને તેનો મહિમા આચાર્યશ્રી જણાવે છે-સુગુરૂદેવ કહે છે કે હે ભવ્યાત્માઓ! સાભળો જે ભાગ્યશાળી શીલવ્રતને પાલન કરે છે, તેનુ કુલ નિર્મલ જાણવુ જે ભવ્યાત્માઓ ખરેખર મન, વચન અને કાયાએ કરી નિર્મલ શીલવ્રતને પાલન કરે છે, તેની હુ બલીહારી જાઉ છુ, અને તેના ગુણોનુ વર્ણન હુ એક જીભે કહી શકુ નહી, કારણ કે આ પચમકાળમા શ્રીસ્થૂલિભદ્ર સ્વામીની માફક સ્ત્રી અને પુરૂષ બન્નેનો યોગ એકાન્તમા મળ્યા છતા અને સ્ત્રીવેદ પુરૂષવેદ કર્મ ટળ્યાવિના શીલરૂપ વિરતિભાવને રાખનારા થોડાજ હોય છે માટે પોત પોતાનો સદાચાર પાલવાની ખાતર સ્ત્રી-પુરૂષોએ એકાતે એકઠા થવુ નહી કારણ કે બૂરામા બૂરી એકાત કહેલ છે ૧

जाति कुलव्रतनीर लज्जा जे वहे ।
ते मन धारत रूपी निरवहे ॥
निरवहे उत्तम देशविरति,तीर ताणे परमे ।
छठे सत्तम सर्व विरति,परखी नहु अतिक्रमे ॥
धन धन्य जे साहु साहुणी,
वेद सहित ते भाखिया ।
जगन्नाथ आगम छता तणे,
धन्य जेणे व्रत राखिया ॥२॥

અર્થ -પોતાની જાતિની પોતાના કુલની અને પોતાના વ્રતની 'લજ્જા જે વહે' એટલે લજ્જાને જે ધારણ કરે, અર્થાત્ હું જાતવાન છું કુલવાન્ અને હું ઉત્તમ ધર્મવાન છું, માટે મારાથી અનાચાર કેમ સેવાય ? અને હું ઉન્માર્ગે ગમન કરૂં તો મારી જાત લજાય, મારૂં કુલ લજાય અને મારો ધર્મ લજાય એમ લજ્જાને

જે ધારણ કરે તે 'ધાવત' એટલે ઉન્મા ર્ગમા દોડતા મનને 'રૂધી' એટલે અટકાવી પવિત્ર શીલવ્રતને 'નિર્વહે' એટલે નિર્વાહ કરે-પાલન કરે મતલબકે લજ્જાલુ આત્મા હોય તે શીલ પાલી શકે, પગ્તુ લાજ વિનાનો જીવ શીલ પાલી શકે નહી 'જીવઠાણે પચમે' એટલે પાચમા ગુણસ્થાનમા વર્તતો જીવ દેશ વિરતિ કહેવાય, તે ઉત્તમ દેશવિરતિ શ્રાવક પોતાની જાતિકુલ મતની લજ્જાને ધારણ કરતો પોતાના શીલવ્રતને પાલન કરે અને 'છઠ્ઠે સત્તમ સર્વવિરતિ' એટલે છઠ્ઠા, સાતમા વિગેરે ગુણસ્થાનોમા વર્તતા જીવો સર્વવિરતિ કહેવાય છે, તે સર્વવિરતિ રૂપ ચારિત્ર ગુણમા વર્તતા આત્માઓ શીલવ્રતમા 'અતિક્રમ' એટલે મનશુદ્ધિનો નાશ, એટલુ પણ અતિ-ક્રમણ ... લગાડે એવી રીતે નિ-

સ્પષ્ટે શીલવ્રતને પાલન કર 'અહર્નિશ' એટલ નાનામાં નાન ઉત્કૃષ્ટ ગુણવાળા જે સાધ્વીઓ, તેઓને પણ આ ક્રમ-સિદ્ધાંતમાં વંદ મહિમા કહેલા છે માટે જ્યાં સુધી પર આત્માના આગમો જ્યાંસુધી વિદ્યમાન છે ત્યાં સુધી તેઓના ઉપર શ્રદ્ધા રાખી જેમણે પોતાના વ્રતોની રક્ષા કરી અખંડિત શીલાદિ વ્રતોને રાખ્યા, તેઓને ધન્ય છે, તેઓજ આત્મયાગી કહેવાય અને તેઓએજ આ ઉત્તમ જીંદગીનો લાભ મેળવ્યો ગણાય ૨

रूपी ग्गदणा जेम ज नहु रहे,
मननो चिंतन छउमथ तिम न्हें ॥
तिम न्हे निरतो रहे निरतो,
जेम ग्गोके द्रौपदी ।
नारद पूज्या पच साना,
शीर निरमार मुर नमी ॥

सद्‌कार पाम्यो वृद्धि पाम्यो,
पत्र पुष्प फले भर्यो ।
ततकाल महिमा सत्य केरो,
शील आपण उद्धर्यो ॥३॥

અર્થ—રૂપી સાધ્વી અને લખમણા સાધ્વીની માફક જે માયા-કપટથી સત્ય બીના પ્રગટ કરે નહી તો તેના મનમા ચિતવેલા પાપોને છદ્મસ્થ ગુરૂઓ કેવી રીતે જાણી શકે અને સત્ય બીના જાણ્યા વિના તેને આલોયણા પ્રાયશ્ચિત્ત વ્યાજબી શી રીતે આપી શકે? અહી રૂપી સાધ્વીની ટુક બીના આ પ્રમાણે જાણવી—રૂપી નામની રાજપુત્રી બાલ વિધવા હતી, તેના પિતાને પુત્ર ન હતો તેથી પુત્રી પર ઘણોજ પ્રેમ [illegible] પતાને રાજ્ય આપી તે [illegible]

કાળ કરી ગયા હવે રૂપી રાજા થએલ છે કોઇ વખત રૂપી રાજા પોતાના શીલચન્નાચ નામના મત્રીને જોઈ મનમા કામવિકારવાળા થયા મત્રીએ રાજાની વિકારવાળી દ્રષ્ટી જોઈ પોતાના શીલવ્રતનો બચાવ કરવા માટે મત્રી ત્યાથી ભાગી છુટયા અને વૈરાગ્યથી ગુરૂપાસે ચારિત્ર અગીકાર કર્યું સૂત્ર-સિદ્ધાંતોનો ગુરૂ દેવની પાસે અભ્યાસ કરી ગીતાર્થ થયા એટલે શ્રી સઘે આચાર્યપદથી વિભૂષિત કયા રૂપી રાજાએ પણ દીક્ષા લીધી, સાધ્વી થઈ ચા રિત્રપાલન કરી અત સમયે આચાર્યશ્રી સમીપે પર્યન્ત (અત સમયની) આરાધના કરતી વખતે ત દ્રષ્ટીવિકારથી થએલ પૂર્વ અવસ્થાના દોષને માયાથી ગોપવ્યુ, આચાર્યશ્રીએ યાદ કરાવી આપ્યુ, છતા પણ માયા કરી તે વાતને ન સ્વીકારી અને આલોયણા પણ ન લીધી અને

ગતે કાળ કરી ગઈ, તેથી રૂપી સાધ્વીને બહુ ભવોમા ભમવુ થયુ હવે લખમણા સાધ્વીની ટુંક બીના આ પ્રમાણે જાણવી –એક વખત લખમણા નામની સાધ્વીને ચકલા ચકલીનુ મૈથુન જેવામા આવ્યુ, તેથી વિચારો થયા કે પરમાત્માએ મૈથુન સેવવાની અનુમતી કેમ આપી નહી હોય અથવા વીતરાગ તો પોતે અવેદી છે તેથી વેદવાળાને થતી પીડા તે અવેદી શી રીતે જાણી શકે, જો જાણે તો આજ્ઞા આપેને આવા વિચારો થયા તે જોકે તેણીને વધારે વખત રહ્યા નથી, છતા પણ તેઓને દૂર કરવા માટે યોગ્ય પ્રયત્ન ન થવાના લીધે સંસારવૃદ્ધિના કારણભૂત થયા ત્યાર પછી તરતજ તેણીના વિચારો બદલાયા, મનમા થયુ કે મહાહા આ મે ખોટા વિચારો કર્યા ` ` ી મને મહાન્ પાપ લાગ્યુ, માટે હે

જીવ ! ગાઢ આગાઢ મહારાજની પાસે તેની
આલોયણા લઉ છો । મનમા નિર્ણય કરી
ઉઠી ચાલવ માંડ્યુ, પણ કોઈક અપશુકન
થયા તેથી પાછી ફરી અને વિચાર કર્યો કે
એમા શુ આલોયણા લેવી છે અથવા આચાર્ય
મહારાજ એની અમુક આલોયણા આપશે, તો
હુ એથી પણ અધિક કરી લઈશ એમ પોતે
પોતાની મેળે બહુ તપ કર્યો, છતા તેનુ ફળ
કાઈ પણ થયુ નહી અને તે દોષને આલોયા
વિના કાળ ધર્મ પામી લખણા આજ સુધી સંસા
રમા ભમી ધર્મમા પણ માયા-કપટપણુ જે
કરે તો તે જીવને અનર્થ કે નાશ થાય છે
સાભળનાર માલુમ સાચુ કયાંથી સમજે ?
કહેનાર જો સાચુ કહે તો સાભળનાર સાચુ
સમજે વળી સાચુ કહેવાથીજ સત્યતાના
ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે જેમ લોકિકમા મહા

ભારતની અંદર જણાવેલ છે કે—શીવ ગુણુની અંદર નિર્મલ ગંગા નદીના જેવી સતી દ્રૌપદીજીને નારદજીએ પાંચ પ્રશ્ન પૂછયા અને કહ્યુ કે તેઓના ઉત્તર તમે સાચાજ આપો છે। તેની ખાતરી શી ? ત્યારે સતી દ્રૌપદીજી બોલી કે આ આએ। હુ વાવુ અને તે એ ઉગે, વૃદ્ધિ પામે, પાંદડા, ફુલ અને ફળ આવે તો જાણુજો કે દ્રૌપદી સાચુ બોલે છે, અને સતી છે નહિ તો નહી આવી પ્રતિજ્ઞા કરી ત્યારે નારદજીએ પ્રશ્ન પૂછયા, અને સતી દ્રૌપદીજી પણુ આએ। વાવી ઉત્તર આપતી ગઈ તેમ તેમ આએ। ઉગ્યો, વૃદ્ધિને પામ્યો, પત્ર પુષ્પ અને ફળે કરી ભરાણો કેરીએ। પાકી અને સહુના જાણ્યામાં, તત્કાળ સત્યતાનો મહિમા પામ્યો અને પોતાના પવિત્ર શીલ

દા તે મહાત્માઓએ કહ્યા શ્રીકૃષ્ણ મનમાં
ાયા ગણ્યા વિના નિષ્કપટ ભક્ત સ્વભાવે
જે જે ભાવો મનમાં ઉત્પન્ન થયા તે તે ભાવોને
ક્ષ સ્વરૂપ ગુણપદો જણાવવાથી તે મહા-
ત્તીનો મોટો યશ સર્વ જગતમાં ફેલાયો ૩
તે બાબત મહાભારતની અંદર આ પ્રમાણે
બતાવેલ છે:—

अचिन्त्य माहात्म्य वरं महात्मा,
यपस्मयीमीनिस्तुर्दिरर्गति ॥
यतोऽरधाय पाण्डुसुतप्रियाणां
मस्य धर्म्यां पञ्चतिथ्म नृप ॥१॥
[illegible] गाथ पाण्डवसुतमम् ।
यथा पूर्वे दुर्वासामन्त्रणे स्तुतम् ॥२॥
द्रौपदी पञ्च पाण्डवानि तस्यानि वहुतं यदा ।
अकाले धामृगाऽर्थं पन्नित पञ्चते तदा ॥३॥
पञ्च तुष्टिमतो स्य च संपत्स्या विदुरता ।
पर्यामीति संस्तुहि मत्पञ्चयमनुकम्पताम् ॥४॥

सुरूपा पञ्च योद्धार पाण्डया पतयो मम ।
तथापि चपलं चेत मन पञ्ठऽपि आयने ॥५॥
रहोनास्ति क्षणोनास्ति नास्ति प्रार्थयिता नर ।
तेन नारद ? नारीणा सतीत्वमुपजायते ॥६॥
सुरूप पुरुष दृष्ट्वा पितर भ्रातर सुतम् ।
योनि क्लिद्यतिनारीणा मामपात्रमिवाम्भसा॥७॥
वर्षा कष्टतर काल जीविका हतु वल्लभ ।
तेन नारद ! नारीणा भर्ता भवति वल्लभ ॥८॥
नाग्निस्तृप्यति काष्ठैश्च नापगाभिर्महोदधि । ડી
नान्तक सर्वभूतैश्च न पुंभिर्वामलोचना ॥९॥ ટકી
अग्निकुण्डसमा नारी घृतकुम्भसमो नर । ભલે
तेन नारद ! नारीणा संसर्ग परिवर्जयेत् ॥१०॥ હોય

અર્થાત્—મહાન્ પુરુષો ન ચિ તવી ... ય છે
એવા મહાત્મ્યને પ્રગ ... ગનાર સત્ય ... તુનો
ઉચ્ચારણ કરનારા ... જેમ
એટલે લોકમાં કહેવાય છે કે પા

ત્ની દ્રોપદી મા રી વાણી જોની કે તત્કાળ
આમ્રા ફળ પુરવાળો થયો ૧

શ્રી મહાભારત ગ્રંથમા ઉત્તમ પ ૧
વ ૬૫-૧ નો ફુલોમાન્વિ ઠિ બેલ્યાણી ખુશિ
રીત નારદ જેવા પૂછવા કે તત્કાલ તેના
ગા ઢા ઉત્તર આપવા સતી દ્રોપદી પ્રતિજ્ઞા
કરી બોલી ૨ દ્રોપદી જે સાચા ઉત્તર
આપે છે તો અકાળે આ આમ્ર વૃક્ષ ઉપર છે
તેમજ પાન ડાળીઓ, શાખા, પ્રશાખા અને
ફુલ ફળવાળો થાય છે, એમ જાણજો, નહી
તર નહી ત્યારે નારદે પ્રશ્ન કર્યો ૩ પાંચ

રિમા તું ગતે વાળી છે? સ્ત્રીઓમાં સતી
ત્વનું બંધ ક્યારે રહી શકે? સ્ત્રીઓના
વિશુદ્ધતા હોય ખરી? સ્ત્રીઓ પતિમા પ્રીતિ
ધારણ કરે? સ્ત્રીઓ વિષય વાસનાથી તૃપ્ત
થાય? આ પાંચ પ્રશ્નોના સાચા ઉત્તર આપો

૪ ત્યારે દ્રૌપદીજી બોલ્યા –સ્વરૂપવાળા પાચે મહાન્ યોદ્ધા–શૂરવીર એવા પાડવો મારા પતિ છે, તો પણ ચચલ ચિત્ત–મન છઠ્ઠા પ્રતે દોડે છે જો કે દ્રૌપદી તો પોતે સતી છે, તો પણ સ્ત્રીયોના સ્વભાવનુ સ્વરૂપ જણાવી રહેલ છે જો ચચલ મન ઉપર પુરે પુરો કાબૂ ન હોય તો સ્ત્રી સ્વભાવને લઇ જરૂર ચિત્ત બહાર ગયા વના રહે નહી પ પ્રાયે કરી જ્યા સુધી એકાત મળે નહી, સમય મળે નહી અને પ્રાર્થના કરનાર પુરૂષ મળે નહી ત્યા સુધી હે નારદ ! સ્ત્રીયોનુ સતીત્વ ટકી રહ્યુ છે ૬ રૂપવાન્ પુરૂષ જોઇને પછી ભલે તે પિતા–હોય કે ભાઇ હોય કે પુત્ર હોય પણ જેમ કાચો ઘડો જલથી પીગળી જાય છે તેમ સ્ત્રીયોની યોની પીગળે છે ૭ વર્ષાઋતુનો

...નીયોને ઘણો કષ્ટ આપનાર છે, ભત

સ્ત્રીયોને જીવનનો હેતુ હોવાના કારણે વલ્લભ છે તેથી હે નારદ ! સ્ત્રીયોને ભરણ-પોષણ કરનાર ભર્તાર વલ્લભ ગ્હ્યા કરે છે ૮ અગ્નિ લાકડાઓથી તૃપ્ત થતો નથી, સમુદ્ર નદીઓથી ધરાતો નથી અને જેમ યમરાજા મૃત સર્વભૂત પ્રાણિયોથી તૃપ્તિ પામતો નથી તેમ સ્ત્રીયો પુરૂષોથી તૃપ્તિ પામતી નથી ૯ અગ્નિના કુંડ સરખી સ્ત્રીયો છે અને ઘીના ઘડા સમાન પુરૂષ છે તે કારણે હે નારદ ! સ્ત્રીયોની સંગતિ ત્યાગ કરવી જોઇએ ૧૦

वेद उदय जे आवे भारना,
तसु व्रत होदोलु धरे नहु तिण विना॥
तिण विना उत्तम काज जेणे,
तेह केवल सिरि वर्या।
उवशात मोहें चडी न पडया,

ते नणुत्तर अवतर्या ॥
धन धन्य ते पिण विरति पाखे,
पचमे अगे अविरती ।
उपपात मोक्ष कह्या जिणवरें,
सीझमे गति आवती ॥४॥

અર્થ —વેદના ત્રણ ભેદ છે–સ્ત્રીવેદ, પુરૂષવેદ અને નપુંસકવેદ સ્ત્રીને પુરૂષ ભોગ વવાની એકદમ જે અભિલાષા થ તે સ્ત્રી વેદનો ઉદય જાણવો, તેવીજ રીતે પુરૂષને સ્ત્રીભોગવવાની જે તીવ્ર અભિલાષા થાય તે પુરૂષવેદનો ઉદય જાણવો, અને બન્ને ભોગવવાની જેને અભિલાષા થાય તે નપુંસકવેદનો ઉદય જાણવો મોહનીય કર્મના જોરથી વેદના ઉદયે જે જીવને વિષય ભાવના શીલમત

એટલે મલીન થયુ એમ જાણવુ, કારણ કે માઠી ભાવના વિના કોઇ પણ જીવ કોઈ વખતે શીલવ્રતને મલીન કરતો નથી અર્થાત ખોટી વિષય વાસનાની ભાવનાથી જ પવિત્ર શીલવ્રત મલીન થાય છે, અને તેથી જીવ દુર્ગતિમા અનેક પ્રકારે દુ ખોનો ભોક્તા બને છે, તેથી મહાત્મા પુરૂષો મલીન ભાવનાનો સર્વથા ત્યાગ કરી શુદ્ધ શીલવ્રત વિગેરે મહાવ્રતોમા રમણ કરતા અપૂર્વ કરણ ગુણસ્થાને ચઢી 'ઉત્તમકાળ' એટલે શ્રીતીર્થંકરદેવોના વારામા ક્ષપકશ્રેણી ઉપર આરૂઢ થઇ શુકલ ધ્યાન રૂપ અગ્નિથી ઘનઘાતી કર્મનો નાશ કરી કેવલજ્ઞાન અને કેવલ દર્શન રૂપલક્ષ્મીને વર્યા, એટલે પામ્યા, અર્થાત્ કેવલી ભગવાન્ થયા વળી વિશુદ્ધ ભાવનાના યોગે શીલાદિ વ્રતોને ધારણ કરતા અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાનથી

ઉપશમશ્રેણી આરભી ઉપરના ગુણ-થાનો
એ ચડતા અગીઆરમા ઉપશાત મોહ વીત
રાગ ગુણસ્થાને પોચ્યા અને તેઓ ત્યાથી
પાછા ન પડ્યા, અર્થાત્ ત્યાજ આયુ પૂર્ણ થયુ
તેથી ત્યાજ કાળધર્મ પામ્યા એવા તે
મુનિરાજો અનુત્તરવિમાનોમા ઉત્પન્ન થયા
તેમને પણ ધન ધન્ય છે જો કે અણુત્તર
વિમાનમા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થએલા હોવાથી
તેમનામા વિરતિરૂપ ચારિત્ર રહેત નથી એટલે
વિરતિ વિનાના છે તથાપણ પાચમુ અગ શ્રી
ભગવતી સૂત્ર [illegible]

वेद मुनेंदी पाले शील जे,
आगऽ पामे मोटी लीऽ ते ॥
तसु लील मोटी पवि रन्ठोरी,
काल पचम जेहनी ।
मडिज्यो उत्तम काळ सरखी,
गीऽ रेखा तेहनी ॥
तसु नाम समरण जाय पातक,
जभ धरजो तनखरो ।
मन वचन जयणा भणे,
पार्श्वचद्रसूरि जेम शिवरमणी वरा ॥५॥

અથ –ચેતનને પોતાના ઉદયમા આવેલ
–મોહનીય કર્મ તેને સારી રીતે વેદતા–
વતા છતા જે ભાગ્યશાળી જીવ શીલ
વ્રતને પાલન કરે છે, તે ભાગ્યવાન્ આગે–
ભવિષ્યમા સ પદા અને ઠકુરાઈની મોટી

્રહ્મચર્યને પાલન કરજો, અર્થાત શરીરથી
ક્ષા રહેજો, અને મન–વચનથી શીલવ્રતની
તના કરજો એટલે કદાચિત્ શીલ ગુણથી
ન–વચન બહાર જાય તો તેને એથી લાવી
ર શીલ ગુણમા રમણતાવાળા બનાવજો
ારણકે મન–વચન ઘણા ચપલ છે તેથીજ
ની જયણા બતાવી છે પ્રસગને લઇ એ
બહાર નીકલી જાય અને તેથી મારૂ વ્રત
ભાગી ગયુ એમ ન માનતા તેને ફેર એથી
લાવી મૂલ ગુણમા આણવા પ્રયત્ન કરજો એમ
સ્વાધ્યાયકાર આચાર્યદેવ સૂચના કરે છે
અને લોકમા પણ કહેવાય છે કે—

"मन जाए तो जाणदे मत जाणदे शरीर।
बहाइ वामडी वयु लगेगा तीर ॥१॥"

પ્રમાણે પરમપૂજ્ય શ્રીમન્નાગપુરીય
પાગચ્છાધિપતિ આગમ સિદ્ધાતના બા
વબોધકારક ઉત્કૃષ્ટ નવેગ ગુણના ધારક

જૈનાચાર્યદેવ શ્રીમત્પાર્શ્વચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મ
હારાજ જણાવે છે કે હે ભવ્યાત્માઓ!
પવિત્ર એવા શીલ ગુણને ધારણ કરવાથી જેમ
જલ્દી તમે શિવરમણી–મોક્ષ લક્ષ્મી વગે–
પામો! પરમ સુખના ભાગીદાર થાઓ!!
અને અખંડ કલ્યાણ મંગલને પ્રાપ્ત કરો!!!
એમ હું ઇચ્છું છું આ સ્વાધ્યાયરત્ન પ્રકર
ણનો સંક્ષેપ અર્થ પરમપૂજ્ય પ્રાતઃસ્મર
ણીય યુગપ્રવર જૈનાચાર્યદેવ શ્રીભ્રાતચંદ્ર
સૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય મુનિ સાગર
ચંદ્રે પોતાની સ્વલ્પ બુદ્ધિના અનુસારે સ્વ
પરના કલ્યાણના માટે યથાશક્તિએ શ્રી
આચાર્યદેવની કૃતિને અનુસરી વિ. સં. ૧૯૯૫
ના દ્વિતીય ભાદરવા શુદી ૧૧ રવિવારે
દાદામાં લખ્યો છે તે વાંચનારને
કરનાર થાઓ!!! ૐ શાન્તિ ૩
ઇતિશ્રીશીલદીપિકાપ્ર ૫ ૧ સ્વાધ્યાય

પરમપૂજ્ય શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરજી કૃત-

ચેતનારાણી વિનતીની સજ્ઝાય

(લાલીડા હમારે વિષય ન રાચી એ-એ દેશી)

चेतना राणी रे रायजीने विनवे,
सुण जीव लीलविलास ।
आवागमणारे नितु नितु मडिये,
किम रहेसे घरवास चेतना० ॥१॥

અર્થ —'ચેતના રાણી' એટલે સુમતિ તે પોતાના 'રાયજી' એટલે સ્વામીને વિનવે છે-નમ્રતાપૂર્વક જણાવે છે કે હે લીલ વિલાસી ! ચેતન ! એટલે નવી નવી લીલાઓમા-ક્રીડાઓમા આનદ પામનાર હે જીવ ! સાભળ, અથવા લીલા એટલે ભોગ તેના વિલાસ-પરિમ કેવા છે તે હે જીવ ! તુ સાભળ, 'આવા ...ણા એટલે આવ જાવ જ્યા હમ્મેશા 'મ... એટલે થતી હોય અર્થાત્ શ્વાસનુ આવવુ જવુ જ્યા નિરતર થયા કરતુ હોય ત્યા 'કમિ રહેસે ઘરવાસ એટલે શરીરરૂપ ઘરમા

સ્થિરવાસ કેવી રીતે કરી શકાશે ? અથવા ઉચ્ચ નીચ યોનીયોમા ભમવાનુ જ્યા સુધી રહેલ છે ત્યા સુધી આપને એક ઠામે ઠરી બેસવાનુ કેવી રીતે બની શકશે ? તેનો વિચાર અવશ્ય કરવો જોઇએ એમ પોતાના સ્વામીને ચેતના રાણી સમજાવી રહેલ છે ૧

भूली म जाजेरे भमरा तुबडी,
तुबडी कडवीरे होय ।
रुपे म राचेरे भमरा भागींदा,
गुण राचे सवि लाय. चेत०

અર્થ —હે ભમરા જીવ! આ ...

પમા નુ માનીશ નહી કારણકે એમા છે
આશક્ત ને પણ નથી સુખ અને
મારમા રજપ તેમાજ નમતે છે
એક ગુમાની મરણ મરણ થવા માટે મુમુક્ષુ
ને થયુ જોઈએ અને જે સમજુ મનુષ્યો
દેખ છે તે સર્વ ગુણનાજ છે અને છે, અને
તેથી જ તેના મ માનો ઉજ્જ્વલીનો છ,મ
મિત્રથી સુખી થવા માટે હે સ્વામી ! જેવા
મનાસમા કમાણો નહી એમ પોતાના મતી
પોતાના મન માને સમજાવે છે ર

जरा भावेर जीवन गल पडे,
नित उगमनेर भाग ।
कन्या कृष्णेर वरा जिम पूतीव,
हाण विहाणेर हाण पंडा० ॥३॥

અથ જરા હેરીનું વપનો નાશ, શરીરને
વારે જરા અવસ્થા આવે છે ત્યારે જીવન

અવસ્થા 'ગલપડે' એટલે ગળી જાય-નાશ પામે છે અને પ્રતિદિન જેમ જેમ સૂર્ય ઉગતો જાય છે તેમ તેમ જરા અવસ્થા વધતી જાય છે અર્થાત્ સિંહ જેવા પરાક્રમી સ્વતંત્ર વ્યક્તિને પણ પરાધીન, નિર્બલ અને પરસુખપ્રેક્ષી બનાવી મુકે છે આ બીના સઉ કોઇને પ્રત્યક્ષ દેખવામા આવે છે છતા પણ જાણે જાણતા જ ન હોય એમ ચેષ્ટા કરે છે વળી પોતે પોતાને કલામા કુશલ માનતા હોવાથી આ બાબતમા બીજાને પણ કેમ પૂછી શકાય? 'વિહાણે' એટલે વહાણો-સવાર પ્રભાત દરેક દિવસની પ્રભાતે હાની થઇ રહેલ છે, અથવા દરેક પ્રભાતની જેમ હાની થતી જાય છે તેમ અવસ્થાની પણ સાથે હાની થતી જાય છે, એમ ચેતના રાણી સુમતિ પોતાના સ્વામીને સમજાવી રહેલ છે ૩

साजे नेसेरे तस्जर पलीया.

कुटुंब बिगारे मद्दु मे दम भिल्यो,
 फाडफरी ऊडे भ्याग चैन० ॥८॥

અર્થ ઠયે દિશાઓમાથી આવી આવીને નાજના સમયમા પક્ષીઓ એક ઝાડ ઉપર એકઠા થઇ બેસે છે, તેઓનો જુદો જુદો નિવાસ છે એવી જ રીતે હે સ્વામીનાથ! કુટુંબનો મેળાવો એકઠાપણું જે થએલ છે તે પણ પક્ષીઓની માફક જાણવુ, કેટલા જુદી જુદી ગતિઓમાથી પોતપોતાના કર્મના અનુસારે આવી એકઠા થએલા છે અને પાછા પોતપોતાના કર્મને લઇ જુદી જુદી ગતિ ઓમા જવાથી છુટા પડી જાય છે અર્થાત કુટુંબનો મેળાવો પણ એવા પ્રકારનો છે, તેમા ! મોહને ધારણ કરી મારૂ મારૂ કરવુ તેજ છે આવુ અજ્ઞાન જ્યા સુધી રહેશે ત્યા ી જન્મ મરણો મુકવાના નથી ને ઠરીને એક ઠામે બેસવાનુ પણ બનવાનુ નથી અને જીવ

શાંતિ પામવાનો નથી, માટે ખોટો અભ્યાસ અનાદિ કાળનો 'આ મારૂ આ મારૂ અને હું એમનો' આવા પ્રકારનો શા માટે કરવો જોઈએ એમ ચેતના રાણી પોતાના સ્વામીનાથને સમ જાવી રહેલ છે ૪

भमता भमतारे जैनधर्म पामीयो,
पाम्यो पार्श्वचंद्रसूरि सार ॥
समकित रयणरे मारे कर चढ्यो,
तो हुं तर्योरे संसार चेतना० ॥५॥

અર્થ—સંસારની અંદર ભમતા ભમતા અર્થાત્ ઉચ નીચ ગતિમા રખડતા મહાન્ સુકૃતે લીએ કરી પવિત્ર શ્રી જૈનધર્મ હું પામ્યો, તેમા વળી અત્યંત દુર્લભ અને સારરૂપ એવી વસ્તુ જો પ્રાપ્ત થઇ એટલે સમકિતરત્ન જો મ્હારા હાથમા આવી ગયુ અર્થાત્ મ્હારો આત્મા ધર્મમાં શ્રદ્ધા વાન્ થયો તો હું આ ભયંકર સંસાર સમુદ્ર તર્યો પાર પામ્યો. અખંડ કલ્યાણ મંડળની

૨૫નાને વયે એમ ણૂન્તપાગચ્છાધિરાજ યુગ
પ્રવર શ્રીપાર્શ્વચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ પ્રકાશે
છે ૫ આ પ્રકરણ વત્ત રત્નાધ્યાયનો સંક્ષેપ અર્થ
પરમપૂજ્ય પરમોપકારી પ્ર ન ગ્મજ્ઞીવ સકલા
ગમ રહસ્યપારગાની શ્રીજિનચંદ્રનાગરાચાર્યદે
શ્રીભાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજીમહારાજના શિષ્ય મુનિ
સાગરચંદ્રે પોતાની સ્વલ્પબુદ્ધિના અનુસારે સ્વ
પરના કલ્યાણના માટે વિ સ ૧૯૯૨ના ભાગ
શુદી બીજ શનિવારે અમદાવાદ મધ્યે લખ્યો
છે તે વાંચનાર તથા ભણનારને કલ્યાણ
મંગળને કરનાર થાઓ એ શાન્તિ ૩

ઇતિ ચેતનારાણી વિનતીની સજ્ઝાય

॥ આ ગ્રન્થ સંપૂર્ણ ॥

॥ અન્ત્યમંગલમ્ ॥

शिवमस्तु सर्वजगत
परहितनिरता भवंतु भूतगणा ॥
मयान्तु नाशं
सवत्र सुखी-भवन्तु लोका ॥१॥

આ ગ્રન્થમા આવેલા સુભાષિત પદ્યોની વિષય સૂચિ

૩૫૪	૬	છટા ભેપ	છગ ભેપ
૩૫૫	૧૩	વારમ દાપ	વારમ=ભાગ્ર
૩૬૧	૭	બીજ ઢોપ	બીજો દાપ
૩૬૮	૧૦	સર્વશ્રષ્ટ	સર્વ શ્રેષ્ઠ
૩૭૨	૭	પામવા	પામવો
૩૮૪	૧૫	મહરાજ	મહારાજ
૩૯૫	૯	વહિય	વહિયેં
૪૦૦	૬	શ્રીશ્રતજ્ઞાન	શ્રીશ્રુતજ્ઞાન
૪૦૯	૨	વલ વચ	વલ વચ
૪૧૦	૧૨	ધર્યતાગુણ	ધૈર્યતાગુણ
૪૧૧	૬	ધન્ય ધમા	ધન્ય ધન્નો
૪૧૩	૧૬	ઇચ્છુ છુ	ઇચ્છુ છુ
૪૧૬	૬	અધ્યત્મા	અધ્યાત્મા
૪૧૪	૧૫	સવેગરગ	સવેગરગ
૪૨૨	૭	આવ છે	આવે છે
૪૨૮	૯	શરીરડું	શરીરનું
૪૩૪	૪	અનુમાદુ	અનુમોદુ
		કુલ ગઇ	જાતિ

જાહેર ખબર.

૧	સુરદીપિકાદિ પ્રકરણ સંગ્રહ	૧-૦-૦
૨	પ ૬૦યનયરવસાવાદિ પ્રકરણ સંગ્રહ	૧-૦-૦
૩	શ્રીજૈનરાસસંગ્રહ	૧-૦-૦
૪	સજ્ઝાય સંગ્રહ	૦-૮-૦
૫	સુધમગચ્છ પરીક્ષા	૦-૨-૦
૬	શ્રી હર્ષજિનેંદ્ર સ્તવનાવલિ	૦-૨-૦
૭	પ્રશ્નોત્તરપ્રકાશ પ્રથમ ભાગ	૦-૨-૦
૮	,, ,, દ્વિતીય ભાગ	૦-૧-૦
૯	શ્રીસ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્નો	પો ખ ચાર આના.
૧૦	શ્રીસ્તવનસજ્ઝાય સંગ્રહ	પો ખ ૧ આનો

શાહ મણીલાલ વાડીલાલ,

કાર્યવાહક –

જૈન હઠીસીંગ સરસ્વતી

શામળાની પો

જાહેર ખબર.

૧ ગુરુદીપિકાદિ પ્રકરણ સંગ્રહ ૧—૦—૦
૨ પંચાધ્યયનયસ્વભાવાદિ પ્રક
રણ સંગ્રહ ૧—૦—૦
૩ શ્રીજૈનરાસસંગ્રહ ૧—૦—૦
૪ સજ્ઝાય સંગ્રહ ૦—૮—૦
૫ સુધર્મગચ્છ પરીક્ષા ૦—૨—૦
૬ શ્રી હરખજિનેંદ્ર સ્તવનાવલિ ૦—૨—૦
૭ પ્રશ્નોત્તરપ્રકાશ પ્રથમ ભાગ ૦—૨—૦
૮ „ „ દ્વિતીય ભાગ ૦—૧—૦
૯ શ્રીસ્વાધ્યાયપ્રકરણરત્નો
પો ખ ચાર આના
૧૦ શ્રીસ્તવનસજ્ઝાય સંગ્રહ
પો ખ ૧ આનો

શાહ મણીલાલ વાડીલાલ,

ઠાણવાળા —
શ્રી જૈન હઠીસીંગ સરસ્વતી સભા
સામળાની પોળ—અમદાવાદ